

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

F. A. 1
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1933:32
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

RÖRANDE

ÄNDRADE GRUNDER FÖR UTARRENDERING AV KRONOJORD

AVGIVET DEN 20 NOVEMBER 1933

AV

1932 ÅRS KRONOJORDSUTREDNING

STOCKHOLM

1933

Statens offentliga utredningar 1333

Kronologisk förteckning

1. Lagberedningens förslag angående vissa internationella rättsförhållanden. 4. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge angående konkurs, m. m. Norstedt. 88 s. **Ju.**
2. Betänkande med förslag angående åtgärder för ett bättre utnyttjande av landets skogstillgångar. Beckman. 245 s. **Jo.**
3. Skatteutjämningsberedningen 2. 1. De kommunala förvaltningsuppgifternas finansiering m. m. i vissa främmande länder. 2. Den nuvarande fördelningen mellan staten och kommunerna av utgifterna för de kommunala förvaltningsbestyren i Sverige. 3. De svenska kommunalförbunden. Norstedt. vi, 88 s. **Fi.**
4. Skatteutjämningsberedningen. 3. Principbetänkande med förslag till skatteutjämnande åtgärder genom överflyttning till staten eller till större kommunala utdebiteringsområden av kostnader för kommunala förvaltningsuppgifter. Norstedt. (2), 344 s. **Fi.**
5. Utredning och förslag rörande åtgärder för beredande av ökade möjligheter att indraga läartjänster vid folkskoleväsendet. Norstedt. 19 s. **E.**
6. Brott mot politiska rättigheter. Brott mot allmän ordning och frid. Förberedande utkast till strafflag. Speciella delen. 11. Av J. C. W. Thyren. Lund, Berling. 297 s. **Ju.**
7. Betänkande med förslag angående varningsmärken och säkerhetsanordningar vid korsningar i samma plan mellan järnväg och väg m. m. Idun. 99 s. **K.**
8. Betänkande beträffande vattenfallsstyrelsens taxor för elektrisk kraft till abonnenter på landsbygden. Idun. 148 s. **K.**
9. Betänkande med förslag till lag om rätt att med motorfordon befara enskild väg m. m. Idun. 24 s. **K.**
10. Förslag med betänkande rörande det akademiska befördringsväsendet och prokanslersinstitutionen. Norstedt. 210 s. **E.**
11. Betänkande med förslag till organisation av det frivilliga skydds- och hjälparbetet beträffande frigivna fångar. Marcus. 168 s. **Ju.**
12. Jordbruksutredningens betänkanden. 9. Betänkande angående produktions- och avsättningsförhållandena för slaktdjur samt kött och fläsk. Beckman. 251 s. **Jo.**
13. Betänkande angående statsinlösen av Ostkustbanan och Uppsala-Gävle järnväg. Beckman. vi, 42 s. **K.**
14. Undersökning rörande behovet av en utvidgning av bostadsstatistiken jämte vissa därmed förbundna bostadspolitiska frågor. Marcus. 111 s. **Fi.**
15. Utredning och förslag angående importmonopol på kaffe. Marcus. 50 s. **Fi.**
16. Automatisering av telefonnätet på Sveriges landsbygd. Göteborg, Elander. 58 s. **K.**
17. Berättelse över Statens spannmålsnämnds verksamhet m. m. under år 1932. Marcus. 126 s. **Jo.**
18. Betänkande med förslag angående ändrade bestämmelser om mjölkavgifters upptagande och användning. Marcus. 62 s. **Jo.**
19. Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1933 års allmänna fastighetstaxering. Hæggeström. 66 s. **Fi.**
20. Utredning rörande kostnaderna för vissa genom statens arbetslöshetskommission utförda arbeten i jämförelse med kostnaderna för motsvarande i annan ordning utförda arbeten m. m. Norstedt. 50 s. **S.**
21. Utredning och förslag rörande grunder och förfaringsätt för dyrortsgrupperingsarbetet ävensom rörande i samband därmed stående frågor. Hæggeström. 165 s. **Fi.**
22. Förslag till lag om sterilisering av vissa sinnessjuka, sinnesslöa eller av annan rubbing av själsverksamheten lidande personer. Marcus. 97 s. **Ju.**
23. Yttrande och förslag angående revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse i Stockholm m. m. Beckman. 95 s. **S.**
24. Betänkande angående gottgörelse åt statsverket och de sportelberättigade i händelse av inteckningsföryrningens avskaffande m. m. Marcus. 32 s. **Ju.**
25. Betänkande angående ordnandet av avsättningsförhållandena för inom riket tillverkad sprit m. m. Marcus. 323 s. **Fi.**
26. Betänkande om förbättrad utbildning i stadsplanekonst jämte vad därmed äger sammanhang. Hæggeström. 62 s. **E.**
27. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående förbättrad deklarationskontroll och till förstärkt taxeringsorganisation m. m. Marcus. 287 s. **Fi.**
28. Förslag till vissa ändringar i kungl. byggnadsstyrelsens normalförslag till byggnadsordningar m. m. Marcus. 7 s. **K.**
29. Arbetslöshetsutredningens betänkanden. 2. Bilagor, band 1. Konjunkturspridningen. Av D. Hammarskjöld. Norstedt. viij, 266 s. **S.**
30. Utredning och förslag rörande rätt för sparbankerna och postsparbanken att anlita ombud m. m. Marcus. 108 s. **Fi.**
31. Utredning angående ordningen för stadsdomartjänsternas tillsättande och om allmänna bestämmelser rörande rådhusrätternas rekrytering. Norstedt. 40 s. **Ju.**
32. Betänkande rörande ändrade grunder för utarrendering av kronojord. Idun. iv, 176 s. **Jo.**

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begyngelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

BETÄNKANDE

RÖRANDE

ÄNDRADE GRUNDER FÖR UTARRENDERING AV KRONOJORD

AVGIVET DEN 20 NOVEMBER 1933

AV

1932 ÅRS KRONOJORDSUTREDNING

STOCKHOLM 1933
IDUNS TRYCKERI AKTIEBOLAG

BETÄNKANDE

AF

ÄNDRADE GRÄNDER FÖR

ETABLERINGEN AV KONSTORDET

FÖR ÅRS KONSTORDBEREDNING

Till Herr statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet.

Den 28 oktober 1932 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst sex utredningsmän för att, i enlighet med av departementschefen angivna riktlinjer, verkställa utredning och avgiva förslag rörande ändrade grunder för utarrendering av kronojord.

Den 1 november 1932 tillkallade Herr statsrådet såsom utredningsmän häradshövdingen N. Wihlborg, ledamoten av riksdagens andra kammare hemmansägaren C. J. Johansson i Uppmälby, byråchefen i domänstyrelsen K. E. Holmström, överjägmästaren G. A. Welander, landstingsmannen A. Ericsson i Nöbbelöv och ombudsmannen hos sågverksindustriarbetareförbundet E. Nyström, varjämte åt Wihlborg uppdrogs att såsom ordförande leda utredningsmännens förhandlingar.

Till sekreterare hos utredningsmännen utsåg Herr statsrådet enligt vederbörligt bemyndigande assessorn i Svea hovrätt B. A. Fallenius.

Den sålunda bildade beredningen, vilken antog benämningen 1932 års kronojordsutredning, började utredningsarbetet den 12 november 1932.

Under tiden från och med den 28 juni till och med den 8 juli 1933 hava utredningsmännen jämlikt bemyndigande företagit resa till olika kronans jordbruksdomäner samt torp och arrendegårdar å kronoparker för att överlägga med representanter för olika kategorier arrendatorer av kronojord samt studera olika slag av kronans fastigheter.

Den 18 oktober 1933 har Herr statsrådet på därom av Welander den 12 i samma månad gjord hemställan på grund av svår ohälsa entledigat Welander från uppdraget att vidare deltaga i utredningen. Welander har deltagit i utredningsarbetet till och med den 8 september 1933.

Med anmälan att den utredning, som enligt vad ovan anförts anförtratts utredningsmännen, numera bragts till slut få utredningsmännen härmed överlämna det över utredningen utarbetade betänkandet, innehållande

dels förslag till förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom,

dels förslag till kungörelse med tillämpningsföreskrifter till nämnda förordning,

dels ock motiv till berörda författningsförslag.

Stockholm den 20 november 1933.

NILS WIHLBORG

C. J. JOHANSSON

A. ERICSSON

EMIL HOLMSTRÖM

E. NYSTRÖM.

B. Fallenius.

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

Förslag

till

Kungl. Maj:ts förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

Kungl. Maj:t har — sedan riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts framställning godkänt grunder för förvaltningen av viss kronoegendom — funnit gott följande som följer:

1 kap. Om förordningens tillämpningsområde och förvaltningen i allmänhet.

1 §.

Denna förordning avser all kronan tillhörig jordbruksegendom under domänstyrelsens förvaltning ävensom de kronan tillhöriga fisken samt tomt- och andra jordlägenheter, som förvaltas av domänstyrelsen.

2 §.

Den fasta egendom som i 1 § omförmäles skall, därest den icke på grund av särskilda stadganden eller beslut skall disponeras på annat sätt, upplåtas på arrende i enlighet med bestämmelserna i denna förordning.

Därest ej annat följer av dessa bestämmelser, skall i avseende å arrende-upplåtelsen gälla vad i allmän lag finnes stadgat till reglerande av jordägares och arrendators rättigheter och skyldigheter.

2 kap. Om utarrendering av jordbruksegendom.

Allmänna bestämmelser.

3 §.

Vid utarrendering av jordbruksegendom skall till egendomen hörande skogsmark undantagas från arrendet.

4 §.

1 mom. Anses kronans fördel fordra sådant, må flera jordbruksegendomar upplåtas under ett arrende eller en egendom utarrenderas i flera lotter.

Från arrendet må undantagas och särskilt för sig upplåtas, om högre avkomst därigenom kan erhållas, sådan del av egendomen, som utgöres av sten- eller kalkbrott, sand-, grus-, sten- eller lertag, torvmosse eller annan dylik lägenhet eller som eljest anses kunna med fördel användas för annat ändamål än jordbruk.

Detsamma gälle om kvarnverk eller vattenfall, som ej i samband med dess skiljande från den fastighet, till vilken det hör, finnes böra ställas under särskild förvaltning.

Vid upplåtelse i den ordning ovan sägs av sand-, grus- eller stentag skall nödig hänsyn tagas till den rätt att å egendomens mark taga sand, grus eller sten, som må tillkomma väghållningsskyldig.

2 mom. Finnes å egendomen torp eller lägenhet, därå självständigt jordbruk kan bedrivas, bör torpet eller lägenheten utarrenderas särskilt för sig, där sådant kan ske utan men för huvudgårdens jordbruk.

5 §.

Finnes vid utarrendering av jordbruksegendom till denna hörande sten- eller kalkbrott, sand-, grus-, sten- eller lertag, torvmosse eller annan dylik lägenhet icke böra undantagas från arrendet, må, där så prövas lämpligt, åt arrendatorn eller annan upplåtas rättighet att till avsalu begagna lägenheten i den omfattning samt mot den avgift och de villkor i övrigt, som domänstyrelsen bestämmer. Sker upplåtelsen till annan än arrendatorn, skall förbehåll göras för den husbehovsrätt, som må tillkomma denne. Då upplåtelsen avser sand-, grus- eller stentag, skall vad i 4 § 1 mom. fjärde stycket finnes för där avsett fall föreskrivet äga tillämpning.

6 §.

Rättighet att jaga å jordbruksegendoms ägor må, där med hänsyn till jaktvården eller av andra skäl sådant anses lämpligt, vid egendomens utarrendering helt eller delvis undantagas och upplåtas på särskilt arrende. Likaledes må fiske, som hör till jordbruksegendom, där så är för kronan fördelaktigt, jämte för fiskets bedrivande nödigt utrymme å land undantagas från arrendet och upplåtas särskilt för sig.

7 §.

Arrende av jordbruksegendom skall i allmänhet omfatta minst femton och högst tjugu år; dock må, i avbidan på fullbordande av skifte, större dikningsföretag, vattenavledning eller invallning, så ock i händelse under närmast följande åren annat förhållande antages inträda, som väsentligen inverkar på egendomens arrendevärde, ävensom därest egendomen är avsedd att försäljas, utarrendering ske på kortare tid än femton år.

Anses större odlingsföretag böra utföras å en jordbruksegendom, ankommer det på Kungl. Maj:t att efter framställning av domänstyrelsen för-

ordna, att egendomen må upplåtas på arrende för längre tid än tjugu år, dock ej över trettio år, med skyldighet för arrendatorn att under arrendetiden verkställa de nödiga befunna odlingarna.

8 §.

1 mom. Då utarrendering av jordbruksegendom förestår, skall företagas arrendeuppskattning, därvid skall upprättas beskrivning över egendomen ävensom uppgöras förslag till sättet för dess utarrendering samt till den arrendeavgift och de villkor i övrigt, emot vilka densamma bör upplåtas.

Sådan uppskattning verkställas efter domänstyrelsens förordnande av en nämnd bestående av vederbörande domänintendent såsom ordförande samt två uppskattningsmän. Dessa, jämte lika antal suppleanter, utses länsvis för länet i dess helhet eller visst av domänstyrelsen bestämt område därav för en tid av fyra år, den ene av landstinget och den andre av hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Uppskattningsmännen, som böra vara allmänt betrodda samt i lantbruks- och affärsförhållanden kunniga och med ortens förhållanden väl förtrogna personer, skola vara valbara till nämndemansbefattning samt icke hava uppnått sextiofem års ålder. Stanna nämndens ledamöter i olika meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle ordförandens.

Utarrenderas jordbruksegendom ånyo, innan fem år förflutit från förra upplåtelsen, skall arrendeuppskattning, som i samband därmed ägde rum, lända till efterrättelse jämväl vid den nya utarrenderingen, såvida icke domänstyrelsen på grund av särskilda omständigheter finner ny uppskattning böra företagas.

2 mom. Domänstyrelsen fastställer med stöd av arrendeuppskattningen jämte övriga tillgängliga upplysningar de villkor, under vilka utarrenderingen bör ske.

9 §.

1 mom. Därest arrendator av jordbruksegendom, som förut varit utarrenderad för kronans räkning, på grund av kontrakt är berättigad till optionsrätt, eller har han eljest innehaft arrende av egendomen så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen av arrendetiden uppgår till fem år, och har han väl brukat egendomen, skall vid förnyad utarrendering av egendomen arrendet på de fastställda arrendevillkoren hembjudas honom eller, i händelse han avlidit, hans änka och barn. I senare fallet skall, därest arrendatorn efterlämnat både änka och barn eller flera barn, dessa föreläggas att, om de vilja gemensamt behålla arrendet, till handhavande för deras räkning av egendomens skötsel anmäla lämplig person.

2 mom. Har under de sista fem arrendeåren arrendet övergått å arrendatorns dödsbodelägare eller överlåtits å hans barn eller måg, äger vid ny utarrendering sådan innehavare av arrendet för åtnjutande av options-

rätt räkna sig till godo den tid, varunder företrädaren varit i besittning av arrendet.

3 mom. Har arrenderätten övertagits av arrendatorns löftesmän för arrendet eller övergått till arrendatorns konkursbo eller blivit av konkursförvaltningen försåld, må, därest arrendatorn uppfyllt de för optionsrätts åtnjutande föreskrivna villkor, den nye innehavaren av arrendet äga optionsrätt vid egendomens förnyade utarrendering, oaktat han då icke innehaft arrendet så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen av arrendetiden uppgår till fem år. Arrendatorns löftesmän och konkursbo skola, därest de vilja behålla arrendet, till handhavande av egendomens skötsel anmäla lämplig person.

4 mom. Göres ej inom en månad efter erhållen del av gjort hembud anmälan till domänstyrelsen, att hembudet godtages, anses optionsrätten förfallen. Detsamma gälle ock, där, enligt vad i första och tredje momenten stadgas, viss person skall anmälas såsom handhavare av arrendet och sådan anmälan underlåtes inom tid, som domänstyrelsen bestämmer.

5 mom. Den arrendatorn eller annan enligt vad ovan sägs tillerkända optionsrätten må icke omfatta arrende av egendomen tillydande torp eller lägenhet, som enligt bestämmelsen i 4 § 2 mom. kan komma att utarrenderas särskilt för sig. Finnes eljest jordbruksegendom vid förnyad utarrendering böra upplåtas i flera lotter, må arrendatorn medgivas optionsrätt till endast en av dessa lotter. Arrendatorn äger bestämma, vilken av de olika lotterna han vill fortfara att bruka. Kommer efter arrendetidens utgång jordbruksegendom i sin helhet eller till någon del icke vidare att utarrenderas eller skall jordbruksegendom eller del därav upplåtas under ett arrende med annan egendom, äger arrendatorn icke på den honom eljest tillkommande optionsrätt grunda någon rätt till ersättning. Om vad sålunda stadgats skall förbehåll intagas i arrendekontraktet.

10 §.

1 mom. Äger optionsrätt icke rum eller har den förfallit, skall arrendet mot de fastställda arrendevillkoren efter ty domänstyrelsen finner lämpligt utbjudas antingen under hand eller ock å offentlig auktion.

2 mom. Anbud under hand skall vara skriftligen avfattat, försett med intyg av två personer angående anbudsgivarens egenhändiga underskrift och förseglat.

Det skall ingivas till domänintendenten.

Det ankommer på domänstyrelsen att pröva avgivna anbud. Sådan prövning må ej ske, förrän minst fjorton dagar förflutit från det arrendet blivit genom kungörelse i tidning utbjudet. Anbud understigande det åsatta arrendevärdet må ej antagas. Inkomma två eller flera anbud, vilka minst uppgå till den fastställda arrendavgiften, skall det högsta antagas, därest

anbudsgivaren icke på grund av särskilda omständigheter finnes olämplig såsom kronoarrendator, under förutsättning, där för arrendet skall ställas säkerhet, att sådan säkerhet blivit ställd. Äro två eller flera anbud lika höga, skall dem, som avgivit dessa anbud, beredas tillfälle att inkomma med nya anbud. Kan ej heller sålunda ett högsta anbud erhållas, skall företrädet mellan dem, som bjudit högst, avgöras efter omprövning av deras allmänna lämplighet. Äro de lika lämpliga, må företrädet avgöras genom lottning.

Erhålles icke antagligt anbud, bör efter domänstyrelsens bestämmande arrendet utbjudas antingen ånyo under hand eller ock å offentlig auktion. Erhålles ej heller på detta sätt antagligt anbud, äger domänstyrelsen efter omständigheterna bestämma om egendomens skötsel.

3 mom. Skall arrendet utbjudas å offentlig auktion, skall sådan förrättas av domänintendenten å plats och tid, som domänstyrelsen bestämmer.

Skriftliga anbud må icke mottagas av auktionsförrättaren.

Angående antagande av å auktionen avgivet bud skall i tillämpliga delar gälla vad här ovan stadgats beträffande antagande av anbud under hand.

Erhålles å auktionen icke antagligt anbud, bör efter domänstyrelsens bestämmande arrendet utbjudas antingen å ny auktion eller under hand. Erhålles ej heller på detta sätt antagligt anbud, äger domänstyrelsen efter omständigheterna bestämma om egendomens skötsel.

4 mom. Ej må någon klaga däröver att hans anbud icke antagits.

5 mom. Har jordbruksegendom, då den första gången skall utarrenderas för kronans räkning, förut varit utarrenderad, och har arrendatorn innehaft arrendet minst fem år, äger domänstyrelsen, om anledning därtill anses föreligga, utarrendera egendomen på de fastställda arrendevillkoren till den förre arrendatorn utan iakttagande av här ovan upptagna bestämmelser. Vad sålunda sagts skall äga motsvarande tillämpning, då torp eller lägenhet varom förmäles i 4 § 2 mom. skall utarrenderas särskilt för sig första gången.

11 §.

1 mom. Uppgår arrendeavgiften till minst sexhundra kronor, skall såsom säkerhet för fullgörandet av arrendevillkoren för en tid av minst fem år, därest arrendet skall fortfara så länge, och högst åtta år vara ställd borgen av två eller flera personer, vilka borga en för alla och alla för en såsom för egen skuld till dess full betalning skett och vilkas vederhäftighet är styrkt av länsstyrelsen eller domaren.

Arrendator, som sådant föredrager, må dock antingen, jämte ställande av borgen för arrendevillkoren i övrigt, såsom säkerhet för arrendeavgiftens erläggande avlämna obligationer eller andra säkerhetshandlingar, enligt domänstyrelsens avgörande innefattande fullgod säkerhet för två års arrendeavgift, eller ock i stället för borgen för uppfyllandet av arrendevillkoren

i deras helhet nedsätta obligationer eller andra säkerhetshandlingar, innefattande enahanda säkerhet för tre års arrendeavgift.

Minst ett år före utgången av den tid, för vilken borgen blivit ställd, skall avlämnas ny borgen, som kan av domänstyrelsen godkännas. Bestämmelse därom skall intagas i arrendekontraktet.

2 mom. Understiger arrendeavgiften sexhundra kronor, ankommer det på domänstyrelsens avgörande, om säkerhet för fullgörandet av arrendevillkoren skall ställas eller icke.

3 mom. Då anbud göres på arrende, vid vilket säkerhet skall ställas, eller medgivande begäres till dylikt arrendes överlåtande eller övertagande, ävensom vid anmälan om begagnande av optionsrätt till sådant arrende skall, såvida avseende skall fästas därvid, avlämnas erforderlig säkerhet.

4 mom. Menighet vare från ställande av säkerhet fri.

12 §.

1 mom. Arrendeavgiften skall vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan.

2 mom. Arrendeavgiften skall för varje arrendeår erläggas på sätt domänstyrelsen bestämmer under uppbördstermin från och med den 1 till och med den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper.

13 §.

1 mom. Befinnes vid arrendevillkorens fastställande nybyggnad erforderlig, skall arrendatorn i arrendekontraktet åläggas verkställa arbetet. I kontraktet skola för sådant fall intagas noggranna bestämmelser med avseende å det föreskrivna arbetet, varjämte skall angivas den tidpunkt, då arbetet skall vara utfört. För arbetet skall arrendatorn erhålla ersättning med visst i kontraktet angivet belopp. Ersättningen skall efter domänstyrelsens bestämmande gottgöras arrendatorn kontant eller genom avkortning å arrendeavgiften antingen sedan arbetet blivit av domänintendenten avsynat och godkänt eller ock i mån av arbetets utförande.

Då domänstyrelsen därtill finner anledning, må styrelsen träffa avtal med annan än arrendatorn om utförande av arbete som i första stycket sägs.

Underlåter arrendatorn utföra i kontraktet föreskrivet nybyggnadsarbete, äger domänstyrelsen ombesörja arbetets utförande med skyldighet för arrendatorn att, därest kostnaden överstiger vad i kontraktet bestämts, ersätta kronan det överstigande beloppet. Förbehåll härom skall intagas i arrendekontraktet.

2 mom. Vill arrendatorn, utan att sådant blivit honom genom arrendekontraktet ålagt, uppföra ny byggnad, göre med uppgift om byggnadens beskaffenhet och den beräknade kostnaden anmälan därom hos domän-

styrelsen. Efter verkställd utredning må domänstyrelsen bestämma, om byggnaden skall uppföras, därvid tillika, under hänsynstagande till den nytta arrendatorn har av byggnaden, skall bestämmas den honom därför tillkommande ersättningen, vilken skall gottgöras honom på sätt i första momentet sägs.

3 mom. Har arrendatorn uppfört större eller dyrbarare byggnad än som föreskrivits, må densamma likväl kunna godkännas under förutsättning, att den avlämnas i fullgott skick samt det befinnes, att dess framtida underhåll icke medför större kostnad än att egendomen med hänsyn till sin avkastningsförmåga skäligen kan därför svara.

4 mom. Har arrendatorn å egendomen uppfört byggnad, som ej blivit honom ålagd och till vars uppförande han icke erhållit tillstånd, och gör han framställning om ersättning för dylik byggnad, må domänstyrelsen tillerkänna honom sådan ersättning vid avträdet av egendomen, dock endast under förutsättning att genom byggnadens uppförande egendomens arrendevärde ökats i sådan grad, att vad i ersättning utgives jämte ränta därå varder kronan gottgjort.

14 §.

1 mom. Arrendatorn skall tillförbindas ombesörja, att egendomens samtliga kronan tillhöriga åbyggnader varda för kronans räkning brandförsäkrade till belopp, som det tillkommer domänintendenten att bestämma; ägande domänstyrelsen meddela föreskrift såväl om den anstalt, i vilken försäkringen må sökas, som ock, då anledning därtill förekommer, om brandförsäkringsbeloppet. Arrendatorn skall ock åläggas att utan avdrag å arrendeavgiften gälda kostnaderna för försäkringen samt hålla föreskriven brandredskap. Vid brandskada skall brandskadeersättningen uppbäras av domänstyrelsen.

2 mom. Har arrendatorn erlagt brandförsäkringsavgift på en gång för tid, som överskjuter hans arrendetid, må domänstyrelsen bevilja honom ersättning för så stor del av avgiften, som belöper å den tid brandförsäkringen är gällande utöver hans arrendetid, i den mån avgiften icke återgäldas genom utdelning från brandförsäkringsanstalten. Sådan ersättning må ej beviljas, med mindre möjlighet finnes att tillförbinda ny arrendator att gottgöra kronan utgiften.

15 §.

Inträffar brandskada eller varder annorledes byggnad förstörd eller så skadad, att nybyggnad erfordras, skall arrendatorn vara pliktig bota skadan till den omfattning och mot den ersättning, som domänstyrelsen bestämmer. Ersättningen skall av domänstyrelsen tillhandahållas arrendatorn allt efter som för arbetet erfordras. Förbehåll om vad sålunda skall gälla skola intagas i arrendekontraktet.

Då domänstyrelsen därtill finner anledning, må styrelsen träffa avtal med annan än arrendatorn om utförande av arbete som ovan sägs.

16 §.

Befinnes vid arrendevillkorens fastställande hägnad erforderlig inom det arrenderade området eller mellan detta och till egendomen hörande skogs- mark, skall arrendatorn åläggas hålla sådan hägnad i den omfattning som genom arrendekontraktet bestämmes.

17 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att städse i fullgott stånd underhålla vid egendomen befintliga byggnader och dess övriga tillhörigheter oavsett deras skick vid tillträdet ävensom att enligt de närmare föreskrifter, som genom arrendekontraktet må vara meddelade, väl hävda och i god växtkraft hålla egendomens åker och äng.

Det ersättningsbelopp för brister i byggnad, hägnad m. m., som av- trädaren enligt syn kan kännas skyldig utgiva, skall tillträdaren berättigas uppbära på sätt som föreskrives i 29 §, dock endast i den mån det visas, att han avhjälpit bristerna.

18 §.

1 mom. Arrendatorn skall åläggas att, därest icke med tillträdaren annor- ledes överenskommes, året före egendomens avträdande därå verkställa trä- desbruk samt höstplöjning, gräs-, frö- och höstsädessådd i enlighet med tillämpad växtföljd eller särskilda i kontraktet härutinnan meddelade be- stämmelser. Ny arrendator skall tillförbindas att för dylika arbeten samt för utsädet lämna företrädaren ersättning, vilken i händelse av tvist skall bestämmas i den ordning som stadgas i 2 kap. 8 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

2 mom. Arrendatorn skall ock åläggas att, såvida icke sådant förhindras av omständigheter, till vilka han icke varit vållande, vid egendomens av- trädande utan ersättning tillhandahålla tillträdaren stråfoder till viss mycken- het, som skall bestämmas i arrendekontraktet. Den jordägaren enligt lag tillkommande lösningsrätt till stråfoder i övrigt, som vid arrendators av- flyttning finnes kvar, skall utövas av tillträdaren.

19 §.

I arrendekontraktet skall intagas förbehåll därom, att arrendatorn är plik- tig mottaga den ersättning för vid täckdikning använda tegelrör, som enligt lag må tillkomma honom, genom avkortning å ett eller flera års arren- deavgift.

20 §.

1 mom. Arrendekontraktet skall innehålla bestämmelse därom att, därest arrendatorn vill för egendomen eller viss del därav i väsentlig mån förändra sättet för jordens torrläggning eller önskar anlägga ängsvattning, sådant endast må ske efter av sakkunnig person uppgjord plan, som av domänstyrelsen godkännes. Har egendomen genom företaget tillskyndats synnerlig fördel, må domänstyrelsen, därest arrendatorn under sin arrendetid ej kunnat tillgodogöra sig en kostnaden motsvarande inkomst, tillerkänna arrendatorn skälig gottgörelse.

2 mom. Har arrendatorn under sin arrendetid fått vidkännas kostnad för byggandet av väg i enlighet med vad i lagen om enskilda vägar stadgas, må, då egendomen avträdes, domänstyrelsen tillerkänna honom ersättning för vad han sålunda utgivit efter avdrag dock för en tjugondel för varje helt år, varunder han dragit nytta av vägen.

21 §.

Hör till jordbruksegendom andel i härads- eller sockenallmänning eller rätt till annan förmån utom egendomens område, komme den arrendatorn tillgodo, där ej för visst fall undantag finnes böra göras.

22 §.

Ligger jordbruksegendom i sin helhet eller till någon del i samfällighet med enskild egendom, när arrendet tager sin början, må arrendatorn berättigas att å samfällda området ävensom, sedan samfälligheten upphört, å det område, som därvid blivit egendomen tillagt, begagna kronans rätt för den arrenderade egendomens nytta, med skyldighet att iakttaga vad för ty fall lag bjuder samt de av samfälligheten, så länge den fortfar, härrörande förpliktelser.

Sådan rätt må dock icke tillerkännas arrendatorn, då samfälligheten utgöres av skogsmark.

23 §.

1 mom. Arrendator av jordbruksegendom må, där så av domänstyrelsen prövas lämpligen kunna ske, berättigas att å skogsmark, som hör till egendomen, eller å annan närbelägen kronan tillhörig skogsmark erhålla årlig utsyning av skog till husbehov till belopp, som angives i arrendekontraktet, ävensom rätt att efter anvisning till husbehov taga kvarliggande ris, toppar, grenar och annat avfall, som icke tillhör annan.

Arrendatorn må ock berättigas att, efter som domänstyrelsen finner lämpligt, å skogsmark som i första stycket sägs erhålla ej mindre bete för så många kreatur, som vinterfödas på egendomen, än även rätt till lövtäkt i den omfattning som bestämmes i kontraktet.

2 mom. Arrendatorn skall i arrendekontraktet åläggas att vid sådan utsyning som i första momentet förmäles lämna nödig hantlangning ävensom tillförbindas att, där så fordras, medgiva forsling över den arrenderade jorden av virke, som å kronans mark avverkats, eller användning av erforderligt utrymme för uppläggning av dylikt virke, med rätt dock för arrendatorn till ersättning för därav uppkommande skada.

3 mom. Finnas å kronan tillhörig skogsmark slätterlägenheter, vilka med fördel kunna tillgodogöras för närbelägen jordbruksegendom, eller förekomma därå eljest förmåner, som utan olägenhet för skogsvården kunna nyttiggöras, må desamma kunna upplåtas åt arrendatorn av sådan egendom.

24 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att bebo den arrenderade egendomen, domänstyrelsen dock obetaget att för visst fall medgiva undantag härifrån.

25 §.

1 mom. Där arrendeavtalet avser tid ej understigande femton år, skall i arrendekontraktet intagas förbehåll därom, att rätt att sätta annan i sitt ställe enligt vad i 2 kap. 8 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom sägs icke tillkommer arrendatorn.

2 mom. Dödsbodelägare efter arrendator, vilka icke begagnat sig av dem enligt lag tillkommande hembuds rätt, så ock arrendatorns konkursborgenärer, där de ej uppsagt arrendeavtalet, skola vara berättigade att för återstående arrendetiden överlåta arrendet på viss person, som av domänstyrelsen godkännes, under villkor att anmälan om överlåtelsen göres av dödsbodelägarna inom en månad efter hembudstidens utgång och av konkursborgenärerna inom två månader efter den för bevakning av fordringar i konkursen utsatta tiden.

Har arrendator försatts i konkurs och hava borgenärerna uppsagt avtalet, äge arrendatorns löftesmän för arrendet, såvitt de nödgats utgiva något på grund av sin borgen, övertaga arrendet och förfoga över detsamma på sätt nyss sagts; göra dock anmälan därom inom en månad efter den dag, då borgenärernas uppsägelse skedde.

Vilja arrendators dödsbodelägare, konkursborgenärer eller löftesmän för gemensam räkning övertaga arrendet, skola de vara pliktiga att inom viss av domänstyrelsen förelagd tid till handhavande för deras räkning av egendomens skötsel anmäla lämplig person. Gitta de ej det, varde, där fråga är om dödsbodelägare och konkursborgenärer, arrendet uppsagt, och må beträffande löftesmän arrendet ej å dem överlåtas. Förbehåll om uppsägningsrätt i detta fall mot dödsbodelägare skall intagas i arrendekontraktet.

26 §.

1 mom. Arrendatorn skall tillförbindas att ej utan domänstyrelsens medgivande borttaga å egendomen befintliga torp eller anlägga nya sådana samt

att ej heller utan domänstyrelsens medgivande ålägga egendomens torpare avgäld eller besvär utöver vad som vid egendomens utarrendering bestämts.

Arrendatorn skall ock åläggas att angående villkoren för upplåtelser till torpare med dem upprätta skriftligt kontrakt, som inom en månad från kontraktets dagtecknande skall i avskrift insändas till domänintendenten.

I kontrakten såväl mellan kronan och arrendatorn som mellan arrendatorn och torparen skall intagas erinran därom, att vad lagen om nyttjanderätt till fast egendom innehåller angående förverkande och uppsägning av arrende åger tillämpning jämväl å rättsförhållandet mellan arrendator och torpare.

2 mom. Finnes å jordbruksegendom lägenhet, varå innehavaren bebor honom själv tillhöriga byggnader, skola i arrendekontraktet intagas bestämmelser till tryggande av lägenhetens bibehållande till arrendeperiodens slut i den mån sådant kan ske utan men för egendomen, varjämte arrendatorn skall tillförbindas att icke utan domänstyrelsens medgivande ålägga lägenhetsinnehavaren avgäld eller besvär utöver vad vid egendomens utarrendering bestämts.

27 §.

Till utrönande, huru utarrenderad jordbruksegendom skötes och arrendevillkoren av arrendatorn fullgöras, skall egendomen vart femte år eller, där så prövas nödigt, oftare besiktigas av domänintendenten.

Varder vid sådan besiktning brist konstaterad, som bör avhjälpas av arrendatorn, skall denne föreläggas att hava utfört arbetet inom viss tid.

Underlåter arrendatorn att ställa sig föreläggandet till efterrättelse, åger domänstyrelsen, där bristen är väsentlig eller eljest genom dess förefintlighet byggnads eller anläggnings bestånd äventyras, ombesörja bristens avhjälpanne med skyldighet för arrendatorn att ersätta kronan kostnaden för arbetets utförande. Förbehåll härom skall intagas i arrendekontraktet.

28 §.

Beträffande av- och tillträdessyner skola i arrendekontrakten intagas sådana förbehåll, att samma syn i regel kommer att gälla såsom avträdes-syn för avträdande arrendator och tillträdes-syn för den tillträdande, varjämte skall stadgas, att kostnaderna för dylika syner skola gäldas utav av- och tillträddaren till hälften vardera.

Domänintendenten tillkommer att ifråga om utseende av synemän iakttaga kronans rätt.

29 §.

Det ersättningsbelopp för brister i byggnad, hägnad m. m., som efter ty i 17 § andra stycket sägs tillkommer tillträddaren, skall domänstyrelsen tillhandahålla honom. Finnes därvid tillträddaren häfta i skuld till avträddaren för ersättning varom förmåles i 18 § 1 mom., skall, om avträddaren därom

hos domänstyrelsen gjort framställning, avdrag göras för belopp motsvarande vad avträdaren sålunda kan hava att av tillträdaren fordra.

30 §.

Domänstyrelsen äger uppdraga åt domänintendenten att pröva ansökning av arrendator om undantag från i lag stadgat förbud för honom att från egendomen föra stråfoder och gödsel.

31 §.

Är jordbruksegendom belägen i län, där domänintendent icke finnes anställd, äger domänstyrelsen uppdraga åt jägmästare eller annan lämplig person att i avseende å utarrenderingen av egendomen och med arrendet sammanhängande förhållanden utöva de åligganden och befogenheter, som enligt bestämmelserna här ovan tillkomma domänintendent.

Detsamma gälle även beträffande annan jordbruksegendom, därest på sådant sätt besparing i kostnaden för förvaltningen kan vinnas.

32 §.

Skall jordbruksegendom utarrenderas på kortare tid än femton år, må utarrenderingen ske i den ordning domänstyrelsen i varje fall bestämmer; och vare vid fastställandet av arrendevillkoren domänstyrelsen ej bunden av bestämmelserna här ovan i detta kapitel och ej heller av stadgandena i allmän lag, i den mån avvikelse från dem må göras.

Särskilda bestämmelser om utarrendering av vissa å kronoskogar belägna jordbruksegendomar (skogsjordbruk).

33 §.

I avseende å utarrendering av sådana å kronoparker eller andra kronoskogar belägna, av domänstyrelsen förvaltade jordbruksegendomar, som prövas erforderliga för skötseln av skogarna (*skogsjordbruk*), skola bestämmelserna i 34—46 §§ här nedan lända till efterrättelse.

34 §.

De åligganden och befogenheter, som i avseende å utarrendering av jordbruksegendom och med arrendet sammanhängande förhållanden enligt bestämmelserna här ovan i denna förordning eller eljest tillkomma domänstyrelsen, skola utövas av överjägmästaren, dock med den inskränkning som följer av stadgandet i 35 § här nedan angående bestämmandet i vissa fall av kortare arrendetid än femton år samt med iakttagande att brandskadeersättning skall uppbäras av domänstyrelsen och att frågor om utförande av byggnadsarbeten och om ersättning åt arrendatorn i anledning av arrendet alltid skola avgöras av domänstyrelsen.

Överjägmästaren äger uppdraga åt jägmästaren att pröva ansökning av arrendatorn om undantag från i lag stadgat förbud för honom att från egendomen föra stråfoder och gödsel.

35 §.

Upplåtelse som i 33 § avses skall, då arrendet omfattar, såvitt angår de delar av riket, där lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand äger tillämpning, minst fyra hektar inrösningsjord och, såvitt angår övriga delar av riket, odlad jord till en vidd av minst fyra hektar, ske för minst femton och högst tjugu år. Visas särskilda omständigheter böra föranleda därtill, må domänstyrelsen bestämma, att upplåtelsen skall ske för kortare tid än femton år. Såsom sådana omständigheter skall särskilt anses, förutom förhållanden som omförmälas i 7 § första stycket, att optionsberättigad arrendator med hänsyn till ålder, hälsotillstånd eller dylikt eller på grund därav att han ingått eller har för avsikt att ingå avtal om köp eller arrende av annan fastighet förklarar sig vilja avsluta arrendeavtal på kortare tid än femton år eller att med hänsyn till kronans skogsbruk det för kronan är av synnerlig vikt, att utarrenderingen sker för kortare tid. Arrendeavtal, som varit gällande i femton år, må förlängas även för kortare tid.

Omfattar arrendet mindre ägovidd än vad ovan sägs, må upplåtelsen ske för tid, som i varje fall finnes lämpligast.

Är arrendeavtalet gällande för längre tid än fem år, äge arrendatorn uppsäga arrendet till upphörande med utgången av femte arrendeåret; uppsäga dock avtalet senast sex månader därförinnan eller vare sin rätt därtill förlustig. Enahanda rätt tillkomme arrendatorn vid utgången av vart femte år därefter.

36 §.

Arrendeuppskattning, då sådan enligt 8 § 1 mom. skall äga rum, skall verkställas av vederbörande jägmästare.

Skall skogsjordbruk utarrenderas för tid ej understigande femton år, äger optionsberättigad arrendator, som ej åtnöjes med de av överjägmästaren fastställda arrendevillkoren, i samband med anförandet av besvär hos domänstyrelsen över överjägmästarens beslut påfordra ny arrendeuppskattning. Sådan uppskattning skall efter domänstyrelsens förordnande verkställas av en uppskattningsnämnd, bestående av jägmästaren eller annan, som domänstyrelsen utser, såsom ordförande och två uppskattningsmän varom förmäles i 8 § 1 mom. Stanna nämndens ledamöter i olika meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle ordförandens.

37 §.

Äger optionsrätt icke rum eller har den förfallit, skall överjägmästaren vidtaga åtgärder för skogsjordbrukets utarrendering till lämplig person. Kan

skogsjordbruket ej av överjägmästaren utarrenderas på de fastställda arrendevillkoren, skall frågan om dess skötsel hänskjutas till domänstyrelsens bestämmande.

38 §.

Arrendeavgiften skall utsättas i penningar eller i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar på sätt i 12 § 1 mom. sägs samt skall vara till beloppet bestämd; dock utgör vad sist stadgats ej hinder för att arrendatorn i arrendekontraktet tillförbindes att gälda avgifter för brandförsäkring av skogsjordbrukets åbyggnader. Arrendeavgiften skall erläggas till jägmästaren å tid, som i kontraktet bestämmes.

39 §.

Kronan åligger att tillhandahålla arrendatorn för jordbruket nödiga byggnader och att å dessa byggnader verkställa de för deras bibehållande i brukbart skick erforderliga reparationer, som ej äro av allenast mindre omfattning och som icke föranletts av arrendatorns vållande. Med reparation av mindre omfattning förstås avhjälpan av smärre brister å golv, vägg- och takbeklädnad, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, murar och fast inredning ävensom andra åtgärder, vilka äro att anse såsom tillfällig lagning. Finnas å skogsjordbruk, som skall utarrenderas, byggnader, som tillhöra arrendatorn, vare, i den mån egendomens behov av nödiga byggnader därigenom är tillgodosett, kronan fri från ovan angivna skyldighet. I arrendekontraktet skall intagas bestämmelse om vilka byggnader kronans byggnadsskyldighet omfattar.

Anses av särskild anledning skogsjordbruk böra utarrenderas i obebyggt skick, må sådant kunna ske.

40 §.

Den enligt 14 § 1 mom. domänintendenten tillkommande befogenheten att bestämma det belopp, vartill kronans byggnader skola vara brandförsäkrade, skall utövas av jägmästaren.

41 §.

Arrendatorn skall tillförbindas att väl hävda den arrenderade jorden, att avhjälpa sådana brister å kronan tillhöriga nödiga byggnader, som föranleda blott mindre reparationer, samt att vårda och underhålla skogsjordbrukets övriga tillhörigheter, så att icke något under arrendetiden försämras. Arrendatorn äger dock till botande av brandskada, som utan hans vållande timat å byggnad, av kronan undfå skäligen gottgörelse för kostnaden. Eftersätter arrendatorn vad sålunda åligger honom, ersätte han kronan, när egendomen avträdes. Finnes arrendatorn då hava på egen bekostnad avhjälpt brist, som befanns vid tillträdet, njute han därför gottgörelse av kronan.

Rätt att uppbära ersättningsbelopp varom förmäles i 17 § andra stycket tillkommer icke arrendatorn.

42 §.

Förbehåll som avses i 19 § må icke intagas i arrendekontraktet.

43 §.

Arrendatorn må icke förbjudas att för husbehov nyttja fiske, som hör till den arrenderade jorden, i vidare mån än såvitt angår visst fiskevatten, där kronan låtit vidtaga särskilda åtgärder till fiskets förbättrande, eller kräftfångst.

44 §.

Besiktning som i 27 § sägs skall hållas av jägmästaren. Vid sådan besiktning må föreläggande i enlighet med andra stycket av nämnda paragraf icke meddelas.

45 §.

I fråga om utseende av synemän till verkställande av av- och tillträdes-syner tillkommer det jägmästaren att iakttaga kronans rätt.

46 §.

Vad i 32 § finnes stadgat i avseende å utarrendering av jordbruksegendom på kortare tid än femton år skall icke äga tillämpning vid utarrendering av skogsjordbruk på kortare tid än femton år. Är den kortare arrendetiden föranledd därav, att skogsjordbruket är avsett att försäljas, äger dock domänstyrelsen förordna, att vid utarrenderingen undantag må göras från de bestämmelser, som eljest skolat tillämpas.

3 kap. Om utarrendering för annat ändamål än jordbruk.

47 §.

Utarrendering av lägenhet för annat ändamål än jordbruk må, med iakttagande av stadgandet i 2 kap. 57 § fjärde stycket lagen om nyttjanderätt till fast egendom, ske i den ordning och under de villkor, som för varje fall prövas lämpliga.

4 kap. Om tillämpningsföreskrifter.

48 §.

Kungl. Maj:t äger meddela de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpningen av här ovan angivna grunder.

Denna förordning skall, under iakttagande av vad nedan stadgas, lända till efterrättelse från och med den

Förordningen skall icke verka rubbning i de bestämmelser, vilka vid dess ikraftträdande äga tillämplighet beträffande därförinnan tillkomna arrende-förhållanden, i vidare mån än som föranledes dels av det i 12 § 2 mom. intagna stadgandet angående arrendeavgiftens erläggande och dels därav, att länsstyrelsernas befattning med kronans utarrenderade jordbruksdomäner skall upphöra.

Där på grund av bestämmelser i arrendekontrakt eller författning förvaltningsåtgärd beträffande äldre arrendeupplåtelse ankommer på länsstyrelse, skall motsvarande befogenhet i stället utövas av domänstyrelsen eller efter dess förordnande av domänintendent.

Har i avseende å utarrendering av jordbruksegendom före den utarbetats vederbörligt förslag eller eljest vidtagits mera ingående förarbeten, må även efter nämnda dag därförinnan gällande bestämmelser eller tillämpad ordning kunna vid utarrenderingen följas, med iakttagande likväl att länsstyrelserna ej vidare skola hava någon befattning med utarrenderingen av jordbruksdomänerna.

F ö r s l a g

till

Kungl. Maj:ts kungörelse med tillämpningsföreskrifter till förordningen angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

Kungl. Maj:t — som denna dag enligt riksdagens beslut utfärdat förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom — har med stöd av 48 § i förordningen funnit gott att beträffande tillämpningen av däri intagna grunder förordna som följer:

1 kap. Om andra jordbruksegendomar än skogsjordbruk.

1 §.

Kartor och lantmäterihandlingar rörande jordbruksegendomar, som avses i detta kapitel, skola förvaras hos domänintendenten. Det åligger denne att under fjärde arrendeåret innan arrendeperioden för en egendom utlöper undersöka det befintliga kartmaterialet. Anses därvid behov föreligga av ny karta eller erfordras komplettering av äldre karta, skall anmälan om förhållandet göras hos domänstyrelsen, som meddelar erforderliga föreskrifter.

2 §.

Arrendeuppskattning skall i regel verkställas under tredje arrendeåret före löpande arrendetids slut. Det åligger domänstyrelsen att i god tid förut meddela i 8 § 1 mom. andra stycket förvaltningsgrunderna omförmält förordnande; och skall underrättelse härom avlåtas till domänintendenten.

3 §.

Det ankommer på ordföranden i uppskattningsnämnden att utsätta tid för arrendeuppskattningen och att till förrättningen kalla övriga förrättningsmän ävensom att därom underrätta vederbörande nyttjanderättshavare.

Ordföranden må, efter som nödigt prövas, tillkalla skogstjänsteman, lantmätare, ombud för egnahemsnämnden eller annan sakkunnig person för att biträda nämnden.

Det åligger ordföranden att föra protokoll vid förrättningen samt avfatta nämndens förslag.

Sedan förslaget blivit av nämndens ledamöter undertecknat, skall ordföranden skyndsamt och senast inom tre månader efter förrättningens avslutande till domänstyrelsen insända detsamma jämte upprättad beskrivning över egendomen och det vid förrättningen förda protokollet.

4 §.

1. Vid uppgörande av förslag till sättet och villkoren för egendomens utarrendering åligger det uppskattningsnämnden

a) att avgiva yttrande över de förhållanden, som beröras i 3, 4, 5, 6, 7 och 9 §§, 10 § 5 mom., 11 § 2 mom., 12 § 1 mom., 14 och 16 §§, 17 § i vad den avser meddelandet av särskilda föreskrifter rörande hävdeskyldigheten, 18, 21 och 22 §§ samt 23 § 1 och 3 mom. förvaltningsgrunderna;

b) att utreda om och i vilken utsträckning nya hus behöva uppföras för att egendomen med hänsyn till å ena sidan kostnaden för husens uppförande och vidmakthållande och å den andra egendomens storlek och avkastningsförmåga må kunna på ekonomiskt bästa sätt tillgodogöras;

c) att, i den mån sådant låter sig bedömas, upprätta fullständig samt av ritningar åtföljd plan, efter vilken befintliga otjänliga hus böra ersättas av andra eller ock ytterligare hus böra uppföras, ävensom noggrant beräkna den härför erforderliga kostnaden och den tidpunkt, då byggnadsarbetet bör vara utfört; skolande yttrande härvid jämväl avgivas i de avseenden i övrigt, varom förmåles i 13 § 1 mom. första och andra styckena förvaltningsgrunderna;

d) att avgiva förslag till de kontrakt, som böra upprättas mellan arrendatorn och envar av torparna; skolande därvid särskilt angivas, i vilken utsträckning skyldighet för torpare att underhålla hus samt att uppföra och underhålla hägnad skall ifrågakomma;

e) att avgiva yttrande, huruvida med enskilda tillhöriga hus försedda lägenheter böra bibehållas vid egendomen och, om så är förhållandet, uppgöra förslag till de villkor, under vilka dylika lägenheter må innehavas.

2. Egendomen skall uppskattas såsom om den befunne sig utan brister, och skall vid uppskattningen hänsyn tagas jämväl till det skick, vari egendomen genom föreslagna förbättringsarbeten varder försatt. Arrendevärdet för de särskilda ägoslagen skall angivas per hektar efter deras beskaffenhet och läge samt med tagen hänsyn till vad annan jord i orten betingar. Rätt till jakt, fiske, bete, husbehovsvirke och andra särskilda förmåner skall upptagas och värderas för sig.

3. Rätt till option vid förnyad utarrendering skall förutsätta icke en blott försvarlig hävd utan en god skötsel av egendomen. Uppskattningsnämndens yttrande härutinnan skall grundas på en noggrann undersökning, huruvida egendomens åker och äng befinnas i alla avseenden väl hävdade och hållna i god växtkraft, huruvida dess byggnader och övriga tillhörigheter befinnas

underhållna i fullgott stånd samt om föreskriven byggnads- och hägnadsskyldighet vederbörligen fullgjorts.

Härutöver skola uppgifter lämnas, huruvida och i så fall vilka förbättringsarbeten i övrigt blivit av arrendatorn verkställda såsom nyodling, stenbrytning, väganläggning, täckdikning eller annan torrläggning, trädgårdsanläggning eller ny- eller ombyggnad ävensom i vilken utsträckning arrendatorn erhållit bidrag av kronan till arbetenas utförande.

4. Domänstyrelsen må härutöver meddela de föreskrifter, som kunna anses erforderliga för vinnande av en enhetlig arrendevärdering.

5 §.

Hembud, varom förmåles i 9 § förvaltningsgrunderna, skall verkställas av domänstyrelsen.

6 §.

Beslut såväl därom, att arrende icke, enligt stadgande i 9 § 1—3 mom. förvaltningsgrunderna, kommer att hembjudas förutvarande arrendator eller dennes rättsinnehavare, som ock därom, att optionsrätt, efter vad i 9 § 4 mom. förvaltningsgrunderna sägs, anses hava förfallit, skall genom domänstyrelsens försorg bevisligen delgivas vederbörande.

7 §.

Skall arrende utbjudas under hand eller å offentlig auktion, åligger det domänstyrelsen att låta i tidningar eller tidskrifter, som styrelsen bestämmer, införa kortfattad kungörelse om upplåtelsen. Kungörelse som nu sagts bör ock, om så anses ändamålsenligt, anslås å lämpliga platser inom orten. Kungörelsen skall innehålla uppgift om egendomens benämning, belägenhet, ägovidd och ägoslag samt underrättelse om de fastställda arrendevillkoren och varest vidare upplysningar kunna erhållas ävensom övriga nödiga anvisningar.

8 §.

Vid utbud under hand skola, sedan minst fjorton dagar förflutit efter det kungörelsen första gången varit i tidning införd, anbud, som inkommit till domänintendenten, överlämnas till domänstyrelsen.

Skall jämlikt stadgandet i 10 § 2 mom. förvaltningsgrunderna tillfälle beredas anbudsgivare att inkomma med nya anbud, förelägge domänstyrelsen dem genom rekommenderad tjänsteskrivelse viss tid härför.

9 §.

Vid utbud av arrende å offentlig auktion skall protokollet över förrättningen förses med godkännande och av två personer bevittnad namnunder-

skrift av inroparen. Protokollet skall av domänintendenten insändas till domänstyrelsen, och skall i samband därmed avgivas yttrande angående antagligheten av förekommande anbud.

10 §.

Med antagen arrendator upprättar domänstyrelsen kontrakt i två exemplar, av vilka det ena förvaras hos styrelsen och det andra överlämnas till arrendatorn. Därjämte skall kontraktet i bestyrkt avskrift tillställas domänintendenten och, om arrendatorn tillerkänts rättighet i avseende å kronan tillhörig skogsmark, delgivas skogsförvaltningen.

11 §.

Det åligger domänstyrelsen förvara för arrendevillkorens fullgörande avlämnade säkerhetshandlingar ävensom tillse, att borgen i behörig tid förnyas och att säkerhet i övrigt ej minskas i värde. Finner styrelsen ny borgen eller annan säkerhet böra anskaffas, skall styrelsen meddela arrendatorn föreläggande härom.

Domänstyrelsen skall, där säkerhet utgöres av inteckning, tillse, att inteckningen varder i vederbörlig ordning förnyad.

Tillika ankommer på domänstyrelsen att lämna domänintendenten nödiga underrättelser angående avlämnade säkerhetshandlingar; och skall domänintendenten, om så anses erforderligt efter hörande av magistrat eller landsfiskal, före den 1 februari varje år till domänstyrelsen inkomma med uppgift, om vederbörande borgensmän fortfarande äro i livet och vederhäftiga.

12 §.

Uppgift å det arrendebelopp, som för löpande arrendeår skall av arrendator erläggas, bör av domänstyrelsen tillställas denne före den 15 februari det kalenderår, då arrendeåret utlöper.

13 §.

Domänintendenten åligger övervaka, att egendom tillhörande åbyggnader äro så brandförsäkrade, att kronans rätt i händelse av ellsolycka icke äventyras.

Underlåter arrendator att vidtaga honom förelagd åtgärd i fråga om byggnadernas brandförsäkrande, skall anmälan därom göras till domänstyrelsen.

14 §.

Inträffar brandskada eller varder annorledes byggnad förstörd eller så skadad, att nybyggnad erfordras, skall domänintendenten ofördröjligen hålla besiktning å egendomen och uppgöra förslag till de byggnadsarbeten, som kunna anses erforderliga. Domänintendenten må därvid, efter som nödigt prövas, biträdas av byggnadskunnig person.

15 §.

För tillsyn och kontroll vid utförande av byggnads- eller annat arbete må, efter domänstyrelsens bestämmande, sakkunnig person anlitas.

16 §.

Det ersättningsbelopp för brister i byggnad, hägnad m. m., som tillträdande arrendator enligt 17 § andra stycket och 29 § förvaltningsgrunderna är berättigad uppbära, skall domänstyrelsen tillhandahålla honom i den mån han enligt vitsordande av domänintendenten vid besiktning eller i samband med annan förrättning i orten visar sig hava avhjälpt bristerna. Önskar arrendatorn utfå ersättningen, innan sådan förrättning hålles, må domänstyrelsen utbetala densamma efter av arrendatorn på egen bekostnad införskaffat intyg av två trovärdiga män att bristerna blivit avhjälpta.

17 §.

Önskar arrendatorn till åkerns eller ängens förbättrande upptaga dyjord, märgel, lera eller andra jordens beståndsdelar, ankommer på domänintendenten att meddela de anvisningar, som i sådant avseende må finnas erforderliga.

18 §.

Det åligger domänintendenten övervaka, att inom förelagd tid till honom insändes avskrift av kontrakt om upplåtelse av torp, varom förmäles i 26 § 1 mom. förvaltningsgrunderna. Befinnes vid granskningen av kontrakt, att den avtalade avgälden överstiger den i kontraktet mellan kronan och arrendatorn bestämda eller att torpkontrakt eljest innehåller olagliga eller olämpliga bestämmelser, skall domänintendenten härom göra anmälan hos domänstyrelsen, som förordnar efter omständigheterna.

19 §.

Vid besiktning, varom förmäles i 27 § förvaltningsgrunderna, skall undersökas allt vad till egendomen hör såsom åbyggnad, trädgård, åker och äng, beteshagar, hägnader, diken, vägar, broar, brunnar och vattenledningar.

Avser besiktningen utrönande, huru nybyggnad blivit utförd, eller finnes anledning antaga, att arrendatorn brustit i egendomens hävdande eller eljest icke behörigen fullgjort honom enligt kontraktet åliggande skyldigheter, såvitt de avse egendomens skötsel, äge besiktningsförrättaren påkalla biträde av i förra fallet byggnadskunnig person och i det senare två i jordbruk erfarna personer, vilka av besiktningsförrättaren utses bland dem, som enligt lag äro behöriga att förrätta av- och tillträdessyner.

Är vid besiktningen påsynad brist ringa, må arrendatorn föreläggas att omedelbart efter den för bristens avhjälpan bestämda tid till domänintendenten inkomma med bevis av två trovärdiga män att bristen botats.

Är bristen väsentlig eller äventyras eljest genom dess förefintlighet byggnads eller anläggnings bestånd, åligger det domänintendenten att verkställa efterbesiktning. Befinnes därvid, att dylik brist alltjämt kvarstår, skall domänintendenten göra anmälan om förhållandet hos domänstyrelsen och i samband därmed avgiva yttrande, huruvida bristen lämpligen bör avhjälpas genom domänstyrelsens försorg i enlighet med bestämmelserna i 27 § tredje stycket förvaltningsgrunderna.

Över vad vid besiktningen förekommer skall föras protokoll, som förvaras hos domänintendenten; och skall bestyrkt avskrift av protokollet skyndsamt tillställas arrendatorn.

20 §.

Av- och tillträdessyn bör i regel förrättas av tre synemän. Vid förrättningen skall domänintendenten vara kronans ombud. Det för kronan avsedda exemplar av protokollet över förrättningen skall, sedan av- och tillträdare bevisligen erhållit del därav och avskrift av protokollet tagits för att förvaras bland domänintendentens handlingar, genom kronoombudets försorg skyndsamt insändas till domänstyrelsen för granskning; och skall kronoombudet därvid meddela dagen för protokollets delgivning med av- och tillträdare ävensom avgiva yttrande, huruvida anledning till anförande av klander mot förrättningen föreligger.

21 §.

Domänintendenten åligger ombesörja, att besiktningar samt av- och tillträdessyner varda i behörig tid och ordning verkställda.

Före den 1 februari varje år skall domänintendenten till domänstyrelsen inkomma med uppgift å de under nästföregående året förrättade besiktningar och syner; och skall domänintendenten i samband med översändande av uppgiften över besiktningarna avlämna en kort sammanfattning angående det sätt, varpå arrendatorerna fullgjort sin hävde- och underhållsskyldighet.

22 §.

Överlåtelse av arrende må av domänstyrelsen medgivas endast när avsevärda skäl för överlåtelsen kunna åberopas.

2 kap. Om skogsjordbruk.

23 §.

Kartor och lantmäterihandlingar rörande skogsjordbruk skola förvaras hos jägmästaren. Det åligger denne att i god tid innan arrendeuppskattning enligt vad i 24 § sägs skall verkställas undersöka det befintliga kartmate-

rialet. Anses därvid behov föreligga av ny karta eller erfordras komplettering av äldre karta, skall jägmästaren vidtaga åtgärder härutinnan.

24 §.

Arrendeuppskattning å skogsjordbruk skall i regel verkställas under andra arrendeåret före löpande arrendetids slut.

25 §.

1. Vid uppgörande av förslag till sättet och villkoren för skogsjordbruks utarrendering åligger det jägmästaren (uppskattningsnämnden) att avgiva yttrande över de förhållanden, som beröras i 3, 4, 5 och 6 §§, 9 §, 11 § 2 mom., 14 och 16 §§, 17 § i vad den avser meddelandet av särskilda föreskrifter rörande hävdeskyldigheten, 18, 21 och 22 §§, 23 § 1 och 3 mom. samt 35, 38, 39 och 43 §§ förvaltningsgrunderna.

2. Vid beräkningen av arrendeavgiften skall hänsyn tagas till de särskilda grunder, som äro fastställda att gälla för upplåtelse av skogsjordbruk. Värdet av de särskilda ägoslagen skall angivas per hektar efter deras beskaffenhet och läge. Rätt till bete, husbehovsvirke och andra särskilda förmåner skall upp- tagas och värderas för sig. Vid uppskattning av mindre skogsjordbruk må värdet av bostadsförmånen angivas särskilt för sig.

3. Rätt till option vid förnyad utarrendering skall förutsätta en icke blott försvarlig hävd utan en god skötsel av skogsjordbruket. Jägmästarens (uppskattningsnämndens) yttrande härutinnan skall grundas på en noggrann undersökning, huruvida skogsjordbrukets åker och äng finnas i alla avseenden väl hävdade och hållna i god växtkraft samt huruvida arrendatorns underhållsskyldighet och övriga åligganden i avseende å egendomens brukande enligt arrendekontraktet vederbörligen fullgjorts.

Härutöver skola uppgifter lämnas, huruvida och i så fall vilka grundför- bättringar blivit av arrendatorn verkställda såsom nyodling, stenbrytning, väganläggning, täckdikning eller annan torrläggning eller trädgårdsanläggning ävensom i vilken utsträckning arrendatorn erhållit bidrag av kronan till arbetenas utförande.

4. Domänstyrelsen må härutöver meddela de föreskrifter, som kunna anses erforderliga för vinnande av en enhetlig arrendevärdering.

26 §.

Med antagen arrendator upprättar överjägmästaren kontrakt i två exemplar, av vilka det ena förvaras hos överjägmästaren och det andra överlämnas till arrendatorn. Därjämte skall kontraktet i bestyrkt avskrift tillställas domänstyrelsen och jägmästaren.

27 §.

Vid besiktning, varom förmäles i 44 § förvaltningsgrunderna, skall under hänsynstagande till arrendatorns underhålls- och hävdeskyldighet under-

sökas allt vad till skogsjordbruket hör såsom åbyggnad, trädgård, åker och äng, beteshagar, hägnader, diken, vägar, broar, brunnar och vattenledningar.

Över vad vid besiktningen förekommer skall föras protokoll, som förvaras hos jägmästaren; och skall bestyrkt avskrift av protokollet skyndsamt tillställas överjägmästaren och arrendatorn.

28 §.

Vid av- och tillträdessyn skall jägmästaren vara kronans ombud. Det för kronan avsedda exemplar av protokollet över förrättningen skall, sedan av- och tillträdare bevisligen erhållit del därav och avskrift av protokollet tagits för att förvaras bland jägmästarens handlingar, genom kronoombudets försorg tillika med en avskrift av protokollet skyndsamt insändas till överjägmästaren; och skall kronoombudet därvid meddela dagen för protokollets delgivning med av- och tillträdare ävensom avgiva yttrande, huruvida anledning till anförande av klander mot förrättningen föreligger. Överjägmästaren åligger därefter att insända förrättningsprotokollet jämte eget utlåtande till domänstyrelsen för granskning; skolande därvid kronoombudets yttrande bifogas.

29 §.

Jägmästaren åligger ombesörja, att besiktningar samt av- och tillträdes-syner varda i behörig tid och ordning verkställda.

Före den 1 februari varje år skall jägmästaren genom överjägmästaren till domänstyrelsen inkomma med uppgift å de under nästföregående året förrättade besiktningar och syner; och skall jägmästaren i samband med översändandet av uppgiften över besiktningarna avlämna en kort sammanfattning angående det sätt, varpå arrendatorerna fullgjort sin underhålls- och hävdeskyldighet.

30 §.

Vad i 3, 5 och 6 §§, 11 § första och andra styckena samt 13, 17 och 22 §§ stadgas skall i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet med avseende å skogsjordbruk, dock att domänstyrelsens åligganden och befogenheter enligt 3, 5, 6, 13 och 22 §§ skola utövas av överjägmästaren, att domänstyrelsens åligganden och befogenheter enligt 11 § första och andra styckena skola utövas av jägmästaren samt att domänintendentens åligganden och befogenheter enligt 13 och 17 §§ skola utövas av jägmästaren.

Denna kungörelse träder i kraft den

M O T I V

Inledande översikt.

Den svenska statens (kronans) innehav av jordbruksegendomar är av betydande omfattning vad såväl antalet som arealen och egendomarnas ekonomiska värde angår. Av dessa jordbruksegendomar utgöres den ojämförligt största delen, åtminstone om hänsyn tages till arealen och värdet, av de s. k. jordbruksdomänerna, vilka staten innehar i direkt syfte att av dem bereda sig inkomster att tillföras statsbudgeten.

Jordbruksdomänerna, till vilka staten under tidernas lopp förvärvat äganderätten på olika sätt, som ej här skola beröras, förvaltas sedan år 1883 av domänstyrelsen, därvid styrelsen biträdades av dels länsstyrelserna och dels särskilda tjänstemän, domänintendenter. Förvaltningen sker genom egendomarnas utarrendering i enlighet med av riksdagen antagna grunder. De årliga arrendeavgifterna ingå till den från och med år 1912 inrättade statens domäners fond, ur vilken också bestridas samtliga utgifter för egendomarnas förvaltning.

I domänstyrelsens senaste femårsberättelse (1930) redovisas specifikt varje jordbruksdomän med angivande av egendomens namn, mantal, areal och taxeringsvärde m. m. Av dessa uppgifter intages å sid. 26 ett länsvis uppgjort sammandrag.

Beträffande detta sammandrag må anmärkas, att däri redovisas förutom de egentliga jordbruksdomänerna staten tillhöriga, under domänstyrelsens förvaltning stående fiske-, kvarn- och vissa andra till jordbruksfastigheter ej hänförliga lägenheter, vilka i likhet med de egentliga jordbruksdomänerna och i enlighet med gällande arrendegrunder utarrenderas för domänfondens räkning. Vidare bör det framhållas, att av de i femårsberättelsen 1930 upptagna jordbruksdomänerna vissa helt eller delvis efter nämnda år försållts ävensom att taxeringsvärdena å de i statens ägo fortfarande befintliga egendomarna kunnat hava ändrats vid den senaste, år 1933 verkställda fastighetstaxeringen. Berörda förhållanden torde dock icke vara av den betydelse, att omförmälda sammandrag ej kan anses innefatta en för förevarande utredning i erforderlig grad tillförlitlig uppgift å statens innehav av jordbruksdomäner.

Statens innehav av jordbruksegendomar.

Jordbruksegendomar under domänstyrelsens förvaltning.

L ä n	Antal för domänfondens räkning utarrenderade egendomar	I arrendet ingående inägoareal			Arrendatorn årligen tillkommande utsyning av virke högst	Årliga arrendebeloppet	Taxeringsvärde	Arrendeavkortning under år 1930
		tomt och åker	ängs- och odlingsmark	summa inägor				
		har	har	har				
Sockholms	141	3 308	386	3 694	1 704	155 174	4 572 200	10 255
Uppsala	75	2 852	303	3 155	1 771	87 122	2 798 800	27 917
Södermanlands . .	77	4 399	216	4 615	3 236	135 236	3 884 100	6 075
Östergötlands . .	174	7 725	1 196	8 921	4 156	288 782	9 501 800	37 810
Jönköpings	146	2 261	1 510	3 771	2 587	91 197	3 133 200	5 050
Kronobergs	39	560	542	1 102	895	20 650	712 000	1 754
Kalmar	79	4 245	1 445	5 690	3 584	144 856	4 418 800	32 700
Gotlands	7	344	211	555	273	11 285	402 100	6 360
Blekinge	4	27	11	38	8	12 290	787 400	850
Kristianstads . . .	113	5 704	1 272	6 976	493	212 667	7 825 900	32 034
Malmöhus	206	10 474	1 418	11 892	234	607 794	21 766 100	91 782
Hallands	29	1 810	79	1 889	117	57 975	2 364 000	6 543
Göteborg o. Bohus	90	3 060	567	3 627	748	103 651	5 515 400	31 455
Älvsborgs	90	3 460	758	4 218	1 962	93 132	3 727 200	11 481
Skaraborgs	201	11 917	1 910	13 827	3 931	297 694	10 187 300	64 476
Värmlands	27	1 493	274	1 767	1 088	28 230	1 093 900	—
Örebro	73	2 949	496	3 445	1 906	91 878	3 337 800	14 087
Västmanlands . . .	74	4 056	429	4 485	2 107	129 468	3 602 500	41 664
Kopparbergs	4	145	93	238	140	3 045	114 800	—
Gävleborgs	2	40	20	60	100	2 830	78 700	—
Västernorrlands . .	1	10	—	10	—	400	10 000	—
Jämtlands	3	60	45	105	190	1 605	95 600	15
Västerbottens . . .	3	28	22	50	36	4 550	104 400	—
Norrbottnens	2	—	—	—	—	4 000	258 000	—
Summa	1 660	70 927	13 203	84 130	31 261	2 585 511	90 292 000	422 308

En annan grupp av staten tillhöriga jordbruksegendomar utgöres av sådana, som äro belägna å eller i omedelbart sammanhang med kronoparkerna eller andra statliga skogar. Jämväl dessa jordbruksegendomar innehavas av staten liksom de skogar, å vilka de äro belägna, för vinnande av inkomst. I likhet med jordbruksdomänerna förvaltas de av domänstyrelsen och utarrenderas de för statsverkets räkning. Utarrenderingen sker närmast i ändamål att genom egendomarnas besättande med arrendatorer tillförsäkra staten erforderlig arbetskraft för det statliga skogsbruket. Inkomsten av denna kategori jordbruksegendomar kommer staten till godo i form av ökad avkastning av den gren av domänstyrelsens verksamhet, som skogsbruket representerar. Då egendomarna anses erforderliga för statsskogarnas skötsel, förvaltas de i sammanhang med skogarna i övrigt. Utarrenderingen verkställles genom skogsstatens försorg. Några allmänna grunder för dessa upplåtelses hava icke av riksdagen fastställes.

Beträffande dessa å kronoskogarna belägna jordbruksegendomar hava införskaftats vissa för utredningen erforderliga ansedda uppgifter, åsyftande

år 1933. Av dessa uppgifter lämnas ett länsvis uppgjort sammandrag (sid. 28 ff.).

Utöver de här ovan omnämnda jordbruksegendomar, som förvaltas av domänstyrelsen, innehar staten ett icke obetydligt antal andra sådana egendomar, vilka stå under förvaltning av andra myndigheter än domänstyrelsen. Dessa egendomar hava av staten förvärvats eller innehavas av staten icke för inkomständamål utan för tillgodoseende av den statsverksamhet, som representeras av vederbörande förvaltande myndighet.

Jordbruks-
egendomar
under för-
valtning av
annan myn-
dighet än
domänsty-
relsen.

Beträffande dylika under förvaltning av annan myndighet än domänstyrelsen ställda jordbruksegendomar lämnas här följande uppgifter, vilka dock icke äro avsedda att vara uttömmande.

1. Under *vattenfallsstyrelsens* förvaltning står ett sextiotal jordbruksegendomar i Östergötlands, Kronobergs, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län. Egendomarna, vilka av staten inköpts eller eljest förvärvats i och för den statsverksamhet, som vattenfallsstyrelsen utövar, innehålla en sammanlagd areal åker och äng av 1 277 hektar, deras sammanlagda taxeringsvärde uppgick år 1932 till i runt tal 1 842 000 kronor. Till åtskilliga av egendomarna hör skogsmark av betydande omfattning. I den mån egendomarna ej direkt tagas i anspråk för vattenfallsstyrelsens verksamhet, utarrenderas de genom styrelsens försorg, därvid arrendetiderna och arrendevillkoren i övrigt lämpas efter förhållandena i varje särskilt fall med beaktande av möjligheten av egendomarnas framtida direkta användning för nämnda verksamhet. Arrendeavgifterna, vilka för år 1933 uppgå till ungefär 40 000 kronor, inflyta till styrelsens kassa.

2. *Järnvägsstyrelsen* förvaltar två jordbruksegendomar i Kronobergs län, vilka av staten inköpts för anskaffande av brännstovv för statens järnvägars räkning. Egendomarna, vilka innehålla sammanlagt 36 hektar åker och äng samt 90 hektar skogsmark och hava ett gemensamt taxeringsvärde av 41 000 kronor, äro av järnvägsstyrelsen utarrenderade på tio år.

3. Under *stuteriöverstyrelsens*¹ förvaltning äro ställda två jordbruksfastigheter belägna den ena i Västmanlands län och den andra i Malmöhus län. Av dessa fastigheter disponeras den förra med undantag av dels ett område om c:a 13 hektar, som användes för ridskolan å Strömsholm, och dels ett område om c:a 14 hektar, som är utarrenderat, direkt av Strömsholms hingstdepå, och den senare i sin helhet direkt av Flyinge hingstdepå och stuteri. Fastigheternas sammanlagda taxeringsvärde uppgives uppgå till 24 100 kronor.

4. Åtskilliga staten tillhöriga jordbruksfastigheter äro underställda *arméförvaltningens* vård och inseed. Av dessa användes en del direkt för rent militärt ändamål, såsom till övningsfält, skjutbanor, remontdepåer m. m. Någon inkomst av dylika för lantförsvaret direkt disponerade fastigheter kan

¹ Stuteriöverstyrelsen har från och med den 1 november 1933 ingått i lantbruksstyrelsen.

således icke förekomma i annan mån än såvitt utan hinder av det avsedda ändamålet rätt må kunna upplåtas för enskild person att tillgodogöra sig någon särskild förmån av en fastighet, såsom rätt till slätter, bete eller grustäkt. Andra fastigheter åter, som ställts till lantförsvarets disposition, hava icke alls eller allenast delvis kommit till direkt användning för militärt ändamål. Sådana fastigheter eller fastighetsdelar utarrenderas för lantförsvarets räkning av vederbörande arméfördelnings- eller truppförbandschef, därvid emellertid så gott som undantagslöst i arrendekontraktet intages förbehåll därom, att utarrenderingen icke må hindra fastighetens användning för militärt ändamål för såvitt och i den mån så skulle bliva erforderligt. Bland sist angivna slag av jordbruksfastigheter må särskilt nämnas ett fyrtio-tal fastigheter, som ingå i det s. k. Järvafältet i Solna, Spånga, Järfälla och Sollentuna socknar i Stockholms län.

5. De staten tillhöriga jordbruksegendomar, som äro anslagna till underhåll av Gripsholms, Drottningholms, Rosersbergs och Haga kungl. slott, äro ställda under *riksmarskalksämhetets* vård. Detsamma är förhållandet med de till Tullgarns slott hörande egendomarna Tullgarns kungsgård och Nora gård. Egendomarna utarrenderas genom vederbörande slottsförvaltnings försorg.

Av domänstyrelsen för annan myndighets räkning utarrenderade jordbruks-egendomar.

En i viss mån annan ställning i förvaltningshänseende än de här ovan under 1—5 omförmälda kronoegendomarna intager en del för viss statsverksamhet avsedda egendomar, vilka visserligen skola nyttiggöras genom arrendeupplåtelse men vilkas utarrendering icke verkställas av den myndighet eller institution, som representerar statsverksamheten i fråga, utan av domänstyrelsen. Sådana kronoegendomar äro bl. a. följande: en mindre jordbrukslägenhet i Stockholms län, som utarrenderas för vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens räkning, en egendom i Östergötlands län, som utarrenderas för Vadstena krigsmanshuskassas räkning, en egendom i Kristianstads län, som utarrenderas för förenade mötespassevolanskassornas fonds räkning, en del fastigheter i Malmöhus län, som utarrenderas för Flyinge hingstdepås räkning, och en egendom i Skaraborgs län, av staten inköpt för anskaffande av skifferolja för flottans behov, vilken egendom med undantag av vad som disponeras för industridrift utarrenderas för marinförvaltningens räkning. Utarrenderingen av dessa nu omförmälda egendomar har uppdragits åt domänstyrelsen genom särskilda av Kungl. Maj:t meddelade beslut, i vilka i allmänhet föreskrivits, att för utarrenderingen skola i tillämpliga delar gälla de för utarrendering av kronans jordbruksdomäner föreskrivna bestämmelserna. Slutligen må nämnas, att enligt av riksdagen år 1920 meddelat beslut nettoinkomsten av vissa fastigheter i Södermanlands län, vilka förut tillhört domänfonden, skall användas till underhåll och vård av Tullgarns slott med tillhörande byggnader, parkanläggningar och trädgård m. m.

Av statens jordbruksegendomar har tidigare en betydande del i form av bostadsboställen varit anslagen till avlöning åt såväl civila som militära ämbets- och tjänstemän. Boställsinstitutionen såsom löneform blev emellertid vad angår de rent statliga tjänstemannakåren i huvudsak avvecklad under senare hälften av 1800-talet. Jämlikt särskilda av riksdagen i sammanhang med fastställandet av nya löneregleringar för respektive befattningshavare fattade beslut indrogos sålunda under nämnda tidsskede till statsverket praktiskt taget samtliga boställen för häradshövdingar, beställningshavare inom den indelta armén samt — tillhörande landsstaten — landshövdingar, landssekreterare och lantränkmästare ävensom kronofogdar och häradsskrivare. Dessa indragna boställen ingå bland statens jordbruksdomäner. Fortfarande äro dock vissa landsfiskaler (förut länsmän) i besittning av jordbruksboställen. Antalet av dessa boställen uppgår (år 1933) till 23 stycken. Enligt beslut i samband med 1917 års omorganisation av fögderiförvaltningen och den därav föranledda löneregleringen är emellertid boställsinstitutionen jämväl för dessa sistnämnda befattningshavares vidkommande ställd på definitiv avskrivning. Efter någon ytterligare övergångstid komma således även de ännu kvarvarande länsmans- eller landsfiskalsboställena att vara indragna till statsverket och inrangerade bland jordbruksdomänerna.

Jordbruks-
egendomar
upplåtna till
boställen.

En annan form för disposition av kronoegendomar har tidigare varit upplåtelse under s. k. stadgad åborätt. De flesta av dessa sålunda disponerade kronoegendomar äro numera skatteköpta och hava alltså frångått staten. De övriga innehavas av åborna enligt därom i äldre tider givna stadganden. Skatteköpen av dessa ännu kvarvarande under stadgad åborätt upplåtna egendomar fortgå alltjämt. Hända kan emellertid, att en dylik egendom blir åboledig utan att någon person finnes, som på grund av de för upplåtelsen gällande stadgandena är berättigad att tillträda egendomen. För sådant fall förordnar Kungl. Maj:t, efter anmälan av kammarkollegiet, om den åbolediga egendomens disponerande, och innebär förordnandet i allmänhet, att egendomen skall överlämnas till domänstyrelsen för förvaltning.

Jordbruks-
egendomar
upplåtna un-
der stadgad
åborätt.

Upplåtelse av kronoegendomar under stadgad åborätt har sedan lång tid tillbaka upphört. Däremot har för upplåtelse av kronoegendom en ny form av åborätt tillskapats genom lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord den 4 juni 1926 (nr 189). Enligt denna lag må jord, som tillhör kronan och som ej innehaves med stadgad åborätt eller är till visst statsändamål anslagen, för bildande av jordbruksfastigheter upplåtas mot avgäld under ärftlig och förytterlig besittningsrätt för obegränsad tid (åborätt). Om upplåtelse av dylik åborätt tillkommer det vederbörande länsstyrelse att träffa avtal, och är länsstyrelsen även i övrigt förvaltningsmyndighet med avseende å sådan åborätt. Det bör anmärkas, att upplåtelse av kronoegendom under åborätt enligt den nämnda lagen hittills förekommit endast i ett fall.

Jordbruks-
egendomar
upplåtna en-
ligt åbo-
rättslagen.

Jordbruks- Äborättslagen har tillkommit huvudsakligen av sociala hänsyn i syfte att egendomar i underlätta möjligheten av bildandet av nya jordbruksenheter. I samma eller de nordliga delarna av liknande syfte har genom vissa andra av Kungl. Maj:t i enlighet med riksriket upp- dagens beslut utfärdade författningar möjliggjorts upplåtelse till enskilda låtna för ko- av kronojord i de nordliga delarna av landet. Sådana författningar äro ändamål av kronojord i de nordliga delarna av landet. Sådana författningar äro m. m. kungl. kungörelsen den 26 juni 1925 (nr 291) angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna och kungl. kungörelsen den 14 juni 1929 (nr 170) angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. Enligt dessa författningar kunna å kronoparkerna i Kopparbergs län och de norrländska länen under i författningarna stadgade förutsättningar och villkor till odling och bebyggande upplåtas lägenheter under nyttjanderätt med rätt för lägenhetsinnehavarna att, sedan de fullgjort viss odlings- och nybyggnadsskyldighet, inlösa kolonaten eller kronotorpen. Förvaltningsmyndighet enligt kungörelsen den 26 juni 1925 är en för varje län tillsatt kolonisationsnämnd och enligt kungörelsen den 14 juni 1929 domänstyrelsen. Härjämte må å kronan tillhörigt område inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker samt å renbetesfjällen i Jämtlands län jordbrukslägenheter upplåtas på arrende åt lappar i enlighet med kungl. kungörelsen den 18 juli 1928 (nr 314) angående grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark. Upplåtelse enligt denna kungörelse verkställes såvitt angår mark ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen av länsstyrelsen och beträffande annan mark av domänstyrelsen efter samråd med länsstyrelsen.

Försäljning Angående försäljning av staten tillhörig fast egendom under domänstyrelsens förvaltning äro bestämmelser meddelade i kungl. förordningen den 6 juni 1929 (nr 176) angående försäljning i vissa fall av kronoegendom av krono- egendom. m. m.

Grunder för Enligt stadgande i 77 § i 1809 års regeringsform skall statens fasta egendom förvaltas efter de grunder riksdagen därom föreskriver. I enlighet med detta stadgande har riksdagen tid efter annan, efter framställning av Kungl. Maj:t, antagit författningar innehållande grunder för förvaltningen av statens jordbruksdomäner, lämpade efter förhållandena vid de olika tider, då författningarna tillkommit. förvaltningen av jordbruksdomänerna.

Äldre för- Den första efter ikraftträdandet av 1809 års regeringsform utfärdade författningar. fattningen rörande förvaltningen av statens jordbruksdomäner är kungl. kungörelsen den 3 december 1810 angående vad som vid kungs- och kungsladugårdars bortarrenderande hädanefter iakttagas bör m. m. I denna kungörelse, vilken i huvudsak innebar en bekräftelse av den förut i ämnet gällande kungl. kungörelsen den 17 december 1799, gjordes sedermera vissa ändringar genom olika av riksdagen antagna författningar, av vilka de viktigaste äro kungl. kungörelserna den 17 juli 1847 (nr 27), den 12 juli 1860 (nr 28),

den 7 augusti 1863 (nr 41) och den 24 maj 1875 (nr 32). Samtliga nu omförmälda författningar innehöllo bestämmelser om utarrendering av de kronans jordbruksegendomar, som författningarna avsågo. Förvaltningsmyndighet i avseende å egendomarna var kammarkollegiet med biträde av länsstyrelserna.

I sammanhang med det riksdagsbeslut, som ledde till utfärdandet av förenämnda kungörelse av den 24 maj 1875 — genom vilken den arrendatorerna av kronoegendomar förut tillförsäkrade optionsrätten upphävdes — anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 maj 1875, att Kungl. Maj:t måtte efter skedd utredning låta upprätta och för riksdagen framlägga förslag till de förändrade bestämmelser med avseende å utarrendering och förvaltning av statens egendomar, som av förhållandena påkallades. Vid ärendets behandling i riksdagen framhölls, att under särskilt överbäggande borde komma bl. a. den frågan, huruvida med den tillväxt av för statsverkets räkning utarrenderade egendomar, som under de närmaste tjugu åren vore att förvänta genom den förestående successiva indragningen av landstats-, häradshövdinge- och militieboställen, de myndigheter, som för det dåvarande hade med utarrenderingen av dessa hemman att sköta, kunde anses fortfarande ägnade att uppbära ett så betydligt ökat både ansvar och förvaltningsbestyr.

1875 års
riksdag.

I anledning av den omförmälda riksdagsskrivelsen uppdrog Kungl. Maj:t den 5 november 1875 åt en kommitté (1875 års domänkommitté) att med ledning av de upplysningar, som kunde inhämtas såväl om Sveriges egna förhållanden som om andra länders erfarenhet i dessa hänseenden, avgiva underdånigt utlåtande i fråga om dels vilka ändringar i dittills gällande bestämmelser beträffande utarrendering av egendomar för statsverkets räkning kunde av förhållandena påkallas och dels huru förvaltningen av dessa egendomar måtte lämpligast kunna anordnas. Nämnda kommitté framlade i ett den 19 maj 1876 avgivet betänkande förslag till dels »Grunder för förvaltningen av kronans privatdomäner» och dels »Allmänna villkor vid kronoarrenden». Enligt det förra förslaget skulle all kronans fasta egendom, som ej vore till visst statsändamål anslagen och i följd därav antingen till omedelbart begagnande upplåten eller ställd under särskild ämbetsmyndighets vård, stå under inseende av en i huvudstaden förlagd domänstyrelse, vilkens biträde i landsorten skulle utgöras av dels den redan organiserade skogsstaten med erforderlig tillökning i personalen och dels lantbruksinspektörer jämte deras medhjälpare till det antal och med de tjänstgöringsområden, som i vederbörlig ordning bestämdes. Den egendom, som med förslaget avsåges, skulle utarrenderas i enlighet med de föreslagna grunderna, vilka i åtskilliga hänseenden skilde sig från förut beträffande utarrenderingen gällande bestämmelser. Ifråga om inrättandet av domänstyrelsen och anställandet av lantbruksinspektörer anförde kommittén i motiven till sina förslag bl. a. följande.

1875 års do-
mänkom-
mitté.

Den stora tillökning i antalet av de för statsverkets omedelbara räkning utarrenderade egendomar, som av bostälленas indragning vore en följd, ingåve redan i och för sig tvivelsmål, huruvida kammarkollegium, som dittills haft vården om dylika egendomar sig anförtrodd, kunde utan att i sin övriga verksamhet förryckas därmed under de förändrade förhållandena fortfara. För att statsverket av kronans egendomar måtte för den närvarande och kommande tiden draga all den fördel, som därav skäligen kunde väntas, låge ock synnerlig vikt däruppå, att förvaltningen av fastigheterna leddes av en myndighet så organiserad, att den icke blott kunde lätt och säkert tillse, att alla föreskrifter noggrant iakttoges, utan jämväl sattes i stånd att med begagnande av de tillfällen, som under olikartade förhållanden kunde å det ena och det andra stället bjuda sig, till allt högre fulländning bringa dessa egendomar. För detta ändamål borde förvaltningen själv icke vara av trånga föreskrifter bunden; den borde allt efter omständigheternas krav kunna för särskilda fall göra avvikelser från de allmänt gällande arrendevillkoren och tillägg därtill; den borde kunna hastigt fatta och utföra sina beslut och den borde genom resor och inspektioner kunna utöva kontroll samt genom beröring med personer å de särskilda orterna vinna den kännedom, som för det viktiga kallets utövande erfordrades. Med en sådan uppfattning av fordringarna på en förvaltning av kronans fastigheter förmenade kommitterade den kollegiala formen ej vara den mest passande, utan föredroge den, enligt vilken beslutanderätten vore förlagd i en enda persons hand. För förvaltningen av statens skogsegendomar funnes redan en sådan inrättad, och kommitterade såge intet hinder för dessa egendomar för ening med kronans övriga domäner under en gemensam styrelse, uti vilken dock måste finnas särskilda föredragande för frågor, som rörde skogarna, och för dem, som rörde jordbruksegendom, fiske m. m.

Kommitterade förordade alltså, att i huvudstaden skulle upprättas en domänstyrelse för förvaltningen av alla statens fasta egendomar, vilka icke till följd av särskild disposition kunde därifrån vara undantagna, samt att dittillsvarande skogsstyrelsen med denna domänstyrelse införlivades, i följd varav även under sistnämnda styrelse skulle förläggas den redan anordnade skogsstaten, som dock under förutsättning av skogarnas fränskiljande från de egendomar, vartill de hörde, erfordrade en icke ringa successiv tillökning i sin personal. Vid förvaltningen av jordegendomarna och övriga fastigheter, som ej vore till skog hänförliga, måste styrelsen jämväl hava biträden i landsorterna. I detta avseende föreslogo kommitterade anställande av lantbruksinspektörer samt dessas medhjälpare eller assistenter. De egenskaper, som hos dessa, synnerligen de förra, borde finnas, vore insikter och erfarenhet i lantbruk, som komme att utgöra förnämsta föremålet för deras verksamhet, samt affärskännedom, helst i förening med något mått av tekniska kunskaper. Lantbruksinspektörerna, vilka åtminstone till en början borde tillsättas endast på förordnande, skulle i enlighet med för dem utfärdad instruktion och de särskilda befallningar, som av domänstyrelsen gäves, städs med skyndsamhet styrelsen tillhandagå.

1877 års
riksdag.

Sedan 1875 års domänkommittés betänkande varit föremål för yttrande av åtskilliga myndigheter, avlät Kungl. Maj:t den 26 februari 1877 proposition till riksdagen, vari föreslogs att riksdagen måtte dels för utarrendering av kronans jordbruksfastigheter antaga vissa grunder, huvudsakligen överensstämmande med vad domänkommittén härutinnan tillstyrkt, och dels anvisa medel för upprättande i huvudstaden av en särskild styrelse för jordbruksdomänerna och för anställande av förvaltningsbiträden i orterna.

Denna proposition föranledde endast det beslut från riksdagens sida, att för år 1878 ett visst anslag ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande att tillsviðare, på sätt lämpligast syntes, användas för förvaltningen av kronans domäner, därvid dock i tillämpliga delar skulle iakttagas de vid utarrenderingen av statens jorðegendomar dittills följda grunder. Kungl. Maj:t meddelade därefter genom nådigt brev den 9 november 1877 bestämmelser om ordnande av domänernas förvaltning under år 1878, vilka bestämmelser blevo till huvudsaklig del gällande jämväl åren 1879 och 1880. Enligt dessa bestämmelser bibehölls den centrala styrelsen öfver domänerna hos kammarkollegiet, och uppdrogs handhavandet av de lokala förrättningsbestyren åt länsstyrelserna, till vilkas biträde inom de län, där domänerna uppginge till ett betydande antal, anställdes tjänstemän under namn av domänintendenter, vid vilkas tillsättande avseende i främsta rummet fästes å kändom om ortens jordbruksförhållanden. Själva grunderna för utarrenderingen bibehölls i huvudsaklig överensstämmelse med förut gällande föreskrifter.

Sedan emellertid riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 maj 1880 uttalat sin önskan att snart få emotse förslag till definitivt ordnande av domänförvaltningen, tillkallades nämnda år särskilda kommitterade (1880 års domänkommitté) att uppgöra sådant förslag. Denna kommitté föreslog i sitt den 3 november 1880 avgivna betänkande, att länsstyrelserna med biträde av domänintendenter skulle handhava den lokala förvaltningen och att i de län, där ett större antal domäner funnes, skulle inom länsstyrelsen upprättas särskild domänavdelning med domänintendenten såsom chef och föredragande. Vad angick den centrala förvaltningen föreslog kommittén i likhet med 1875 års domänkommitté, att för handhavandet av nämnda förvaltning beträffande såväl jordbruksdomänerna som kronoskogarna skulle inrättas en särskild styrelse under namn av domänstyrelsen. I fråga om grunderna för utarrenderingen av domänerna framlade kommittén också förslag.

1880 års domänkommitté.

I proposition till 1882 års riksdag föreslog så Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte antaga förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner i huvudsaklig anslutning till 1880 års domänkommittés förslag samt anvisa medel för inrättande från och med år 1883 av en för jordbruksdomänerna och kronoskogarna gemensam domänstyrelse. Beträffande den lokala förvaltningen skilde sig propositionen från kommittéförslaget sålunda, att det enligt propositionen icke ansågs lämpligt att för flera eller färre län på förhand bestämma vilken ställning domänintendenten borde intaga med avseende å domänärendenas behandling inom länsstyrelsen, utan borde efter omständigheterna i varje särskilt fall bero, huruvida domänintendenten lämpligen skulle förordnas att i större eller mindre utsträckning biträda vid föredragningen av dessa ärenden; i de fall, då ett sådant uppdrag lämnades domänintendenten, borde domänärendena dock fortfarande

Kungörelsen den 10 november 1882.

tillhöra landskontoret och landskamreraren betraktas såsom den ordinarie föredraganden.

Propositionen bifölls av riksdagen vad angick såväl irrättandet från och med år 1883 av domänstyrelsen såsom gemensam styrelse för kronans jordbruksdomäner och skogar som ock, med endast en mindre ändring, de föreslagna grunderna för utarrenderingen. Kungl. Maj:t utärdade därpå den 10 november 1882 (nr 59) i enlighet med riksdagens beslut kungörelse angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner. Domänstyrelsen trädde från och med den 1 januari 1883 i verksamhet såsom den centrala förvaltningsmyndigheten i avseende å kronodomänerna.

Särskilda tillämplighetsföreskrifter i avseende å 1882 års kungörelse utärdades sedermera av Kungl. Maj:t genom särskilda brev till domänstyrelsen av den 2 december 1892 (nr 117) och den 25 september 1896 (nr 76).

Kungörelsen
den 4 juni
1908.

Genom lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom, vilken lag i sitt andra kapitel innehåller stadganden om arrende, erhöll arendeinstitutet en i åtskilliga hänseenden förändrad rättslig reglering. Sedan denna lag från och med 1908 års ingång trätt i kraft, ansågs det erforderligt, att de i kungörelsen den 10 november 1882 innehållna grunderna för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner underkastades omarbetning i syfte att desamma i görligaste mån bragtes i överensstämmelse med den nya nyttjanderättslagens stadganden angående arrende. I sådant syfte utarbetades inom jordbruksdepartementet nytt förslag till förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner. Vid anmälan av förslaget inför Kungl. Maj:t i statsrådet den 28 februari 1908 anförde föredragande departementschefen bl. a. följande.

Den nya nyttjanderättslagens bestämmelser vore av tvåfaldig art, i det att vissa av dem vore s. k. tvingande bestämmelser, avsedda att gälla oavsett vad arrendekontraktet kunde innehålla däremot stridande, under det att andra vore s. k. dispositiva bestämmelser, vilka skulle äga tillämpning, endast där ej annat avtalats mellan kontrahenterna. Beträffande de ämnen, varom sistnämnda bestämmelser handlade, stode det således kontrahenterna fritt att träffa även andra bestämmelser än dem lagen meddelade, och till och med sådana, som utginge från en alldeles motsatt uppfattning mot den, som legat till grund för lagens bestämmelser. Det nu föreliggande förslaget utginge emellertid från den synpunkten att, då statsmakterna genom sitt antagande av den nya lagen enats om att de där meddelade bestämmelserna, även i de delar de icke vore av tvingande beskaffenhet, vore för det rättsförhållande de avsåge ändamålsenliga och lämpliga, staten även borde, såvitt ej särskilda förhållanden betingade undantag, giva dem tillämpning på de avtal, som av staten inginges i fråga om den tillhöriga fastigheter. Ej blott i de fall, då det gällt att bringa bestämmelserna om förvaltningen av kronans jordbruksdomäner till överensstämmelse med en eller annan tvingande bestämmelse i den nya lagen, hade sålunda förändringar i 1882 års författning gjorts, utan hade omarbetningen utsträckt därhän, att i allmänhet dels ur förslaget uteslutits sådana punkter i nämnda författning, som helt och hållet motsvarades av bestämmelser i

lagen, dels och andra punkter omarbetats till att allenast supplera lagen att fortsätta där lagen slutade. Endast i några få särskilda fall hade förhållandena med kronans egendom ansetts böra föränleda till avvikelser från de grunder, på vilka den nya nyttjanderättslagstiftningen vore byggd. Sålunda hade alltjämt såsom hittills arrendatorn ansetts böra underhålla åbyggnaderna i fullgott skick och väl hävda jorden, oavsett dess skick vid tillträdet, samt skyldigheten att sörja för åbyggnadernas brandförsäkring ansetts böra påvila arrendatorerna. Vidare hade nybyggnadsskyldigheten efter brandskada eller annan dylik händelse lagts, icke såsom i lagens 2. kap. 15 § på jordägaren, utan på arrendatorn. Detsamma vore fallet med skyldigheten att uppföra inhägnad. Slutligen hade vissa särskilda bestämmelser angående av- och tillträdessyner ansetts erforderliga. I övrigt hade allenast vissa i allmänhet mindre betydande förändringar, som visat sig av omständigheterna betingade, ansetts böra vidtagas i vad dittills gällt. Då efter den nya lagens ikraftträdande denna jämte arrendekontraktets bestämmelser vore ensamt bestämmande för förhållandet mellan jordägaren och arrendatorn, samt en författning sådan som den nu ifrågavarande endast vore att betrakta såsom en instruktion för vederbörande förvaltningsmyndighet, hade ordalagen i förslaget jämkats därefter.

Det omförmälda förslaget förelades genom proposition (nr 107) 1908 års riksdag, och blev detsamma allenast med en mindre jämkning antaget av riksdagen. Författning i ämnet utfärdades i enlighet med riksdagens beslut genom kungl. kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner. Denna kungörelse, som vad förvaltningen, såväl den centrala som den lokala, beträffar är i full överensstämmelse med 1882 års kungörelse, är fortfarande gällande, endast med vissa sedermera av riksdagen antagna, av förändrade förhållanden föranledda detaljändringar. Sådana ändringar hava skett bl. a. genom kungl. kungörelserna den 6 juni 1929 (nr 177) och den 10 juni 1932 (nr 186).

Av bestämmelserna i 1908 års kungörelse enligt dess nuvarande lydelse må följande här återgivas.

Då utarrendering av jordbruksdomän förestår, skall för fastställande av den arrendeavgift, mot vilken domänen må utarrenderas, verkställas en arrendeuppskattning. Denna verkställs av domänintendenten jämte två på visst sätt utsedda uppskattningsmän. Vid uppskattningsförrättningen uppgöres förslag till sättet för egendomens utarrendering, till de närmare arrendevillkoren i avseende å nybyggnads- och andra skyldigheter samt den arrendeavgift, mot vilken egendomen kan anses skäligen böra upplåtas. Domänstyrelsen fastställer därefter med stöd av nämnda förslag villkoren för utarrendering. Därest egendomen förut varit utarrenderad samt arrendatorn innehåft arrendet fem år och väl skött egendomen, skall arrendet hembjudas honom mot de sålunda fastställda arrendevillkoren. Dylik rätt till hembud eller optionsrätt tillkommer även under angivna förutsättningar vissa personer, till vilka arrendet övergått från arrendatorn. Förekommer icke optionsrätt eller använder arrendatorn sig icke av densamma, skall arrendet utbjudas på offentlig auktion, vilken skall förrättas av länsstyrelsen. Till arrendator äger domänstyrelsen därefter antaga den högstbjudande. Arrende-

tiden skall i regel vara tjugu år. Arrendeavgiften skall vara bestämd till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upp- tagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar. Arrendatorn äger rätt till husbehovsvirke från den till egendomen hörande skogen, därest den icke avsatts till kronopark. Arrendatorn är skyldig underhålla egendomens byggnader och anläggningar i fullgott stånd samt i alla avseenden väl hävda och i god växtkraft hålla egendomens åker och äng. Byggnadsskyldigheten åvilar arrendatorn, men erhåller han i viss omfattning ersättning för verk- ställd nybyggnad genom nedsättning i arrendeavgiften. Nyodling tillåtes arrendatorn endast å område, som vederbörande förvaltningsmyndighet be- stämmer. Ersättning för nyodling ävensom för täckdikning utöver kostnaden för använda tegelrör kan arrendatorn erhålla, därest egendomen av företaget tillskyndas synnerlig fördel. Ersättningen, däri inbegripen ersättning för tegel- rören vid täckdikning, erhåller arrendatorn genom nedsättning i arrende- avgiften.

I likhet med 1882 års kungörelse avser 1908 års kungörelse, såsom rubriken till densamma utmärker, ej alla staten tillhöriga jordbruksegendomar, vilka kunna komma ifråga att utarrenderas, utan endast kronans jordbruksdo- mäner, däri då inbegripas de förut omförmälda fiske-, kvarn- och andra lägenheter under domänstyrelsens förvaltning. I förhållande till 1882 års förvaltningsgrunder har dock 1908 års kungörelse en något vidsträcktare räckvidd, i det den med de ursprungliga domänerna likställer vissa om- råden å de av staten till bildande av nya eller till utökning av äldre krono- parker inköpta egendomar. Enligt stadgande i andra punkten andra stycket av kungörelsen skola nämligen såsom jordbruksdomäner behandlas sådana å nyinköpta skogsegendomar belägna, för jordbruk lämpade områden, som ej prövas vare sig böra användas till boställen eller tagas i anspråk för kronoparkernas skötsel. På grund av detta stadgande hava, sedan av staten för utökning av dess innehav av skog förvärvats egendomar även inne- hållande jordbruksområden, dessa frånskilts skogsegendomen i övrigt och överlämnats till förvaltning enligt 1908 års kungörelse, dock endast i den mån de icke ansetts böra tagas i anspråk för skogarnas skötsel.

*Förvaltnin-
gen av jord-
bruksegen-
domar å
kronosko-
garna.*

Jordbruksegendomar eller jordbruksområden av sistnämnda slag äro de, angående vilka uppgifter lämnats å sid. 28 ff. här ovan. Desamma förvaltas i sammanhang med de skogar, för vilkas skötsel de ansetts erforderliga, och sker utarrenderingen av dem i syfte att genom egendomarnas besättande med arrendatorer tillförsäkra staten arbetskraft för skogsbruket. Några av riksdagen fastställda grunder, som vid utarrenderingen skola följas, före- komma icke, utan äger den utarrenderande myndigheten fullt fria händer såväl i avseende å sättet för utarrenderingen som i fråga om arrendevillkoren; dock är det givet, att de senare icke må strida mot de tvingande bestäm- melserna i allmänna nyttjanderättslagen. Särskilt anmärkningsvärt beträf-

fande dessa jordbruksegendomars utarrendering är, att arrendetiderna i allmänhet äro jämförelsevis korta. Härom hänvisas till nyssnämnda uppgifter.

Ej heller ifråga om utarrendering av de staten tillhöriga jordbruksegen- domar, vilkas upplåtande på arrende åligger annan myndighet än domän- styrelsen, förekomma några generella av riksdagen antagna grunder. I av- seende å dessa arrenden äger den utarrenderande myndigheten full avtals- frihet allenast med den begränsning, som följer av de tvingande bestämmel- serna i allmänna nyttjanderättslagen.

Förvaltnin- gen av jord- bruksegen- dom under annan myn- dighet än domänsty- relsen.

Sedan 1908 års kungörelse under någon tid varit i tillämpning, fram- fördes mot densamma den anmärkningen, att den icke i tillräcklig grad till- godosåge statens berättigade intresse att från sina jordbruksdomäner erhålla största möjliga avkastning. Med utgångspunkt härifrån hemställdes i en vid 1913 års riksdag väckt motion (II: 97), att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning dels huruvida det nuvarande sättet för utarrendering av kronans jordbruksegendomar innebure tillräcklig ga- ranti för statsintressets tillgodoseende och dels huruvida den kronan ålig- gande byggnadsskyldigheten och den kronoarrendator tillerkända options- rätten kunde vara i behov av en revision. I motionen framhölls, att statens inkomster av jordbruksdomänerna vore synnerligen kläna, icke ens tre pro- cent av taxeringsvärdet. Bland orsakerna till detta ofördelaktiga resultat åberopades främst, att det nuvarande sättet för utarrenderingen icke syntes lämna nödig garanti för att arrendevärdet bleve sådant, att det tillfreds- ställde rimliga anspråk från statens sida. Med exempel sökte motionärerna visa, att åtminstone i vissa fall staten utarrenderade sin jord till påfallande lågt pris, vilket föranledde, att arrenderätten utgjorde en värdefull tillgång för arrendatorn, som utnyttjade densamma i spekulationssyfte vid arrende- överlåtelser, varvid stora avträdesbelopp fordrades och erhöles. Vidare anfördes, att optionsrätten i dess nuvarande form syntes ägnad att medföra spekulation. Optionsrätten borde möjligen inskränkas till förmånsrätt till arrendet för det vid auktionen avgivna högsta anbudet. Slutligen förmenade motionärerna, att byggnadsskyldigheten sådan den vore ordnad lätteligen kunde leda till uppförandet av allt för stora och dyra husbyggnader.

Framställ- ningar och förslag om ändringar i gällande för- valtnings- grunder. 1913 års riksdag.

Jordbruksutskottet, till vilket motionen hänvisades, föreslog i utlåtande nr 110, att riksdagen i anledning av motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida icke genom förändrade bestämmelser i avseende å sättet och villkoren för utarrendering av kronans jordbruksdomäner statens intresse i fråga om av- kastningen från dessa domäner måtte bättre än dittills tillgodoses. Utskottet anförde i sin motivering bl. a. följande.

Såsom i motionen påpekats och jämväl av 1909 års riksdagsrevisorer i deras till riksdagen avgivna berättelse angående granskningen av statsverkets tillstånd

framhållits, kunde det ekonomiska utbyte, som staten för närvarande erhöle av sina utarrenderade jordbruksdomäner, icke anses tillfredsställande. Detta torde enligt utskottets förmenande förnämligast bero dels därpå, att arrendeavgifterna, särskilt med hänsyn till de betydande fördelar i form av optionsrätt, ersättning för nybyggnad m. m., som arrendatorerna åtnjöte, i allmänhet vore anmärkningsvärt låga, dels ock därpå, att de betingade arrendeavgifterna icke i sin helhet inflöte till statsverket utan författningenligt avkortades med de icke sällan synnerligen betydande belopp, som till arrendatorerna utginge såsom ersättning för verkställda nybyggnader. — Att staten ofta nog icke av de utarrenderade jordbruksdomänerna erhöle så höga arrendebelopp, som med hänsyn till ortsförhållandena kunde påkallade, bestyrktes enligt utskottets mening därav, att vid överlåtelser av kronarrenden under löpande arrendeperioder åtminstone i vissa delar av landet avträdaren icke sällan av tillträdaren fordrade och erhöle så betydande mellanavgifter, att desamma måste anses avsevärt överstiga den ersättning, varpå avträdaren i dylika fall skäligen kunde göra anspråk. Påfallande vore även, i huru hög grad arrendeinkomsterna av statens jordbruksdomäner fluktuerade i förhållande till egendomar- nas taxeringsvärden. Att fluktuationer måste förekomma, låge visserligen i sakens natur, då arrendebeloppens höjd givetvis bestämdes av en mångfald för olika tider och orter vitt skilda faktorer. Trots detta vore emellertid den oerhört ringa stabiliteten i arrendebeloppen ägnad att tilldraga sig uppmärksamhet, och med fog kunde ifrågasättas, huruvida icke en av huvudanledningarna till de påfallande stora olikheterna i arrendeinkomsterna av i samma ort belägna, till synes tämligen jämförbara kronoegendomar vore att söka i det sätt, varpå arrendeuppskattningarna företogs. Bristen på en bestämd ledande och genomgående princip vid dessa uppskattningsförrättningar vore enligt utskottets förmenande i ögonen fallande, och såsom ett önskemål måste framstå att genom införande av verklig metod och planmässighet i uppskattningarna kunna uppnå större enhetlighet och därmed också riktigare resultat än vad för närvarande ofta nog vore fallet.

Jordbruksutskottets ovanberörda hemställan bifölls av andra kammaren men avslogs av första kammaren, och var till följd därav frågan vid 1913 års riksdag förfallen.

1914 års
riksdag.

Vid 1914 års riksdag väcktes åter motion (II: 204) utmynnande i en hemställan av enahanda innehåll som jordbruksutskottets hemställan vid 1913 års riksdag. På grund av riksdagens upplösning blev motionen emellertid icke behandlad.

Domänsak-
kunniga.

I anledning av bl. a. ovanberörda motioner uppdrog chefen för jordbruksdepartementet den 15 december 1914 jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande åt särskilda sakkunniga (domänsakkunniga) att verkställa utredning och avgiva förslag beträffande de ändringar i gällande bestämmelser angående utarrendering av kronans jordbruksdomäner, som kunde finnas erforderliga eller lämpliga, särskilt i syfte att statens intresse i fråga om avkastningen från dessa domäner måtte bättre än hittills tillgodoses.

Domänsakkunniga avlämnade sitt betänkande den 29 oktober 1921. I detta framlade de sakkunniga förslag dels till ny kungörelse angående grunderna för förvaltningen av jordbruksdomänerna och dels till reglementariska bestämmelser för samma förvaltning, varjämte de tillstyrkte ett redan tidigare framkommet förslag om vissa förändringar i den lokala förvaltning-

gen. De sakkunnigas förslag till nya förvaltningsgrunder byggde i huvudsak på 1908 års kungörelse, i vilken emellertid gjordes några mera omfattande ändringar. Sålunda föreslog de sakkunniga dels att arrendatorn skulle erhålla kontant ersättning för av honom med domänstyrelsens medgivande uppförd nybyggnad och andra av honom utförda förbättringsarbeten, dels att arrendatorns rätt till husbehovsvirke skulle avskaffas och dels att för arrendatorns optionsrätt skulle erfordras, att han innehaft arrendet i minst tio år. Beträffande den lokala förvaltningen utgingo de sakkunniga från att länsstyrelsernas befattning med statens jordbruksdomäner skulle upphöra och att i stället ute i orterna skulle inrättas distriktsstyrelser, vilka skulle i viss mån övertaga den lokala förvaltningen och vilka domänintendenterna skulle underställas.

Sedan domänsakkunnigas förslag remitterats till olika myndigheter för yttrande och i dessa framställt en del erinringar mot förslagen, tillkallade Kungl. Maj:t den 4 maj 1923 domänintendenten Sven Linders att biträda med fortsatt behandling inom jordbruksdepartementet av förslagen. Linders avlämnade den 28 juni samma år förslag till nya förvaltningsgrunder samt till reglementariska bestämmelser för förvaltningen. I förslaget beträffande förvaltningsgrunderna uttalade sig Linders för bibehållande av rätten till husbehovsvirke i samma utsträckning som i 1908 års kungörelse ävensom för bibehållande av det nuvarande systemet med ersättning för nybyggnad genom nedsättning av arrendeavgiften med rätt likväl för domänstyrelsen att i vissa fall kunna lämna arrendatorn kontant ersättning. Linders förslag avsåg därjämte en del mindre ändringar i de gällande förvaltningsgrunderna.

Domänintendenten S. Linders.

De hittills berörda förslagen till revision av grunderna för utarrendering av kronans jordbruksegendomar hava uteslutande berört jordbruksdomänerna, och hava förslagen huvudsakligen syftat till vinnande av ökad avkastning av dessa domäner. I samma riktning går även en vid 1922 års riksdag i andra kammaren väckt motion (nr 47), vilken avsåg ändring i de gällande bestämmelserna angående arrendatorernas optionsrätt. Jämväl statsrevisorerna berörde åren 1921 och 1927 i sin berättelse frågan om statens ringa avkastning av jordbruksdomänerna.

Emellertid vidtogos genom en den 27 juni 1927 utfärdad lag, vilken tillkom efter utredning av de s. k. jordsakkunniga, åtskilliga ändringar i 1907 års allmänna nyttjanderättslags stadganden angående arrende, avsedda att bereda arrendatorerna en tryggare och självständigare ställning gent emot jordägaren. Särskilt tog nämnda år 1927 genomförda lagstiftning, vilken med hänsyn till sitt syfte var av huvudsakligen social innebörd, sikte på arrendatorer under bolag och med dem likställda jordägare. För sådana arrendatorer hade, såvitt angick de fyra nordligaste länen samt vissa socknar av Gävleborgs län och Kopparbergs län, redan den 25 juni 1909 utfärdats en särskild social arrendelag, den s. k. norrländska arrendelagen, vilken lag genom lag

den 10 maj 1912 utsträcktes att avse Gävleborgs län i dess helhet. Det ansågs nu erforderligt, att bolagsarrendatorerna även i övriga delar av landet erhöles ett stöd av lagstiftningen, motsvarande det som den norrländska arrendelagen beredde de arrendatorer, som fölle därunder. För sådant ändamål intogs i 2 kap. allmänna nyttjanderättslagen efter förebild av den norrländska arrendelagen vissa bestämmelser om jordbruksarrenden under bolag och med dem likställda jordägare, vilka bestämmelser voro avsedda att gälla i de delar av landet, som ej omfattades av den sistnämnda lagen. Härjämte blev genom en likaledes den 27 juni 1927 utfärdad lag den norrländska arrendelagens giltighetsområde utsträckt att avse hela Kopparbergs län ävensom Värmlands län samt Degerfors, Karlskoga, Bjurtjärns, Grythyttans, Hällefors, Hjulsjö, Järnboås, Nora, Vikers och Ljusnarsbergs socknar av Örebro län.

Efter tillkomsten av 1927 års sociala arrendelagstiftning hava såväl utom som inom riksdagen framkommit yrkanden att de fördelar, som genom sagda lagstiftning beretts arrendatorer av enskild jord, måtte komma även kronoarrendatorerna till del. I all synnerhet hava dessa yrkanden gällt arrendatorerna av jordbruk å kronans skogar, och har därvid åberopats, att beträffande utarrendering av dylika jordbruk icke funnes några generella bestämmelser antagna. Men framställningarna hava även gällt domänarrendatorerna och i fråga om dem utmynnat i yrkanden, att 1908 års kungörelse måtte bringas i överensstämmelse med nyttjanderättslagens allmänna bestämmelser om jordbruksarrende sådana de utformats genom 1927 års lagstiftning. Av framställningarna i nu ifrågakvarande hänseenden må följande här återgivas.

Skrivelse
1927 från
arrendatorer
å kronopar-
ker.

I skrivelse i december 1927 till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet hemställde arrendatorer från Vassgårda, Björneborgs, Håkanbols, Villingsbergs, Stadra och Klotens kronoparker, att arrendatorer å kronoparker i de delar av landet, där norrländska arrendelagen gällde, måtte bliva likställda med bolagsarrendatorer samt att för arrendatorer å kronoparker i övriga delar av riket de i allmänna nyttjanderättslagen införda bestämmelserna om jordbruksarrenden under bolag och med dem likställda jordägare måtte tillämpas. Till stöd för framställningen anfördes: Då riksdagen stiftade lagar angående arrende under bolag och vissa enskilda, borde staten tillämpa dessa lagars bestämmelser för sina egna arrendatorer, vilka vore i lika stort behov av lagens skydd som bolagsarrendatorerna. Den korta arrendetid av 2—3, högst 5 år, som tillämpades vid utarrendering av jordbruk å kronoparkerna, vore ej tillräcklig för att arrendatorerna skulle kunna med något större intresse ägna sig åt sina jordbruk. Genom en tillämpning på kronans arrendatorer av de bestämmelser som gällde för bolags arrendejordbruk bereddes arrendatorerna ett skydd mot det rena godtycke, som nu av vederbörande tjänstemän tillämpades. Då statsmakterna genom lagstiftning sökte skydda arrendatorer under bolag och ålade dessa

jordägare långt gående ekonomiska uppoffringar att hålla byggnader och verkställa större reparationer, syntes konsekvensen bjuda, att staten själv mot sina egna arrendatorer följde samma principer som påbudits för enskilda.

Vid 1928 års riksdag väcktes i den nu förevarande frågan dels i båda kamrarna två lika lydande motioner (I: 210 och II: 297) och dels i andra kammaren en ytterligare motion (II: 299). I de förra motionerna anfördes bl. a.: Vid 1927 års riksdag hade vidtagits vissa ändringar i den allmänna nyttjanderättslagen i syftemål att stärka arrendatorernas ställning. De förbättringar och kompletteringar i gällande arrendebestämmelser, som härvid åstadkommits, komme säkerligen att visa sig vara betydelsefulla ur såväl jordbrukspolitisk som social synpunkt. Flertalet av de bestämmelser, som införts genom 1927 års lagstiftning, vore emellertid av dispositiv natur. Bestämmelsernas huvudbetydelse torde därför vara, att i lagstiftningen fastslagits vissa rättsregler såsom de normala i arrendeförhållandet. Den allmänna nyttjanderättslagen hade i huvudsak tillämpning jämväl på arrendeupplåtelser å kronjord. Vissa kompletterande bestämmelser i ämnet funnes emellertid i kungl. kungörelsen den 4 juni 1908 angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner. Denna kungörelse hade icke undergått någon ändring i sammanhang med genomförandet av 1927 års lagstiftning. Bestämmelserna i sistnämnda kungörelse stode därför i vissa hänseenden i uppenbar strid med de principer, som legat till grund för 1927 års ändringar i de allmänna arrendelagarna. Så vore till exempel förhållandet beträffande nyodling och täckdikning. I enlighet med gällande grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner skulle arrende av kronan tillhörig jordbruksegendom i allmänhet omfatta tjugu år, men utarrendering på kortare tid finge ske, om, bland annat, under närmaste följande år sådant förhållande kunde antagas inträda, som väsentligen inverkade på arrendevärdet. Utarrenderingen av kronan tillhörig jordbruksegendom hade under senare åren i allmänhet skett på kortare tid, fem, sju à tio och högst femton år. Beträffande upplåtelse på arrende av annan än nyssnämnd kronans fastighet, såsom de i allmänhet smärre lägenheter som funnes på kronoparkerna, ägde domänstyrelsen i varje fall efter för handen varande förhållanden bestämma arrendetiden. Då dessa upplåtelser i allmänhet utgjordes av arbetarlägenheter, huggaretorp och köraretorp, från vilkas jordbruk arrendatorn endast i undantagsfall kunde få sin huvudsakliga bärgning, och då det vore av vikt för skogsbruket, att lägenheterna innehades av personer, som kunde utföra effektivt arbete i skogarna, skedde upplåtelse därav endast på kortare tid, högst fem år. Det vore dock mycket vanligt, att arrendator, som väl skötte den upplåtna lägenheten och i övrigt fullgjorde avtalad arbetsskyldighet, erhöle förnyat arrende både en och flera femårsperioder. Någon bestämd optionsrätt vore han dock icke tillförsäkrad. Härav framginge, att vid utarrendering av kronans jordbruksfastigheter i

1928 års
riksdag.

fråga om arrendetidens längd undantagen blivit huvudregel. Genom 1927 års lagändring hade beträffande bolagsarrenden införts en minimitid av femton år. Det syntes därför med skäl kunna ifrågasättas, huruvida kronoarrenden borde slutas på kortare tid än som gällde i fråga om nyssnämnda grupper. På grund av det anförda hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte tillse, att de ledande grundsatser, som fastslagits i den allmänna arrendelagen, måtte komma i tillämpning vid utarrendering av kronojord, även i fall då bestämmelserna vore av dispositiv natur, ävensom föranstalta om ändring av gällande praxis att upplåta kronoarrenden under kortvariga arrendeperioder.

I motionen II: 299 hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utfärdande snarast möjligt av sådana bestämmelser för upplåtelse av arrendejordbruk och torp å kronoparker samt torp å kronans utarrenderade jordbruksegendomar, att gällande arrendelagstadganden för motsvarande arrendeupplåtelser å enskild jord måtte i görligaste mån vinna tillämpning även å här ifrågavarande upplåtelser. I motionen anfördes bl. a.: Det måste anses såsom en inkonsekvens, att statsmakterna i jordsocialt syfte lämnade sin medverkan till att arrendatorerna å bolags och vissa enskildas jord på olika sätt erhöles ett välbehövt skydd men likväl underlåte att helt tillämpa samma principer i fråga om sina egna arrendatorer, vilka å kronoparkerna i regel ingalunda befunde sig i gynnsammare villkor än bolagsarrendatorerna. I sitt yttrande över s. k. jordsakkunnigas förslag medgäve domänstyrelsen också, att det erfarenhetsmässigt visat sig, att vid upplåtelse av torp och lägenheter å kronojord, särskilt i skogsbygder, i huvudsak enahanda arrendebestämmelser måste följas, som i allmänhet i orten gällde för upplåtelse från jord i trävaru- och industribolags ägo. Man måste då fråga sig, varför icke detta förhållande finge administrativt och författningsmässigt fastslås, varigenom nu berörda arrendatorer skulle vinna den ökade trygghet, som de kände sig i nödvändigt behov av.

Jordbruksutskottet, till vilket motionerna remitterades, anförde i sitt utlåtande (nr 67) bl. a.: Det syntes utskottet uppenbart, att de förändringar, som arrendeinstitutet undergått genom 1927 års lagändring, borde föranleda en revision av de regler, som följdes beträffande utarrendering av kronans fastigheter. De principer, som tillämpades vid den omarbetning av förvaltningsgrunderna, som ägde rum efter antagandet av 1907 års lag, torde alltså jämt äga giltighet. Utskottet ville emellertid framhålla, att denna revision borde avse jämväl den praxis, som tillämpades beträffande upplåtelser av de å kronoskogarna förefintliga jordbruksfastigheterna. Generella bestämmelser rörande upplåtelser av dessa fastigheter saknades. Utskottet ansåge sig böra ifrågasätta, att i samband med den revision utskottet ville förorda jämväl måtte tagas i övervägande utarbetande av dylika bestämmelser, vilka i möjligaste mån borde anpassas till vad som komme att gälla beträffande upplåtelser från jordbruksdomänerna. Om det alltså syntes utskottet helt

klart, att en revision av nu ifrågasatt slag borde äga rum i ändamål att — i den mån avgörande hinder därför ej mötte — anpassa reglerna för kronans jordupplåtelser efter den allmänna arrendelagens bestämmelser och grunder, kunde utskottet däremot icke finna lämpligt att nu ingå på ett ståndpunktstagande till de särskilda detaljspörsmål, som i detta avseende komme att uppstå. Beträffande frågan om arrendetidens längd ansåge sig utskottet dock böra göra ett särskilt uttalande. Utskottet finge härvid erinra, att vid en jämförelse mellan å ena sidan de bestämmelser, som genom 1927 års arrendelagstiftning infördes beträffande upplåtelser från bolags- och fideikommissjord, och å andra sidan de regler, vilka tillämpades i fråga om upplåtelse från kronojord, måste uppmärksammas, att förstnämnda bestämmelser allenast avsåge arrenden, som omfattade minst fyra och högst tjugufem hektar. Härav följde, att motionärernas syftemål rörande arrendetiden för kronans jordupplåtelser till stor del fölle utom ramen för en dylik jämförelse. Utskottet ansåge emellertid, att tillräckliga skäl förelåge att överväga en jämkning i allmänhet av den praxis i fråga om arrendetider, som under de senare åren tillämpats. I detta avseende hölle utskottet för sin del före, att arrendetiden för kronans fastigheter, endast då särskilda skäl därför talade, borde omfatta kortare tidrymd än tio år. På grund av det anförda hemställde utskottet, att riksdagen i anledning av motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av åtgärder i syfte, att reglerna för upplåtelser under nyttjanderätt från kronans mark måtte i möjligaste mån anpassas efter den allmänna arrendelagens bestämmelser och syftemål.

Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna, och avläts i enlighet med det sålunda fattade riksdagsbeslutet skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 maj 1928 (nr 264).

Slutligen må i detta sammanhang omnämnas en av Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer u. p. a. den 17 mars 1932 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse, däri hemställdes, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande om ändringar i gällande kungörelse om utarrendering av kronans jordbruksdomäner, avseende 1.) att kronan måtte förbinda sig till fulla värdet inlösa av arrendatorn ägda, för gårdens drift nödiga hus, vattenledningar och övriga anläggningar, 2.) att då nybyggnad tarvades å egendomen och kostnaden icke vore större än den kunde avdragas å närmaste årens arrendemedel, arrendatorn måtte erhålla räntefritt statslån för byggnadskostnaden, 3.) att där dyrare byggnader tarvades, kronan skulle låta på egen bekostnad uppföra desamma, 4.) att kronan måtte inlösa av arrendatorn ägda elektriska andelar och elektriska anläggningar och 5.) att av den i punkt 6 i 1908 års kungörelse omnämnda uppskattningsnämnden den av landstinget utsedda ledamoten i stället måtte utses av respektive läns kronoarrendatorsförening.

Skrivelse
från Riks-
förbundet
Sveriges
statsarren-
datorer.

Statsråds-
protokollet
den 28 ok-
tober 1932.

Den nu förevarande, på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 28 oktober 1932 igångsatta utredningen innebär ett fullföljande av de i det föregående omnämnda arbeten, som blivit verkställda i och för revision av gällande bestämmelser angående förvaltningen av kronans jordbruksdomäner. I avseende å utredningen anförde föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet för nämnda dag följande: De tidigare framlagda förslagen torde böra överarbetas. Detta följde redan därav, att tämligen lång tid förflutit sedan berörda förslag avgivits, och av de ändringar, vilka den allmänna nyttjanderättslagen sedan dess undergått. Vid nämnda överarbetning borde givetvis de av riksdagen framförda önskemålen bliva föremål för noggrant överbäggande. Samtidigt torde emellertid även böra prövas, om och i vad mån de gällande bestämmelserna kunde i andra hänseenden anses vara i behov av jämkning. Jämväl torde böra överbäggas, huruvida den nuvarande lokala organisationen i avseende å förvaltningen av kronans jordbruksdomäner vore den för ändamålet lämpligaste. Utredningen torde, i anslutning till vad som anförts vid 1928 års riksdag, böra utsträckas att avse jämväl grunderna för utarrendering av jordbrukslägenheter å kronoparkerna. Det syntes angeläget, att härutinnan liksom beträffande utarrendering av sådana kronans jordbruksfastigheter, som förvaltades av annan myndighet än domänstyrelsen, i görligaste mån enhetliga bestämmelser utarbetades, i största möjliga överensstämmelse med motsvarande stadganden i fråga om kronans under domänstyrelsens förvaltning ställda jordbruksdomäner. Vid utarbetandet av förslag till arrendegrunder borde beträffande såväl den ena som den andra gruppen kronoarrenden gällande arrendelagstiftnings grundläggande bestämmelser noga beaktas.

Allmän motivering.

Den av utredningsmännen verkställda undersökningen har i enlighet med föredragande departementschefens ovan återgivna uttalanden till statsrådsprotokollet för den 28 oktober 1932 i första hand varit inriktad på en revision av gällande bestämmelser angående grunderna för förvaltningen av statens jordbruksdomäner. Att dessa bestämmelser sådana de föreligga i 1908 års kungörelse icke i alla hänseenden kunna anses vara de ändamålsenligaste vare sig det gäller statens eller arrendatorernas intresse, torde vara klarlagt redan genom de av domänsakkunniga och domänintendenten Linders företagna utredningarna. Genom den nu verkställda utredningen har det ytterligare fastslagits, att en revision av de ifrågavarande bestämmelserna är av förhållandena betingad. Det har sålunda till en början befunnits, att vissa av nämnda bestämmelser icke stå i samklang med allmänna nyttjanderättslagens stadganden angående arrende i allmänhet, sådana dessa stadganden utformats genom den år 1927 företagna lagändringen. Under utredningen har det framstått såsom naturligt, att vid utarrendering av statens jordbruksdomäner böra i görligaste mån följas de stadganden angående arrende, som genom lagstiftningen fastställts till reglerandet av rättsförhållandet mellan arrendatorer och enskilda jordägare, och att således i de särskilda bestämmelser, som kunna befinnas erforderliga i avseende å det statliga arrendet, icke, utan då fullt giltiga skäl sådant föranleda, intages något som strider mot de lagfästa arrendestadgandena.

Allmänna synpunkter på revisionen av gällande förvaltningsgrunder.

I den mån berörda stadganden äro av tvingande natur, äro de utan vidare bindande för staten vid utarrendering av dess jordbruksdomäner. Men även de stadganden, som hava dispositiv karaktär, d. v. s. de, som genom avtal mellan parterna kunna försättas ur kraft, böra, i överensstämmelse med vad som uttalades redan vid tillkomsten av 1908 års kungörelse, i så stor utsträckning som möjligt vinna tillämpning å kronoarrendena. Har staten genom lag fastställt, att vissa regler äro lämpliga och böra vara normgivande för den enskildes handlande, bör staten själv i första hand tillämpa dessa regler; ett motsatt förhållande skulle lätteligen undergräva reglernas auktoritet.

I det av utredningsmännen framlagda förslaget till förvaltningsgrunder såvitt det gäller jordbruksarrende i allmänhet har det endast i ett fåtal hänseenden, som i den speciella motiveringen skola beröras, ansetts be-

tingat att avvika från allmänna nyttjanderättslagens stadganden. I övrigt har man vid uppgörandet av förslaget utgått ifrån att, i den mån rättsförhållandet mellan jordägare och arrendator är reglerat genom nämnda eller annan allmän lag, dessa lagars stadganden skola vara gällande i avseende å kronoarrendena. Att bland förvaltningsgrunderna upptaga några bestämmelser återgivande nämnda stadganden har icke ansetts erforderligt eller ens lämpligt. Däremot har (i 2 § andra stycket) upptagits ett generellt stadgande av innebörd, att i avseende å arrendeupplåtelse skall, därest ej annat följer av den föreslagna författningens bestämmelser, allmän lag gälla.

De nämnda bestämmelserna, såvitt de äro avsedda att reglera statens och arrendatorernas ömsesidiga rättigheter och skyldigheter, beröra således huvudsakligen sådana förhållanden, som icke äro genom lag reglerade. I åtskilliga hänseenden skilja sig dessa bestämmelser från de nu gällande förvaltningsgrunderna. Redogörelse för de föreslagna ändringarna och för skälen för desamma kommer att lämnas i den speciella motiveringen vid behandlingen av varje särskild paragraf. I detta sammanhang må dock anföras, att utredningsmännen vid uppgörande av sitt förslag till förvaltningsgrunder sökt i görligaste mån tillgodose båda de i arrendeförhållandet framträdande huvudintressena, nämligen å ena sidan jordägaren-statens intresse att erhålla största möjliga ekonomiska utbyte av de utarrenderade jordbruksdomänerna och å andra sidan arrendatorernas intresse att vinna en så tryggad och i ekonomiskt hänseende så förmånlig ställning som möjligt. I statens berörda intresse ligger dock icke att uppdriva avkastningen av domänerna till den för tillfället högsta möjliga. Förvaltningen av domänerna bör i stället städse ordnas med tillbörligt avseende å framtiden, så att icke möjligheten till en tillfällig besparing i förvaltningsutgifterna eller en övergående ökning av inkomsterna föranleder införande av bestämmelser, vilka icke kunna anses äga ett för framtiden bestående värde. En dylik ekonomisk politik har, enligt vad erfarenheten giver vid handen, icke kunnat undgå att leda till vanskötsel av domänerna. Staten bör utan hänsyn till tillfälliga jordbrukspolitiska vindar eftersträva att från domänerna erhålla en jämn och mot jordbrukets utveckling svarande avkastning. Det bör också framhållas, att för uppnående av ett gott resultat av domänförvaltningen är av synnerlig vikt, att åt de förvaltande myndigheterna lämnas en jämförelsevis stor handlingsfrihet. En alltför snäv och av detaljföreskrifter tyngd förvaltningsförfattning verkar lätt förlamande på förvaltningsmyndigheternas initiativ och handlingskraft, vilka icke kunna ersättas genom några aldrig så väl genomtänkta författningsföreskrifter. Dylika föreskrifter att tillämpas på de vanligaste och normala förhållandena kunna visserligen icke undvaras, men möjlighet att, då så av särskilda omständigheter kan anses betingat, avvika från dessa föreskrifter bör lämnas förvaltningsmyndigheterna öppen. I det nu framlagda författningsförslaget har också synpunkten av en ej allt för begränsad handlingsfrihet

för de myndigheter, som skola hava förvaltningen av jordbruksdomänerna sig anförtrodd, vunnit beaktande.

Enligt nu gällande bestämmelser handhaves domänförvaltningen av dels domänstyrelsen såsom den centrala förvaltningsmyndigheten och dels länsstyrelserna och domänintendenterna såsom de lokala förvaltningsorganen. I det åt utredningsmännen lämnade uppdraget ingår jämväl att överväga, huruvida den lokala organisationen i avseende å förvaltningen av jordbruksdomänerna är den för ändamålet lämpligaste.

Länsstyrelsernas befattning med domänförvaltningen. Bör den bibehållas?

Länsstyrelsernas befattning med domänförvaltningen är av mycket gammalt datum. Under den tid de centrala förvaltningsbestyren utövades av kammarkollegiet utförde länsstyrelserna, ända till år 1878 endast med biträde av kronobetjäningen, den lokala förvaltningen i avseende å domänerna. Av samma skäl, som föranledde förslaget om domänstyrelsens inrättande, ansågs emellertid en omläggning även av lokalförvaltningen erforderlig. Länsstyrelserna förmenades nämligen icke kunna komma till rätta med den ökade arbetsbörda och de mera svårlösta arbetsuppgifter, som blevo en cundviktig följd av de stora indragningar av löneboställen till statsverket, som från och med mitten av 1800-talet ägde rum. 1875 års domänkommitté föreslog, i sammanhang med sin hemställan om inrättandet av domänstyrelsen, såsom redan i den inledande översikten omnämnts, att för handhavandet av den lokala förvaltningen skulle anställas särskilda tjänstemän benämnda lantbruksinspektörer. Dessa skulle med biträde av assistenter ombesörja hela den lokala förvaltningen och utgöra ett förmedlande led mellan arrendatorerna och den föreslagna centralstyrelsen i huvudstaden. Länsstyrelsernas befattning med domänförvaltningen skulle så gott som helt och hållet upphöra. Förslaget inrymde åt länsstyrelserna icke annan befattning än att de vid utarrenderingen av jordbruksdomänerna skulle mottaga anbud på arrenden och däröver avgiva yttrande till centralstyrelsen.

Äldre förslag.

1875 års domänkommittés förslag beträffande ordnandet av den lokala domänförvaltningen ledde icke till avsett resultat. I det kungl. brev den 9 november 1877, varigenom meddelades bestämmelser beträffande förvaltningen av domänerna för de närmaste åren, togs nämligen steget att i huvudsak skilja länsstyrelserna från deras befattning med domänerna ej fullt ut. Åt nämnda styrelser uppdrogos alltjämt de huvudsakliga lokala förvaltningsbestyren. Behovet av sakkunnigt biträde åt länsstyrelserna tillgodosågs emellertid på det sätt, att i de län, där domänerna uppgingo till mera betydande antal, anställdes särskilda tjänstemän under namn av domänintendenter. Dessa skulle det åligga att verkställa nödig undersökning och beskrivning av arrendelediga egendomar, förrätta uppskattningsförrättningar och, där länsstyrelsen så prövade, ekonomiska besiktningar samt tillhandagå länsstyrelsen med upplysningar och biträde, som i övrigt kunde

behövas, ävensom i den mån länsstyrelsen så prövade skäligt handlägga och föredraga hos styrelsen förekommande mål och ärenden angående domänerna.

1880 års domänkommitté byggde i sitt förslag till organisation av den lokala domänförvaltningen vidare på den genom kungl. brevet den 9 november 1877 lagda grunden. Enligt denna kommittés mening borde länsstyrelsen allttjämt vara det lokala förvaltningsorganet. Såsom skäl härför anförde kommittén bl. a.: Mot det organisationsförslag, som 1875 års domänkommitté framställt, kunde med skäl erinras, att lantbruksinspektörens verksamhet skulle bliva utsträckt över ett allt för stort område för att han skulle kunna åt egendomarna inom distriktet ägna den tillsyn och om dessamma förvärva sig den noggranna kännedom, varförutan ändamålet med hans verksamhet icke stod att vinna. Men oavsett denna brist i förslaget, måste det anses mindre lämpligt att på en myndighet utan fastare ställning än den, som syntes hava varit avsedd för lantbruksinspektörerna, överflytta den befattning med kronans utarrenderade egendomar, som av ålder tillkommit länsstyrelserna, och detta så mycket hellre, som vid dessa fastigheters förvaltning biträde av landsstaten icke kunde undvaras. Härtill komme, att deltagandet i förvaltningen av kronans utarrenderade egendomar icke kunde fränkännas betydelse för länsstyrelsernas verksamhet i övrigt och deras ställning såsom självskrivna målsmän för orternas jordbruksnäring. Till biträde åt länsstyrelserna borde domänintendenterna bibehållas och deras antal utökas så att en domänintendent anställdes i varje län utom i Blekinge och Västernorrlands län. I vissa län, där det funnes ett mera betydande antal domäner, borde domänintendenternas ställning stärkas och deras befogenhet högst väsentligt utökas. Åt dem borde nämligen i vissa län överlämnas att inom länsstyrelsen handlägga och föredraga alla ärenden rörande förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, försåvitt ärendena icke vore av uteslutande kameral natur. Inom dessa länsstyrelser borde upprättas en särskild domänavdelning, som skulle övertaga alla ärenden rörande domänerna och som skulle förestås av domänintendenten med enahanda befogenhet och ansvarighet, som tillkomme landssekreterare respektive landskamrerare inom deras avdelningar av länsstyrelse. Med denna anordning skulle följa, att vid förfall för landshövdingen domänintendenten i de ärenden, som av honom föredroges, skulle ingå som den ene ledamoten i länsstyrelsen.

Såsom redan förut anförts blev 1880 års domänkommittés förslag i enlighet med av Kungl. Maj:t till 1882 års riksdag avlåten proposition godkänt av riksdagen med undantag såvitt angick inrättandet i vissa länsstyrelser av en domänavdelning med domänintendenten såsom chef, och ledde riksdagens beslut till utfärdandet av kungl. kungörelsen den 10 november 1882 angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, i vilken kungörelse närmare bestämmelser om länsstyrelsernas befatt-

ning med den lokala domänförvaltningen meddelades. Motsvarande bestämmelser i samma ämne inflöto även i den ännu gällande kungl. kungörelsen den 4 juni 1908. I bilaga II till detta betänkande lämnas en utförlig redogörelse för länsstyrelsernas befattning med utarrenderingen av jordbruksdomänerna.

Frågan om lämpligheten av länsstyrelsernas befattning med förvaltningen av kronans jordbruksdomäner har tidigare berörts av de genom nådigt beslut den 7 november 1913 tillkallade sakkunniga för verkställande av utredning beträffande en förändrad bokföring rörande statens domäner, de s. k. domänbokföringssakkunniga. I ett den 16 mars 1912 avgivet betänkande hade av den s. k. norrländska skogsvårdskommittén framförts förslag om inrättande under domänstyrelsen av distriktsstyrelser, avsedda att såsom en mellaninstans mellan domänstyrelsen och revirförvaltningen handhava vissa delar av förvaltningen av kronoskogarna, däribland särskilt de bestyr, som dittills i avseende å dessa skogar ombesörjts av länsstyrelserna. Nämda förslag om inrättande av distriktsstyrelser hade även omfattats av de skogs-sakkunniga för södra och mellersta Sverige i deras den 17 december 1915 avgivna betänkande. Domänbokföringssakkunniga, som i den i februari 1917 utgivna tredje delen av sitt betänkande ingingo i prövning jämväl av frågan hur lokalförvaltningen beträffande jordbruksdomänerna lämpligast borde ordnas, uttalade, att enligt deras mening borde domänförvaltningen ombesörjas av domänverkets egna underlydande samt från domänfonden avlönade myndigheter och tjänstemän och icke längre av statsverkets för andra ändamål utrustade och avlönade administrativa organ. Med utgångspunkt härifrån och med gillande av det förut framkomna förslaget om inrättande av distriktsstyrelser föreslago nämnda sakkunniga, att till dessa styrelser skulle överflyttas jämväl de länsstyrelserna åvilande bestyren med jordbruksdomänernas förvaltning. De sakkunniga uppgjorde också en detaljerad plan för hur denna överflyttning skulle försiggå. Vid ett genomförande av den föreslagna anordningen borde dock enligt de sakkunnigas åsikt distriktsstyrelserna, vilka efter de skogssakkunnigas organisationsförslag icke hade någon representant för jordbruket, förstärkas med en i jordbrukshushållning väl förfaren ledamot, kallad domänöverintendent.

Domänsakkunniga anslöto sig i sitt betänkande helt till domänbokföringssakkunnigas förslag och de av dem framhållna synpunkterna. De uttalade därjämte, att ett genomförande av den föreslagna omorganisationen i fråga om förvaltningen av jordbruksdomänerna vore att anse såsom ett värdefullt led i kontrollen över domänernas ekonomiska skötsel. De av domänsakkunniga framlagda förslagen till förvaltningsgrunder och till reglementariska bestämmelser voro uppgjorda under förutsättning dels att länsstyrelserna befriades från alla bestyr med domänförvaltningen, dels att den lokala förvaltningen överlämnades åt nya lokala förvaltningsorgan, distriktsstyrelserna,

och dels att domänintendenterna bibehölles men underställdes den distriktsstyrelse, varunder deras tjänstgöringsområde komme att höra.

Det ovan omhandlade förslaget till omorganisation av den lokala förvaltningen av statens domäner kom emellertid icke till stånd. Till en början ansågs hinder för förslagets genomförande ligga i rådande brist på skolad och eljest lämplig personal. Sedermera hava andra skäl mot inrättandet av de föreslagna distriktsstyrelserna gjort sig gällande. Man synes nämligen mer och mer kommit till insikt om att en omorganisation i den föreslagna riktningen i betraktande av domänverkets befogenhetsområde vore att anse såsom en betänklig överorganisation, som föranledde icke obetydligt ökade förvaltningskostnader utan däremot svarande fördelar.

Utrednings-
männen.

Vid övervägande av frågan huruvida den nuvarande lokala organisationen i avseende å förvaltningen av jordbruksdomänerna är den för ändamålet lämpligaste hava utredningsmännen kommit till det resultat, att länsstyrelsernas befattning med domänförvaltningen bör helt upphöra men att dock icke några nya organ behöva tillskapas för övertagande av länsstyrelsernas nuvarande förvaltningsbestyr. Dessa bestyr synas kunna utan olägenhet övertagas till en del av det centrala förvaltningsorganet, domänstyrelsen, och i övrigt av domänintendenterna. Det av utredningsmännen framlagda förslaget till förvaltningsgrunder har uppgjorts under förutsättning av en dylik förändrad förvaltningsorganisations genomförande. Såsom motivering för den ändrade organisationen må följande anföras.

Det måste uppenbarligen betraktas som en stor fördel, såsom ock domänbokföringssakkunniga framhöllo, att ett affärsdrivande verks alla funktioner utövas av dess egna organ och från verket avlönad personal. Först då så är förhållandet, blir det möjligt att vinna en klar uppfattning om det ekonomiska utbytet av den utav verket drivna affärsverksamheten. Det är vidare att märka, att de spörsmål rörande jordbruksdomänernas utarrendering, som komma under länsstyrelsernas behandling, i stor utsträckning äro av lantbruksteknisk art eller ock kräva en ingående känedom om de lokala förhållandena på orten. Det är ej visst, att inom länsstyrelserna alltid finnes fullt sakkunnig personal till bedömande av dylika specialspörsmål. Länsstyrelserna bliva därför i stor utsträckning hänvisade att grunda sitt bedömande av frågorna på förut av underordnade tjänstemän avgivna utlåtanden. Detta förhållande ävensom den omständigheten, att länsstyrelserna endast mera sällan äga avgöra de föreliggande frågorna utan allenast hava att över desamma avgiva yttranden, medföra lätt, att dylika frågor komma i skymundan och erhålla en kanske mindre allsidig och ingående behandling än det otal spörsmål av annan art, som äro beroende av länsstyrelsernas avgörande. Till följd av den arbetsbörda, som numera påvilar länsstyrelserna, kunna de understundom brådskande domänärendena icke heller alltid erhålla den snabba behandling, som ärendena

kräva. Härigenom uppehållas ärendena ofta till stort förfång för såväl kronan som arrendatorerna. En icke ringa del av de åtgärder med avseende å utarrenderingen av jordbruksdomänerna och därmed sammanhängande spörsmål, som ankomma på länsstyrelserna, är av rent expeditionell natur och består allenast i ett mottagande och förvarande av handlingar eller ock i ett mottagande och överlämnande av handlingar från domänstyrelsen till domänintendenten eller arrendatorerna eller vice versa. Dylik kommunikering genom länsstyrelserna mellan domänstyrelsen och domänintendenten eller arrendatorerna medför uppenbarligen i de flesta fall onödig omgång och kostnad och kan lämpligen ske direkt mellan vederbörande.

Genom länsstyrelsernas befriande från befattningen med jordbruksdomänernas utarrendering och därmed sammanhängande frågor kommer ock en icke obetydlig arbetskraft att lösgöras hos länsstyrelserna. Att någon nämnvärd besparing i länsstyrelsernas personalkostnad härigenom omedelbart kommer att vinnas, torde dock knappast kunna förväntas. I de yttranden, som på sin tid avgåvos av vederbörande länsstyrelser i anledning av den norrländska skogsvårdskommitténs och de skogssakkunnigas för södra och mellersta Sverige förslag om distriktsstyrelser, framhölls i ett flertal fall, att någon indragning av befattningshavare vid länsstyrelserna icke syntes kunna ske i samband med avlyftning från länsstyrelserna av arbetet med kronodomänerna. I ett av skogsbokföringssakkunniga den 30 april 1921 avgivet betänkande om domänverkets bokföring meddelade dessa sakkunniga, att de vid överläggningar med representanter för länsstyrelserna ävenledes erhållit det besked, att personalreduktion knappast kunde förväntas inom dessa styrelser genom deras befriande från bestyren med kronodomänerna.

Med den erfarenhet man har om huru stora svårigheter alltid resas mot varje minskning av tjänstemännens antal torde man således som nyss anförts kunna utgå från att någon nämnvärd minskning i länsstyrelsernas personal icke kommer att äga rum i samband med reformens genomförande. Men å andra sidan torde det kunna antagas, att den genom reformen frigjorda arbetskraften kommer till användning för mottagande av den ständiga tillväxten i länsstyrelsernas arbetsbörda, varigenom anställandet av ny personal för dylikt ändamål i allt fall i viss utsträckning kan undvikas.

Det anförda torde giva vid handen, att avlyftandet från länsstyrelserna av befattningen med domänförvaltningen kommer att medföra betydande fördelar. Ärendena komma att snabbare bringas till avgörande och onödig omgång och tidsspillan undvikas utan att dock därigenom ärendena komma att bliva mindre grundligt och sakligt behandlade. Ett flertal länsstyrelser har ock i yttranden till statens organisationsnämnd rörande möjliga förenklingar och besparingar i förvaltningen förordat den av utredningsmännen föreslagna reformen.

Det bestyr, som länsstyrelserna hava med jordbruksdomänernas utarren-

dering och därmed sammanhängande frågor, torde på sätt redan anförts kunna övertagas av domänstyrelsen och domänintendenterna. Då länsstyrelsernas arbete med domänärendena i stor utsträckning såsom ock antytts består i att såsom mellaninstans avgiva yttranden eller ock är av rent förmedlande eller expeditionell natur, kommer en betydande del av detta arbete vid ett genomförande av den föreslagna reformen att helt bortfalla. Domänstyrelsens och domänintendenternas arbetsbörda kommer förty icke att i anledning av reformen i någon väsentligare mån ökas. En viss mindre utökning av domänstyrelsens personal torde dock icke kunna undvikas, men bör denna ökning kunna inskränkas till anställandet av ett fåtal nya arbetskrafter. Vad domänintendenterna beträffar torde genom en inskränkning av distriktens antal utgifterna för dem kunna hållas inom nuvarande kostnadsram. Härmed sammanhängande spörsmål hava upptagits till behandling i avdelningen »Organisatoriska förändringar». Det sätt, varpå fördelningen mellan domänstyrelsen och domänintendenterna av det arbete länsstyrelsen haft med domänförvaltningen, lämpligen bör äga rum, framgår av de föreslagna förvaltningsgrunderna med tillhörande speciella motivering.

Länsstyrelsernas befattning med domänväsendet inskränker sig emellertid icke till biträde vid utarrenderingen av jordbruksdomänerna utan åligger länsstyrelserna dessutom enligt kungl. förordningen den 6 juni 1929 angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. ett icke oväsentligt arbete vid förekommande försäljning av domäner. Det torde kunna ifrågasättas, huruvida länsstyrelsernas befattning med försäljningarna bör bibehållas, därest de på sätt nu föreslagits avkopplas från bestyret med utarrenderingen och därmed sammanhängande frågor. Utredningsmännen anse sig icke böra närmare ingå på detta spörsmål såsom fallande utanför ramen för denna utredning men vilja dock framhålla, att åtskilliga av de skäl, som åberopats för länsstyrelsernas befriande från bestyret med jordbruksdomänernas utarrendering, ock synas tala för att deras arbete med domänernas försäljning bör upphöra och överlämnas åt domänstyrelsens egna organ.

*Jordbruks-
egendomar-
na å krono-
skogarna.
Böra gene-
rella grun-
der för ut-
arrendering
av dem fast-
ställas?*

Utredningsmännen övergå härefter till behandling av den i statsrådsprotokollet för den 28 oktober 1932 av föredragande departementschefen berörda frågan om införande av generella bestämmelser beträffande utarrendering av de å kronoskogarna belägna jordbruksegendomarna.

Enligt de å sid. 28 ff. här ovan intagna uppgifterna över berörda egendomar är deras antal ej mindre än 4 127, därav 3 121 äro bebyggda med kronan tillhöriga hus, 624 äro bebyggda med arrendatorn tillhöriga hus och 382 äro obebyggda. Egendomarnas storlek är enligt samma uppgifter synnerligen skiftande. Sålunda uppgår innehållet av odlad jord för 2 620 egendomar (lägenheter) till mindre än 4 hektar, för 1 083 till minst 4 och högst 10 hektar, för 357 till över 10 men högst 25 hektar och för 67 till mer än 25 hektar.

Utarrendering av dessa egendomar verkställes av vederbörande överjägmästare, dock att, då det beräknade arrendebeloppet och de arrendatorn i denna egenskap åliggande utskylderna sammanlagt överstiga sexhundra kronor, arrendekontraktet efter av överjägmästaren uppgjort förslag avslutas av domänstyrelsen. Den för fastställande av arrendeavgiften grundläggande arrendeuppskattningen verkställes av vederbörande jägmästare ensam.

Redan av uppgifterna å sid. 28 ff. framgår, att några enhetliga villkor icke tillämpas vid utarrenderingen av ifrågavarande egendomar. Sålunda äro arrendetiderna mycket skiftande. De flesta arrendeavtalen ingås på tider, icke överstigande fem år, åtskilliga endast på ett eller två år, en del avtal avslutas på sju eller tio år, en arrendetid överstigande tio år förekommer endast i undantagsfall. Vad angår underhållsskyldigheten beträffande egendomarnas åbyggnader då dessa tillhöra kronan åvilar denna skyldighet i ungefär två tredjedelar av alla fall i sin helhet arrendatorerna, i övriga fall hava dessa endast det inre underhållet. Under de av utredningsmännen företagna resorna å kronoskogarna i södra och mellersta Sverige, därvid ett betydande antal utarrenderade jordbruksegendomar eller lägenheter besökts, har det också konstaterats, att en mycket skiftande praxis i olika orter råder beträffande utarrenderingsvillkoren. Arrendekontrakt av högst olika innehåll hava påträffats, det har befunnits, att t. o. m. i angränsande revir olika regler beträffande utarrenderingen gälla. Och även i fråga om grunderna för arrendeuppskattningen framträder den bristande enhetligheten synnerligen markant. Däremot synes beträffande arrendeavtalen likartad praxis i hela landet numera råda i det hänseendet, att i avtalen icke intagas några bestämmelser om arbetskyldighet för arrendatorerna å kronoskogarna. I den mån genom tidigare avslutade arrendekontrakt sådan arbetskyldighet är arrendatorerna ålagd, kommer densamma att avskaffas, då vid de löpande arrendeperiodernas utgång nya kontrakt avslutas.

Av domänverket och enkannerligen skogsstaten, som är den lokala förvaltningsmyndigheten i avseende å nu ifrågavarande jordbruksegendomar, har, då fråga förevarit om erforderligheten och lämpligheten av generella bestämmelser för deras utarrendering, rests ett bestämt motstånd mot sådana bestämmelsers införande. Såsom skäl för den sålunda intagna ståndpunkten har åberopats i huvudsak följande.

Ifrågavarande egendomar kunde näppeligen anses såsom verkliga jordbruk eller upplåtelseerna av dem som egentliga arrenden. Egendomarna vore snarare att betrakta såsom arbetarlägenheter, av vilkas jordbruk innehavarna endast i undantagsfall erhöle sin huvudsakliga bärgning. Det vore för skogsbruket av synnerlig vikt, att egendomarna innehades av personer, som kunde utföra effektivt arbete i skogarna, och innehavet av egendomarna vore sålunda närmast att anse såsom en för skogsarbetare utgående löneförmån. Det vore för övrigt icke av omständigheterna påkallat att tillskapa allmänna förvaltningsgrunder även för nu ifrågavarande egendomar.

Arrendatorerna hade nämligen redan nu en tryggad och god ställning. Visserligen vore arrendetiden förhållandevis kort, men å andra sidan finge arrendatorerna så gott som alltid, därest de så önskade, vid arrendetidens utgång sina arrendekontrakt förlängda. Ett motsatt förhållande inträffade ytterst sällan och hade då alltid sin grund i att arrendatorerna icke fullgjort sina åtaganden enligt kontrakten eller eljest gjort sig skyldiga till något otillbörligt handlingssätt såsom olovligt tillgrepp av skog eller dylikt. Staten sörjde för att åbyggnaderna å egendomarna vore i utmärkt skick. Betydande kostnader nedlades av staten härpå, kostnader som på vissa håll högst väsentligt överstege arrendeintäkterna från egendomarna.

De anförda skälen mot införandet av generella utarrenderingsbestämmelser även för dessa egendomar synas emellertid utredningsmännen icke vara bärande. Uppenbart är att, därest en sådan egendom icke kan föda sin man, denne måste söka sig arbete utanför den arrenderade egendomen. Helt visst tager han då det tillfälle till arbete, som erbjudes å statens skogar, och detta så mycket hellre som detta för honom i de flesta fall ligger närmast till hands. Ett införande av bestämda utarrenderingsgrunder för ifrågasvarande egendomar kommer följaktligen icke att i någon väsentlig grad påverka statens möjlighet att erhålla arbetskraft till sina skogar, ett förhållande, som för övrigt bestyrkes av den redan anmärkta omständigheten, att numera så gott som aldrig i arrendekontrakten intagas några bestämmelser om skyldighet för arrendatorerna att utföra arbete å statens skogar. Samma skäl åberopades ock på sin tid mot införandet av den för jordägarna så betungande norrländska arrendelagen. Enligt vad verkställd utredning av denna lags verkningar giver vid handen har berörda lagstiftning icke i nämnvärd mån verkat försvårande för de jordägare, som beröras därav, förnämligast skogsbolagen, att erhålla nödig arbetskraft för sitt skogsbruk. Den omständigheten, att arrendetiden för närvarande kan anses de facto vara av lång varaktighet, kan ingalunda åberopas såsom ett skäl mot införandet av de ifrågasatta förvaltningsgrunderna. Det förhållandet, att arrendatorn icke äger någon författningsenligt grundad rätt att kvarsitta å den arrenderade egendomen efter den korta arrendeperiodens slut, måste dock alltid ingiva honom en känsla av otrygghet och osäkerhet. Från myndigheternas sida bör, då arrendatorerna vid arrendetidens utgång så gott som alltid få sina arrendekontrakt förlängda, hinder icke möta mot att även de jure tillförsäkras dem en längre besittningstid.

Om sålunda mot antagandet av generella förvaltningsgrunder även för ifrågasvarande jordbruksegendomar icke kan anses hava anförts några mera övertygande skäl, torde å andra sidan så mycket mera bindande skäl kunna framläggas till förmån för införandet av dylika förvaltningsgrunder. Den ekonomiska och sociala utvecklingen i vårt land under de senaste årtiondena har otvivelaktigt i hög grad satt sin prägel även på förhållandet mellan staten och nu ifrågasvarande kategori av kronoarrendatorer. En intresse-

motsättning måste här i viss mån alltid vara förhanden, men under tidigare mera patriarkaliska samhällsförhållanden var det naturligt att för utjämnandet av denna motsättning helt lita till kontrahenternas egen goda vilja. Åt parterna i arrendeförhållandet kunde då överlämnas att genom ömse- sidigt tillmötesgående avlägsna de tvistepunkter, som kunde förekomma. Numera torde dock icke kunna förbises, att förutsättningarna för en sådan avveckling av motsatser och meningsstrider ej äro desamma som under ett tidigare skede. En uppgörelse mellan staten och ifrågavarande arrendatorer blir nu ej sällan en maktfråga. I ett sådant förändrat läge framträder all- mer den ojämnhet, som i många fall kännetecknar kontrahenternas inbör- des ställning, och framstår behovet för den i allmänhet svagare parten av stöd i författning. Vidare är att märka, att en icke obetydlig del av de ar- rendeegendomar, varom nu är fråga, är belägen i trakter, där bolag inne- hava liknande gårdar. Genom norrländska arrendelagen och 1927 års sociala arrendelagstiftning rörande arrende under bolag och vissa därmed lik- ställda rättssubjekt har i viss utsträckning arrendatorer under dessa kate- gorier jordägare tillförsäkrats en förstärkt ställning gentemot jordägarna. Det måste då för arrendatorerna av nu ifrågavarande kronoegendomar uppenbarligen framstå såsom en orättvisa, att de icke ens i författning fått sina rättigheter och skyldigheter fastslagna, och denna orättvisa måste fram- stå så mycket större, som det med visst fog kan göras gällande, att lik- artade förhållanden råda med avseende å de kronoarrenden varom nu är fråga och de arrenden, som beröras av nyss omförmälda lagstiftning. Liksom de bolag, vilka äga den största delen av de arrendejordbruk, som falla under nämnda lagstiftning, hava sin verksamhet inriktad på utnyttjande av skog, så har förvaltningsmyndigheten för dessa kronoegendomar — skogsstaten — sin verksamhet huvudsakligen inriktad på skogsdrift. Intres- set för jordbruket, med vilket skogsdriften konkurrerar om arbetskraften, kommer vid sådant förhållande lätteligen att stå i efterhand. På samma sätt som nyssberörda kategori av bolag betraktar skogsstatens förvaltnings- personal arrendatorerna såsom i första hand arbetare vid skogsbruket och tager därför vid egendomarnas besättande med arrendatorer största hänsyn till att de blivande arrendatorerna äro duktiga och villiga skogsarbetare. En sådan inställning från skogsstatens sida må vara naturlig, men att den icke är ägnad att i det långa loppet gagna jordbruket å arrendegårdarna eller att ingiva arrendatorerna i deras egenskap av jordbrukare den efter- strävade känslan av trygghet i besittningen av gårdarna torde vara givet. Det bör vid bedömandet av den föreliggande frågan icke förbises, att jord- bruket, åtminstone om det ej är av allt för ringa omfattning, dock är arren- datorernas huvudsakliga näring. Arbetet på kronoskogarna är tillfälligt, beroende av växlande konjunkturen på trävarumarknaden, jordbruket där- emot, hur strävsamt det än må vara, är den fasta punkten för arrendatorer- nas existens.

Generella förvaltningsgrunder för ifrågavarande slag av kronoegendomar äro särskilt starkt påkallade av det ovan anmärkta förhållandet, att för närvarande mycket skiftande praxis på olika håll råder beträffande de villkor, under vilka utarrenderingen av dessa egendomar äger rum. Giltiga skäl för att arrendatorerna i ett revir skola i allmänhet erhålla arrendekontrakt på tio år, under det arrendatorerna i ett annat revir få kontrakt på endast två eller tre år, kunna knappast anföras, liksom ej heller för den olika praxis i fråga om underhållsskyldigheten beträffande åbyggnaderna, som är rådande i olika landsdelar. Då det är staten som är jordägare bör var och en, som är spekulant på ett arrende, kunna äga kännedom om de villkor, under vilka utarrenderingen kommer att äga rum. Men en sådan kännedom kan icke erhållas, med mindre i en allmän författning fastställas de grunder, som vid utarrenderingen skola följas. Anses av särskilda skäl olika bestämmelser böra följas i olika landsdelar, bör sådant regleras genom författningen och bestämmanderätten i detta hänseende ej vara överlämnad åt förvaltningsmyndigheten. Man bör vidare vid bedömandet av en fråga som den förevarande icke underkänna den psykologiska betydelsen av förefintligheten av en författning, däri regler för myndigheternas verksamhet äro nedlagda. Saknaden av en dylik författning såsom stöd för myndigheternas handlande föranleder lätteligen beskyllningar från menig mans sida mot myndigheterna för godtycke vid utövandet av deras verksamhet. Beskyllningarna må vara hur obefogade som helst, de verka dock alltid störande för myndigheterna i deras arbete.

Med vad ovan sagts angående behövligheten av allmänna förvaltningsgrunder även för jordbruksegendomarna å kronoskogarna hava utredningsmännen ingalunda velat uttala, att skötseln av dessa egendomar öfverhuvudtaget ger anledning till anmärkning eller klander. Tvärtom hava utredningsmännen under sina resor med synnerlig tillfredsställelse konstaterat, att egendomarna, i allmänhet åtminstone, befinna sig i gott skick vad angår såväl bygnaderna som den egentliga jordbrukshävdén. Ej heller har försports något mera allmänt missnöje med myndigheternas sätt att handhava förvaltningen. Vad utredningsmännen dock trott sig förmärka är en allmän eller åtminstone mycket utbredd önskan hos arrendatorerna av de mindre egendomarna, att deras rättigheter och skyldigheter bleve i författning reglerade, i den mån så kunde ske. Om de ifrågasatta bestämmelsernas lämpligaste innehåll hava visserligen olika åsikter uttalats, men den ledande tanken har dock alltid varit, att vid bestämmelsernas utformande måtte beaktas samma sociala synpunkter, som ligga till grund för norrländska arrendelagen och för allmänna nyttjanderättslagens särskilda bestämmelser om jordbruksarrenden under bolag.

I enlighet med vad ovan anförts äro utredningsmännen av den bestämda övertygelsen, att i sammanhang med revisionen av 1908 års förvaltningsgrunder för jordbruksdomänerna reglering även bör äga rum av utarrende-

ringen av de jordbruksegendomar, som för närvarande stå under skogsstatens vård och inseende. Vid en sådan reglering synes man dock icke böra stadga samma bestämmelser för nämnda egendomar i gemen. Redan i 2 punkten andra stycket av 1908 års kungörelse finnes stadgat, att från de till bildande av nya eller tillökning av äldre kronoparker inköpta egendomar skola avskiljas och såsom jordbruksegendomar (d. v. s. såsom jordbruksdomäner) behandlas sådana för jordbruk lämpade områden, som icke anses böra försäljas eller upplåtas under åborätt och som ej heller prövas vare sig böra användas till boställen eller tagas i anspråk för kronoparkernas skötsel. Genom detta stadgande, på grund av vilket vissa större jordbruksegendomar på kronoparkerna kommit att utarrenderas enligt bestämmelserna i kungörelsen den 4 juni 1908, har uttalats, att jordbruksegendomar å kronoparkerna böra förbli under skogsstatens förvaltning endast i den mån de tagas i anspråk för kronoparkernas skötsel.¹ I sak torde mot vad sålunda redan finnes stadgat intet vara att erinra. Tages en jordbruksegendom å en kronopark icke i anspråk eller, måhända rättare uttryckt, prövas den icke erforderlig för kronoparkens skötsel, finnes näppeligen någon anledning, varför egendomen skall stå under förvaltning av skogsstaten, vars tjänstemän äro utbildade för annat arbete än sådant, som sammanhänger med förvaltningen av jordbruksegendomar, och ej heller för att vid egendomens utarrendering andra grunder skola tillämpas än de, som gälla vid utarrendering av jordbruksdomänerna. Egendomen bör i allo betraktas och behandlas såsom en jordbruksdomän. Prövas åter en jordbruksegendom vara erforderlig för skötseln av den skog, å vilken den är belägen, d. v. s. anses det, att genom egendomens besättande med arrendator möjlighet finnes att tillförsäkra kronan erforderlig arbetskraft för skogsbruket, bör egendomen förvaltas i sammanhang med skogen, således av skogsstaten, och böra för utarrenderingen fastställas de särskilda bestämmelser, som kunna föranledas av berörda omständighet eller eljest av sociala skäl. Dylika bestämmelser hava intagits i 33—46 §§ av 2 kap. i det framlagda författningsförslaget. Angående den närmare innebörden av dessa bestämmelser hänvisas till den speciella motiveringen.

I det ofta anmärkta statsrådsprotokollet för den 28 oktober 1932 uttalar, att det syntes angeläget att, liksom i fråga om jordbrukslägenheterna å kronoskogarna, beträffande utarrendering av sådana kronans jordbruksfastigheter, som förestodes av annan myndighet än domänstyrelsen, i görligaste mån enhetliga bestämmelser utarbetades, i största möjliga överensstämmelse med motsvarande stadganden i fråga om kronans under domänstyrelsens förvaltning ställda jordbruksdomäner. I anledning av detta

Jordbruksegendomarna under annan myndighet än domänstyrelsen. Böra generella grunder för utarrendering av dem fastställas?

¹ I den proposition till 1908 års riksdag, som föranledde antagandet av 1908 års kungörelse, hade man i det anmärkta hänseendet gått ännu längre, i det för 2 punkten 2 st. föreslagits sådan lydelse, att såsom jordbruksdomäner skulle behandlas alla jordbruksområden å kronoparkerna, som ej prövades böra användas till upplåtelse åt skogsarbetare, som för kronoparkernas skötsel vore erforderliga.

uttalande hava utredningsmännen övertägt frågan om erforderligheten av enhetliga grunder för utarrendering av de i uttalandet avsedda fastigheterna.

Dessa fastigheter stå under förvaltning av olika myndigheter; närmare redogörelse för dem har lämnats i den inledande översikten här ovan. Utarrenderingen av fastigheterna sker genom vederbörande förvaltande myndighet, som därvid äger förfara på sätt i varje fall synes lämpligast. Med hänsyn till de ändamål, för vilka fastigheterna av staten innehavas, måste i de flesta fall vid utarrenderingen antingen mer eller mindre starka inskränkningar i nyttjanderätten stipuleras eller ock, på det hinder ej skall möta för fastigheternas direkta disponerande för det avsedda ändamålet, en mycket kort arrendetid fastställas. I all synnerhet gäller detta de jordbruksegendomar, som förvaltas av vattenfallsstyrelsen eller arméförvaltningen. Endast ett fåtal fastigheter är det möjligt att utarrendera under villkor likartade med dem, som gälla de under domänstyrelsen ställda jordbruksdomänerna. Så är exempelvis förhållandet med de fastigheter, som stå under riksmarskalksämhetets vård och inseende.

Vad angår de fastigheter, vid vilkas utarrendering inskränkningar i nyttjanderätten av större eller mindre omfattning anses erforderliga, kunna enligt utredningsmännens uppfattning några generella bestämmelser att följas vid utarrenderingen svårigen stadgas. Detsamma gäller även sådana fastigheter, som beräknas efter en jämförelsevis kort tid komma att disponeras annorledes än genom utarrendering och för vilka förty korta arrendetider med nödvändighet måste fastställas. I fråga om dessa fastigheter synes åt de utarrenderande myndigheterna såsom hittills böra lämnas fullt fria händer att vid utarrenderingen handla på sätt som för varje fall finnes lämpligast. Ett fastställande av allmängiltiga regler för utarrenderingen i nu omhandlade fall skulle lätteligen verka hindrande för fastigheternas disponerande för de statsändamål, för vilka de äro avsedda.

Beträffande åter de fastigheter, som kunna utarrenderas utan några särskilda inskränkningar i nyttjanderätten och för vilkas utarrendering på längre tider ej heller hinder möter, föreligger visserligen möjlighet att stadga, att i avseende å utarrenderingen skola följas samma eller liknande regler som de, vilka gälla för de egentliga jordbruksdomänerna såväl vad angår själva utarrenderingsförfarandet som arrendetiden och övriga arrendevillkor. Då emellertid en sådan ordning med all sannolikhet skulle medföra ökade förvaltningskostnader och då någon olägenhet av det nuvarande systemet veterligen icke försports vare sig för staten eller för arrendatorerna, finna utredningsmännen sig sakna anledning förorda, att stadganden i den antydda riktningen meddelas. Anses det dock önskvärt, att även vid utarrendering av sist omhandlade slag av fastigheter de för jordbruksdomänerna gällande förvaltningsgrunderna följas, synes saken fördelaktigast kunna ordnas på det sätt, att åt domänstyrelsen uppdrages att utarrendera fastigheterna i överensstämmelse med nämnda grunder.

Speciell motivering.

1 kap. Om förordningens tillämplighetsområde och förvaltningen i allmänhet.

1 §.

I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen är förordningen avsedd att äga tillämpning endast å sådan kronoegendom, som förvaltas av domänstyrelsen. Närmare bestämt skall förordningen, såsom i 1 § utsäges, avse all kronan tillhörig jordbruksegendom under domänstyrelsens förvaltning ävensom de kronan tillhöriga fisken samt tomt- och andra jordlägenheter, som förvaltas av nämnda styrelse. Under begreppet jordbruksegendom under domänstyrelsens förvaltning falla dels de kronan tillhöriga jordbruksegendomar, som enligt vedertaget språkbruk benämnas jordbruksdomäner, således samma jordbruksegendomar som falla under 1908 års kungörelse, och dels de av domänstyrelsen förvaltade jordbruksegendomar, som äro belägna å kronoparker eller andra kronoskogar. Med andra kronoskogar än kronoparker avses här endast de till jordbruksdomänerna hörande skogarna. Därest till äventyrs å en till ett landsfiskalsboställe hörande skog, som blivit ställd under skogsstatens omedelbara vård och inseende, skulle finnas ett jordbruksområde, omfattar den å skogsstaten uppdragna förvaltningen av skogen ej även sagda område, och följaktligen faller detsamma helt naturligt icke under 1 §. Ej heller innefattas under denna paragraf de för viss statsverksamhet avsedda jordbruksegendomar, vilkas utarrendering genom särskilda av Kungl. Maj:t meddelade beslut uppdragits åt domänstyrelsen. Huruvida vid en sådan utarrendering skola tillämpas de i förordningen intagna bestämmelserna är beroende av innehållet i Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall.

Förordningens tillämplighetsområde.

Med de i paragrafen särskilt angivna lägenheter under domänstyrelsens förvaltning, som skola falla under förordningen, avses självständiga lägenheter, således icke sådana som ingå i eller eljest tillhöra en jordbruksegendom. Då förvaltningen av en dylik egendom avser nyttiggörandet av allt vad till egendomen hör, inbegripas lägenheter av sist angivna slag utan vidare under bestämmelsen, att förordningen skall avse all jordbruksegendom under domänstyrelsens förvaltning, och ordnas upplåtelsen av till egendomen hörande lägenheter i samband med upplåtelsen av egendomen i övrigt. Självständiga lägenheter äro först och främst de särskilt skattlagda kronofiskena. Men vidare förekomma under domänstyrelsens förvaltning vissa tomt- eller andra liknande jordlägenheter, vilka äro att anse såsom särskilda

fastigheter. Bland sådana lägenheter kunna nämnas s. k. gatehus i Skåne och en del kronan tillhöriga mindre öar, som icke kunna hänföras till jordbruksegendomar. Begreppet jordlägenhet har använts för framhävande att förordningen naturligtvis icke skall omfatta hyreslägenheter, i den mån självständiga sådana kunna förekomma, utan endast sådana lägenheter, vid vilkas upplåtande med nyttjanderätt stadgandena angående arrende äro tillämpliga. Avgörandet var gränsen mellan en jordlägenhet och en hyreslägenhet går måste träffas i varje särskilt fall med ledning av vad härutinnan finnes stadgat i allmänna nyttjanderättslagen. Med hänsyn till vad nu senast anförts hava bland de i 1 § angivna lägenheterna icke särskilt upptagits kvarnar under domänstyrelsens förvaltning.

Den nu gällande kungörelsen den 4 juni 1908 angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner inledes med en bestämmelse om vilka kronan tillhöriga fastigheter skola stå under domänstyrelsens förvaltning. I detta hänseende föreskrives i första punkten av kungörelsen, att all kronans fasta egendom, som ej innehaves med stadgad åborätt eller med åborätt enligt lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord eller är till visst statsändamål anslagen och till följd därav antingen till omedelbart begagnade upplåten eller ställd under särskild ämbetsmyndighets vård, skall stå under inseeende av en i huvudstaden förlagd domänstyrelse. En bestämmelse av i huvudsak enahanda innehåll var även införd i den i samband med domänstyrelsens inrättande utfärdade kungörelsen den 10 november 1882. Området för domänstyrelsens förvaltningsbefogenhet i avseende å kronans fasta egendom har emellertid efter inrättandet från och med år 1912 av statens domäners fond i de av Kungl. Maj:t tid efter annan utfärdade instruktionerna för domänverket bestämts med hänsyn till fastigheternas ställning till nämnda fond. Enligt 1 kap. 1 § av den nu gällande instruktionen av den 11 februari 1921 (nr 64) åligger det sålunda domänstyrelsen såvitt nu är i fråga att handhava förvaltningen av de till statens domäners fond hörande fastigheter. Då härigenom området för domänstyrelsens allmänna förvaltningsbefogenhet i vad angår kronans fasta egendom blivit med erforderlig noggrannhet angivet, har någon bestämmelse motsvarande förenämnda i första punkten av 1908 års kungörelse intagna icke ansetts böra inflyta i den nu föreslagna förordningen. En dylik bestämmelse torde överhuvudtaget icke hava sin plats i förevarande förordning, vilken enligt rubriken till densamma endast är avsedd att innehålla grunder för fastighetsförvaltningen.

2 §.

Förvaltningen i allmänhet.

I förevarande paragraf är intagen den föreskriften, att den fasta egendom som i 1 § omförmäles skall upplåtas på arrende i enlighet med bestämmelserna i förordningen. Arrendeupplåtelse är sålunda den allmänna dispositionsformen för egendomarna i fråga. Beträffande vissa egendommar kan det

emellertid genom särskilda stadganden eller beslut vara eller bliva förordnat om deras disponerande på annat sätt än genom utarrendering. Att då sådant förordnande föreligger utarrendering av egendomarna ej kan förekomma, åtminstone icke enligt de i förordningen stadgade grunderna, är visserligen självklart. För fullständighetens skull har dock åt 2 § givits sådan avfattning, att någon tvekan beträffande innebörden av den generella utarrenderingsbestämmelsen icke behöver råda.

Till särskilda stadganden, enligt vilka kronoegendom av nu ifrågavarande slag kan komma att disponeras på annat sätt än genom utarrendering enligt de allmänna förvaltningsgrunderna, äro att hänföra kungörelsen den 18 juli 1928 (nr 314) angående grunder för upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark ävensom i viss mån kungörelsen den 26 juni 1925 (nr 291) angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna samt kungörelsen den 14 juni 1929 (nr 170) angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m. Särskilda beslut angående kronoegendomars disponerande i annan ordning än 1908 års kungörelse stadgar hava meddelats i en del fall. Sådana beslut äro först och främst de, som avse upplåtelse av kronoegendom under tomträtt eller under åborätt enligt åborättslagen. Vidare har förekommit, att egendom överlämnats till disposition av annan statlig myndighet än domänstyrelsen mot viss avgift till domänfonden. I andra fall hava delar av kronoegendomar med eller utan avgift upplåtits till begagnande av statliga eller andra institutioner. Exempelvis må nämnas, att genom kungl. brevet den 14 juni 1928 ett område av kronoegendomen Bergshamra i Stockholms län avgiftsfritt upplåtits till institutet för husdjursförädling ävensom att genom kungl. breven den 26 maj 1899 och den 14 juni 1907 delar av kronoegendomen Långanäs i Jönköpings län arrendefritt upplåtits till länets landsting.

I förevarande sammanhang må ock anmärkas, att särskilda bestämmelser angående förvaltningen av kronoegendom, beträffande vilken beslut fattats om dess försäljning, finnas meddelade i 18 och 19 §§ kungl. förordningen den 6 juni 1929 (nr 176) angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. Sagda bestämmelser avse emellertid, att förvaltningen skall ske genom egendomens utarrendering och att därvid i tillämpliga delar skall följas vad i allmänhet är stadgat angående arrende av kronans jordbruksdomäner.

I den föreslagna förordningen hava, på sätt redan i den allmänna motiveringen (sid. 49) antytts, icke upptagits bestämmelser till reglerande av andra med en arrendeupplåtelse sammanhängande förhållanden än dels sådana, som icke blivit reglerade genom allmän lag, och dels sådana, som med hänsyn till att kronan är fastighetsägare ansetts böra ordnas på annat sätt än enligt allmänna lagens motsvarande stadganden. Beträffande förhållanden, som icke blivit genom förordningen särskilt reglerade, skall tillämpas vad i allmän lag finnes stadgat till reglerande av jordägares och arrendators rättigheter och skyldigheter. Föreskrift härom har intagits i andra stycket

av 2 §. Innebörden av sagda föreskrift är dels den, att avtalsfrihet icke i något fall förekommer beträffande sistnämnda förhållanden, och dels den att, om genom en äldre författning, som icke har karaktären av allmän lag, avsteg gjorts från vad i ifrågavarande hänseende enligt lag gäller, en sådan författning ej skall vara tillämplig å arrendeförhållande, som uppkommer genom avtal, avslutat enligt de i förevarande författningsförslag intagna förvaltningsgrunderna.

2 kap. Om utarrendering av jordbruksegendom.

I detta kapitel finnas intagna de bestämmelser, som skola tillämpas vid utarrendering av de under domänstyrelsens förvaltning ställda jordbruksegendomarna, således vid utarrendering för jordbruksändamål. Under rubriken »Allmänna bestämmelser» upptagas först i 3—32 §§ sådana bestämmelser, som i allmänhet äga tillämpning å utarrenderingen av egendomar av ifrågavarande slag. Dessa bestämmelser motsvara i det stora hela dem, som för närvarande enligt 1908 års kungörelse tillämpas i avseende å utarrendering av kronans jordbruksdomäner. I 33—46 §§ upptagas därefter under egen rubrik särskilda bestämmelser att gälla vid utarrendering av vissa å kronoskogar belägna jordbruksegendomar. Vilka dessa jordbruksegendomar äro kommer att längre fram angivas. Bestämmelserna i 33—46 §§ avse ej att uttömmade reglera utarrenderingen av sistnämnda egendomar utan endast att meddela vissa särskilda föreskrifter utöver de allmänna bestämmelserna, vilka således skola gälla även vid utarrendering av sagda egendomar beträffande alla sådana förhållanden, som icke regleras genom de speciella bestämmelserna.

Allmänna bestämmelser.

3 §.

Skogsmarkens behandling.

I denna paragraf har upptagits föreskrift om behandlingen av den till jordbruksegendom hörande skogsmarken. Paragrafen motsvarar i viss utsträckning 2 och 3 punkterna av 1908 års kungörelse.

Enligt bestämmelserna i sagda punkter kan skogsmarken till en jordbruksegendom, som skall utarrenderas enligt nämnda kungörelse, behandlas på tre olika sätt. I första hand skall, innan utarrendering äger rum, undersökas, huruvida skogsmarken till fördel för kronan kan ensam för sig eller tillsammans med annan kronans skogsmark förvaltas såsom kronopark. Under förutsättning att så är förhållandet och att skogsmarken icke ligger i samfällighet med enskild egendom skall skogsmarken före utarrenderingen avskiljas från egendomen i övrigt för att förvaltas såsom kronopark. Därest skogsmarken icke avskiljes till kronopark, kan den antingen ingå i arrendet eller ock, därest den är av betydighet, undantagas från arrendet, för vilket

senare fall den skall ställas under skogsstatens vård och förvaltning. Då skogsmarken avskiljes från egendomen för att avsättas till kronopark, kan arrendatorn icke tillerkännas förmånen av husbehovsvirke eller bete å skogen. Om med skogsmarken förfäres på något av de två andra sätten för dess behandling, skall arrendatorn däremot tillerkännas rätt att taga virke å skogen. Enligt avfattningen av 3 punkten kunde, därest skogsmarken ingick i arrendet, arrendatorn tillerkännas en vidsträcktare rätt till skogsfångst än om skogen undantogs från arrendet och ställdes under skogsstatens vård och förvaltning. Numera har emellertid denna skillnad mellan de två sätten för skogens behandling i praktiken upphört, i det att möjligheten att i ena fallet tillerkänna arrendatorn vidsträcktare rätt till skogen ej längre tillämpas; i såväl ena som andra fallet begränsas arrendatorns berörda rätt till husbehovet och fixeras den virkesmängd, som arrendatorn anses böra erhålla, i arrendekontraktet.

Fortfarande kvarstår dock det förhållandet, att om skogen är avsatt till kronopark möjlighet saknas att tillerkänna arrendatorn husbehovsrätt å densamma. Vad sist sagts har dock ansetts gälla endast de egentliga jordbruksdomänerna och ej även de under skogsstatens vård stående jordbruksegendomar, som äro belägna å kronoparkerna. Åt arrendatorerna av sistnämnda egendomar tillerkännes alltid rätt till såväl husbehovsvirke som mulbete å den kronopark, till vilken respektive jordbruk hör.

Beträffande skogens skötsel sakna nu ifrågavarande bestämmelser i förvaltningsgrunderna all betydelse. Skogsindelning, skogsodling, bevakning och andra med skogsskötseln förenade arbeten ombesörjas sålunda vid samtliga tre kategorier skogar av skogsstatens personal och bekostas av statsmedel. Sedan den 1 januari 1931 skola ock enligt beslut av domänstyrelsen inkomsterna från skogsmark, som ingår i arrendet, bokföras enligt enahanda grunder som gälla beträffande inkomster från annan domänskog.

Med avseende å skattskyldigheten förefinnes dock fortfarande en viss skillnad mellan å ena sidan den skogsmark, som medföljer arrendet, och å andra sidan den, som är därifrån undantagen, vare sig den är avskild till kronopark eller ställd under skogsstatens vård och förvaltning. Tidigare var denna skillnad av större betydelse, i det att, därest skogsmarken ingick i arrendet, arrendatorn hade att erlægga all skatt för densamma. Sedan genom lagen den 28 september 1928, vilken trätt i kraft den 1 januari 1929, allmänna nyttjanderättslagens bestämmelser beträffande skattskyldigheten för utarrenderad egendom ändrats därhän, att jordägaren skall svara för all egendomen åvilande skatt och tunga med undantag för vägs katt och vägunderhållet in natura, hava kronoarrendatorerna kommit i åtnjutande av motsvarande lättning i skattskyldigheten. Det är följaktligen endast sistnämnda skatt och tunga, som numera påvilas arrendatorerna med avseende å den i arrendet ingående skogsmarken. Denna kronoarrendatorerna åvilande skattskyldighet torde emellertid i allmänhet icke vara av någon större betydelse, då möj-

ligheten att inbegripa skogsmark under arrendet vunnit tillämpning endast då skogsmarken varit av mindre omfattning.

Enligt utredningsmännens mening saknas anledning att vid utarrendering av kronans jordbruksegendomar vidare uppehålla den hittills tillämpade ordningen med olika behandling av skogsmarken efter prövning i varje särskilt fall. Utredningsmännen hava också, såsom framgår av 23 § i förslaget, funnit, att rätt till husbehovsvirke och mulbete bör kunna tillerkännas arrendatorn även å kronopark. En enhetlig föreskrift om skogsmarkens behandling vid utarrendering av jordbruksegendom i allmänhet bör enligt utredningsmännens uppfattning meddelas. Härvid synes det mest rationella vara, att skogsmarken alltid skall stå under skogsstatens vård och förvaltning och i intet fall inbegripas under arrendet, och torde således böra såsom enligt 3 § föreslagits stadgas, att vid utarrendering av en jordbruksegendom till egendomen hörande skogsmark skall undantagas från arrendet.

Det torde böra framhållas, att med den skogsmark, som skall undantagas från arrendet, avses endast egentlig skogsmark, således icke även med skog beväxta inägoacker eller annan trädbeväxt hagmark, ävensom att föreskriften i fråga icke skall utgöra hinder för att under arrendet inbegripes skogsmark, därå beteskultur redan företagits eller är avsedd att företagas. Vid den uppskattningsförrättning å egendomen, som skall föregå utarrenderingen, torde böra avgivas yttrande även i fråga om bestämmandet av omfattningen av och gränsen för den skogsmark, som icke skall inbegripas i arrendet.

4 §.

Utarrendering av jordbruksegendom i lotter m. m.

Första stycket i denna paragrafs första moment, vilket stycke har sin motsvarighet i 5 punkten första stycket av 1908 års kungörelse, innehåller medgivande såväl till att flera jordbruksegendomar upplåtas under ett arrende som ock till att en egendom utarrenderas i flera lotter, d. v. s. jordbrukslotter. Huruvida föreskriften ifråga överhuvudtaget skall vinna tillämpning ankommer det på domänstyrelsen att avgöra med hänsyn till vad i varje fall kan anses vara för kronan fördelaktigast.

Enligt andra stycket i första momentet är det även medgivet att från arrendet undantaga och särskilt för sig upplåta ej blott, såsom nu enligt 5 punkten andra stycket av 1908 års kungörelse gäller, sådana till en egendom hörande lägenheter, från vilka särskilda nyttigheter kunna erhållas, såsom sten- eller kalkbrott, sand-, grus-, sten- eller lertag eller torvmosse, utan även annan del av egendomen, som med fördel kan användas för annat ändamål än jordbruk. Förutsättningen för att den särskilda upplåtelsen skall få äga rum är, att därigenom kan påräknas högre avkomst än om lägenheten eller området ingår i huvudarrendet. Ej sällan höra till en kronoegendom områden, som kunna vara begärliga såsom villatomter. Hinder bör icke

möta att upplåta sådana områden särskilt för sig, då därigenom kan erhållas en inkomst för kronan, överstigande den nedsättning i huvudarrendet, som måste bliva en följd av den särskilda upplåtelsen. Vid undantag av dylika eller liknande områden från jordbruksarrendet bör dock nödig hänsyn tagas till jordbruksarrendatorns intressen. I avseende å särskild utarrendering av lägenheter eller områden, som i andra stycket avses, skall bestämmelsen i 47 § äga tillämpning. Vad i andra stycket utsäges skall enligt tredje stycket samma moment även gälla beträffande till en jordbruksegendom fortfarande hörande kvarnverk och vattenfall. Det torde icke behöva utsägas, att vid särskild upplåtelse av lägenheter, som i 4 § 1 mom. avses, nödigt utmål må kunna medfölja upplåtelsen.

Enligt kungl. kungörelsen den 2 juni 1905 (nr 34) angående rättighet till hämtning av väglagningsämnen från kronans jordbruksdomäner har Kungl. Maj:t — sedan riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts framställning i fråga om rättighet till hämtning av väglagningsämnen från kronans jordbruksdomäner — förordnat, att för allmän vägs underhåll väghållningsskyldig skall vara berättigad att, där domänstyrelsen prövar sådant kunna utan olägenhet för dylik egendom ske, å egendomens mark taga sand, grus eller sten samt att någon ersättning för väglagningsämnenas värde därvid ej må beräknas. Med hänsyn till innehållet i berörda kungörelse har i 4 § 1 mom. fjärde stycket intagits föreskrift därom, att vid särskild upplåtelse enligt sagda moment av sand-, grus- eller stentag nödig hänsyn skall tagas till den rätt att å egendomens mark taga sand, grus eller sten, som må tillkomma väghållningsskyldig.

Att även fiske må undantagas från arrendet och upplåtas särskilt för sig framgår av 6 §.

I andra momentet av förevarande paragraf har upptagits ett stadgande av innehåll att, därest å jordbruksegendom finnes torp eller lägenhet, därå självständigt jordbruk kan bedrivas, torpet eller lägenheten bör utarrenderas särskilt för sig, där sådant utan men för huvudgårdens jordbruk kan ske. Stadgandet saknar motsvarighet i nu gällande förvaltningsgrunder. Upptagandet av detsamma bland förvaltningsgrunderna har föranletts av sociala skäl. Man har nämligen åt innehavarna av sådana torp och lägenheter, som omförmälas i stadgandet, velat skänka en tryggare och mera självständig ställning än den de för närvarande äga. Det har ock synts angeläget att så långt sig göra låter avskaffa mellanhandssystemet vid utarrendering. Härigenom undvikas de konflikts- och friktionsmoment, som lätteligen uppstå mellan å ena sidan huvudarrendatorerna och å andra sidan underarrendatorerna.

I sitt förslag till förvaltningsgrunder upptog domänintendenten Linders ett stadgande av liknande innebörd. Linders ansåg emellertid, att stadgandets räckvidd med avseende å de torp och lägenheter, som borde falla under detsamma, borde utsträckas så långt, att stadgandet komme att omfatta alla

torp och bostadslägenheter, som utan men för huvudgården kunde särskilt för sig utarrenderas. Utredningsmännen hava icke ansett lämpligt att utsträcka stadgandets omfattning så långt som Linders sålunda föreslog. Därest stadgandet skulle erhålla en dylik räckvidd, skulle detta medföra en allt för stor ökning av domänstyrelsens administrationskostnader utan motsvarande nytta för innehavarna av de mindre torpen och lägenheterna. Man måste nämligen i sådant hänseende ihågkomma, att innehavarna av dylika torp och lägenheter, därest de komme att omfattas av stadgandet, bleve likställda med huvudarrendatorerna med den därmed följande tyngre underhålls- och byggnadsskyldigheten. Någon självständigare ställning torde dylika torpare och lägenhetsinnehavare, vilka i allmänhet äro i ekonomiskt hänseende svagt situerade, icke heller erhålla genom att stadgandet utsträcker att avse jämväl dem, då de i allt fall i stor utsträckning för sin utkomst förbliva beroende av möjligheten att erhålla arbete å huvudgården. Under sådana förhållanden har det såsom ovan antytts ansetts lämpligast att begränsa ifrågavarande stadgande att avse allenast sådana torp och lägenheter, å vilka självständigt jordbruk kan bedrivas. Med lägenheter åsyftas här sådana jordlägenheter, som i motsats till torpen äro bebyggda med jordägaren ej tillhöriga hus. Såsom självständigt bör ett jordbruk anses, då dess innehavare och hans familj därav kunna erhålla sin fulla eller huvudsakliga bärning. Att angiva en för alla fall giltig minimiarealgräns för ett sådant jordbruk torde icke vara möjligt. Frågan om ett jordbruk skall anses som självständigt eller icke får för varje fall avgöras efter förhandenvarande omständigheter, såsom dess omfattning och belägenhet, jordens naturliga beskaffenhet och hävd o. s. v. Att vid ett sådant avgörande i en landsända kan fordras större areal för torpet eller lägenheten än i en annan är givet.

5 §.

Upplåtelse av särskilda nyttigheter. Denna paragraf behandlar det fall, då en sådan till en jordbruksegendom hörande lägenhet, som oförmäles i 4 § 1 mom. andra stycket, inbegripes under arrendet; paragrafen motsvarar 5 punkten fjärde och femte styckena i 1908 års kungörelse. I det åsyftade fallet äger arrendatorn, utan att sådant behöver vara i arrendekontraktet utsagt, använda lägenheten för tillgodo-seende av den arrenderade egendomens behov, dock icke om lägenheten utgöres av torvmosse; enligt stadgande i 2 kap. 20 § allmänna nyttjanderättslagen äger arrendatorn nämligen icke taga torv från torvmosse i annan mån än arrendeavtalet bestämmer. Jämlikt förevarande paragraf är det emellertid medgivet att åt arrendatorn eller annan upplåta rätt att begagna en lägenhet av ifrågavarande slag även till avsalu. Upplåtelsen må kunna ske antingen i sammanhang med utarrenderingen av den egendom, till vilken lägenheten hör, eller ock, om så ej skett, under löpande arrendetid. Att vid upplåtelse under löpande arrendetid till annan än arrendatorn dennes samtycke till upplåtelsen är erforderlig följer av allmänna rättsgrundsatser. Det tillkommer domän-

styrelsen att bestämma såväl den omfattning, i vilken försäljning av den nyttighet som lägenheten innehåller må ske, som ock den avgift som bör erläggas och de villkor i övrigt som skola gälla i avseende å upplåtelsen. Särskilt är i paragrafen föreskrivet, att vid upplåtelse till annan än arrendatorn dennes husbehovsrätt skall förbehållas, och har vidare upptagits en bestämmelse därom att, då upplåtelsen avser sand-, grus- eller stentag, vad i 4 § 1 mom. fjärde stycket finnes för där avsett fall föreskrivet skall äga tillämpning. Även vid upplåtelse, som åsyftas i förevarande paragraf, skall således hänsyn tagas till den rätt, som enligt kungörelsen den 2 juni 1905 tillkommer väghållningsskyldig.

6 §.

Enligt 6 § lagen om rätt till jakt gäller såsom allmän regel att, då jord åt annan upplåtits till brukande, brukaren äger nyttja den jakt som hör till jorden, där ej annorlunda avtalats. I 1908 års förvaltningsgrunder har icke upptagits någon särskild bestämmelse beträffande rätten till jakt, vadan allmänna lagens bestämmelser härom gälla.

Arrendatorns rätt till jakt och fiske.

Domänsakkunniga föreslogo, att jakträtten å jordbruksegendom skulle kunna vid utarrenderingen, i likhet med vad som gäller om fiske, undantagas från arrendet och utarrenderas särskilt för sig under förutsättning, att högre avkomst därigenom kunde påräknas från egendomen. I motiveringen för sitt förslag framhöllo de sakkunniga, att jakträtten för närvarande oftast inginge i arrendet utan att denna förmån vid arrendesättningen särskilt beräknades. Denna förmån vore i de trakter, där tillgången till vilt vore riklig, en faktor att räkna med. Om en bestämmelse av innehåll, som de sakkunniga föreslagit, upptoges bland förvaltningsgrunderna, vore ju på intet sätt utslutet, att arrendatorn av jordbruket även kunde få jaktarrendet, men vunnes den fördelen, att detta bleve föremål för en särskild uppskattning och gäve staten den inkomst, som därav skäligen kunde beräknas.

Mot domänsakkunnigas förslag vände sig Linders under uttalande, att jakträttens skiljande från arrendet i syfte att därigenom vinna större avkomst näppeligen kunde godtagas. Ett högt betalt jaktarrende lockade ofta till allt för ivrigt jagande och ledde stundom till formligt utrotande av villebrådet, något som ingalunda i längden vore för staten-jordägaren förmånligt. Det intresse som staten här borde bevaka vore ej den största möjliga inkomsten för tillfället utan den rätta jaktvårdens tryggande. Vore ur jaktvårdssynpunkt erforderligt, att jakten å en eller flera kronoegendommar sammanlades eller jakträtten å dessa sammanfördes med jakträtten å andra egendommar i orten till större komplex med enhetlig och god jaktvård, borde detta givetvis kunna ske och i dylika fall jakträtten undantagas från arrendet och upplåtas för sig. Eljest borde i regel jakträtten såsom hittills åtfölja arrendet. I anslutning till vad Linders sålunda anfört upptog han i sitt

förslag till förvaltningsgrunder ett stadgande av innehåll, att vid utarrendering av jordbruksegendom jakträtt å egendomen kunde undantagas och upplåtas på särskilt arrende, därest sådant undantagande från jaktvårdssynpunkt kunde anses erforderligt.

Jakträtten å de utarrenderade jordbruksegendomarna torde, vid det förhållandet att skogsmarken skall undantagas från arrendet, i regel bliva av ringa ekonomiskt värde, varför dess upplåtande på särskilt arrende i allmänhet icke kan för kronan medföra någon nämnvärd ekonomisk vinst. Men å andra sidan kan dess upplåtande till annan person än arrendatorn för den sistnämnde medföra ett icke ringa obehag. På grund härav torde i regel såsom hittills jakträtten böra medfölja arrendet, vilket uppenbarligen icke utesluter, att vid arrendeavgiftens bestämmande dess värde för arrendatorn beaktas. Emellertid kan såsom Linders anfört sådana omständigheter föreligga, att det ur jaktvårdssynpunkt framstår såsom lämpligast, att den till en jordbruksegendom hörande jakträtten undantages från arrendet. I sådana fall bör domänstyrelsen kunna vid utarrenderingen av egendomen undantaga jakträtten och disponera över densamma särskilt. Men även andra hänsyn och omständigheter kunna tänkas uppstå, som föranleda till att jakträtten lämpligen bör undantagas från arrendet, och bör det även då stå öppet för domänstyrelsen att vidtaga dylik åtgärd. I förevarande paragraf har därför upptagits den bestämmelsen, att rättighet att jaga å jordbruksegendoms ägor må vid egendomens utarrendering helt eller delvis undantagas och upplåtas på särskilt arrende, därest med hänsyn till jaktvården eller av andra skäl sådant anses lämpligt.

Den i 6 § även intagna bestämmelsen om möjlighet att från arrendet undantaga till egendomen hörande fiske jämte för fiskets bedrivande nödigt utrymme å land överensstämmer i sak med vad nu i detta hänseende gäller enligt 5 punkten andra stycket i 1908 års kungörelse.

7 §.

Arrendetiden.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om arrendetiden. Enligt motsvarande bestämmelse i 1908 års kungörelse (4 punkten) skall arrendetiden för kronans jordbruksegendomar i allmänhet vara tjugو år. Alltsedan år 1860 har detta varit den regelmässiga arrendetiden. Undantagsvis må tiden för arrendeupplåtelse förkortas eller förlängas. Förkortning av arrendetiden må äga rum i avbidan på fullbordande av skifte eller större dikningsföretag eller annan vattenavledning, så ock i händelse under närmast följande åren annat sådant förhållande antages inträda, som väsentligen inverkar på arrendevärdet. Förlängning av arrendetiden till trettio år må förekomma, då större odlingsföretag anses böra utföras å egendomen. Arrendatorn skall i så fall åläggas att utföra odlingarna under arrendetiden. Dylik förlängning av arrendetiden får emellertid ske allenast efter Kungl. Maj:ts förordnande.

Domänsakkunniga och Linders föreslogo beträffande 4 punkten i 1908 års kungörelse endast den ändring, att bland de företag, i avbidan på vilkas slutförande en förkortning av arrendetiden skulle få äga rum, skulle upp- tagas jämväl invallning.

Att arrendetiden är av tillräcklig varaktighet är av den allra största betydelse. En lång arrendetid skänker arrendatorn en känsla av trygghet och säkerhet. Medvetandet om att arrendetiden är av den längd, att han kan skörda frukterna av företagna förbättrings- och nyanläggningsarbeten, kommer arrendatorn att i större utsträckning än eljest skulle vara fallet ägna sig åt dylika arbeten, vilket uppenbarligen är till stor fördel även för kronan. Den nu gällande tjuguariga arrendetiden torde därför såsom regel allttjämt böra bibehållas. Dock kan det understundom, i synnerhet beträffande jordbruksegendomarna tillydande torp och andra lägenheter, vilka enligt förslaget i viss utsträckning böra utarrenderas särskilt för sig, uppstå svårigheter att erhålla arrendatorer, som äro villiga att binda sig för en så lång arrendetid som tjugu år. Med hänsyn härtill måste det anses lämpligt, att åt domänstyrelsen inrymmes möjlighet att, om så kan vara påkallat, bestämma en något kortare arrendetid. Denna torde dock icke böra sättas lägre än femton år, eller således samma tid som är minimitid för bolagsarrenden. Utredningsmännen hava därför ansett sig böra föreslå, att arrendetiden i allmänhet skall omfatta minst femton och högst tjugu år. Härvid vilja utredningsmännen dock betona önskvärdheten av att arrendetiden i så stor utsträckning som möjligt bestämmes till tjugu år.

Emellertid torde det även böra lämnas domänstyrelsen öppet att, då vissa bestämda omständigheter äro för handen, utarrendera jordbruksegendom på kortare tid än femton år. Giltigt skäl för en förkortning av arrendetiden föreligger uppenbart, då något av de i 4 punkten av 1908 års kungörelse angivna förhållanden, som nu grunda rätt för domänstyrelsen att utarrendera jordbruksegendom på kortare tid än tjugu år, är för handen ävensom då egendomen i fråga är föremål för ett invallningsföretag. Härjämte torde bland de undantagsfall, då utarrendering må ske på kortare tid än femton år, böra upptagas det fall, att egendomen i fråga är avsedd att försäljas. Det är nämligen ej alltid visst att, sedan fråga uppstått om en utarrenderad egendoms försäljning vid löpande arrendeperiods slut, försäljningen hinner slutföras dessförinnan. Har så ej kunnat ske, måste egendomen upplåtas på arrende ånyo i avvaktan på försäljningens genomförande. Att för en dylik arrendeupplåtelse tillämpa en minst femtonårig arrendetid är uppenbarligen icke möjligt.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts har första stycket av förevarande paragraf avfattats. Andra stycket överensstämmer i sak med vad nu gäller.

Arrendeupp-
skattning
och faststäl-
lande av ar-
rendevillko-
ren.

I denna paragraf behandlas sättet för arrendevillkorens fastställande och vad därmed äger sammanhang. Paragrafen har sin motsvarighet i 6 punkten och början av 7 punkten av 1908 års kungörelse.

Liksom hittills bör före en egendoms utarrendering hållas arrendeuppskattning. Allmänna föreskrifter härom äro intagna i första momentet första och andra styckena av förevarande paragraf. De närmare bestämmelserna om vad som skall iakttagas vid uppskattningsförrättningen torde lämpligen böra upptagas i tillämpningsföreskrifterna till förvaltningsgrunderna.

Vid övervägande av lämpligaste sättet för ordnandet av förvaltningen av kronoegendomarna hava utredningsmännen sökt utfinna möjligheter att nedbringa förvaltningskostnaderna. En icke oväsentlig utgift för förvaltningen utgör kostaden för arrendeuppskattningsnämndernas sammanträden. En begränsning av denna kostnad måste därför anses önskvärd. Att helt avskaffa de valda uppskattningsmännen och låta domänintendenten ensam företaga alla uppskattningsförrättningar, vilket skulle medföra en ej ringa besparing i förvaltningskostnaden, har dock, särskilt med hänsyn till optionsberättigad arrendators intresse, icke ansetts böra ifrågakomma. Uppskattningsnämnden i dess nuvarande sammansättning med domänintendenten såsom ordförande och två valda uppskattningsmän såsom ledamöter har vunnit ett stadgat förtroende ute i orterna, och vid de överläggningar utredningsmännen haft med representanter för kronoarrendatorer från skilda delar av landet har från deras sida också rests ett bestämt motstånd mot tanken på avskaffande av de valda uppskattningsmännen. I syfte att i allt fall i någon mån nedbringa kostnaderna för uppskattningsförrättningarna hava utredningsmännen emellertid i tredje stycket av förevarande paragrafs första moment upptagit en bestämmelse av innehåll att, därest jordbruksegendom utarrenderas ånyo innan fem år förflutit från förra upplåtelsen, arrendeuppskattning, som i samband därmed ägde rum, skall lända till efterrättelse jämväl vid den nya utarrenderingen. Bestämmelsen ifråga tar huvudsakligen sikte på de fall, då efter arrendeuppskattningen utarrenderingen av en eller annan anledning måst ske på kort tid. I dylika fall skall vid den förnyade utarrenderingen ny arrendeuppskattning icke behöva företagas. Skulle även den förnyade utarrenderingen bliva av kort varaktighet, skall den förut verkställda arrendeuppskattningen fortfarande gälla intill dess fem år förflutit från den första upplåtelsen efter sista uppskattningen. Det bör dock alltid stå domänstyrelsen öppet att förordna om ny uppskattning, där särskilda omständigheter därtill föranleda.

I sin förut omnämnda skrivelse den 17 mars 1932 till Kungl. Maj:t hemställde Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer om sådan ändring i 6 punkten av gällande förvaltningsgrunder, att den av landstinget utsedde ledamoten av uppskattningsnämnden finge utses av vederbörande läns krono-

arrendatorers förening. Till grund för denna hemställan synes ligga ett förmenande att av en på så sätt utsedd uppskattningsman kunde förväntas, att han vid uppskattningsförrättningen skulle i görligaste mån bevaka optionsberättigad arrendators intresse. Den föreslagna ändringen i fråga om sättet för uppskattningsmännens utseende torde dock vara att anse såsom olämplig. Optionsberättigad arrendators intressen vid uppskattningen få bevakas på annat sätt än genom den ene av uppskattningsmännen. För visso äger arrendatorn rätt att vid förrättningen få framställa sina önskemål och synpunkter och få dessa antecknade till förrättningsprotokollet. Skulle han sakna förmåga att själv göra sina intressen gällande, har han möjlighet att vid förrättningen låta sig biträdas av lämplig person. Någon rubbning i sättet för de valda uppskattningsmännens utseende anse utredningsmännen således icke böra ifrågakomma.

Beträffande valbarheten till uppskattningsman har däremot föreslagits viss ändring. Åt de valda uppskattningsmännen har genom en år 1929 företagen ändring i förvaltningsgrunderna tillerkänts rösträtt, och hava de således möjlighet att vid uppskattningsförrättningarna diktera besluten i de förekommande frågorna. Med hänsyn härtill torde det vara berättigat att uppställa vissa kvalifikationer för valbarhet till uppskattningsman. I sådant hänseende torde böra fordras, att vederbörande är allmänt betrodd och i lantbruks- och affärsförhållanden kunnig samt med ortens förhållanden väl förtrogen ävensom att han är valbar till nämndemansbefattning. Vidare torde såsom valbarhetsvillkor böra uppställas, att han icke uppnått sextiofem års ålder. De nämnda kvalifikationerna motsvara i huvudsak fordringarna för valbarhet till ägodelningsnämndeman.

Enligt nu gällande förvaltningsgrunder skall länsstyrelsen bestämma, om uppskattningsman skall utses för länet i dess helhet eller viss del därav, samt i sistnämnda fall det område av länet, för vilket uppskattningsmannen skall utses. Därest det av utredningsmännen framlagda förslaget om länsstyrelsernas avkoppling från bestyren med utarrenderingen av statens jordbruksegendomar genomföres, bör länsstyrelsernas befogenhet i berörda hänseenden utövas av domänstyrelsen.

De närmare föreskrifterna beträffande det sätt, varpå uppskattningsförrättningen skall äga rum, böra såsom förut anmärkts upptagas bland tillämpningsföreskrifterna till förvaltningsgrunderna. De i detta hänseende för närvarande gällande bestämmelserna finnas icke samlade i en enda författning utan återfinnas dels i 6 punkten av förvaltningsgrunderna, dels i de reglementariska bestämmelserna av åren 1892 och 1896, dels ock i ett flertal av domänstyrelsen vid skilda tillfällen av olika anledningar utfärdade föreskrifter till ledning vid förrättningen.

Domänsakkunniga upptogo föreskrifter i nu förevarande hänseenden i 6 punkten av sitt förslag till förvaltningsgrunder samt i förslaget till regle-

mentariska bestämmelser. Föreskrifterna i sistnämnda förslag voro ytterst detaljerade. Utredningsmännen hava icke ansett vare sig nödigt eller lämpligt att föreslå allt för detaljerade bestämmelser i förevarande hänseende. De ständiga skiftningarna i levande livet på ifrågavarande område skulle snart göra detaljföreskrifterna ofullständiga eller föranleda revision av dem. Det torde under sådana förhållanden vara lämpligare att upptaga allenast de viktigare och mera bestående bestämmelserna i författning och lämna åt domänstyrelsen att allt efter behovet meddela de detaljföreskrifter som äro erforderliga.

Beträffande själva arrendevärderingen tillgår den numera i stort sett sålunda, att varje hektar inägojord åsättes ett efter markens beskaffenhet och läge m. m. lämpat arrendevärde. Angående de närmare detaljerna vid arrendevärderingen torde däremot knappast något enhetligt tillvägagångssätt finnas utbildat. Domänsakkunniga upptogo i sitt förslag till tillämpningsföreskrifter följande bestämmelser angående arrendevärderingen: Vid beräkning av den arrendeavgift, mot vilken egendomen kunde anses skäligen böra upplåtas, borde uppskattningsnämnden efter inhämtad noggrann kännedom om egendomens beskaffenhet och övervägande av de ytterligare omständigheter, som kunde utöva ett gynnsamt eller ogynnsamt inflytande på arrendevärdet, förfara på följande sätt. Uppskattning av arrendevärdet borde ske under förutsättning att egendomen redan vore eller genom de vid uppskattningen föreslagna ny- eller ombyggnader bleve försatt i fullbyggt skick. De olika ägoslagen, av vilka egendomen bestode, skulle åsättas arrendevärde per hektar efter markens beskaffenhet, läge m. m. samt med tagen hänsyn till vad annan jord i orten betingade, särskilt värde skulle sättas för bete och andra förmåner, vilka borde angivas.

Utredningsmännen kunna i huvudsak ansluta sig till de av domänsakkunniga föreslagna bestämmelserna. Den av domänsakkunniga upptagna bestämmelsen, att uppskattningen av arrendet bör ske under förutsättning att egendomen är försatt i fullbyggt skick, torde dock kunna giva anledning till missuppfattning. Uttrycket fullbyggt skick torde nämligen kunna ge upphov till olika tolkningar. Meningen torde emellertid vara, att egendomen skall uppskattas sådan arrendatorn enligt kontraktet är skyldig att lämna den ifrån sig, d. v. s. utan brister eller i fullgott skick, varjämte hänsyn bör tagas till de vid uppskattningsförrättningen föreslagna förbättringsarbetena, vare sig dessa avse byggnader eller annat. Åt denna uppfattning hava utredningsmännen sökt giva ett klarare uttryck i det av dem framlagda förslaget till tillämpningsföreskrifter.

Enligt andra momentet av 8 § har domänstyrelsen att fastställa de villkor, under vilka utarrenderingen bör ske. Att domänstyrelsen härvid bör kunna taga hänsyn ej blott till innehållet i uppskattningsnämndens protokoll och till nämndens förslag utan även till upplysningar angående egendomen, som

styrelsen på annat sätt förskaffat sig, torde vara uppenbart. Åt vad sålunda ansetts böra gälla har genom avfattningen av andra momentet givits uttryck.

9 §.

Denna paragraf behandlar arrendatorns optionsrätt. Motsvarande bestämmelser i 1908 års kungörelse återfinnas i 7 och 8 punkterna. *Optionsrätt.*

Optionsrätten enligt nu gällande bestämmelser, vilka tillkommo år 1887 och oförändrade upptogos i 1908 års förvaltningsgrunder, innebär en rätt för arrendatorn att vid förnyad arrendering under vissa förutsättningar få arrendet sig hembjudet på de fastställda arrendevillkoren. För att optionsrätt skall tillkomma arrendatorn fordras, att han innehaft arrendet så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen av arrendetiden uppgår till fem år, och att han väl brukat egendomen. Är arrendatorn avliden, skall arrendet hembjudas hans änka och barn.

Från regeln att optionsrätt föreligger för arrendator allenast om han vid tiden för arrendets upphörande innehaft detsamma i fem år stadgas i 7 punkten av 1908 års kungörelse två särskilda undantag.

Det ena undantaget avser de fall, då arrendators dödsbodelägare efter medgivande av domänstyrelsen under de sista fem arrendeåren fått övertaga arrendet eller då arrendatorn under samma tid med domänstyrelsens tillstånd å barn eller måg överlätit arrenderätten. Med avseende å dessa fall stadgas, att den, som på nyss angivet sätt blivit innehavare av arrenderätten, äger vid ny utarrendering för åtnjutande av optionsrätt räkna sig tillgodo den tid, varunder företrädaren varit i besittning av arrendet.

Det andra undantaget har avseende å de fall, då arrenderätten överlåtits på arrendators löftesmän för arrendet eller övergått till arrendators konkursbo eller blivit av konkursförvaltningen försåld. Beträffande dessa fall gäller att, därest arrendatorn uppfyllt de för optionsrätts åtnjutande föreskrivna villkoren, löftesmännen, konkursboet eller den, till vilken arrenderätten blivit av konkursförvaltningen försåld, äger optionsrätt vid egendomens förnyade utarrendering, oaktat löftesmännen, konkursboet eller överlätelsetagaren icke innehaft arrendet i så lång tid, att denna tillsammans med återstående delen av arrendetiden uppgår till fem år.

Enligt särskild bestämmelse i 8 punkten av 1908 års kungörelse skall i arrendekontraktet intagas förbehåll därom att, därest egendomen efter arrendetidens utgång i sin helhet eller till någon del ej vidare kommer att utarrenderas eller egendomen eller en del därav skall upplåtas på ett arrende med annan egendom, arrendatorn då icke äger att för den honom eljest tillkommande optionsrätten av kronan fordra eller erhålla någon ersättning.

Mot optionsrätten i dess nuvarande form framfördes såsom förut omnämnts (sid. 41) anmärkningar i den vid 1913 års riksdag väckta motionen (II: 97) angående undersökning av lämpligheten av sättet för utarrendering av kronans jordegendomar. Då enligt vad i nämnda motion gjordes gällande

optionsrätten i sin nuvarande form utgjorde en av grunderna till den förekommande spekulationen i kronoarrendena, ifrågasattes, om icke optionsrätten borde inskränkas till endast förmånsrätt till det vid offentlig auktion avgivna högsta anbudet.

Jordbruksutskottet, som i sitt utlåtande över motionen enligt vad i annat sammanhang (sid. 41) anförts föreslog skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning i syfte att vid utarrenderingen av jordbruksdomänerna statens intresse skulle bättre tillgodoses än vad dittills varit förhållandet, grundade dock icke sin berörda hemställan på ett underkännande av optionsrätten. I avseende å denna anförde utskottet, att med hänsyn till de betydande fördelar såväl för staten som för den enskilde, vilka vore förenade med optionsrättens bibehållande, utskottet icke ville förordna optionsrättens avskaffande, men å andra sidan ville utskottet betona önskvärdheten av att genom lämpliga modifikationer i avseende å optionsrättens utövning eller annorledes såvitt möjligt förebyggdes, att arrendatorerna i spekulations syfte utnyttjade den privilegierade ställning optionsrätten gäve dem.

Domänsakkunniga gillade 1913 års jordbruksutskotts uppfattning om optionsrättens värde. I sitt betänkande anförde de sakkunniga, att de funnit, att optionsrätten varit och komme att vara till gagn icke blott för staten utan ock för den enskilde, varjämte de tillade: Optionsrätten borde därför fortfarande tillämpas och i huvudsak på samma villkor som för närvarande. Några mindre modifikationer i nu gällande bestämmelser syntes dock önskvärda. Sålunda borde man fordra ett minst tioårigt innehav av arrendet såsom villkor för åtnjutande av optionsrätt. En dylik förlängning av den tid, som arrendet måste innehavas för optionsrätts tillgodonjutande, skulle verka förhindrande på spekulationen med kronoarrenden. Vidare borde arrendatorns löftesmän för arrendet, hans konkursbo eller den, till vilken konkursboet överlätit arrenderätten, icke få tillgodoräkna sig den arrendatorn tilläventyrs tillkommande optionsrätten. Optionsrätten måste nämligen betraktas såsom en rent personlig förmån för arrendatorn. För närvarande funnes icke någon möjlighet för domänstyrelsen att i de fall, då en utarrenderad kronoegendom komme att uppdelas i flera lotter och arrendatorn vore optionsberättigad, förhindra, att arrendatorn begagnade sin optionsrätt beträffande samtliga de nya arrendelotterna. Härigenom kunde syftet med den förändrade dispositionen lätt förryckas. I förvaltningsgrunderna borde därför upptagas en bestämmelse, att i sådant fall arrendatorn medgäves optionsrätt endast till en av de lotter, i vilka egendomen uppdelades. Arrendatorn skulle dock själv äga avgöra, vilken lott han ville fortfara att bruka.

Linders föreslog vid sin överarbetning av domänsakkunnigas förslag, att den tid, varunder arrendet av kronoegendom skulle innehavas för grundande av optionsrätt, bestämdes till sju år, varjämte han biträdde de sakkunnigas förslag att den av arrendatorn förvärvade optionsrätten icke skulle få tillgodonjutas av den, till vilken arrendatorns konkursbo överlätit arrendet. I

övrigt anförde Linders angående nu förevarande fråga: I motsats till vad domänsakkunniga föreslagit syntes hårt, att arrendators löftesmän eller konkursbo berövades den förmån, som kunde ligga i arrenderätten, i synnerhet som de mången gång stått den egentliga ekonomiska risken för arrendet. Billighetsskäl talade därför för att den förmån i fråga om optionsrätt, som en arrendator genom idogt och samvetsgrant arbete kunnat bereda sig, jämväl komme hans borgenärer till godo. Hade han i stället för att lägga ned sina penningar i den arrenderade egendomen satt in dem i bankinrättning eller på annat sätt sparat dem, hade de icke kunnat undandragas hans fordringsägare. Rättvisan krävde därför, att även denna rättighet lämnades dem, dock ej så, att de obegränsat lämnades i okvald besittning av arrendet utan endast så lång tid finge innehava detsamma, att de kunde avveckla den för gäldenären uppkomna situationen, och syntes för förebyggande av missbruk tiden härför lämpligen böra begränsas till tiden intill den laga fardag, som infölle näst efter sex månader efter övertagandet av arrendet.

Ett avskaffande av optionsrätten eller en sådan inskränkning i densamma, som föreslogs i ovanberörda motion vid 1913 års riksdag, anse utredningsmännen icke böra ifrågakomma. Därtill utgör optionsrätten en allt för värdefull tillgång för staten i dess strävan att erhålla en god skötsel och en tillfredsställande avkastning av kronoegendomarna. Och av icke mindre värde är optionsrätten för arrendatorn, åt vilken den skänker en ställning, i det närmaste lika tryggad och säker som den självägande jordbrukarens.

Några mindre jämkningar i arrendatorns optionsrätt torde dock vara påkallade av omständigheterna. I likhet med domänsakkunniga anse utredningsmännen det vara angeläget, att bland förvaltningsgrunderna upptages en bestämmelse att, därest en egendom vid förnyad utarrendering upplåtes i flera lotter, arrendatorn skall äga optionsrätt till endast en av dessa; vilken skall han dock själv äga avgöra. Det i 4 § 2 mom. av förslaget upptagna stadgandet, att till jordbruksegendom hörande torp och lägenheter, å vilka självständigt jordbruk kan bedrivas, böra, där sådant kan ske utan men för huvudgårdens jordbruk, utarrenderas för sig, torde även nödvändiggöra en ytterligare inskränkning i optionsrättens omfattning. Dylika torp och lägenheter, som sålunda regelmässigt skola utarrenderas särskilt för sig, synas böra helt undantagas från huvudarrendatorns optionsrätt. Om en sådan inskränkning i optionsrätten icke införes, kan syftet med föreskriften om den särskilda utarrenderingen lätt äventyras. Man måste nämligen räkna med den möjligheten, att huvudarrendatorn med stöd av sin optionsrätt, med lämnande av arrendet av huvudgården, tilltvingar sig arrendet av torpet eller lägenheten till förfång för en torpare eller lägenhetsinnehavare, som under en längre tid utan anmärkning brukat torpet eller lägenheten. Sådana fall lära redan hava inträffat och kunna i framtiden, då särskilda upplåtelse av större torp och lägenheter bliva regel, än oftare inträffa. Till förebyg-

gande av en sådan ingalunda önskvärd möjlighet synes böra stadgas, att arrendatorns optionsrätt icke skall omfatta arrende av egendomen tillydande torp eller lägenhet, som skall utarrenderas särskilt för sig.

Den av domänsakkunniga föreslagna inskränkningen i kretsen av optionsberättigade torde däremot icke kunna anses påkallad av förhållandena. Några olägenheter av det nuvarande systemet med rätt för arrendatorns löftesmän och konkursbo eller den, till vilken arrendet från konkursboet överlåtits, att tillgodonjuta av arrendatorn förvärvat optionsrätt hava icke påvisats. Tvärtom skulle säkerligen ett borttagande av berörda rätt såvitt löftesmännen angår medföra den icke önskvärda konsekvensen av ökad svårighet för en kronoarrendator att anskaffa goda borgensmän för arrendet.

Några mera övertygande skäl torde icke heller kunna påvisas för den av domänsakkunniga och Linders föreslagna förlängningen av den tid, under vilken arrendet skall innehavas för att arrendatorn må erhålla optionsrätt. Spekulationerna i kronoarrendena, vilka för övrigt numera helt upphört, kunna, därest förhållandena härutinnan åter skulle förändras, säkerligen stävjas på annat sätt. Då överlåtelse av arrendet i regel icke må ske annorledes än med domänstyrelsens medgivande, kan styrelsen, därest spekulation med arrendet antages föreligga, vägra överlåtelse eller medgiva sådan allenast mot förhöjning i arrendeavgiften. En förlängning av tiden ifråga till tio år, såsom domänsakkunniga föreslagit, torde ock kunna medföra den konsekvensen att, därest överlåtelse sker under senare delen av arrendetiden, en mindre god skötsel ägnas egendomen av den nye icke optionsberättigade arrendatorn.

I överensstämmelse med vad här ovan anförts hava i 1—4 momenten av förevarande paragraf intagits bestämmelser om optionsrätt i sak lika med vad härutinnan enligt 1908 års kungörelse gäller, varjämte i femte momentet angivits de inskränkningar i optionsrätten, som ansetts erforderliga.

I detta sammanhang vilja utredningsmännen betona vikten av att den prövning beträffande arrendatorns skötsel av egendomen, som föregår hembudet av arrendet till honom, göres med största omsorg, så att optionsrätt icke må tillkomma annan arrendator än den, som på ett i alla avseenden tillfredsställande sätt skött och vårdat den arrenderade egendomen. Endast härigenom får optionsrätten sin fulla betydelse såsom en kraftig drivfjäder för arrendatorn att verkligen väl sköta och underhålla den arrenderade egendomen till fromma för såväl staten som honom själv. En särskild föreskrift om nu ifrågavarande prövning har intagits i 4 § av förslaget till tillämpningsföreskrifter till förvaltningsgrunderna.

Då enligt nu gällande bestämmelser hembud skall äga rum, anmodar domänstyrelsen vederbörande länsstyrelse att verkställa hembudet till arrendatorn och förelägga honom att inom trettio dagar meddela, huruvida han vill begagna sig av sin optionsrätt. Då enligt utredningsmännens förslag länsstyrelserna icke längre skola hava någon befattning med utarrende-

ringen av statens jordbruksegendomar, bör domänstyrelsen själv verkställa hembudet och föreläggandet.

10 §.

I denna paragraf upptagas bestämmelser rörande förfarandet vid utarrenderingen, då optionsrätt icke föreligger eller om den förfallit. Bestämmelser härom i 1908 års kungörelse återfinnas i dess 7 punkt fjärde och följande stycken.

Utarrenderingsförfarandet då optionsrätt icke förefinnes.

Enligt sistnämnda bestämmelser skall arrendet alltid utbjudas på offentlig auktion, som skall verkställas av länsstyrelsen eller, därest länsstyrelsen finner särskilda omständigheter därtill föranleda, av landsfiskal eller annan särskilt förordnad kronobetjänt å av länsstyrelsen bestämd plats i den ort, där fastigheten är belägen.

Vid sidan av auktionsförfarandet, som synes böra bibehållas i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande föreskrifter, hava utredningsmännen såsom framgår av förevarande paragraf föreslagit jämväl ett anbuds förfarande under hand. Det torde få anses mindre lämpligt att i alla fall hava auktionsförfarandet såsom det obligatoriska och enda förfaringssättet, då detta förfarande ingalunda alltid giver det för staten förmånligaste resultatet. Understundom kan säkerligen ett fördelaktigare anbud erhållas under hand än å auktion. Svårighet möter i de flesta fall att till en viss fixerad tidpunkt framkalla alla spekulanter. Kretsen av spekulanter vid auktioner kommer lätt att inskränka sig till närboende, under det att vid anbuds förfarandet kretsen betydligt vidgas, då även längre bort boende utan olägenhet kunna uppträda som spekulanter. Anbuds förfarandet torde ock vara ett smidigare förfarings sätt, som giver möjlighet till underhandlingar och överenskommelser på ett helt annat sätt än auktionsförfarandet. Även ur ren kostnadssynpunkt är anbuds förfarandet understundom att föredraga. Enligt det föreliggande förslaget skall auktionen hållas av domänintendenten. Förmodligen komma dylika auktioner i stor utsträckning att hållas å eller i närheten av den arrendelediga egendomen. Under sådana förhållanden måste domänintendenten ofta företaga långa och kostsamma resor till auktionsstället. Vid utbud av mindre arrendegårdar kan kostnaden för sådana resor vara att räkna med. Starka skäl synas således tala för införandet jämväl av anbuds förfarandet vid sidan av auktionsförfarandet. Det bör ankomma på domänstyrelsen att bestämma, om det ena eller andra förfarandet skall tillämpas. Bestämmelse härom är införd i första momentet av förevarande paragraf.

Utbud under hand bör verkställas av domänintendenten. Kungörelsen här om bör dock avfattas av domänstyrelsen. Anbudena synas lämpligen böra insändas till domänintendenten, vilken ock har att med spekulanterna föra alla förberedande förhandlingar. Prövningen av anbudena tillkommer domänstyrelsen. Någon bestämd tid, inom vilken anbud skola vara ingivna vid äventyr att de eljest icke vinna beaktande, torde icke böra föreskrivas. För att be-

reda spekulanterna erforderlig betänketid och tillfälle att närmare bese egendomen synes emellertid böra föreskrivas, att inkomna anbud i varje fall icke få företagas till prövning, innan minst fjorton dagar förflutit efter det kungörelsen om utarrenderingen första gången införts i tidning. Inkomma anbud efter förloppet av denna tid men innan prövning hunnit ske av förut ingivna anbud, böra dylika anbud icke avvisas utan upptagas till prövning i samband med övriga tidigare avgivna anbud.

I likhet med vad som nu gäller vid auktionsförfarandet skall vid anbuds-förfarandet domänstyrelsen i regel icke äga antaga anbud, som understiger det fastställda arrendevärdet. Skulle det förhållandet inträffa, att två eller flera lika anbud, uppgående minst till arrendevärdet, avgivits, skall dessa anbudsgivare beredas tillfälle att inkomma med nya anbud. Därest ej heller därigenom erhålles ett högsta anbud, bör företrädet dem emellan avgöras efter prövning av deras lämplighet såsom arrendatorer. För det säkerligen sällsynta fall, att två eller flera spekulanter, som avgivit lika anbud, skulle finnas i samma grad lämpliga, får avgörandet angående vem som skall äga företräde ske genom lottning.

Av det anförda framgår, att anbuds-förfarandet i huvudsak konstruerats på samma sätt som det, som tillämpas vid försäljning av kronoegendom.

För den händelse antagligt anbud icke avgivits, bör efter domänstyrelsens beprövande tillgripas antingen nytt underhandsutbud eller ock offentlig auktion. Skulle man ej heller därigenom lyckas erhålla antagligt anbud, får domänstyrelsen förfara på sätt styrelsen anser lämpligast. Styrelsen kan således för dylikt fall t. ex. antaga ett anbud, som är lägre än arrendevärdet, eller utarrendera egendomen provisoriskt på kortare tid i avbidan på erhållande av ett bättre anbud.

I 7 punkten av nu gällande förvaltningsgrunder finnes stadgat, att till arrendator skall antagas den högstbjudande, som för sitt anbud ställt godkänd säkerhet, där anmärkning mot hans frejd icke förekommit och han icke förverkat arrenderätten till kronoegendom under sådana omständigheter, att domänstyrelsen finner honom olämplig till arrendator. Detta stadgande torde få anses i allt för hög grad inskränka på domänstyrelsens prövningsrätt beträffande den blivande arrendatorns lämplighet. Det torde vara att föredraga, att i förvaltningsgrunderna icke närmare angivas de orsaker, som kunna föranleda, att en spekulant icke kan godtagas såsom arrendator, utan torde åt domänstyrelsen böra lämnas fri prövningsrätt i detta hänseende. Utredningsmännen förbise därvid ingalunda de svårigheter, som under stundom kunna möta vid avgörandet av en fråga av förevarande art. Då emellertid domänstyrelsen kan inhämta upplysningar och yttranden rörande spekulantens lämplighet från domänintendenter och jägmästare, vilka kunna antagas hava en omfattande personkänedom, synes man icke böra tillmäta denna omständighet allt för stor betydelse. Det torde ock kunna antagas, att domänstyrelsen, i vars intresse det ligger att nå ett så tillfreds-

ställande ekonomiskt utbyte av utarrenderingen som möjligt, kommer att med största varsamhet utöva sin prövningsrätt och endast då mycket vägande skäl därtill föreligga vägra att antaga den högstbjudande till arrendator.

I auktionsförfarandet har föreslagits en del jämkningar, delvis föranleda av förslaget om införande av anbudsförfarandet. Såsom förut omnämnts bör auktionen hållas av domänintendenten. Åt domänstyrelsen bör lämnas full frihet att bestämma såväl platsen som tiden för auktionens hållande. Beträffande förutsättningarna för att en spekulant skall antagas till arrendator böra gälla enahanda bestämmelser som de vid anbudsförfarandet föreskrivna. Därest vid auktionen icke avgivits något antagligt anbud, bör domänstyrelsen förordna om ny auktion eller ock om utbud under hand. Därest icke heller därigenom erhålles antagligt anbud, bör samma bestämmelse gälla som i motsvarande situation efter ett inlett anbudsförfarande. De i nuvarande förvaltningsgrunder upptagna bestämmelserna om auktionskungörelsens innehåll synas lämpligen böra överföras till tillämpningsföreskrifterna.

De i avseende å anbuds- och auktionsförfarandet och vad därmed äger sammanhang erforderliga bestämmelserna äro upptagna i andra och tredje momenten av förevarande paragraf. Stadgandet i fjärde momentet motsvarar vad nu gäller i fråga om vid auktion avgivet bud.

I femte momentet finnas angivna vissa fall, då undantag ansetts kunna göras från det i 10 § föreskrivna reguljära utarrenderingsförfarandet när optionsberättigad arrendator icke finnes. I momentet har sålunda upptagits en bestämmelse av innehåll att, därest en jordbruksegendom, då den första gången skall utarrenderas för kronans räkning, förut varit utarrenderad och arrendatorn innehaft arrendet minst fem år, domänstyrelsen äger utarrendera egendomen på de fastställda arrendevillkoren till den förre arrendatorn utan iakttagande av de i paragrafen meddelade bestämmelserna, om anledning därtill anses föreligga, varjämte det tillagts, att vad sålunda sagts skall äga motsvarande tillämpning, då torp eller lägenhet varom i 4 § 2 mom. förmäles skall utarrenderas särskilt för sig första gången. Det första ledet i femte momentet syftar på bland andra det fall, att ett landsfiskalsboställe, som indragits till statsverket, skall utarrenderas första gången genom domänstyrelsens försorg. Ett sådant boställe har i allmänhet förut varit av vederbörande boställshavare utarrenderat, men arrendatorn äger, då efter indragningen bostället skall första gången utarrenderas för kronans räkning, ingen optionsrätt till arrendet. Vid en tillämpning av det i 10 § föreskrivna reguljära utarrenderingsförfarandet med arrendets utbudande vare sig under hand eller å offentlig auktion skulle en dylik arrendator, hur länge han än innehaft bostället och hur väl han än brukat det samma, kunna gå förlustig arrendet, vilket han måhända gärna ville behålla. Till förebyggande av en sådan eventualitet, som måste anses innebära en obillighet mot den förre arrendatorn, synes det böra stå domänstyrelsen

fritt att utarrendera egendomen till nämnde arrendator utan iakttagande av de i 10 § givna bestämmelser, under förutsättning att förhållandena äro sådana, att arrendatorn, om han haft kontrakt med kronan, varit optionsberättigad. Även andra fall kunna tänkas inträffa, då situationen blir likartad, t. ex. då nyförvärv sker av jordbruksegendom. Även vid utarrendering särskilt för sig första gången av en jordbruksegendom tillydande torp eller lägenhet, som avses i 4 § 2 mom. av förslaget, synes under motsvarande förutsättningar som vid övriga i femte momentet avsedda fall undantag kunna göras från det förfarande, som i allmänhet skall tillämpas vid utarrendering av jordbruksegendom, till vilken det icke finnes optionsberättigad arrendator. Medgåves vid dylik utarrendering ej sådant undantag från det reguljära utarrenderingsförfarandet, skulle syftet med den särskilda utarrenderingen lätt kunna äventyras. Till skyddandet av torparens och lägenhetsinnehavares rätt hava enligt 9 § 5 mom. i förslaget torp och lägenheter, som kunna komma i fråga att upplåtas på särskilt arrende, undantagits från huvudarrendatorns optionsrätt. Det i andra ledet av femte momentet intagna stadgandet står i god överensstämmelse med den omförmälda inskränkningen i optionsrätten. Det må även åberopas, att vid försäljning av torp eller annan jordbrukslägenhet brukaren därav enligt 9 § andra stycket i försäljningsförordningen den 6 juni 1929 under vissa förutsättningar har hembuds rätt.

11 §.

Ställande av säkerhet för arrendevillkoren. Denna paragraf innehåller bestämmelser om ställandet av säkerhet för arrendevillkorens fullgörande. Motsvarande stadganden återfinnas i 26 och 27 punkterna av 1908 års kungörelse.

Enligt 26 punkten skall säkerhet för arrendevillkoren alltid vara ställd. Det förutsättes, att denna säkerhet i första hand skall utgöras av namnsäkerhet. Emellertid må arrendatorn, därest han så föredrager, jämte namnsäkerhet för arrendevillkoren i övrigt, ställa realsäkerhet för arrendeavgiften eller ock endast sådan säkerhet för uppfyllandet av arrendevillkoren i deras helhet. Vid namnsäkerhet skola borgensmännen vara minst två. Borgen, som bör gälla för minst fem och högst åtta år, skall vara solidarisk proprieborgen. Borgensmännens vederhäftighet skall vara styrkt av länsstyrelsen eller domaren.

På realsäkerheten ställas enligt nu gällande bestämmelser höga fordringar. Sådan säkerhet skall utgöras antingen av obligationer, som utgivits av staten, allmänna hypoteksbanken, rikets hypoteksföreningar eller av kommuner med Kungl. Maj:ts tillstånd, eller ock av andra av vederbörande godkända säkerhetshandlingar. I de genom kungl. brev den 2 december 1892 (nr 117) meddelade reglementariska föreskrifterna för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner hava närmare föreskrifter meddelats beträffande vilka säkerhetshandlingar — förutom borgensförbindelser och nyss omförmälda obligationer — må godtagas såsom säkerhet för arrendevillkorens fullgö-

rande. De säkerhetshandlingar, som sålunda må godtagas, äro dels räntebärande obligationer, utfärdade av sådana verk och inrättningar samt större bolag och föreningar, som efter av Kungl. Maj:t meddelad oktroj eller fastställelse av deras reglementen trätt i verksamhet, dels depositionsbevis, utfärdade av riksbanken eller annan bankinrättning, för vilken Kungl. Maj:t fastställt reglemente, och dels in-teckningar i fastighet liggande inom på visst sätt beräknat värde å fastigheten.

Beträffande fordringarna på säkerhet för arrendevillkorens fullgörande vid utarrendering av de å skogarna belägna och av skogsstaten förvaltade jordbruksegendomarna har i det av domänstyrelsen för skogsstatens förvaltningspersonal utfärdade tjänstgöringsreglementet föreskrivits, att borgen eller annan säkerhet för fullgörandet av arrendatorn åliggande skyldigheter skall ställas av arrendatorn, där överjägmästaren eller jägmästaren så anser lämpligt, ävensom i varje fall, då husens underhåll åligger arrendatorn samt det årliga arrendebeloppet och de arrendatorn för arrendelägenheten åliggande utskylderna tillsammans överstiga fyrahundra kronor. Då säkerheten utgöres av borgen, skall, när arrendetiden är längre än nio år, borgensförbindelsen avse högst sju år samt arrendatorn förpliktas att senast ett år före denna tids utgång ställa ny borgen för nästpåföljande period av högst sju år o. s. v. Borgensmans vederhäftighet skall, där den ej är av skogsförvaltningen känd, vara styrkt av länsstyrelse, domare eller landsfiskal.

Av det ovan anförda framgår, att vid utarrendering enligt 1908 års kungörelse alltid skall ställas säkerhet, och denna skall vara så beskaffad som i 26 punkten av kungörelsen och de omförmälda reglementariska föreskrifterna anges. Någon möjlighet för domänstyrelsen att göra undantag från de sålunda givna bestämmelserna finnes icke. Med hänsyn till att den blivande förvaltningsförordningen är avsedd att omfatta även jordbruksegendomarna å kronoskogarna torde det icke vara möjligt att bibehålla bestämmelserna i 1908 års kungörelse rörande ställandet av säkerhet i deras nuvarande stränga omfattning. Ett utsträckande av skyldigheten att ställa säkerhet till samtliga arrendatorer av skogsjordbruk torde vara uteslutet. Men även för arrendatorerna av sådana torp och lägenheter, som enligt förslaget böra utarrenderas särskilt för sig, torde de nuvarande reglerna rörande ställandet av säkerhet vara alltför betungande. Skulle av sådana torpare och lägenhetsinnehavare fordras säkerhet i enlighet med dessa regler, skulle detta med sannolikhet leda till att flertalet av nyssnämnda torp och lägenheter icke skulle kunna upplåtas på självständigt arrende åt de förra innehavarna, ett förhållande som vore mycket att beklaga.

Utredningsmännen hava, på grund av det anförda och för att i möjligaste mån tillgodose intresset av att enhetliga regler för utarrendering av samtliga jordbruksegendomar under domänstyrelsens förvaltning komma till

stånd, funnit sig böra föreslå, att säkerhet för arrendevillkorens fullgörande obligatoriskt skall ställas endast då arrendeavgiften uppgår till minst sexhundra kronor och att i de fall, då arrendeavgiften understiger nämnda belopp, domänstyrelsen må avgöra, om säkerhet för fullgörandet av arrendevillkoren skall ställas eller icke. Bestämmelser härom äro intagna i första och andra momenten av förevarande paragraf. Arrendeavgiften för jordbruksegendomarna å kronoskogarna och för sådana torp och lägenheter som nyss nämnts torde mera sällan uppgå till sexhundra kronor. Vid bestämmandet av beloppet har ock hänsyn tagits till den synpunkten, att ett arrende, som betingar en avgift av sexhundra kronor eller däröver, icke lämpligen bör anförtros en person, som icke äger de ekonomiska resurser, att han kan ställa säkerhet för arrendevillkorens fullgörande.

De nuvarande bestämmelserna rörande vilka säkerhetshandlingar må av domänstyrelsen godkännas såsom säkerhet för arrendevillkoren hava synts utredningsmännen i allt för hög grad binda domänstyrelsens handlingsfrihet vid prövning av erbjuden säkerhet. Det torde icke vara uteslutet, att säkerhetshandlingar även av annan beskaffenhet än de, som nu må godtagas, understundom kunna utgöra en bättre säkerhet än t. ex. borgen av två personer. Med hänsyn härtill har i 11 § 1 mom., som innehåller bestämmelser om godtagbar säkerhet, icke intagits någon uppräknig av godtagbara säkerhetshandlingar, utan har åt bestämmelserna i fråga givits sådan avfattning, att domänstyrelsen skall äga godkänna säkerhetshandlingar av vad slag som helst, blott de enligt styrelsens avgörande innefatta fullgod säkerhet. Att prövningen i detta hänseende alltid måste företagas med den största försiktighet torde knappast behöva utsägas.

I avseende å ingången borgens omfattning är i 26 punkten av 1908 års kungörelse intagen den bestämmelsen, att ansvarighet på grund av borgen icke må utsträckas utöver den tid, för vilken den blivit ingången. Bestämmelsen i fråga, vilken — med föranledande av ett kungl. brev till kammarkollegiet den 12 juni 1873 (nr 45) angående lydelsen av löftesskrifter för kronoarrenden m. m. — först inflöt i 1882 års kungörelse, avser att förhindra utsträckning till hela arrendetiden av en endast för en del därav ingången borgensförbindelse. Då det dock knappast kan sättas ifråga, att ansvarighet på grund av en arrendeborgen kan utsträckas utöver den tid, för vilken den blivit ingången, har det icke synts erforderligt att i förslaget upptaga någon bestämmelse motsvarande ifrågavarande i 1908 års kungörelse upptagna.

I nu gällande förvaltningsgrunder är vidare föreskrivet, att i arrendekontraktet skall intagas bestämmelse om skyldighet för arrendatorn att minst ett år före utgången av den tid, för vilken borgen blivit ställd, avlämna ny borgen, därvid tillika skall stadgas såsom äventyr för underlåtenhet att fullgöra berörda skyldighet, att domänstyrelsen skall vara berättigad att uppsäga avtalet samt kronan äga bekomma ersättning för skada. En föreskrift i först-

nämnda hänseendet har intagits även i tredje stycket av första momentet av förevarande paragraf. Däremot har ur förvaltningsgrunderna uteslutits stadgandet om intagande i arrendekontraktet av bestämmelse om det omförmälda äventyret för arrendatorns underlåtenhet att avlämna ny borgen. Frågan huruvida en dylik underlåtenhet skall utgöra förverkandeskäl lärer, utan hänsyn till vad arrendekontraktet därom kan innehålla, böra bedömas enligt 2 kap. 36 § 10 eller eventuellt 34 § allmänna nyttjanderättslagen.

I fjärde momentet av förevarande paragraf är intagen den nya bestämmelsen, att menighet skall vara från ställandet av säkerhet fri.

Utredningsmännens förslag att från länsstyrelserna avlyfta bestyren med utarrenderingen av kronoegendomarna föranleder ändrade föreskrifter i avseende å förvaringen av säkerhetshandlingar och övervakandet att säkerheterna icke försämras. För närvarande är det länsstyrelserna som förvara säkerhetshandlingarna och övervaka, att borgen hålles vid kraft och att säkerhet i allmänhet icke undergår försämring. Vad i dessa hänseenden åligger länsstyrelserna framgår närmare av bilaga II till detta betänkande. Länsstyrelsernas ifrågavarande åligganden förutsättas skola överflyttas å dels domänstyrelsen och dels domänintendenterna. Bestämmelser härom äro intagna i 11 § i det framlagda förslaget till tillämpningsföreskrifter.

12 §.

Det i 10 punkten av 1908 års kungörelse, enligt punktens lydelse genom kungl. kungörelsen den 10 juni 1932 (nr 186), upptagna stadgandet, att arrendeavgiften skall vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan, har oförändrat upptagits i första momentet av förevarande paragraf. Stadgandet, som tillkom i syfte att i någon mån frigöra arrendeavgifterna från de starka växlingarna i penningvärdet, torde alltjämt få anses väl motiverat.

Enligt vad för närvarande är bestämt (10 punkten i 1908 års kungörelse) skall arrendeavgiften för varje arrendeår erläggas å särskild uppbordestämman å någon av länsstyrelsen bestämd dag närmast före den 14 mars. I stället för denna bestämmelse har i andra momentet av 12 § upptagits den föreskriften, att arrendeavgiften för varje arrendeår skall erläggas på sätt domänstyrelsen bestämmer under uppbordestermin från och med den 1 till och med den 14 mars det kalenderår, då arrendeåret utlöper. Bestämmandet av ordningen för arrendeuppborsten skall således tillkomma domänstyrelsen. Lämpligen torde uppborsten kunna ordnas på det sätt att, sedan vederbörande arrendator av domänstyrelsen anmodats fullgöra sin betalningsskyldighet, betalningen under den fastställda terminen fullgöres genom användandet av postgirot. De härmed sammanhängande frågorna beröras utförligare i den avdelning av detta betänkande, som behandlar organisatoriska förändringar.

Arrendeavgiften samt tiden och sättet för dess erläggande.

*Arrenda-
tors bygg-
nadsskyldig-
het.*

I denna paragraf behandlas byggnadsskyldigheten. Motsvarande bestämmelser i 1908 års kungörelse återfinnas i 15 punkten.

Sagda bestämmelser innebära i huvudsak följande. All nybyggnadsskyldighet skall i regel åvila arrendatorn. Omfattningen av skyldigheten skall före utarrenderingen noggrant bestämmas och i kontraktet angivas. Angående ersättning till arrendatorn för de honom i kontraktet ålagda nybyggnadsarbeten uttalar sig kungörelsen icke. Enligt av domänstyrelsen tillämpad praxis erhåller emellertid arrendatorn ersättning därför genom avkortning i arrendeavgiften. För av arrendatorn utförd överbyggnad, d. v. s. nybyggnad som icke åvilat honom enligt kontraktet, må han enligt kungörelsen under vissa förutsättningar erhålla ersättning antingen på sätt nyss nämnts genom avkortning i arrendeavgiften eller ock vid egendomens avträdande av den nye arrendatorn. Kronan är sålunda aldrig pliktig att för byggnadsarbeten utgiva någon kontant ersättning till arrendatorn.

I den förut (sid. 41) omnämnda motionen vid 1913 års riksdag (II: 97) framfördes anmärkningar mot det sätt, varpå byggnadsbehovet å statens jordbruksegendomar fylldes, och ifrågasattes huruvida icke bestämmelserna härom borde undergå revision.

Jordbruksutskottet anförde i sitt utlåtande över motionen, efter att hava erinrat om i vilken ringa grad arrendatorn deltog i nybyggnadskostnaderna, att det såsom en följd härav låge nära till hands att antaga, att kraven på nybyggnader såväl kvantitativt som kvalitativt bleve betydligt större än vad fallet skulle vara, därest arrendatorerna vore skyldiga att helt och hållet eller åtminstone i någon större omfattning bestrida berörda kostnader. En omständighet, särskilt ägnad att belysa önskvärdheten av att byggnadsverksamheten å statens jordbruksegendomar icke erhöles allt för stora dimensioner, vore enligt utskottets mening jämväl den alltjämt fortskridande utvecklingen i riktning mot ett sönderstyckande av berörda egendomar i mindre, för småbruk lämpade lotter. Det torde knappast behöva påpekas hurusom, därest egendomen vore bebyggd med stora och dyrbara åbyggnader, ett dylikt sönderstyckande avsevärt försvårades och, ifall detsamma ändock komme till stånd, mången gång för kronan medförde förluster, vilka med en försiktigare byggnadspolitik varit möjliga att undvika. Utskottet hade under sådana omständigheter ansett sig böra ifrågasätta, huruvida icke en omläggning av nu gällande grunder i avseende å nybyggnadsskyldigheten å kronoegendomarna i ovan antydd riktning lämpligen kunde äga rum; och hänvisade utskottet härutinnan till förhållandena vid de ostridigt väl förvaltade Uppsala universitet tillhöriga jordegendomarna, i fråga om vilka nybyggnadsskyldigheten, bestämd för hela arrendeperioden, redan vid arrendekontraktets upprättande i regel utan någon ersättning lagts å vederbörande arrendatorer.

Domänsakkunniga föreslog i huvudsaklig överensstämmelse med 1908 års kungörelse, att vid egendomens utarrendering skulle, därest nybyggnad ansåges erforderlig, i kontraktet intagas noggranna bestämmelser såväl i avseende å byggnadernas beskaffenhet och kostnaderna därför som ock rörande den tidpunkt, då byggnadsarbetet borde vara utfört, ävensom att arrendatorn skulle tillförbindas att verkställa arbetet, men förordade de sakkunniga den betydande ändringen i 1908 års kungörelse, att kronan skulle kontant ersätta arrendatorn kostnaderna för nybyggnadsarbetet. Härigenom bröto de sakkunniga med en av de ledande principerna i 1908 års kungörelse, nämligen att kronan aldrig skall göra några kontanta utbetalningar för sina jordbruksdomäner.

Till stöd för den föreslagna ändringen anfördes bl. a.:

Då de sakkunniga velat söka en utväg att råda bot för nu rådande missförhållanden med avseende å byggnadsverksamheten å statens jordbruksegendomar, hade de såsom ledande principer för sig uppställt följande fordringar:

1) kronan borde tillse, att dess egendomar i alla avseenden befunne sig i ett värdigt och mönstergillt skick, ty endast en egendom, som befunne sig i ett sådant skick, kunde giva full avkastning;

2) kronan borde icke åtaga sig någon som helst utgift för sina domäner, som icke ur ekonomisk synpunkt vore försvarbar, d. v. s. på vilken full och nöjaktig amortering och ränta kunde ernås, och

3) på arrendatorn borde icke läggas tyngre börda, än att en var såsom krono- arrendator önskvärd person kunde bära densamma, även om han icke vore i den ställning, att han förmådde göra större kapitalutlägg för exempelvis nybyggnader på den gård han önskade arrendera.

Med fasthållande av dessa synpunkter visade det sig, att det nu tillämpade författningssenliga sättet för nödiga nybyggnaders åstadkommande — åläggande för arrendatorn att utföra desamma mot lämplig avkortning på arrendesumman — kunde väl överensstämma med och uppfylla de två första fordringarna men alldeles icke förlika sig med den sista, och därmed vore också enligt de sakkunnigas mening det nuvarande systemet ohållbart. Ledda av önskan att allt mera vidga kretsen av de svenska medborgare, som kunde vara med i tävlan om kronans arrenden, men med samtidigt fasthållande av den fordran, att staten icke borde iklädas andra utgifter för sina domäner än sådana, som kunde återvinnas inom rimlig tid, hade de sakkunniga sökt bilda sig en uppfattning, om det icke vore tänkbart att ett förfarande annat än det nuvarande kunde leda till uppfyllande av samtliga de här ovan uppställda fordringarna. Ett dylikt skulle då utmynna däri, att staten-jordägaren själv satte sin egendom i det skick, som kunde betinga den högsta avkastningen, eller med andra ord förskotterade det belopp, som härför erfordrades, och sedan toge sin ersättning av arrendatorn i form av förhöjt arrende.

Linders förordade i sitt förslag bibehållandet av nu gällande bestämmelser, dock med den jämkning att arrendatorns nybyggnadsskyldighet skulle angivas i arrendekontraktet, allenast därest ny- eller ombyggnad ansåges erforderlig omedelbart eller inom de fem första arrendeåren efter egendomens utarrendering, samt att domänstyrelsen skulle äga att, där för visst fall så funnes erforderligt, lämna arrendatorn kontant gottgörelse för överbygg-

nad, som denne med styrelsens begivande och efter av styrelsen godkänd plan uppfört.

Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer har i sin förut omförmälda skrivelse till Kungl. Maj:t även berört nybyggnadsskyldigheten. I skrivelsen hemställde förbundet bl. a., att kronan måtte förbinda sig att till fulla värdet inlösa av arrendatorerna ägda, för egendomens drift nödiga hus, vattenledningar och övriga anläggningar, att, därest nybyggnad tarvades å egendomen och kostnaderna icke vore större än att de kunde avdragas å närmaste årens arrendemedel, arrendatorn skulle erhålla räntefria statslån för byggnadskostnaderna samt att, då dyrare byggnader tarvades, kronan på egen bekostnad skulle låta uppföra desamma.

Då det gäller att avgöra, på vilket sätt byggnadsbehovet å statens jordbruksegenomar lämpligen bör tillgodoses, bör man särskilja å ena sidan frågan vilken som bör verkställa nödigt byggnadsarbete och å andra sidan frågorna av vilkendera parten i arrendeförhållandet kostnaderna därför skola gäldas och på vad sätt dessa kostnader skola utgå.

Enligt 1908 års kungörelse åvilar såsom ovan nämnts skyldigheten att utföra nödigt byggnadsarbete arrendatorn, och kronan själv utför aldrig någon nybyggnad. Såsom framgår av de i första och andra momenten av förevarande paragraf intagna bestämmelserna, anse utredningsmännen att detta alltjämt i regel bör bliva förhållandet. Emellertid kunna fall föreligga, då det icke kan vara lämpligt att lägga berörda skyldighet på arrendatorn. Nybyggnadsbehovet å en egendom kan vara så omfattande, att arrendatorn icke är mäktig att åtaga sig skyldigheten att utföra arbetet. Även eljest kan arrendatorn sakna nödiga förutsättningar för att på ett tillfredsställande sätt genomföra byggnadsarbetet. I nu nämnda och liknande fall bör domänstyrelsen, på sätt enligt andra stycket av första momentet föreslagits, äga frihet avtala med annan än arrendatorn om utförande av erforderligt nybyggnadsarbete.

För den händelse arrendatorn skulle underlåta utföra nybyggnadsarbeten, som han åtagit sig enligt arrendekontraktet, har det hittills för domänstyrelsen icke funnits någon annan utväg att vinna rättelse än att uppsäga avtalet. Ett dylikt förfarande medför emellertid oftast rättegång med ty åtföljande kostnader och tidsutdräkt. I tredje stycket av första momentet har därför införts en bestämmelse, att i arrendekontraktet skall intagas förbehåll därom, att vid underlåtenhet av arrendatorn att utföra i kontraktet föreskrivet nybyggnadsarbete domänstyrelsen äger ombesörja arbetets utförande med skyldighet för arrendatorn att ersätta kronan eventuell merkostnad utöver den i arrendekontraktet beräknade.

Frågan vilkendera av kontrahenterna i arrendeförhållandet, kronan eller arrendatorn, skall bära kostnaderna för nybyggnad kan synas vara av mera formell än reell innebörd. Det kan förefalla uppenbart, att legan för egen-

domen merendels bestämmes med hänsyn till den ansvarighet för ifrågasvarande kostnad, vilken skall åligger kronan eller arrendatorn. Lägges kostnad för nybyggnad å kronan, kommer legan att fastställas till ett högre belopp än om samma kostnad lägges å arrendatorn. Frågan äger emellertid en stor praktisk betydelse. Skulle arrendatorn åläggas att bära nybyggnadskostnaderna, komme detta med sannolikhet att, på sätt domänsakkunniga påpekat, medföra begränsning av antalet personer, som skulle vara i stånd att tävla om kronoarrenden, då i åtskilliga fall skulle komma att fordras förmåga att i egendomen investera icke obetydliga kapitalbelopp. Nödgas arrendatorn upplåna medel till fullgörandet av föreskrivna nybyggnadsarbeten, medför detta för honom, som då måste räkna med ränteutgifter, en fördyring av byggnadskostnaderna. Därest nybyggnadskostnaderna påvila arrendatorn, föreligger även risk, att han i strävan att nedbringa kostnaderna för byggnadsarbetena icke utför desamma på lika tillfredsställande sätt som han skulle göra, ifall kostnaderna erlades av kronan. Vägande skäl synas således tala mot att, på sätt jordbruksutskottet vid 1913 års riksdag ifrågasatte, överflytta kostnaderna för nybyggnad å arrendatorerna. Kostnaderna härför bära såsom hittills åvila kronan.

De olägenheter, som åberopats mot ett överflyttande av nybyggnadskostnaderna å arrendatorerna, torde, ehuru i mindre grad, kunna åberopas även mot det nu tillämpade förfarings sättet, att ersättningen för verkställt nybyggnadsarbete gottgöres arrendatorn genom avkortning å arrendeavgiften. Utredningsmännen hava därför i första momentet första stycket av förevarande paragraf upptagit den bestämmelsen, att dylik ersättning skall efter domänstyrelsens bestämmande gottgöras arrendatorn kontant eller genom avkortning å arrendeavgiften antingen sedan arbetet blivit avsynat och godkänt, eller ock i mån av dess utförande. Det förutsättes härvid, att den kontanta ersättningsformen skall vara den reguljära. I allmänhet endast då det gäller mindre byggnadsarbeten synes den nu gällande formen för ersättningens gottgörande åt arrendatorn böra tillämpas. Den föreslagna ordningen att ersättningen i regel skall utgå kontant torde enligt utredningsmännens mening icke komma att medföra någon ökning av byggnadskostnaden, utan lär tvärtom vara att förvänta, att denna ersättningsform kommer att för kronan bliva ekonomiskt fördelaktigare.

I anslutning till vad jordbruksutskottet vid 1913 års riksdag anført bör det framhållas, att det är en angelägenhet av vikt, att byggnadsfrågorna underkastas den sorgfälligaste prövning. En första förutsättning för att en större nybyggnad skall komma till utförande är, att egendomens jordbruk under en längre framtid avses att drivas på ett sådant sätt, att full användning kan förväntas av det i byggnaden nedlagda kapitalet. Genom de utredningar, som enligt vad utredningsmännen inhämtat numera föregå en dylik frågas avgörande, torde den av jordbruksutskottet befarade risken, att större byggnadsarbeten försvåra en eljest såsom lämplig ansedd uppstyckning

eller, om uppstyckningen ändå kommer till stånd, bliva oekonomiska, vara i görligaste mån borteliminerad. Utredningsmännen vilja i detta sammanhang erinra därom, att sedan början av år 1933 hos domänstyrelsen finnes anställd en byggnadsexpert, som inom styrelsen biträder vid handläggningen av byggnadsärenden. De ökade möjligheter till erhållande av en mera saklig och enhetlig bedömning av byggnadsfrågorna, som såmedelst åstadkommits, torde vara ägnade att medverka till ett gott resultat av denna del av verksamheten. Ett fullföljande av en inom domänstyrelsen påbörjad standardisering av de olika byggnadstyperna kan också förväntas erhålla betydelse vid styrelsens strävan att hålla byggnadskostnaderna i möjligaste mån nere.

Av icke mindre vikt i nu förevarande hänseende är, att övervakningen av att arrendatorn fullgör sin underhållsskyldighet beträffande den befintliga åbyggnaden blir så effektiv som möjligt. I sådant hänseende har, på sätt 27 § i förslaget utvisar, åt domänstyrelsen givits maktmedel att under vissa förutsättningar framtvunga rättelse vid försummat underhåll.

För den i tredje momentet av förevarande paragraf intagna bestämmelsen torde icke erfordras någon särskild motivering.

Enligt bestämmelsen i fjärde momentet har möjligheten för domänstyrelsen att tillerkänna arrendatorn ersättning för överbyggnad i någon mån utvidgats i förhållande till vad nu gäller. Enligt 1908 års kungörelse kan sådan ersättning tilläggas arrendatorn endast under förutsättning, att överbyggnaden skett med domänstyrelsens begivande och efter plan, som blivit av styrelsen godkänd. Det synes lämpligt, att åt domänstyrelsen inrymmes möjlighet att även i andra fall tillerkänna arrendatorn ersättning. Åt bestämmelsen i fråga har förty givits sådant innehåll, att domänstyrelsen må tillerkänna arrendatorn ersättning för överbyggnad, under förutsättning att genom byggnadens uppförande egendomens arrendevärde ökats i sådan grad, att vad i ersättning utgives jämte ränta därå varder kronan gottgjort.

I detta sammanhang vilja utredningsmännen även något beröra frågan om lösningsskyldigheten beträffande elektriska anläggningar, som utförts av arrendator å kronoegendom.

Enligt 2 kap. 18 § allmänna nyttjanderättslagen i dess ursprungliga lydelse ägde arrendator, där han å fastigheten uppfört s. k. överloppshus eller utöver vad honom ålegat verkställt plantering av fruktträd, bärbuskar eller prydnadsträd eller eljest å fastigheten nedlagt kostnad, hembjuda det jordägaren till inlösen, när han frånträdde arrendet. Ville jordägaren ej lösa eller hade han ej inom en månad efter det hembudet gjordes förklarat sig därtill villig, ägde arrendatorn bortföra vad han påkostat. Bortförandet måste dock äga rum inom tre månader från det arrendet upphörde, enär i annat fall vad arrendatorn påkostat tillföll jordägaren utan lösen.

Dessa bestämmelser ägde ursprungligen tillämpning jämväl å elektrisk anläggning, som av arrendatorn utförts å fastigheten. Genom 1927 års lag-

ändring har emellertid beträffande vissa dylika anläggningar lösningsskyldighet stadgats för jordägaren.

Sagda lösningsskyldighet avser elektrisk anläggning för fastighetens förseende med belysning eller drivkraft. Har sådan anläggning utförts efter plan, som blivit godkänd av jordägaren, eller prövas anläggningen, där den avser annat ändamål än alstrande, omformande eller ackumulering av elektrisk kraft, lämplig med hänsyn till fastighetens storlek och belägenhet samt förhållandena i övrigt, är jordägaren skyldig lösa anläggningen med undantag av vad som icke är fast förlagt eller är att anse såsom tillbehör till sådant överloppshus, som ej är nödigt för anläggningen. Lösen skall utgå efter det ökade värde, fastigheten i följd av anläggningen kan anses äga, när den avträdes, men må ej överstiga den nödiga kostnad arrendatorn nedlagt å anläggningen. Äro till anläggningen ämnen hämtade från fastigheten, skall skäligen avdrag därför göras.

I den ofta berörda skrivelsen den 17 mars 1932 till Kungl. Maj:t från Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer hemställdes bl. a., att kronan måtte inlösa av arrendatorn ägda elektriska andelar och elektriska anläggningar.

Utredningsmännen äro av den uppfattningen, att vad i nu ifrågavarande hänseende gäller vid arrende av enskild jord även bör gälla vid arrende av kronans jordbruksegendomar. De i 18 § allmänna nyttjanderättslagen intagna stadgandena beträffande skyldighet för jordägaren att inlösa av arrendatorn ägda elektriska anläggningar böra således komma i tillämpning även vid kronoarrenden. I enlighet med stadgandet i 2 § andra stycket av förslaget har någon bestämmelse härom icke upptagits bland förvaltningsgrunderna. Någon anledning att utsträcka lösningsskyldigheten för kronan att avse även av arrendatorn ägda andelar i elektriska distributionsföretag synes icke föreligga.

14 §.

Denna paragraf, som i första momentet innehåller stadgande om åläggande för arrendatorn att ombesörja och bekosta brandförsäkring av egendomens åbyggnader, har sin motsvarighet i 16 punkten av 1908 års kungörelse. I momentet har jämväl införts bestämmelse dels därom, att arrendatorn skall åläggas att utan avdrag å arrendeavgiften hålla föreskriven brandredskap, och dels därom, att vid inträffad brandskada brandskadeersättningen skall uppbäras av domänstyrelsen. Däremot har icke upptagits den i 16 punkten av sagda kungörelse införda föreskriften, att vid förekommande besiktningar yttrande bör avgivas om åbyggnadernas brandförsäkringsvärde. Under förutsättning att det framförda förslaget om länsstyrelsernas frigörande från all befattning med utarrendering av kronans jordbruksegendomar vinner gillande bör, på sätt i första momentet föreslagits, det tillkomma domänstyrelsen att meddela föreskrift om den anstalt, i vilken försäkringen må sökas, och domänintendenten att bestämma brandförsäkringsbeloppet, med rätt dock för domänstyrelsen, som i kraft av sin allmänna förvaltningsbefogenhet

Brandförsäkring.

har att övervaka, att brandförsäkringsbeloppet är betryggande, att meddela föreskrift jämväl därom, därest anledning därtill skulle förekomma.

I förslaget har till 14 § fogats ett andra moment med den helt nya bestämmelsen att, därest arrendatorn erlagt brandförsäkringsavgift på en gång för tid, som överskjuter hans arrendetid, domänstyrelsen må bevilja honom ersättning för så stor del av avgiften, som belöper å den tid brandförsäkringen är gällande utöver hans arrendetid, i den mån avgiften icke återgäldas genom utdelning från brandförsäkringsanstalten. Till denna bestämmelse, vilken grundar sig å billighetsskäl, har fogats den föreskriften, att sådan ersättning ej må beviljas, med mindre möjlighet finnes att tillförbinda ny arrendator att gottgöra kronan utgiften. Följaktligen bör ersättningsanspråk enligt andra momentet i allmänhet anmälas senast vid den uppskattningsförrättning, som skall hållas för den nya utarrenderingen av egendomen.

15 §.

*Nybyggnad
efter brand-
skada eller
annan
olyckshän-
delse.*

I 17 punkten av 1908 års kungörelse finnes stadgat att, därest brandskada inträffar, arrendatorn skall vara skyldig att bota skadan till den omfattning, som domänstyrelsen bestämmer, och med den brandskadeersättning, som erhålles. Denna ersättning skall tillhandahållas arrendatorn av kronan i den mån för byggnaden erfordras. Därest byggnadskostnaden överstiger brandskadeersättningen, skall arrendatorn utlägga nödiga medel för den överskjutande kostnaden. Gottgörelse härför skall han emellertid erhålla genom eftergift å närmaste årens arrende eller vid egendomens avträdande av den nye arrendatorn. För den händelse byggnad annorledes än genom brand förstöres eller så skadas, att ny byggnad eller ombyggnad erfordras, skall arrendatorn även utföra detta arbete, för vilket ersättning skall utgå. Ersättning härför skall han erhålla på sätt som stadgats om gottgörelse för kostnad, som överskjuter brandskadeersättningen.

Domänsakkunniga och Linders föreslogo, att samma principer, som förordats skola gälla rörande nybyggnad under vanliga förhållanden, skulle äga tillämpning vid nybyggnad på grund av vålded, naturkatastrof eller annan olyckshändelse.

Även utredningsmännen hålla före, att i huvudsak samma grundsatser, som komma till tillämpning för byggnadsbehovets fyllande under normala förhållanden, böra tillämpas i fall, som avses i denna paragraf, vilken motsvarar 17 punkten av 1908 års kungörelse. Skyldighet att verkställa erforderlig nybyggnad bör således åvila arrendatorn. Arbetets omfattning och den arrendatorn därför tillkommande ersättningen skola bestämmas av domänstyrelsen. Då domänstyrelsen därtill finner anledning, skall styrelsen äga träffa avtal med annan än arrendatorn om byggnadsarbetets utförande. Vad angår sättet för gäldandet av ersättningen åt arrendatorn har det ansetts

obilligt, att i nu förevarande fall arrendatorn skulle vara pliktig mottaga ersättning i form av avkortning å arrendeavgiften. Ersättningen bör alltid tillhandahållas arrendatorn allt efter som den erfordras för arbetet. I överensstämmelse med dessa grundsatser har förevarande paragraf avfattats. Att bestämmelserna i fråga icke äga tillämpning, då arrendatorn varit vållande till den händelse, som föranlett byggnadsbehovet, torde vara självklart.

16 §.

Denna paragraf, som behandlar arrendatorns hägnadsskyldighet i den mån den icke är reglerad i allmän lag, motsvarar 18 punkten av 1908 års kungörelse.

Arrendatorns hägnadsskyldighet.

Berörda punkt, som i likhet med 16 § reglerar hägnadsskyldigheten inom det arrenderade området, innehåller härutöver den bestämmelsen, att arrendatorn skall tillförbindas uppföra och underhålla all den stängsel, som i det arrenderade områdets gräns mot annan egendom efter lag bör finnas. Sedan genom 8 § lagen om ägofred den 2 juni 1933 (nr 269), vilken lag skall träda i kraft den 1 januari 1934, kronoarrendators stängselskyldighet gent emot en angränsande fastighet blivit lagfäst, är en bestämmelse sådan som den förenämnda ej vidare erforderlig bland förvaltningsgrunderna.

Vad angår hägnadsskyldigheten, i vad den icke avser stängsel mot annan fastighet, är denna för närvarande bestämd på det sätt, att det åligger arrendatorn att uppehålla den hägnad inom det arrenderade området, som vid syn eller besiktning finnes nödig omkring ängs- eller betesmark, som av ålder varit inhägnad. I olikhet härmed förutsättes i förevarande paragraf, att hägnadsbehovet skall undersökas före utarrenderingen, således vid uppskattningsförrättningen, och att, om därvid hägnad finnes erforderlig vare sig inom arrendeområdet eller mellan detta och till egendomen hörande skogsmark, i arrendekontraktet skall intagas en specifik uppgift å den erforderliga hägnaden, till vilken följaktligen hägnadsskyldigheten är begränsad. Härigenom befrias arrendatorn från risken att under arrendetiden betungas med hägnadsskyldighet utöver den, vartill han tagit hänsyn vid avgivandet av sitt anbud.

17 §.

Vad i första stycket av denna paragraf finnes föreskrivet beträffande arrendatorns skyldighet att underhålla den arrenderade egendomens byggnader och övriga tillhörigheter överensstämmer i sak med motsvarande bestämmelse i 14 punkten av 1908 års kungörelse. Skyldigheten i fråga är av betydligt större omfattning än den underhållsskyldighet beträffande utarrenderad fastighets åbyggnader, som enligt allmänna nyttjanderättslagen åvilar arrendatorer i allmänhet. Den avser underhåll i fullgott skick. Byggnader och anläggningar skola således, oberoende av förhållandet vid tillträdet, vid avträdet av arrendatorn avlämnas utan brister.

Arrendatorns underhålls- och hävdeskyldighet samt rätt till ersättning för tillträdesbrister.

Vad angår arrendatorns allmänna hävdeskyldighet har denna i första stycket likaledes bestämts på samma sätt som i motsvarande stadgande i 1908 års kungörelse (19 punkten).

Här må anmärkas, att domänsakkunniga i sitt betänkande föreslogo, att till det allmänna stadgandet om arrendatorns hävdeskyldighet skulle fogas den bestämmelsen, att arrendatorn skulle åläggas att på den arrenderade fastigheten föda, förutom nödiga dragare, ett bestämt antal vuxna nötkreatur. Utredningsmännen hava icke funnit en dylik bestämmelse erforderlig. Även utan en sådan torde domänstyrelsen vara befogad att, om styrelsen därtill finner anledning, bland arrendevillkoren upptaga föreskrift i det av domänsakkunniga angivna hänseendet. Att föreskriften i fråga skulle upptagas i alla arrendekontrakt lär icke böra sättas i fråga.

En kronoegendom skall, enligt vad i annat sammanhang anmärkts, i allmänhet utarrenderas såsom om den vore utan brister. Detta utesluter givetvis icke, att brister faktiskt kunna finnas, förorsakade av den förre arrendatorns försummelse att fullgöra sin skyldighet i avseende å byggnadernas underhåll och jordens hävd. Dylika brister skola konstateras genom syn, och åligger det avträdaren att ersätta jordägaren-kronan det vid synen bestämda beloppet för bristernas avhjälpande. I enlighet med vad nu gäller (14 punkten andra stycket jfrd med 31 punkten) må tillträdaren berättigas att av kronan uppbära detta belopp. Utredningsmännen, som finna denna rätt för tillträdaren böra bibehållas, hava emellertid, enligt vad som framgår av den i andra stycket av 17 § intagna bestämmelsen, ansett, att rätt att uppbära bristbeloppet skall tillkomma den tillträdande arrendatorn endast i den mån han visar sig hava avhjälpit bristerna. Det lär emellanåt hava förekommit, att en kronoarrendator, som vid sitt tillträde av egendomen fått uppbära en större husröte- och vanhävdnersättning, använt ersättningsbeloppet för annat ändamål än det avsedda, nämligen avhjälpandet av de brister för vilka ersättningen utgivits. Till förebyggande av en sådan obehörig användning av den uppburna ersättningen synes den föreslagna inskränkningen i arrendatorns rätt att uppbära ersättningen vara väl motiverad. Densamma kan antagas i sin mån bidra till att förefintliga tillträdesbrister å kronoegendomarna varda avhjälpna betydligt hastigare än vad nu mången gång är fallet.

Närmare föreskrifter om den ifrågavarande ersättningens utbetalande meddelas i 29 §.

18 §.

Förevarande paragraf överensstämmer i sak med 23 punkten av 1908 års kungörelse.

Arrendatorns skyldighet med avseende å trädesbruk m. m. även som stråfo-
der.

Den i första momentet av paragrafen stadgade skyldigheten för arrendatorn att året före egendomens avträdande därå verkställa trädesbruk samt höstplöjning, gräs-, frö- och höstsädesådd lär icke innebära någon utvidg-

ning av den arrendatorn enligt 17 § åliggande allmänna hävdeskyldigheten. Även om särskild föreskrift därom icke intages i kontraktet, torde arrendatorn vara pliktig att avlämna egendomen så trädesberedd, höstplöjd och besådd som den enligt ortens sed och sakens natur bör vara. Eftersätter arrendatorn berörda förpliktelse, blir han — liksom då bristande hävd i annat hänseende föreligger — ersättningsskyldig gent emot kronan för den skada, som genom försummelsen uppkommit. Anledningen till att särskild föreskrift i det omförmälda hänseendet ansetts böra upptagas i kontraktet är emellertid den, att skyldigheten för arrendatorn att under sista året av arrendeperioden å egendomen verkställa trädesbruk m. m., enligt vad som utsäges i senare delen av första momentet, förenats med ett stadgande om förpliktelse för ny arrendator att ersätta företrädaren för arbetet och för utsädet. Sist omförmälda stadgande har i praktiken visat sig medföra ej obetydliga olägenheter. Detsamma har emellanåt lett till friktioner mellan en avträdande och en tillträdande arrendator. För mången tillträdande arrendator har det varit förenat med svårigheter att anskaffa medel till ersättningen i fråga. Då en egendom vid slutet av en arrendeperiod försålts och således ingen tillträdande arrendator funnits, har kronan själv måst gälda ersättningen utan att alltid möjlighet funnits att erhålla gottgörelse för utgiften. Under beaktande av dessa olägenheter av stadgandet i fråga hava utredningsmännen ingående övervägt möjligheten att ur förvaltningsgrunderna utesluta detsamma, något som skulle stå i god överensstämmelse med utredningsmännens allmänna uppfattning, att föreskrifter om ersättningsskyldighet för en tillträdande arrendator gent emot den avträdande helst böra undvikas.

Nu är det emellertid så, att det berörda stadgandet om skyldighet för ny arrendator att ersätta företrädaren för trädesbruk m. m. i hittills avslutade arrendekontrakt, för övrigt helt naturligt, tillämpats på det sätt, att i sammanhang med föreläggande för arrendatorn att utföra de ifrågavarande arbetena förbehållits honom rätt att för dem erhålla ersättning av tillträdaren. Med »tillträdaren» avses uppenbarligen, såsom i 23 punkten av gällande förvaltningsgrunder sägs, »ny arrendator». Den sålunda arrendatorn för varje fall utlovade rätten — vilken såvitt angår en arrendator, som arrenderar en egendom period efter annan, blir relevant först då han slutligen avträder egendomen — kan rimligtvis icke berövas honom genom en ändring av förvaltningsgrunderna i den ovan antydda riktningen. Skulle föreskriften om åläggande för ny arrendator att ersätta företrädaren för trädesbruk ej vidare gälla, måste den arrendatorn hittills, enligt vad nyss anförts, tillförsäkrade ersättningen senast vid egendomens första utarrendering till ny arrendator enligt den nya ordningen tillföras den förre arrendatorn på annat sätt. Tänkbart vore att ordna denna ersättningsfråga sålunda, att staten trädde emellan och med domänfondens medel avlöste den nytillträdande arrendatorer nu åliggande ersättningsskyldigheten. Då dock den utgift för staten, som den ifrågasatta anordningen skulle medföra, säkerligen komme att uppgå till

högst betydande belopp utan att det likväl måhända kunde direkt påvisas, att staten bleve gottgjord för utgiften — en denna motsvarande förhöjning av arrendeavgiften skulle i intet fall kunna förekomma förrän egendomen utarrenderades till ny arrendator — synes det icke kunna förordas, att staten åtager sig berörda utgift. På grund härav och då något annat sätt näppe- ligen finnes att rationellt ordna ersättningsfrågan, utan att övergången till den nya ordningen komme att omspanna en allt för lång tidrymd, hava utredningsmännen funnit sig icke kunna föreslå, att den oftaberörda föreskrif- ten i 23 punkten av 1908 års kungörelse uteslutes ur förvaltningsgrunderna.

19 §.

*Ersättning
åt arrenda-
torn för
täckdikning.* I denna paragraf har upptagits en bestämmelse, att i arrendekontraktet skall intagas förbehåll därom, att arrendatorn skall vara pliktig mottaga den ersättning för vid täckdikning använda tegelrör, som enligt lag må tillkomma honom, genom avkortning å ett eller flera års arrendeavgift.

    Beträffande arrendators rätt till ersättning för täckdikning stadgades i 2 kap. 17 § allmänna nyttjanderättslagen i dess ursprungliga lydelse att, om arrendatorn låte efter plan, som uppgjorts av statens lantbruksingenjör eller blivit av jordägaren godkänd, å fastigheten verkställa täckdikning med användande av tegelrör, jordägaren vore pliktig att, sedan arbetet blivit be- hörigen utfört, till arrendatorn utgiva ersättning för så stor del av kostnaden, som motsvarade värdet av rören.

    Genom den år 1927 vidtagna ändringen av allmänna nyttjanderättslagen har arrendatorns rätt till ersättning i förevarande avseende utsträckt. Enligt förenämnda lagrum, sådant detsamma lyder efter sagda lagändring, åligger det jordägaren, därest arrendatorn låter efter plan, som antingen godkänts av jordägaren eller uppgjorts av statens lantbruksingenjör eller hos hushåll- ningssällskap anställd jordbrukskonsulent, å fastigheten verkställa täckdik- ning av omförmäld beskaffenhet, att till arrendatorn utgiva ersättning dels, så snart arbetet blivit behörigen utfört, för så stor del av kostnaden, som motsvarar värdet av de vid dikningen använda rören, dels ock, när fastig- heten avträdes, för vad arrendatorn i övrigt kostat å täckdikningen i den mån det varit nödigt. Vid avträdet skall dock från det belopp, som sålunda beräknats utöver kostnaden för rören, avdrag ske ej mindre med en femton- del för varje helt år, varunder arrendatorn utan förhöjning av legan dragit nytta av täckdikningen, än även, därest å denna finnes brist, med kostnaden för bristens avhjälpande.

    Enligt 21 punkten andra stycket av 1908 års kungörelse må arrendator av kronan tillhörig jordbruksegendom efter domänstyrelsens prövning för större täckdikningsarbeten, varav egendomen tillskyndas synnerlig fördel men av vilka arrendatorn under sin arrendetid ej kan tillgodogöra sig en kostnaden motsvarande inkomst, tilläggas gottgörelse genom skälig minskning i ett eller flera års arrendeavgift. Därjämte stadgas i tredje stycket av sagda punkt, att

den ersättning för tegelrör, som även eljest enligt lag må tillkomma arrendatorn, skall gottgöras honom på enahanda sätt samt att i arrendekontraktet skall intagas uttrycklig bestämmelse om arrendators skyldighet att mottaga gottgörelse i sagda ordning.

De anförda bestämmelserna åsyfta sålunda, att arrendatorn i arrendekontraktet i fråga om täckdikningsarbeten tillerkännes en rätt till ersättning, som visserligen är vidsträcktare än den, vilken stadgades i 2 kap. 17 § allmänna nyttjanderättslagen i dess ursprungliga lydelse, men som är mera begränsad än rätten till ersättning i förevarande avseende enligt 1927 års lagändring.

Statens egnahemsstyrelse har i sitt yttrande över 1928 års riksdags skrivelse nr 264 (sid. 47) uttalat, att de förmånligare villkor för arrendator, som nyttjanderättslagen stadgade i förevarande hänseende, enligt egnahemsstyrelsens mening borde jämväl komma arrendatorer av kronans jordbruksdomäner till del. Vid den omarbetning av förvaltningsgrunderna, som egnahemsstyrelsen sålunda ville föreslå i denna del, borde emellertid övervägas, huruvida icke kronoarrendator tillkommande ersättning och gottgörelse borde utgå såsom hittills genom avkortning på arrendeavgifter eller möjligen, därest egendomen fortfarande skulle utarrenderas, gäldas av nytillträdande arrendator på sätt som nu gällde ifråga om överbyggnad.

Enligt utredningsmännens mening böra i fråga om kronoarrendatorernas rätt till ersättning för verkställt täckdikningsarbete gälla de stadganden i detta hänseende, som finnas upptagna i 2 kap. 17 § allmänna nyttjanderättslagen, allenast med den avvikelse varom nedan förmäles. I förslaget till förvaltningsgrunder hava förty i enlighet med grundsatsen att i dessa icke böra upptagas några bestämmelser återgivande allmänna lagens stadganden ej införts några föreskrifter om under vilka förhållanden och i vilken omfattning rätt till ersättning för täckdikningsarbete må tillkomma arrendatorn. Det avses således, att i dessa hänseenden stadgandena i förenämnda lagrum skola vinna tillämpning.

Den ovan antydda avvikelsen från allmänna nyttjanderättslagen åsyftar, att arrendatorn, som enligt det omförmälda lagrummet är berättigad till ersättning av jordägaren för bl. a. värdet av de vid täckdikningen använda tegelrören, skall, liksom nu är föreskrivet i 21 punkten av 1908 års kungörelse, vara pliktig mottaga denna ersättning genom avkortning å ett eller flera års arrendeavgift. Arrendatorn skall således icke utan vidare äga uppbära berörda ersättning så snart täckdikningsarbetet blivit behörigen utfört, utan skall sättet för ersättningens uppbärande vara beroende av domänstyrelsens prövning i varje särskilt fall. Detta avsteg från vad enligt allmän lag gäller i fråga om arrendatorns rätt till ersättning för täckdikning har sin grund i följande förhållande. Enligt vad utredningsmännen inhämtat plägar för närvarande domänstyrelsen, då en arrendator anmält sig vilja utföra täckdikning

med användande av tegelrör, träffa avtal med arrendatorn, att styrelsen skall tillhandahålla honom de erforderliga tegelrören. Härigenom vinnas fördelar för såväl kronan som arrendatorerna. Kronan kan genom att träffa avtal på en gång om stora leveranser tegelrör tillvinna sig betydligt billigare priser än arrendatorerna skulle kunna erhålla vid avtal om mindre leveranser, och arrendatorerna å andra sidan slippa att förskotta penningar för rören. Kronan lär genom detta förfaringssätt göra ej obetydliga besparingar på kostnaderna för täckdikning å dess jordbruksegendomar. Skulle nu i avseende å arrendatorernas rätt till ersättning för tegelrör alltid tillämpas allmänna lagens stadgande, att ersättningen skall utgå så snart arbetet blivit utfört, bortföle till stor del arrendatorernas intresse för att mottaga tegelrören från domänstyrelsen; de skulle säkerligen i åtskilliga fall av en eller annan anledning finna med sin fördel mera förenligt att själva inköpa tegelrören, för vilka de ju erhöle betalning av kronan efter en jämförelsevis kort tid. Att arrendatorerna vid inköpen av tegelrören alltid skulle försöka utverka sig möjligast billiga priser vore knappast att förvänta. Härigenom skulle otvivelaktigt kronans kostnader för täckdikning av dess egendomar ökas. Har däremot en arrendator att räkna med att han icke med nödvändighet får sina utlägg för tegelrören ersatta omedelbart efter täckdikningsarbetets utförande utan att ersättningen kan komma att utslås på en längre tidrymd, är det att förvänta, att arrendatorn icke skall ställa sig avvisande mot ett erbjudande från domänstyrelsen att tillhandahålla honom tegelrören. Med hänsyn till nu framhållna synpunkter och då någon olägenhet av den nuvarande ordningen med skyldighet för arrendatorn att mottaga ersättningen för tegelrör genom arrendeavkortning veterligen icke visat sig, synes, oavsett att härigenom avvikelse sker från allmän lag, nämnda ordning böra bibehållas. Då den i 19 § intagna bestämmelsen i ifrågavarande hänseende i olikhet med motsvarande bestämmelse i 21 punkten av 1908 års kungörelse icke är förenad med något stadgande om att ersättningen ifråga alltid skall utgå avkortningsvis, följer härav, att det står domänstyrelsen fritt att, då anledning därtill anses föreligga, medge, att ersättningen skall utgå i den ordning 2 kap. 17 § allmänna nyttjanderättslagen föreskriver.

20 §.

Arrendatorns rätt till ersättning för torrläggningsföretag och för vägbyggnads-kostnad i vissa fall.

I första momentet av denna paragraf föreskrives, att arrendekontraktet skall innehålla bestämmelse därom att, därest arrendatorn vill för egendomen eller viss del därav i väsentlig mån förändra sättet för jordens torrläggning eller önskar anlägga ängsvattning, sådant endast må ske efter av sakkunnig person uppgjord plan, som av domänstyrelsen godkännes. Beträffande möjligheten för arrendatorn att erhålla ersättning för dylika arbeten stadgas, att för den händelse egendomen genom företaget tillskyndats synnerlig fördel domänstyrelsen må, därest arrendatorn under sin arrendetid ej

kunnat tillgodogöra sig en kostnaden motsvarande inkomst, tillerkänna arrendatorn skälig gottgörelse.

Torrlägningsföretag, som endast beröra den arrenderade egendomen.

Motsvarande bestämmelser återfinnas i 21 punkten av 1908 års kungörelse. Från dessa skiljer sig förslaget endast därutinnan, att enligt detta den ersättning, som i det ifrågavarande hänseendet kan tillkomma arrendatorn, skall tillerkännas honom kontant vid avträdet, då ersättningsbeloppet lättare låter sig fastställas, under det att ersättningen enligt 1908 års kungörelse förutsättes skola tilläggas arrendatorn, så snart arbetet är avslutat, genom minskning i ett eller flera års arrendeavgift.

Det bör nogsamnt bemärkas, att förevarande moment icke har avseende å sådana torrlägningsföretag, som utföras enligt bestämmelserna i vattenlagen.

Bestämmelser angående jordägares och arrendators inbördes rättigheter och skyldigheter i fråga om torrlägningsföretag av sist omnämmt slag finnas vad beträffar arrendeförhållanden i allmänhet för visst fall meddelade i 2 kap. 27 § allmänna nyttjanderättslagen. Enligt dessa bestämmelser gäller att, där jordägaren för dikning eller annan avledning av vatten fått vidkännas kostnad, men arrendatorn ej vill för den ökade avkomst och nytta, som för honom uppkommer, vidkännas skälig förhöjning i arrendeavgiften, det skall stå jordägaren öppet att frånträda arrendeavtalet. Jordägaren skall dock för åtnjutande av denna rätt uppsäga avtalet inom ett år från det torrlägningsföretaget fullbordades. Avvikande bestämmelser i angivna hänseenden kunna emellertid med bindande verkan träffas i arrendeavtalet.

Torrlägningsföretag enligt vattenlagen.

Beträffande arrendeupplåtelse av kronans jordbruksdomäner hava vissa från den allmänna arrendelagen avvikande bestämmelser i ämnet meddelats i särskild författning eller upptagits i domänstyrelsens arrendekontrakt för domänerna.

Uppkommer fråga om en av kronan utarrenderad jordbruksegendoms deltagande i vattenavledningsföretag enligt stadgandena i vattenlagen, bliva arrendatorns rättigheter och skyldigheter gent emot jordägaren att bedöma enligt kungl. förordningen den 6 juli 1849 (nr 47) om deltagande i vattenavledningsföretag för boställen och annan staten tillhörig jord. Enligt bestämmelserna i denna förordning skall det ankomma på arrendatorn, därest han det åstundar och den ämbetsmyndighet, under vars närmaste inseeende egendomen lyder, därtill lämnar tillåtelse, att med övriga egendomsinnehavare deltaga i vattenavledningsföretaget med rätt för arrendatorn att under sin besittningstid åtnjuta den vinst för egendomen, som därigenom uppkommer; och skall i sådant fall ej mindre den omkostnad, arrendatorn härför får vidkännas, än även den ytterligare kostnad, som kan erfordras för den tillvunna eller i förbättrat skick försatta jordens odling och inhägnande samt för uppförande av de byggnader, vilka till den därå växande grödans insamlade äro av nöden, till gottgörande på vissa år fördelas. Antalet av år,

varpå denna fördelning må ske, äger vederbörande synerätt, vid först inträffande laga syn, att utan avräkning å arrendatorns skyldigheter i avseende å egendomens lagliga byggnad och hävd i övrigt bestämma i förhållande till kostnaderna, jämförda med den förkovran, egendomen genom företaget vinner, dock att fördelningen ej i något fall må utsträckas längre än till högst tjugu år, räknat från den tid, då vattenavledningen blivit fullbordad. Avträder arrendatorn egendomen innan de sålunda bestämda åren tilländagått, skall han för de återstående av efterträdaren njuta ersättning, som upptages i likvid dem emellan vid av- och tillträdessynen. Vill arrendatorn icke för egendomen deltaga i vattenavledningsföretaget, har domänstyrelsen enligt stadgande i 1849 års förordning, som i detta hänseende undergått viss ändring genom kungl. kungörelsen den 13 maj 1887 (nr 25), att därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t vill i varje fall särskilt pröva och förordna vad åtgärd i fråga om deltagande i företaget, som med iakttagande av det allmännas rätt och fördel må finnas böra äga rum.

Särskilda författningsbestämmelser saknas däremot beträffande kronoarrandatorernas rättigheter och skyldigheter i fråga om dikningsföretag enligt stadgandena i vattenlagen. Härutinnan hava i stället intagits föreskrifter i domänstyrelsens arrendekontrakt för domänerna. Enligt dessa föreskrifter är arrendatorn i regel skyldig att deltaga i dikningsföretag, varav egendomen vid tiden för utarrenderingen beröres eller som på grund av stadgandena i gällande vattenlag kunna under arrendetiden ifrågakomma för egendomen, utan rätt till gottgörelse av något slag från kronans sida. I kontrakten för torpen och arrendegårdarna under skogsstaten finnas däremot några bestämmelser i nu förevarande hänseende icke meddelade.

Även beträffande invallningsföretag enligt stadgandena i vattenlagen saknas särskilda författningsbestämmelser. I detta avseende hava ej heller upptagits några föreskrifter i domänstyrelsens arrendekontrakt för domänerna. För dylikt företag har kronan att betala de för den utarrenderade egendomen utgående kostnaderna, och arrendatorn åligger i sådant fall att jämlikt bestämmelserna i allmänna nyttjanderättslagen för ökad avkomst och nytta av företaget vidkännas skälig förhöjning i arrendeavgiften.

Frågan om bibehållandet bland kontraktsbestämmelserna av skyldigheten för arrendator av kronodomän att utan gottgörelse av något slag svara för de med dikningsföretag förenade kostnaderna har av domänstyrelsen berörts i en av styrelsen den 19 januari 1932 avlåten skrivelse till Kungl. Maj:t. Av denna framgår, att under år 1931 inom styrelsen diskuterats olika förslag till åstadkommande av mera ändamålsenliga föreskrifter. Styrelsen hade i frågan även hört samtliga domänintendenter ävensom berett lantbruksingenjörerna i södra och mellersta Sverige samt lantbruksstyrelsen tillfälle att yttra sig.

Domänintendenterna uttalade sig i de av dem avgivna yttrandena för att bestämmelserna angående vattenavledning i allmänhet jämväl borde gälla

dikningsföretagen. Även i de yttranden, som inkommo från lantbruksingenjörerna, uttalades önskvärdheten av en jämkning av kontraktsbestämmelserna i sådan riktning, att föreskrifterna för arrendators skyldighet att deltaga i kostnaderna för vattenavledningsföretag utsträcktes att gälla jämväl beträffande dikningsföretagen. Lantbruksstyrelsen förklarade sig finna, att för närvarande gällande bestämmelser angående skyldighet för arrendator av kronoegendom att gälda på egendomen belöpande kostnad för torrlägningsföretag borde revideras i sådan riktning, att de bragtes i överensstämmelse med vad i sådant avseende vore stadgat rörande arrendator av enskild fastighet.

I nyss omförmälda skrivelse gjorde domänstyrelsen framställning om vidtagande, i avvaktan på tillkomsten av förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, av viss åtgärd beträffande kronoarrendatorers ansvar för kostnad för dikningsföretag. Styrelsen upptog därvid icke till diskussion några definitiva förslag i ämnet, då det syntes styrelsen vara att förvänta, att frågan om en allmän revidering av bestämmelserna angående kostnaderna för torrlägningsföretag vid kronoegendom skulle erhålla sin lösning i samband med ett slutligt förslag till förändrade grunder för förvaltningen av jordbruksdomänerna. Styrelsen hade emellertid beslutat att i nya arrendekontrakt visserligen tillsvida bibehålla skyldigheten för arrendator att deltaga i förekommande dikningsföretag men medgiva arrendatorn, att för sina kostnader erhålla gottgörelse i den ordning, som vore föreskriven i fråga om vattenavledningsföretag. Med avseende å dittills gjorda arrendeupplåtelser anförde domänstyrelsen följande.

I praktiken gjordes vid arrendevärderingarna ingen skillnad vid uppskattningen av arrendevärdet vare sig egendomen häftade för kostnader för vattenavledning eller för dikning eller invallning. Föreläge sålunda oguldna avdikningslåneannuiteter för ett avdikningsföretag, toges av uppskattningsnämnderna hänsyn till berörda förhållande och arrendevärdet beräknades så mycket lägre, som svarade mot den nytta av företaget, som arrendatorn vid den löpande arrendeperiodens slut ansetts ej kunna tillgodogöra sig. Då statsbidrag i stort sett alltid beviljades till företag, vilka vore av någon betydelse, komme nedsättningen i arrendevärdet att i praktiken utgöra ett belopp, som svarade mot storleken av den årliga avdikningslåneannuiteten. Även vid uppskattning för försäljning gjordes i tillämpliga delar motsvarande avdrag. Begagnade därför arrendatorn sig av honom tillkommande hembuds rätt vid utarrendering eller försäljning, bleve han i tillfälle njuta nyttan av sina kostnader för dikningsföretaget. Komme egendomen däremot att utbjudas till fri tävlan vare sig för arrende eller för försäljning, framträdde obilligheten av de nuvarande kontraktsbestämmelsernas innehåll i angivna avseende. Arrendatorn bleve då skyldig att på en gång erlægga de oguldna avdikningslåneannuiteterna, under det att kronan, vid det förhållande att en eventuell ny innehavare av egendomen befriades från sagda kostnader, oförtjänt kunde påräkna en högre arrendeavgift, respektive köpeskilling. Styrelsen ville därför ifrågasätta, huruvida icke styrelsen skulle kunna av statsmakterna bemyndigas att i förekommande fall vid löpande arrendeperiods slut medgiva arrendator befrielse från honom enligt arrendekontrakt åliggande betalningsskyldighet för dikningsföretag. En dylik befrielse innebure i stort sett endast, att betalningsskyldigheten för oguldna avdikningslåneannuiteter för dikningsföretag komme

att, såsom nu ägde rum vid vattenavledning och invallning, åläggas ny arrende-innehavare respektive ny köpare.

Med bifall till därom av Kungl. Maj:t gjord hemställan medgav 1932 års riksdag (prop. nr 121; riksdagens skrivelse nr 219), att Kungl. Maj:t finge bemyndiga domänstyrelsen att, där så funnes skäligt, befria arrendator av kronan tillhörig jordbruksegendom från honom enligt arrendekontrakt eller eljest vid arrendets upphörande åvilande betalningsskyldighet för dikningsföretag. Dyligt bemyndigande har sedermera lämnats av Kungl. Maj:t.

Beträffande frågan om en allmän revidering av bestämmelserna angående kostnaderna för torrlägningsföretag vid kronoegendom har lantbruksstyrelsen i sitt förut berörda yttrande till domänstyrelsen närmare diskuterat de grunder, efter vilka en omläggning borde äga rum. Av innehållet i lantbruksstyrelsens yttrande må här återgivas följande.

Enligt såväl 1879 års dikningslag som nu gällande vattenlag kunde på jordbruksbåtnad grundad skyldighet att deltaga i torrlägningsföretag åläggas allenast ägare av jord men icke arrendator. Ett överflyttande av nämnda skyldighet från jordägare till arrendator, vare sig genom därom mellan dessa träffat avtal eller i anslutning till stadgandet i kungl. förordningen den 6 juli 1849, torde sålunda icke vara bindande gent emot annan intressent i företaget.

Lantbruksstyrelsen funne en revidering av gällande föreskrifter i fråga om skyldighet för kronoarrendator att vidkännas kostnad för torrlägningsföretag, vare sig detsamma avsåge dikning eller vattenavledning, vara i hög grad av behovet påkallad.

En dylik revidering borde i första hand inriktas på borttagandet av den nu rådande skillnaden i här ifrågavarande avseende, när fråga vore om dels dikningsföretag och dels vattenavledningsföretag. Vidare syntes böra närmare undersökas, huruvida giltig anledning förefunnas att i här berörda del föreskriva andra villkor för kronoarrendator än för arrendator av enskild fastighet.

I sistnämnda avseende ville styrelsen erinra, att enligt ovan refererade bestämmelser i 2 kapitlet 27 §, andra stycket allmänna nyttjanderättslagen jordägare, som fått vidkännas kostnad för dikning eller annan avledning av vatten å utarrenderad jord, ägde att av arrendatorn för den ökade avkomst och nytta, som för denne senare uppkomme, tillgodoräkna sig ersättning genom skälig förhöjning i arrendeavgiften, varjämte det stode jordägaren öppet att frånträda avtalet, för den händelse arrendatorn icke ville vidkännas sådan skälig förhöjning.

Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning borde enahanda bestämmelser tillämpas rörande kronoarrendators ställning till torrlägningsföretag, som berörde kronoegendom. På kronoegendomen belöpande kostnad för dylikt företag borde sålunda i första hand utgivas av staten, och arrendatorns medverkan för gäldande av samma kostnad påkallas endast i den mån det funnes skäligt att med hänsyn till den genom företaget uppkomna nyttan för egendomen vidtaga förhöjning av arrendeavgiften. Därvid torde icke rimligen från statens sida böra uppställas strängare villkor än vad som för motsvarande fall gällde beträffande arrendator av enskild fastighet.

Med detta förfaringssätt komme att följa en omläggning av för närvarande tillämpad praxis för beviljande av statsunderstöd till sådan kostnad för torrlägningsföretag, som belöpte på kronoegendom. Till kronaarrendator, som i enlighet med nu tillämpade bestämmelser ägde att svara för dylik kostnad, kunde numera beviljas statsunderstöd i form av dels bidrag utan återbetalningsskyldighet och dels lån.

Däremot utginge icke ifrågavarande statsunderstöd till kostnad, som staten själv skulle gälda. För den händelse kronoarrendator tillförbundes att, i den ordning lantbruksstyrelsen här velat ifrågasätta, genom skälig förhöjning i arrendet gottgöra staten för dess på ett torrlägningsföretag nedlagda kostnader, komme tydligen, i likhet med vad i motsvarande fall gällde för arrendator av enskild jord, statsunderstöd till kronoarrendatorn icke att bli påkallat. — Detta skulle otvivelaktigt från bidrags- och låneteknisk synpunkt innebära en avgjord fördel, enär det av olika anledningar torde vara lämpligast, att ifrågavarande statsunderstöd utginge allenast till ägare av jord. Därjämte erhöles bättre överensstämmelse med vattenlagens bestämmelser angående framtida underhållet av med statsunderstöd utfört arbete. Enligt nämnda bestämmelser, vilka återfunnes i 7 kapitlet 34 § samt 13 kapitlet 16 och 17 §§ vattenlagen, ålåge det nämligen vederbörande jordägare att såsom deltagare i företaget svara för underhållet, varjämte det ankomme på vederbörande länsstyrelse eller den myndighet Konungen bestämde att, för den händelse försumelse i underhållet ägde rum, på den försumliges bekostnad bota bristen. När såsom hittills tillämpats kronoarrendator blivit delaktig av statsunderstöd och sålunda genom kontrakt med lantbruksstyrelsen förbundit sig att, i vad på honom ankomme, svara för arbetets behöriga underhåll, hade vid hans frånträde från arrendet svårigheter kunnat uppstå för denna frågas ordnande. Oavsett av domänstyrelsen för efterträdaren i arrendet eventuellt meddelat åläggande att påtaga sig för underhållet nödig kostnad torde nämligen, i händelse nämnda åläggande icke av den nye arrendatorn efterlevdes, övriga deltagare i företaget vara oförhindrade att söka staten för utfående av kronoegendomens andel i kostnaden för företagets underhåll.

Vid utmätandet av den ersättning, som det borde åligga kronoarrendator att gälda till staten för åtnjuten båtnad av ett torrlägningsföretag, syntes såsom ovan anförts kronoarrendatorn böra bli likställd med arrendator av enskild fastighet. Framhållas borde emellertid, att beträffande förhållandet i detta avseende mellan enskild jordägare och dennes arrendator ersättnings storlek givetvis bleve beroende av huruvida jordägarens utgifter för företaget till någon del täckts av statsmedel i form av bidrag utan återbetalningsskyldighet. Därest så skett, minskades nämligen i motsvarande mån den ersättning, som kunde utkrävas av arrendatorn.

Det syntes lantbruksstyrelsen, att liknande möjlighet till lindring i ersättningskyldigheten borde stå öppen jämväl för kronoarrendator. I sådant syfte syntes det böra förutsättas, att i de fall, då så kunde finnas lämpligt och för kronoegendomens ekonomiska skötsel erforderligt, hinder icke komme att möta för anvisande av statsmedel i form av bidrag utan återbetalningsskyldighet jämväl till sådan kostnad för torrlägningsföretag, som det ankomme på staten att gälda.

De av lantbruksstyrelsen sålunda uttalade synpunkterna delas av utredningsmännen. I anslutning till de principer, varpå förslaget till de nya förvaltningsgrunderna uppbyggts, måste det anses följdriktigt, att kronoarrendatorerna även i nu omhandlade avseende i görligaste mån likställas med arrendatorer av enskild jord. Någon anledning föreligger uppenbarligen icke att beträffande torrlägningsföretag enligt vattenlagen, vare sig fråga är om vattenavledning, dikning eller invallning, å kronoarrendatorerna överflytta, helt eller delvis, de rättigheter och skyldigheter, som enligt nämnda lag tillkomma eller åligga kronan såsom ägare av de fastigheter, som kunna beröras av företagen. Kronan bör själv för sina egendommar deltaga i alla förekommande torrlägningsföretag av omförmälda slag. För den kostnad

kronan härigenom får vidkännas för utarrenderade jordbruksegendomar har kronan möjlighet att erhålla täckning genom förhöjning av arrendeavgiften i enlighet med stadgandet i 2 kap. 27 § allmänna nyttjanderättslagen.

I överensstämmelse med vad lantbruksstyrelsen jämväl uttalat torde domänstyrelsen för de av styrelsen förvaltade fastigheterna bära kunna tillerkännas statsbidrag utan återbetalningsskyldighet till förekommande utgifter för torrlägningsföretag. På grund av det sätt, varpå uppskattningarna utföras, och de möjligheter till erhållande av gottgörelse för utgivna kostnader, som innefattas i bestämmelserna i förenämnda lagrum, torde kronans ekonomiska intressen härigenom icke komma att bli åsidosatta. Däremot bör den större enkelhet och reda, som genom förslaget skapas i jämförelse med vad nu gäller, få sin betydelse ur rent förvaltningstekniska synpunkter.

I enlighet med vad utredningsmännen nyss anfört beträffande vad för framtiden bör gälla i fråga om deltagandet i torrlägningsföretag enligt vattenlagen, vilka beröra kronoegendomar under domänstyrelsens förvaltning, skola bestämmelserna i ovanberörda kungl. förordning den 6 juli 1849 ej vara tillämpliga å arrendeförhållanden, som uppkomma genom avtal avslutade enligt de nya förvaltningsgrunderna. Utredningsmännens ståndpunkt härutinnan står i överensstämmelse med den i 2 § andra stycket av förslaget upptagna föreskriften att, därest ej annat följer av bestämmelserna i förordningen, i avseende å arrendeförhållandet skall tillämpas vad i allmän lag finnes stadgat till reglerande av jordägares och arrendators rättigheter och skyldigheter. Angående grunderna för berörda föreskrift hänvisas till vad därom anförts å sid. 65 f. här ovan. Med hänsyn till oförmälda föreskrift är någon särskild bestämmelse därom, att 1849 års förordning icke skall äga tillämpning å arrendeavtal, som avslutas enligt de nya förvaltningsgrunderna, ej erforderlig. Uppenbart är, att i dylika avtal ej må intagas föreskrift om skyldighet för arrendatorn att deltaga i dikningsföretag enligt vattenlagen.

Vägbygg-
nad.

Andra momentet av 20 § motsvarar i viss mån 24 punkten av 1908 års kungörelse, vilken punkt innehåller bestämmelse därom, att arrendator må berättigas att, där han på grund av lagligen tillkommet beslut fått under sin arrendetid vidkännas betydligare kostnad för byggnad av kyrka, prästgård eller andra allmänna hus, uppförande av större broar eller anläggning av ny väg, järnväg eller kanal, härför åtnjuta gottgörelse i enlighet med bestämmelserna i kungl. kungörelsen den 16 januari 1863.

De oförmälda bestämmelserna finnas intagna i 1 § av nämnda kungörelse (nr 4, s. 3), däri följande stadgas: »Då innehavare av något till militie-, civil-, ecklesiastik- eller andra stater anslaget boställe, på grund av i laga ordning tillkommet beslut, fått under sin besittningstid vidkännas betydligare kostnad för nybyggnad av kyrka, prästgård eller andra allmänna hus, uppförande av större broar eller anläggning av nya vägar, må sådan

kostnad, där beloppet behörigen styrkes, till gottgörande på vissa år fördelas, efter vederbörande synerätts bestämmande vid först inträffande laga syn, dock att fördelningen ej i något fall må utsträckas längre än till högst tjugu år, räknat från och med det år, varunder byggnads- eller anläggningsföretaget blivit fullbordat; kommande alltså den boställsinnehavare, som avträder boställe innan de sålunda bestämda åren tilländagått, att, i mån av de återstående årens antal, av efterträdaren njuta ersättning för sitt förskott, dock att vid skeende av- och tillträdessyn från denna ersättning skall avräknas vad avträdare i honom åliggande skyldigheter i avseende på boställets lagliga byggnad och hävd kan hava brutit, varom likvid emellan av- och tillträdare bör upprättas och i syneinstrumentet intagas.»

Enligt 2 § av kungörelsen skall vad som stadgats om boställsinnehavare även gälla för arrendatorer av kungsgårdar eller annan staten tillhörig och genom offentlig ämbetsmyndighet utarrenderad jord.

Då den ifrågavarande bestämmelsen i 24 punkten av 1908 års kungörelse numera läser vara av betydelse endast såvitt angår kostnad, som arrendatorn i enlighet med stadgandena i lagen om enskilda vägar den 29 juni 1926 (nr 352) under arrendetiden fått vidkännas för byggandet av enskild väg, har det icke ansetts nödigt att i förslaget meddela bestämmelse om ersättningsrätt för arrendatorn i det i berörda punkt omförmälda hänseende utom beträffande dylik vägbyggnadskostnad.

Enligt den i andra momentet av 20 § upptagna bestämmelsen berättigas arrendatorn erhålla ersättning för sådan kostnad, oavsett om kostnaden är betydande eller icke. Då beträffande reglerandet av ersättningsfrågan bestämmelserna i 1863 års kungörelse icke ansetts böra följas, hava i momentet meddelats föreskrifter om reglerandet. Dessa föreskrifter innebära, att ersättningen skall utgå vid egendomens avträdande, att ersättningen skall gäldas av kronan och att vid ersättningens bestämmande avdrag skall göras med en tjugondel för varje helt år, varunder arrendatorn dragit nytta av vägen. Överflyttandet av skyldigheten att gälda ersättningen från tillträdande arrendator på kronan har sin grund i utredningsmännens uppfattning, att tillträdande arrendator i allmänhet icke bör åläggas ersättningskyldighet gent emot avträdaren. Då i momentet lämnas tydlig föreskrift om hur ersättningsbeloppet för varje fall skall beräknas, saknas anledning hänskjuta ersättningsfrågan till avgörande vid syn. Det ankommer på domänstyrelsen att avgöra densamma enligt de i momentet angivna grunderna.

21 §.

Bestämmelsen i denna paragraf rörande arrendatorns rätt till den arrenderade egendomens andel i härads- eller sockenallmanning eller till annan till egendomen hörande förmån utom dess område motsvarar helt stadgandet i första stycket av 12 punkten i 1908 års kungörelse, vilket stadgande synes alltjämt böra bibehållas oförändrat.

Arrendatorns rätt till andel i allmanning m. m.

22 §.

Behandlingen av andel i samfällighet.

I denna paragraf intagna bestämmelser, enligt vilka arrendatorn må berättigas att i viss omfattning begagna kronans rätt i samfällighet, vari den arrenderade egendomen äger del, eller efter samfällighetens upphörande å område, som därvid utbrutits och tillagts egendomen, hava sin motsvarighet i 11 punkten av 1908 års kungörelse. I paragrafen har emellertid icke upptagits stadgandet i 11 punktens senare del, att arrendatorn skall vara skyldig att efter samfällighetens upphörande iakttaga den hushållningsplan, som för därvid utbruten och egendomen tillagd skogsmark kan bliva fastställd. Till paragrafen har däremot fogats ett nytt stycke av innehåll att, då samfälligheten utgöres av skogsmark, arrendatorn icke må tillerkännas att utöva kronans rätt å sådan mark. Ändringen är betingad av bestämmelsen i 3 § av förslaget, att vid utarrendering av jordbruksegendom till egendomen hörande skogsmark skall undantagas från arrendet, och avser att förhindra, att i något fall arrendet skall komma att omfatta skogsmark. Trots stadgandet i andra stycket torde dock hinder ej möta för domänstyrelsen att i enlighet med 23 § av förslaget tillerkänna arrendatorn husbehovsvirke från samfälld skogsmark eller rätt till bete å sådan, givetvis med den inskränkning som följer av de för delägarna i samfälligheten gällande bestämmelserna.

23 §.

Arrendatorns rätt till husbehovsvirke m. m.

I denna paragraf hava upptagits bestämmelser till reglerande av arrendatorns möjlighet att erhålla husbehovsvirke, bete, lövtäkt eller annan förmån å kronan tillhörig skog. Motsvarande stadganden i 1908 års kungörelse återfinnas under 3 punkten.

Redan i samband med behandlingen av 3 § i förslaget redogjordes för arrendatorernas nuvarande rätt till husbehovsvirke och bete. Såsom därvid omförmäldes medger 1908 års kungörelse arrendatorn rätt att erhålla husbehovsvirke å den till den arrenderade egendomen hörande skogen, såvida denna icke avsatts till kronopark. Å kronopark kan arrendatorn däremot icke tillerkännas sådan rätt. Omfattningen av rätten bestämmes i arrendekontraktet, i vilket fixeras den kvantitet virke, som arrendatorn må bekomma. Även betesrätt för sina kreatur erhåller arrendatorn å sådan till egendomen hörande skog, som ej blivit avsatt till kronopark. Arrendatorerna av de å kronoskogarna belägna jordbruksegendomarna under skogsstatens förvaltning erhålla undantagslöst rätt till både husbehovsvirke och bete å den skog, varå den arrenderade jorden är belägen, och detta även om skogen är avsatt till kronopark.

Frågan huruvida arrendatorerna av kronans jordbruksdomäner böra bibehållas vid rätt till husbehovsvirke har blivit mycket omdebatterad, och hos de olika sakkunniga och myndigheter, som haft frågan till behandling,

hava meningarna varit mycket delade om sagda rätt bör bibehållas eller ej. För borttagandet av rätten hava yttrat sig de skogssakkunniga för södra och mellersta Sverige i sitt betänkande av år 1915 och de skogsbokförings-sakkunniga i sitt betänkande av år 1921. Även domänsakkunniga anslöto sig i sitt betänkande till denna ståndpunkt. Sistnämnda sakkunniga voro emellertid icke enhälliga utan flera reservanter uttalade sig för att arrendatorn måtte bibehållas vid rätten till husbehovsvirke. Domänintendenten Linders ävensom domänstyrelsen och flertalet andra myndigheter, som yttrade sig över domänsakkunnigas betänkande, biträdde reservanternas uppfattning.

Såsom skäl för borttagandet av rätten till husbehovsvirke har anförts i huvudsak följande. Rätten medförde ett betydande slöseri med statens skogstillgångar, därigenom att arrendatorns behov av husbehovsvirke i regel betydligt överskattades, varjämte arrendatorerna mestadels till det yttersta utnyttjade sin rätt i förevarande hänseende och därvid använde virke av för hög kvalitet till det vid varje särskilt tillfälle förhandenvarande behovet. Ett borttagande av rätten till fritt husbehovsvirke skulle möjliggöra ett rationellare utnyttjande av skogsavkastningen och en höjning av det ekonomiska utbytet från skogarna. Vid bestämmandet av arrendeavgiften toges icke i tillräcklig grad hänsyn till den fördel arrendatorn hade av det fria husbehovsvirket. Till följd härav erhöles kronan icke tillnärmelsevis den ersättning för virket, som skulle erhållits, därest virket försålts. Under stundom kunde det t. o. m. inträffa, att värdet av husbehovsvirket överstege arrendeavgiften. Även ur bokföringsteknisk synpunkt medförde ifrågasättande rätt olägenheter. För att motverka den olägenhet, som givetvis måste uppkomma för arrendatorerna genom borttagandet av rätten till husbehovsvirke, ifrågasattes dock, att arrendatorerna skulle i arrendekontrakten tillförsäkras rätt att från skogen få inköpa virke till priser, som antingen bestämdes av jägmästaren eller ock fastställdes i kontraktet.

Anhängarna av den åsikten, att kronoarrendatorerna böra bibehållas vid rätten till fritt husbehovsvirke, hava å andra sidan såsom skäl härför anförts, att borttagandet av nämnda rätt måste med nödvändighet medföra en avsevärd sänkning av de nu tillämpade arrendeavgifterna, en olägenhet som ingalunda skulle kunna uppvägas av den ökade avkastning, som tilläventyrs kunde avvinnas den från arrendet undantagna skogsmarken. Ett borttagande av det fria husbehovsvirket skulle med största sannolikhet även komma att medföra, att underhållet av byggnader och övriga anläggningar å egendomarna komme att eftersättas, då arrendatorerna vore tvungna att för dylikt ändamål mot kontant ersättning inköpa virke. Vidare vore att bemärka, att en hel del virke, som vore av så dålig beskaffenhet, att det icke lönade sig att avverka och framforsla till försäljning, för närvarande användes av arrendatorerna för egendomens behov. Skulle arrendatorernas rätt att utan ersättning taga dylikt virke borttagas, komme detta virke icke till något gagn utan finge ruttna bort i skogarna. För att emellertid

motverka de påtalade olägenheterna av den arrendatorerna tillförsäkrade rätten till fritt husbehovsvirke föreslogs, att värdet av husbehovsvirket skulle vid arrendeuppskattningen upptaxeras och ingå i arrendeavgiften.

Utredningsmännen hysa den uppfattningen, att möjlighet bör finnas att tillerkänna arrendatorerna av kronans jordbruksegendomar fritt husbehovsvirke. De skäl, som tala för bibehållandet av denna möjlighet, synas mera övertygande och av större betydelse än de som tala däremot. Ett avskaffande av berörda möjlighet komme med all sannolikhet att i ingalunda obetydlig grad nedpressa arrendeavgifterna för de egendomar, vid vilkas utarrendering arrendatorerna hittills tillerkänts rätt till husbehovsvirke utan särskild ersättning. Man bör då icke av ett ensidigt intresse att för den ena av domänstyrelsens förvaltningsgrenar uppvisa ett förmånligt ekonomiskt resultat åsidosätta den andra förvaltningsgrenens berättigade anspråk. Det synes för övrigt icke obefogat ifrågasätta, om verkligen genom ett avskaffande av husbehovsrätten för arrendatorerna avkastningen av skogarna skulle stiga i motsvarande grad. Den avgörande synpunkten i nu ifrågasvarande hänseende måste vara, huruvida genom den ena eller andra anordningen ett bättre avkomstresultat av förvaltningen i dess helhet kan uppnås, och ur denna synpunkt torde tvivelsutan den ordning, som utredningsmännen ansett böra tillämpas, vara fördelaktigast. Det kan i detta sammanhang anmärkas, att de exempel på ett oproportionerligt förhållande mellan husbehovsvirkets värde och arrendeavgiften, vilka andragits såsom skäl för husbehovsvirkets indragning, hava gällt egendomar, där arrendevärdet bestämts under en förhållandevis avlägsen tidpunkt, då marknadsvärdena voro lägre. Med den omläggning av sättet för arrendeavgifternas utgörande till hälften i naturapersedlar, som genomfördes år 1932, kommer även den del av arrendeavgiften, som motsvarar virkets värde, att städse stå i bättre överensstämmelse med dagspriset. Någon risk för slöseri med virke lär icke föreligga, därest husbehovsvirket begränsas till det för egendomens behov oundgängligen nödvändiga. Det torde vara givet, att ersättning för husbehovsvirket bör bokföringsvis krediteras skogen.

Enligt 1908 års kungörelse kan, såsom förut framhållits, arrendatorn av en jordbruksdomän tillerkännas rätt till husbehovsvirke endast å skog, som hör till den arrenderade egendomen utan att vara avsatt till kronopark. Å skog, som avsatts till kronopark, kan dylik rätt ej tillerkännas domänarrendatorn. Arrendatorerna av de å kronoparkerna belägna, under skogsstatens förvaltning stående jordbruksegendomarna medges däremot alltid rätt till husbehovsvirke från kronoparkerna. Någon reell anledning till att göra denna skillnad i möjligheten för kronoarrendatorerna att erhålla rätt till husbehovsvirke torde näppeligen stå att finna. I samtliga fall ägas såväl den utarrenderade jorden som skogen av kronan, och såsom förut påpekats skötas samtliga under domänstyrelsens förvaltning stående kronoskogar

efter enahanda grunder. Den skillnad, som kungl. förordningen den 26 januari 1894 angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket förutsätter mellan förvaltningen av kronoparker och förvaltningen av skogar till kronans utarrenderade jordbruksdomäner, torde ur skogsvårdssynpunkt numera sakna all praktisk betydelse.

Med hänsyn till vad sålunda anförts synes det väl motiverat att i fråga om kronoarrendatorernas möjlighet att erhålla fritt husbehovsvirke behandla alla kronoskogar lika, vare sig de avsatts till kronopark eller icke. Är en kronoskog, som förvaltas av domänstyrelsen, lämpligt belägen i förhållande till en jordbruksegendom, som skall utarrenderas av domänstyrelsen själv eller genom skogsstatens försorg, bör husbehovsrätt å sådan skog kunna — förutsatt att förhållandena i övrigt det medgiva — tillerkännas arrendatorn, oavsett såväl att skogen måhända aldrig tillhört den utarrenderade egendomen som ock att den kan hava erhållit benämningen kronopark.

Den av utredningsmännen sålunda förordade utsträckning av möjligheten att tillerkänna en kronoarrendator rätt till husbehovsvirke att avse varje i förhållande till den arrenderade egendomen lämpligt belägen kronoskog förutsätter en prövning i varje särskilt fall huruvida en sådan rätt skall medgivas eller icke. Prövningen, vilken bör ankomma på den utarrenderande myndigheten, bör ske med hänsyn till vilket intresse i varje särskilt fall bör givas företräde, skogsbrukets eller jordbrukets. Nogsamt måste beaktas, att skogens skötsel icke blir lidande av att rätten att å densamma taga husbehovsvirke medgives. Och klart är att, om dylik rätt anses böra upplåtas, det skall tillses, att det ekonomiska utbytet av rätten blir för kronan tillfredsställande.

Vad angår möjligheten att åt kronoarrendatorerna upplåta betesrätt å kronoskogarna böra uppenbarligen samma principer tillämpas som i fråga om medgivande av rätt till husbehovsvirke. Att med avseende å betesrätten upprätthålla den hittillsvarande skillnaden mellan kronopark och domänskog, som icke avsatts till kronopark, torde, lika litet som då det gäller rätten till husbehovsvirke, böra komma i fråga. Där så lämpligen ske kan, böra dock särskilda områden av skogsmarken avsättas för ordnad beteskultur. Rätt till lövtäkt bör även kunna tillerkännas arrendatorerna. I vissa delar av landet lär sistnämnda rätt kunna vara av icke obetydligt värde.

I enlighet med ovan uttalade grundsatser har första momentet av förevarande paragraf avfattats.

Bestämmelserna i andra och tredje momenten torde icke särskilt behöva motiveras. Föreskrifter, motsvarande vad i andra momentet innehålles, finnas redan nu intagna i arrendekontrakten.

24 §.

I denna paragraf har upptagits en bestämmelse av innehåll, att arrendatorn skall tillförbindas att bebo den arrenderade egendomen. Det skall dock

Arrendatorns skyldighet att

bebo den arrenderade egendomen. stå domänstyrelsen öppet att för visst fall medgiva undantag därifrån. Bestämmelsen saknar motsvarighet i 1908 års kungörelse. Både domänsakkunniga och domänintendenten Linders upptogo däremot en i det närmaste lika lydande bestämmelse i sina förslag till förvaltningsgrunder.

Bestämmelsen har tillkommit i syfte att förebygga, att en arrendator icke personligen ägnar sig åt skötseln av den arrenderade egendomen. Stadgandet innebär ock i viss mån ett hinder mot användandet av kronoarrenden såsom spekulationsobjekt. Det lär särskilt under tider av högkonjunktur för jordbruket icke sällan hava förekommit, att personer, som icke förut ägnat sig åt jordbruk, övertagit ett kronoarrende utan avsikt att bosätta sig å den arrenderade egendomen men i det uppenbara syftet att bereda sig vinst genom att vid första lägliga tillfälle mot en större eller mindre avträdessumma överlåta arrendet till annan person.

25 §.

Överlåtelse av arrende. Denna paragraf behandlar möjligheterna för överlåtelse av arrenderätten. Bestämmelser härom återfinnas i 25 punkten av 1908 års kungörelse.

Enligt 2 kap. 8 § första stycket allmänna nyttjanderättslagen äger arrendatorn icke utan jordägarens medgivande åt annan till brukande upplåta fastigheten eller del därav. Stadgandet innebär förbud för såväl sublokation som substitution. I förbudet mot substitution gjordes i andra stycket av samma paragraf enligt dess ursprungliga lydelse i så måtto en modifikation att, då arrendeavtalet slutits på viss tid överstigande tjuugu år, arrendatorn, om han ville lämna arrendet ifrån sig, medgavs rätt att bjuda jordägaren att återtaga fastigheten mot skyldighet att gälda skäligen lösen och att, om jordägaren ej var villig härtill, i sitt ställe sätta annan, med vilken jordägaren skäligen kunde nöjas.

I syfte att förhindra arrendatorn att med stöd av sistnämnda stadgande substituera utan domänstyrelsens medgivande intogs i 25 punkten av 1908 års kungörelse den föreskriften, att i kontrakt, varigenom egendom upplättes på arrende under längre tid än tjuugu år, i regel skulle göras förbehåll därom, att överlåtelse av arrendet icke finge ske annorledes än med domänstyrelsens medgivande.

I samband med de år 1927 vidtagna ändringarna i arrendelagstiftningen ändrades emellertid andra stycket i ovanberörda lagrum sålunda, att arrendatorns ifrågavarande hembuds rätt skulle förefinnas, ifall arrendeavtalet slutits på viss tid ej understigande femton år. Efter nämnda lagändring har dock ej såsom varit att vänta vidtagits någon omredigering av 25 punkten i 1908 års kungörelse. Emellertid finnes i de av domänstyrelsen upprättade arrendekontrakten intaget ett generellt förbud för arrendatorn att utan styrelsens medgivande åt annan till brukande upplåta egendomen eller del därav. Detta förbud omfattar tydligen även rätt att sätta

annan i sitt ställe i enlighet med vad i 2 kap. 8 § andra stycket allmänna nyttjanderättslagen sägs.

Det är utan vidare klart, att en kronoarrendator i allmänhet lika litet som en arrendator av enskild jord skall äga rätt till vare sig substitution eller sublokation utan jordägarens medgivande. Någon bestämmelse härom har icke upptagits i förslaget, men av 2 § andra stycket i detsamma följer, att i detta hänseende allmänna lagens stadgande skall gälla även vid kronoarrenden.

Beträffande rätten till hembud och den därmed förenade rätten att, om hembudet ej antages, sätta annan i sitt ställe i enlighet med omförmälda stadgande i allmänna nyttjanderättslagen torde giltig anledning föreligga till avvikelse från detta stadgande såvitt angår kronoarrenden. Såsom skäl härför må anföras, att enligt förslaget utarrendering på kortare tid än femton år må ske endast undantagsvis. Hembuds rätt skulle således, därest allmän lag i detta hänseende skulle tillämpas, nästan alltid tillkomma arrendatorn. Det synes uppenbart, att detta skulle medföra ej obetydliga olägenheter för kronan. Med hänsyn härtill har i första momentet av 25 § intagits en bestämmelse av innehåll att, där arrendeavtalet avser tid ej understigande femton år, i arrendekontraktet skall intagas förbehåll därom, att rätt att sätta annan i sitt ställe enligt vad i 2 kap. 8 § andra stycket allmänna nyttjanderättslagen sägs icke tillkommer arrendatorn.

Bestämmelserna i andra momentet av förevarande paragraf motsvara i huvudsak bestämmelserna i 2—4 styckena av 25 punkten i 1908 års kungörelse. Å domänstyrelsen har dock överflyttats länsstyrelsens åliggande med föreläggandet av tid, inom vilken arrendators dödsbodelägare, konkursborge-närer eller löftesmän skola vara pliktiga att anmäla lämplig person till handhavande av egendomens skötsel i de fall då de önska övertaga arrendet.

26 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser avsedda att reglera förhållandet mellan kronoarrendatorerna samt torparna och lägenhetsinnehavarna å kronoegendomarna. *Förhållan-
det mellan
huvudarren-
datorn samt
torpare och
lägenhets-
innehavare.*

Första stycket i första momentet motsvarar bestämmelserna i 22 punkten av 1908 års kungörelse. En saklig skillnad är dock, att i stycket föreskrives, att arrendatorn icke må ålägga torparna avgäld eller besvär »utöver vad vid egendomens utarrendering bestämts», under det att i 22 punkten föreskrives, att avgäld eller besvär icke må åläggas »utöver vad som vid egendomens uppskattning blivit av uppskattningsnämnden bestämt». Denna ändring har föranletts därav, att det icke ansetts lämpligt, att åt uppskattningsnämnden lämnades befogenhet att i något avseende bestämma arrende-villkoren. Fastställandet av arrendevillkoren bör uteslutande tillkomma den utarrenderande myndigheten.

Bestämmelserna i andra och tredje styckena av första momentet sakna däremot motsvarighet i 1908 års kungörelse. Likartade bestämmelser finnas emellertid upptagna i vissa vid sidan av förvaltningsgrunderna i administrativ väg meddelade föreskrifter till tryggande av torparnas ställning gentemot huvudarrendatorerna. Sålunda föreskrives i ett kungl. brev till domänstyrelsen den 6 december 1912 följande: I arrendekontrakt, som där- efter upprättades mellan kronan och arrendator av kronoegendom, skulle intagas dels en erinran om att vad nyttjanderättslagen innehölle angående förverkande och uppsägning av arrende skulle äga tillämpning jämväl å rättsförhållandet mellan arrendator och torpare å egendomen och dels en bestämmelse om skyldighet för arrendatorn att vid upplåtandet av torp å egendomen upprätta skriftligt kontrakt med torparen angående villkoren för upplåtelsen samt inom en månad efter torpkontraktets upprättande insända avskrift därav till vederbörande länsstyrelse. I de med torparna så- lunda upprättade kontrakten skulle även intagas en erinran av nyss angivet innehåll. Det skulle åligga länsstyrelsen att, därest den vid granskning av insända kontrakt om upplåtelse av torp å kronoegendomar skulle finna, att den i torpkontraktet stadgade avgälden överstege den i kontraktet mellan kronan och arrendatorn bestämda eller att torpkontraktet eljest innehölle olagliga eller olämpliga bestämmelser, därom göra anmälan hos domänstyrelsen, som därvid hade att förfara efter omständigheterna.

Såväl domänsakkunniga som domänintendenten Linders införde i sina förslag till förvaltningsgrunder och reglementariska föreskrifter bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med vad sålunda föreskrivits i nyss- nämnda kungl. brev.

Jämväl utredningsmännen äro av den uppfattning, att omförmälda bestämmelser böra i huvudsak inarbetas i förvaltningsgrunderna och tillämpningsföreskrifterna till dessa. I enlighet härmed hava bestämmelserna i andra och tredje styckena i första momentet av förevarande paragraf och 18 § av tillämpningsföreskrifterna avfattats. De åligganden, som med av- seende å övervakningen av efterlevandet utav bestämmelserna enligt det kungl. brevet ålågo länsstyrelserna, hava överflyttats å domänintendenterna.

Å kronoegendomarna finnes även ett icke obetydligt antal jordlägenheter, å vilka åbyggnaderna ägas av respektive lägenhets innehavare. Då jämväl dylika lägenhetsinnehavare torde vara i behov av stöd gentemot arrendato- rerna å huvudgården, hava i andra momentet upptagits föreskrifter i sådant syfte. Bestämmelserna äro i huvudsak avfattade i överensstämmelse med de i första momentet till tryggande av torparnas ställning upptagna stad- gandena. Tidigare har sådana lägenhetsinnehavares rätt i viss utsträckning beaktats genom ett kungl. brev den 18 maj 1888 (nr 22) angående beredande av tryggad besittningsrätt åt innehavare av vissa å kronans utarrenderade egendomar befintliga lägenheter.¹

¹ Jfr Kronolägenhetskommisionens betänkande II första delen s. 21 ff.

27 §.

I denna paragraf lämnas föreskrifter om besiktningar å jordbruksegen-
domarna och om avhjälpandet av de i samband därmed konstaterade brister-
na. I viss mån motsvarande bestämmelser återfinnas i 28 punkten av 1908
års kungörelse. Besiktning-
gar.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad i första stycket av nämnda punkt finnes föreskrivet stadgas i första stycket av förevarande paragraf, att till utrönande, huru utarrenderad jordbruksegen-
dom skötes och arrendevillkoren av arrendatorn fullgöras, skall egendomen vart femte år eller, där så prövas nödigt, oftare besiktigas av domänintendenten.

Till detta stadgande hava emellertid tillagts bestämmelser avseende att i allt fall i viss utsträckning möjliggöra för kronan att framtvinga, att de vid besiktningen konstaterade bristerna bliva avhjälpta. För närvarande finnes ingen möjlighet att i sådant avseende utöva något tvång. Den enda utväg, som står kronan till buds gentemot en arrendator, vilken eftersätter sin skyldighet med avseende å egendomens underhåll och skötsel, är att med stöd av 2 kap. 36 § 2 allmänna nyttjanderättslagen uppsäga avtalet och fordra skadestånd. Uppsägning får dock ske endast för den händelse bristerna förorsakats genom arrendatorns sätt att sköta egendomen och äro av sådan art, att egendomen genom deras uppkomst kan sägas hava blivit vanvårdad. Om med hänsyn till det sätt, varpå allmänna nyttjanderättslagen löst underhållsproblemet, stadgandena i nyssnämnda lagrum kunna sägas i allmänhet utgöra ett tillräckligt prerogativ mot försumlighet av utarrenderad egendoms underhåll och skötsel, torde detta ingalunda alltid vara fallet vid kronoarrendena i allmänhet. I all synnerhet den kronoarrendatorerna ålagda skyldigheten att underhålla den arrenderade egendomens byggnader och övriga tillhörigheter i fullgott skick torde betinga, att i kronans hand lägges ett effektivt medel mot arrendatorer, som eftersätta sin skyldighet med avseende å underhållet och vården av den arrenderade egendomen. Med anledning härav har i andra stycket av förevarande paragraf stadgats att, därest vid besiktningen brist konstaterats, som bör av arrendatorn avhjälpas, denne skall föreläggas att hava utfört arbetet inom viss tid, varjämte enligt tredje stycket föreskrivits, att i kontraktet skall intagas förbehåll därom att, om arrendatorn underlåter att ställa sig föreläggandet till efterrättelse, domänstyrelsen, där bristen är väsentlig eller eljest genom dess förefintlighet byggnads eller anläggnings bestånd äventyras, skall äga ombesörja bristens avhjälpan med skyldighet för arrendatorn att ersätta kronan kostnaden för arbetets utförande.

Bestämmelserna i 28 punkten andra stycket av 1908 års kungörelse hava i huvudsak överflyttats till tillämpningsföreskrifternas 19 §, varjämte där upptagits en bestämmelse angående efterbesiktning för utrönande om arrendatorn ställt sig givet föreläggande till efterrättelse.

*Av- och till-
trädessyner.*

Denna paragraf upptager föreskrifter angående av- och tillträdessyner, motsvarande bestämmelserna i 29 punkten av 1908 års kungörelse med allenast den skillnad, att det enligt förslaget tillkommer domänintendenten i stället för såsom enligt kungörelsen länsstyrelsen att ifråga om utseende av synemän iakttaga kronans rätt.

Vid de överläggningar, som utredningsmännen haft med kronoarrandatorer i skilda delar av landet, framställdes vid åtskilliga tillfällen anmärkning mot att syn hölles å egendomarna även i de fall, då ombyte av arrendator icke ägde rum utan den gamle arrendatorn fortsatte med arrendet. Givet är att i dylika fall syn icke alltid är erforderlig, utan torde synen understundom kunna ersättas av en bestämmelse i det nya arrendekontraktet, att den sist hållna synen å egendomen skall lända till efterrättelse å det nya arrendeförhållandet. Härigenom kunna onödiga utgifter besparas arrendatorerna. Att i förvaltningsgrunderna upptaga något generellt stadgande därom, att syn skall hållas endast då ombyte av arrendator äger rum, har emellertid icke ansetts lämpligt, då syn även eljest understundom av en eller annan anledning kan vara av behovet påkallad. Hinder torde dock ej föreligga för att synen ersättes med en bestämmelse i arrendekontraktet antingen av ovan angivet innehåll eller av innebörd, att egendomen skall anses av arrendatorn mottagen utan brister eller med de brister, som kunna finnas upptagna i protokoll över senast hållna besiktning å egendomen. Det bör dock vid prövningen om syn skall hållas eller ej i varje fall noga beaktas, att genom en eventuell underlåtenhet att hålla syn rättsförlust icke tillskyndas vare sig kronan eller arrendatorn.

*Utbetalning
av arrenda-
torn tillkom-
mande ersätt-
ning för
tillträdes-
brister.*

Denna paragraf innehåller föreskrift om utbetalning till tillträdande arrendatorn av den ersättning för brister i byggnad, hägnad m. m., som avträdaren enligt syn kan kännas skyldig utgiva. I viss mån motsvarande bestämmelse återfinnes i 31 punkten av 1908 års kungörelse. Jämlikt sagda punkt åligger det länsstyrelsen att verkställa utbetalningen. Detta åliggande har enligt förslaget överflyttats å domänstyrelsen. Det är ock att märka, att — medan kungörelsen förutsätter, att tillträdande arrendatorn omedelbart skall utfå hela ersättningen efter avdrag av värdet å de för hans räkning av företrädaren utförda prestationer — förslaget på sätt framgår av bestämmelsen i 17 § andra stycket utgår från att ersättningen skall utbetalas successivt i den mån arrendatorn botat bristerna.

Med hänsyn till sagda bestämmelse, varigenom tillträdarens rätt till ersättningen i fråga gjorts beroende av att han uppfyllt visst villkor, kan sådan likvid mellan tillträdaren och avträdaren, som i 31 punkten förutsattes, ej alltid äga rum. Under det att avträdarens rätt att i enlighet med stadgandet

i 18 § 1 mom. av förslaget erhålla ersättning av tillträdaren för arbete med trädesbruk m. m. samt för utsäde — någon annan rätt för avträdaren till ersättning av tillträdaren förutsattes ej i förslaget — inträder, så snart avträdaren lämnar egendomen ifrån sig, kan det dröja avsevärd tid, innan tillträdarens rätt till ersättning för tillträdesbrister varder relevant. I ändamål dock att avträdarens intresse skall så långt ske kan tillgodoses har i förevarande paragraf föreskrivits, att om, då bristbelopp skall utbetalas till tillträdaren, denne finnes häfta i skuld till avträdaren för ersättning varom förmåles i 18 § 1 mom., skall, därest avträdaren därom hos domänstyrelsen gjort framställning, avdrag göras för belopp motsvarande avträdarens fordran.

30 §.

Enligt 2 kap. 19 § allmänna nyttjanderättslagen äger arrendatorn ej utan jordägarens samtycke bortföra gödsel från den arrenderade fastigheten; ej heller må han därifrån utan medgivande bortföra stråfoder, innan arrendet upphört.

*Medgivande
för domän-
intendenten
att avgöra
vissa frågor.*

I förevarande paragraf av förslaget föreskrives, att domänstyrelsen skall äga uppdraga åt domänintendenten att pröva ansökning om undantag från det i nyssnämnda paragraf i nyttjanderättslagen stadgade förbudet att bortföra gödsel och stråfoder. Något motsvarande stadgande finnes ej i 1908 års kungörelse. I denna (20 punkten) finnes däremot föreskrivet, att från förbudet att under arrendetiden bortföra stråfoder må domänstyrelsen medgiva undantag. Då det torde ligga i sakens natur, att domänstyrelsen i sin egenskap av central förvaltningsmyndighet för statens jordbruksegendomar äger lämna sådant medgivande, har stadgandet i 20 punkten härom icke upptagits i förslaget. Ej heller har i förslaget upptagits det i samma punkt införda absoluta förbudet för bortförande av gödsel. Ett dylikt förbud torde få anses innebära en onödig inskränkning i förvaltningsmyndigheternas handlingsfrihet i en detaljfråga.

Nu förevarande bestämmelse i förslaget är dikterad av en strävan att icke i onödan besvära domänstyrelsen med avgörande i detaljfrågor. I paragrafen avsedda frågor torde i de flesta fall kunna avgöras av domänintendenten, och domänstyrelsen bör därför kunna uppdraga avgörandet åt honom. Det är ock att märka, att frågor av förevarande beskaffenhet ofta kräva en snabbare behandling än som är möjlig, därest de skola underställas den centrala förvaltningsmyndigheten.

31 §.

Såsom framgår av det i den avdelning av detta betänkande, som behandlar organisatoriska förändringar, framlagda förslaget rörande domänintendenternas tjänstgöringsdistrikt omfattas icke alla län, varest det finnes kronan tillhöriga jordbruksegendomar, av distriktsindelningen. I de län, där domän-

*Utövändet
av domän-
intendents
åligganden i
avseende å*

*vissa jordbruksegen-
domar.* intendent icke finnes anställd, bör det ankomma på domänstyrelsen att förordna jägmästare eller annan lämplig person att i avseende å förekommande kronoegendomar utöva de åligganden och befogenheter, som enligt förslaget bestämmelser tillkomma domänintendenten.

Understundom kan beträffande vissa egendomar inom ett domänintendents-distrikt vinnas icke oväsentliga besparingar av förvaltningskostnaderna genom att de lokala förvaltningsgöromålen överlämnas till annan person än domänintendenten. Detta är i synnerhet fallet, då egendomarna äro avlägset belägna från domänintendentens boningsort. Även i sådana fall bör domänstyrelsen äga att uppdraga de domänintendenten åvilande förvaltningsbestyren helt eller delvis å egendomen närboende jägmästare eller annan lämplig person.

Bestämmelser föranledda av vad sålunda anförts hava intagits i förevärande paragraf.

32 §.

Utarrendering på kortare tid än femton år. I denna paragraf lämnas bestämmelser med avseende å utarrenderingen för de fall, då jordbruksegenom skall upplåtas på kortare tid än femton år. I viss mån likartade bestämmelser återfinnas i 9 punkten av 1908 års kungörelse.

Enligt 7 § av förslaget skall jordbruksegenom i regel utarrenderas på minst femton år. För vissa särskilda där angivna fall får egendom emellertid upplåtas på kortare tid. De exceptionella omständigheter, som nödvändiggöra en kortare arrendetid, föranleda i många fall, att jämkning måste göras såväl beträffande själva utarrenderingsförfarandet som ock i de vanligen tillämpade arrendevillkoren i övrigt. I denna paragraf har därför lämnats domänstyrelsen fria händer i berörda hänseenden för de fall, då egendom skall upplåtas på kortare tid än femton år. Givet är, såsom ock framgår av paragrafens avfattning, att domänstyrelsen vid utarrenderingen är bunden av de tvingande bestämmelserna i allmänna nyttjanderättslagen.

Bestämmelser i 1908 års kungörelse, vilka uteslutits ur förvaltningsgrunderna. Vissa bestämmelser i 1908 års kungörelse hava av skilda anledningar icke upptagits i det nu föreliggande förslaget till förvaltningsgrunder. Sålunda hava de i andra och tredje styckena av 12 punkten intagna bestämmelserna uteslutits ur förvaltningsgrunderna. Bestämmelsen i andra stycket, att i arrendekontraktet skall, där omständigheterna därtill föranleda, tydligt angivas, att arrendator icke i någon händelse äger anspråk på dagsverken

Rätt till dagsverken m. m. (12 p.). eller arbetsskyldighet från jord, som ej hör till egendomen, eller på ersättning därför, torde numera sakna all betydelse, då dylik arbetsskyldighet icke vidare förekommer. Vad angår föreskriften i tredje stycket av samma punkt att, där ej Kungl. Maj:t på domänstyrelsens framställning annorlunda förordnar, den förmån av mulbete eller utsyning från kronopark, varav egendomen särskilt varit i åtnjutande, skall från arrendet undantagas samt

att ny dylik förmån ej må utan Kungl. Maj:ts tillstånd tilläggas egendomen, torde denna föreskrift med hänsyn till den ståndpunkt det föreliggande förslaget intager till frågan om arrendatorns möjlighet att erhålla rätt till husbehovsvirke och bete å kronoparkerna icke kunna bibehållas.

Bestämmelsen i 13 punkten av 1908 års kungörelse, att till anläggande och drivande av tegelbruk eller kalkbränning särskilt tillstånd kan meddelas av domänstyrelsen, som jämväl bestämmer villkoren därför, har icke ansetts erforderlig och till följd därav icke upptagits i förslaget.

Rätt till anläggande av tegelbruk (13 p.).

De i 21 punkten av 1908 års kungörelse förekommande bestämmelserna angående omfattningen av arrendatorns rätt till nyodling och till ersättning därför hava likaledes uteslutits ur förvaltningsgrunderna. Såsom skäl härför må anföras följande. Allmänna nyttjanderättslagen i dess ursprungliga lydelse innehöll ej någon bestämmelse, som reglerade arrendatorns rätt att å det arrenderade området verkställa nyodling eller utföra betesförbättringsåtgärder. Det torde emellertid få anses hava legat i sakens natur att, om ej i arrendeavtalet annorlunda bestämts, sådan rätt enligt lagen tillkommit arrendatorn med den inskränkning, som följde av det i 2 kap. 20 § stadgade förbudet för arrendator att utan jordägarens medgivande avverka skog å fastigheten.

Rätt till nyodling och till ersättning därför (21 p.).

Allmänna nyttjanderättslagen upptog ej heller ursprungligen någon särskild bestämmelse om rätt för arrendatorn att erhålla ersättning av jordägaren för arbeten av nyss angivna beskaffenhet. Sådan rätt torde ej heller hava tillkommit arrendatorn i vidare mån än som följde av bestämmelsen i 2 kap. 10 §, vilken stadgar att, om arrendatorn, när fastigheten avträdes, finnes hava avhjälpst brist, som befanns vid tillträdet, arrendatorn äger därför njuta gottgörelse av jordägaren. I förevarande sammanhang bortses från stadgandet i 2 kap. 17 § om rätt för arrendatorn att i viss utsträckning erhålla ersättning för av honom verkställd täckdikning.

Genom 1927 års ändringar i allmänna nyttjanderättslagen har emellertid arrendator såväl medgivits en uttrycklig befogenhet att under vissa förutsättningar verkställa nyodling och betesförbättringsåtgärder å fastigheten som även tillerkänts rätt till ersättning i viss omfattning för dylika arbeten. Bestämmelserna härom hava införts i 2 kap. 17 § av allmänna nyttjanderättslagen. I sin nuvarande lydelse stadgar denna paragraf i det förra hänseendet, att arrendatorn är oförhindrad att å den arrenderade jorden verkställa nyodling eller åtgärd för anordnande av varaktigt betesbruk, dock ej utan jordägarens medgivande å mark, varå finnes ståndsskog eller växtligt ungskogsbestånd eller varå jordägaren vidtagit eller är skyldig vidtaga åtgärder för återväxtens betryggande. Ej heller må utan sådant medgivande nyodling ske å mark, därå särskilda åtgärder vidtagits för varaktigt betesbruk. I det senare hänseendet föreskrives att, om det vid fastighetens avträdande befinnes, att dess värde av arrendatorn genom nyodling eller särskilda åtgärder för anordnande av betesbruk blivit på ett varaktigt sätt för-

ökat, arrendatorn äger att av jordägaren njuta ersättning motsvarande det ökade värde, fastigheten i följd av förbättringen då kan anses äga, dock ej med högre belopp än som svarar mot den nödiga kostnad, han nedlagt å förbättringen. Har ej jordägaren lämnat sitt samtycke till förbättringen, må ej utgå högre ersättning än som, efter medeltal räknat, belöper å två hektar, ändå att den mark som förbättrats är av större omfattning.

1908 års kungörelse avviker i förevarande avseende från 1927 års lag såväl beträffande arrendators befogenhet att företaga nyodling eller åtgärd för anordnande av varaktigt betesbruk som i fråga om hans rätt att för dylika arbeten erhålla ersättning av jordägaren.

Enligt 21 punkten i kungörelsen må nyodling tillåtas endast på de områden och under de villkor, som bestämmas i arrendekontraktet eller sedermera på arrendatorns framställning av vederbörande förvaltningsmyndighet. Arrendatorns befogenhet i detta avseende är sålunda enligt förvaltningsgrunderna väsentligt mera begränsad än enligt 1927 års lag. Rörande befogenhet för arrendatorn att vidtaga åtgärd för anordnande av varaktigt betesbruk innehålla förvaltningsgrunderna ej någon uttrycklig bestämmelse. Då dylik åtgärd i många fall kan hänföras till nyodling, bliva emellertid nyssnämnda bestämmelser ofta tillämpliga även på åtgärd, som här avses. Om åter betesförbättringsåtgärden ej är att anse såsom nyodling, gäller i fråga om arrendatorns befogenhet att utföra åtgärden förenämnda bestämmelser i 2 kap. 17 § allmänna nyttjanderättslagen. Dessa bestämmelser äga nämligen tillämpning även i fråga om kronodomänerna, i den mån bestämmelsernas giltighet ej begränsats genom 1908 års kungörelse och stadganden i upprättade arrendekontrakt.

Beträffande arrendatorns rätt till ersättning för ifrågavarande arbeten stadgas i 21 punkten, att domänstyrelsen må för större odlingsarbeten, varav egendomen tillskyndas synnerlig fördel men av vilka arrendatorn under sin arrendetid ej kan tillgodogöra sig en kostnaden motsvarande inkomst, tillägga arrendatorn gottgörelse genom skälig minskning i ett eller flera års arrendeavgift. I övrigt innehålla ej förvaltningsgrunderna någon bestämmelse i förevarande avseende. Även härutinnan äro dessa sålunda ofördelaktigare för arrendatorn än 1927 års lag.

Arrendatorerna å de å kronoskogarna belägna jordbruksegendomarna äga enligt i arrendekontrakten intagna bestämmelser i regel verkställa nyodling endast efter medgivande av jägmästaren.

Enligt utredningsmännens mening bör ifråga om kronoarrendatorernas rätt att verkställa nyodling och därför erhålla ersättning gälla de stadganden, som i detta hänseende finnas intagna i 2 kap. 17 § allmänna nyttjanderättslagen. I förslaget till förvaltningsgrunder har därför icke upptagits några bestämmelser i förevarande hänseende.

Jämlikt föreskriften i 2 § andra stycket av förslaget komma följaktligen allmänna nyttjanderättslagens stadganden i tillämpning.

Särskilda bestämmelser om utarrendering av vissa å kronoskogar belägna jordbruks-egendomar (skogsjordbruk).

Under denna rubrik upptagas de särskilda utarrenderingsbestämmelser, som funnits böra stadgas för de å kronoskogarna belägna jordbruksegendomar, vilka prövas erforderliga för skötseln av skogarna. Att vid utarrendering av dessa egendomar, åt vilka utredningsmännen givit benämningen *skogsjordbruk*, icke i allo kunna tillämpas samma grunder som vid utarrendering av övriga kronan tillhöriga jordbruksegendomar under domänstyrelsens förvaltning följer av vad i den allmänna motiveringen anförts angående de förra egendomarnas ställning i förhållande till de skogar, å vilka de äro belägna. Vid avfattandet av de särskilda bestämmelserna hava utredningsmännen såsom förebild haft gällande lagstadganden angående arrende av fastigheter, som tillhöra bolag och vissa andra med dem likställda jordägare, sådana dessa stadganden utformats i norrländska arrendelagen och i 2 kap. allmänna nyttjanderättslagen. Dock hava berörda stadganden icke kunnat följas i alla delar. Den omständigheten att kronan är jordägare har föranlett, att i åtskilliga hänseenden avvikelser från bolagsstadgandena befunnits nödiga.

Det har redan förut (sid. 66) anmärkts, att de i 33—46 §§ upptagna särskilda bestämmelserna ej avse att uttömmande reglera utarrenderingen av de egendomar, å vilka de syfta, utan endast att meddela vissa särskilda föreskrifter utöver de allmänna bestämmelserna i 3—32 §§ och att således sistnämnda bestämmelser skola gälla även vid utarrendering av nu ifrågasvarande egendomar beträffande alla sådana förhållanden, som icke regleras genom de speciella bestämmelserna. Detta må här ytterligare understrykas. De viktigaste av de allmänna bestämmelserna, som sålunda skola gälla i avseende å utarrenderingen av skogsjordbruken, äro de som avse arrendatorns optionsrätt (9 §), ställandet av säkerhet för arrendevillkoren (11 §), brandförsäkring av egendomens åbyggnader (14 §), skyldighet för arrendatorn att verkställa trädesbruk m. m. och att vid avträdet av egendomen avlämna stråfoder (18 §) samt möjligheten att tillerkänna arrendatorn rätt till husbehovsvirke och till mulbete (23 §). Någon särskild motivering för att nämnda bestämmelser skola gälla även vid utarrendering av skogsjordbruken torde icke erfordras. Det bör dock vad särskilt angår optionsrätten framhållas, att samma skäl, som föranlett tillerkännandet av denna rätt åt arrendatorerna av de egentliga jordbruksdomänerna, väl så starkt tala för att rätten bör tillkomma även arrendatorerna av skogsjordbruken oavsett deras areal. Realiter innebär optionsrättens utsträckande till sistnämnda arrendatorer icke något nytt. Enligt vad utredningsmännen inhämtat hör det redan nu, trots att dessa arrendatorer icke hava någon författningsenligt grundad optionsrätt, till sällsyntheterna, att en arrendator av ett skogsjord-

bruk vid förnyad utarrendering av egendomen icke erhåller nytt arrendekontrakt om han så önskar. Så mycket mindre anledning finnes till att icke tillerkänna honom en verklig rätt i detta hänseende under samma villkor som gälla för andra kronoarrendatorers åtnjutande av optionsrätt. Avfattningen av 9 § 1 mom. av förslaget ger vid handen, att optionsrätt kan tillkomma arrendator av skogsjordbruk redan vid dess första utarrendering enligt de nya förvaltningsgrunderna.

33 §.

Bestämmelsernas tillämplighetsområde.

I denna paragraf angives tillämplighetsområdet för de särskilda utarrenderingsbestämmelserna. Förutsättningar för att desamma överhuvudtaget skola lända till efterrättelse vid utarrenderingen äro, enligt vad i paragrafen utsäges, dels att den egendom, som skall utarrenderas, är belägen å en kronoskog och dels att den prövas erforderlig för skogens skötsel. Föreligga dessa förutsättningar, är egendomen att anse såsom skogsjordbruk.

Vid prövningen huruvida en egendom skall anses erforderlig för skogsskötseln, vilken prövning bör ankomma på domänstyrelsen, bör det i första hand avgörande vara synpunkten av möjligheten att genom egendomens besättande med arrendator tillgodose kronans behov av mera stadigvarande arbetskraft för skogsdriften. Tänkbart vore att för specialbestämmelsernas tillämpning uppställa det villkoret, att vid utarrenderingen arbetsskyldighet å skogen ålades arrendatorn. Emellertid skulle ett sådant villkor åtminstone under nuvarande förhållanden, då arbetsskyldighet för arrendatorn i det närmaste undantagslöst uteslutits ur arrendekontrakten,¹ medföra, att specialbestämmelserna bleve så gott som obehövliga. Erforderligheten i och för sig av de särskilda bestämmelserna sammanhänger dock icke med en arrendatorn tilläventyrs ålagd arbetsskyldighet utan grundar sig ytterst därå, att arrendatorn för sin utkomst ej kan lita till allenast jordbruket utan måste för att kunna existera ägna sig även åt skogsarbete. Kronan bör alltid, vare sig arrendatorn har en genom kontraktet bestämd arbetsskyldighet eller icke, kunna räkna med att han använder sin från jordbruket lediga arbetskraft för skogsarbete åt kronan, i den mån sådant arbete finnes att tillgå. Med hänsyn härtill och då kronan näppeligen kan för sitt skogsbruk undvara denna arbetskraft, vars ersättande med arbetare från annat håll säkerligen i många fall skulle vara förenat med svårigheter, torde man vara berättigad utgå ifrån att, så snart en å en kronoskog belägen jordbruks-egendom, som kronan anser sig böra behålla i sin ägo, icke kan fullt försörja en arrendator, egendomen är erforderlig för skogens skötsel.

Enligt vad som framgår av de å sid. 28 ff. här ovan intagna uppgifterna över jordbruksegendomarna å kronoskogarna innehålla åtskilliga av dem

¹ Anledningen till det anmärkta förhållandet har uppgivits vara den genom 1927 års ändring av 2 kap. 7 § allmänna nyttjanderättslagen stadgade skadeståndsskyldighet för jordägare, som undandrager sig att tillhandahålla arrendatorn avtalat arbete. Om den tolkning av nämnda stadgande, som sålunda kommit till uttryck, är riktigt må lämnas öppet.

(67 st.) odlad jord till en vidd överstigande tjugufem hektar. Det torde kunna utan vidare förutsättas, att jordbruket å samtliga dessa större egendomar giver arrendatorerna deras fulla utkomst; något mera stadigt arbete å skogarna är således icke att förvänta av dessa arrendatorer. Då följaktligen berörda egendomar, i enlighet med de synpunkter som nyss utvecklats, icke äro att anse såsom erforderliga för skogarnas skötsel, böra under alla förhållanden dessa egendomar, vilka nu stå under skogsstatens vård och förvaltas i sammanhang med de skogar, å vilka de äro belägna, skiljas från skogsstaten, varav också följer, att vid utarrenderingen av dem skola följas de allmänna utarrenderingsbestämmelserna. I den mån även andra å kronoskogarna belägna, av skogsstaten nu förvaltade jordbruksegendomar än de nämnda större egendomarna äro av den storlek och beskaffenhet i övrigt, att de kunna anses giva full bärgning åt arrendatorerna, böra även de skiljas från skogsstaten och av domänstyrelsen utarrenderas efter samma grunder, som gälla i avseende å utarrendering av de egentliga jordbruksdomänerna. Med vad sist anförts åsyftas i all synnerhet de å kronoparkerna belägna s. k. huvudgårdarna under tjugufemhektarsgränsen.

Som bekant äro för tillämpligheten av norrländska arrendelagen och de särskilda bolagsstadgandena i 2 kap. allmänna nyttjanderättslagen uppställda vissa arealgränser för arrendet såväl uppåt som nedåt. Vad angår maximiarealgränsen är denna gemensam för båda lagarna, nämligen tjugufem hektar odlad jord. Minimiarealgränsen angives i norrländska arrendelagen till fyra hektar inrösningsjord och i allmänna nyttjanderättslagen till fyra hektar odlad jord.

Genom den av utredningsmännen förutsatta tillämpningen av 33 § på det sätt, att såsom skogsjordbruk skola i intet fall anses jordbruksegendomar med en areal odlad jord överstigande tjugufem hektar, kommer tillämplighetsområdet för de föreslagna särskilda utarrenderingsbestämmelserna, vad maximiarealgränsen angår, att praktiskt taget sammanfalla med tillämplighetsområdet för norrländska arrendelagen och de speciella bolagsstadgandena i allmänna nyttjanderättslagen. I motsats till nämnda lag och speciella stadganden förutsätter däremot 33 §, att de efterföljande särskilda bestämmelserna skola gälla utan hänsyn till någon minimiareal för arrendet, blott detta avser idkande av jordbruk. Någon anledning synes icke föreligga för att skogsjordbruk av mindre areal än fyra hektar, vare sig inrösningsjord eller odlad jord, skola i utarrenderingshänseende behandlas annorlunda än skogsjordbruk av större areal. Tvärtom torde det med fog kunna sägas, att arrendatorerna av skogsjordbruk äro i större behov av de förmåner, som de särskilda bestämmelserna medföra, ju mindre skogsjordbruken äro; arrendatorerna av de mindre och minsta egendomarna äro nämligen i högre grad än arrendatorerna av de större för sin utkomst beroende av arbete å kronoskogarna. Konkurrensen mellan jordbruket och skogen om arrendatorernas arbetskraft står uppenbarligen i omvänd pro-

portion till arrendegårdarnas storlek. Det kan i detta sammanhang bringas i erinran, att de i norrländska arrendelagen och i 2 kap. 45 § allmänna nyttjanderättslagen upptagna minimiarealgränserna icke fastställts på grund av någon mera allmänt stadgad övertygelse hos de lagstiftande myndigheterna om just nämnda gränserns absoluta företräde framför andra gränser. I mer än ett sakkunnigbetänkande, som föregått sagda lagstiftning, har minimigränsen föreslagits till två hektar; förslag har jämväl framkommit om att de särskilda bolagsbestämmelserna skulle, oavsett någon minimiarealgräns för arrendet, gälla så snart detta avsåg idkande av jordbruk. Att dock en dylik gräns blev fastställd och att den bestämdes på sätt som i de olika lagarna skedde sammanhänger säkerligen med en önskan att i viss mån tillmötesgå dem, som från början ställde sig avvisande mot en social arrendelagstiftning överhuvudtaget. Skall alls som alls en reglering ske även av utarrenderingen av de mindre och minsta skogsjordbruken — varken de riksdagsförhandlingar, som föranlett igångsättandet av förevarande utredning, eller departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet den 28 oktober 1932 berättiga till annat antagande än att detta är avsett — torde anledning saknas att ordna denna reglering efter andra grunder än regleringen av utarrenderingen av de större skogsjordbruken. Att låta de allmänna bestämmelserna i 3—32 §§ med deras för arrendatorerna betungande åligganden, särskilt vad angår nybyggnads- och underhållsskyldigheten, utan inskränkning gälla vid utarrendering av nu ifrågakommande egendomar kan icke ifrågakomma, och att för dem stadga särbestämmelser andra än dem, som äro avsedda för skogsjordbruken i allmänhet, synes obehövt.

34 §.

Överflyttande å överjägmästaren av domänstyrelsens åligganden och befogenheter. De jordbruksegendomar som avses i 33 §, de s. k. skogsjordbruken, förvaltas för närvarande i sammanhang med de kronoskogar, å vilka de äro belägna, och utarrenderas de av vederbörande överjägmästare, vilken dock, då arrendeavgiften och de arrendatorn i denna egenskap åliggande utskylderna sammanlagt överstiga sexhundra kronor, skall underställa arrendekontraktet domänstyrelsens prövning och godkännande. Det ligger i sakens natur, att skogsjordbruken fortfarande skola förvaltas av skogsstaten; härav följer, att utarrenderingen av dem såsom hittills bör verkställas av vederbörande överjägmästare, och bör denne också äga utöva de åligganden och befogenheter i övrigt, som i avseende å utarrenderingen av jordbruksegendom i allmänhet tillkomma domänstyrelsen. Någon anledning att härutinnan göra undantag för de större skogsjordbruken synes ej föreligga. En inskränkning i överjägmästarens befogenheter följer dock av den enligt nästföljande paragraf domänstyrelsen tillerkända rätten att i vissa fall bestämma kortare arrendetid än femton år, varjämte bör iakttagas dels, med hänsyn därtill att överjägmästaren ej är medelsförvaltare, att brandskadeersättning alltid skall uppbäras av domänstyrelsen och dels att frågor om utförande

av byggnadsarbeten och om ersättning åt arrendatorn i anledning av arrendet alltid skola avgöras av domänstyrelsen. Första stycket i 34 § innehåller bestämmelser i nu angivna hänseenden.

I andra stycket har intagits en bestämmelse om rätt för överjägmästaren att åt jägmästaren uppdraga prövningen av ansökning av arrendatorn att få från egendomen föra stråfoder och gödsel. Bestämmelsen i fråga är för-
anledd av samma skäl som ligga till grund för motsvarande bestämmelse i 30 §.

35 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om arrendetiden vid utarrendering av skogsjordbruk.

*Arrende-
tiden.*

En grundläggande princip vid utarrendering av all kronojord bör vara, att arrendetiden sättes så lång, att arrendatorn känner erforderlig trygghet vid besittningen av den arrenderade egendomen. Med beaktande av denna princip har enligt första stycket av denna paragraf den reguljära arrendetiden föreslagits till femton år för de skogsjordbruk, som innehålla minst fyra hektar vare sig inrösningsjord eller odlad jord allt efter egendomens belägenhet antingen i de landsdelar, där norrländska arrendelagen äger tillämpning, eller i annan del av riket. Arrendeavtal, som varit gällande femton år, må dock förlängas även för kortare tid. Härutinnan överensstämmer således förslaget med de för bolagsarrenden i olika landsdelar gällande stadgandena, allenast med den skillnad att utarrendering av kronoegendom på arrendatorns livstid icke medgivits, när därigenom kronans möjlighet att på annat sätt disponera över egendomen skulle i allt för hög grad beskäras. För skogsjordbruken under fyrahektarsgränsen föreslås däremot ingen lägsta arrendetid, utan må enligt den i andra stycket intagna bestämmelsen arrendetiden sättas till den för varje fall lämpligaste. Även sistnämnda bestämmelse står i samklang med vad som gäller för arrenden under bolag, men innebär å andra sidan förslaget i denna del ett avsteg från den eljest tillämpade principen, att alla skogsjordbruk skola behandlas lika oavsett arealen.

Vad angår de större skogsjordbruken har vidare i första stycket intagits den bestämmelsen att, om särskilda omständigheter visas föranleda därtill, domänstyrelsen må bestämma, att upplåtelsen skall ske på kortare tid än femton år. Såväl i 31 § norrländska arrendelagen som i 2 kap. 54 § allmänna nyttjanderättslagen finnes intagen en särskild bestämmelse om möjlighet till dispens från de stadganden, som i allmänhet skola gälla i avseende å bolagsarrenden. Utredningsmännen, som icke vilja föreslå någon allmän möjlighet till undantag från vad vid utarrendering av kronans skogsjordbruk skall gälla, hava dock ansett en dylik möjlighet böra finnas såvitt angår minimiarrendetiden. Bland de särskilda omständigheter, som i all synnerhet må föranleda en kortare arrendetid, hava först och främst upptagits de i 7 §

första stycket omförmälda förhållanden, som berättiga till utarrendering av kronojord i allmänhet på kortare tid än femton år. Vidare har såsom sådan särskild omständighet angivits, att optionsberättigad arrendator med hänsyn till ålder, hälsotillstånd eller dylikt eller på grund av att han ingått eller har för avsikt att ingå avtal om köp eller arrende av annan fastighet förklarar sig vilja avsluta arrendeavtal på kortare tid än femton år¹ eller att med hänsyn till kronans skogsbruk det för kronan är av synnerlig vikt, att utarrenderingen sker för kortare tid. Sistnämnda omständighet, nämligen den som hänför sig till kronans skogsbruk, har sin motsvarighet bland de särskilt angivna grunderna för dispens från de speciella bolagsstadgandena. Med hänsyn härtill hava utredningsmännen, om också med en viss tvekan, upptagit densamma bland de särskilda omständigheter, som må berättiga till undantag från den femtonåriga arrendetiden. Vad angår de angivna omständigheter, som hänföra sig till optionsberättigad arrendators personliga förhållanden, synes det uppenbart att, då någon sådan omständighet föreligger, hinder ej bör möta mot utarrendering på kortare tid. Däremot har bland grunderna för undantag icke upptagits det i 31 § norrländska arrendelagen och 2 kap. 54 § allmänna nyttjanderättslagen såsom normalfall för dispens angivna förhållandet, att på grund av det arrenderade områdets beskaffenhet och omfattning arrendatorn icke av jordbruket kan erhålla sin huvudsakliga bärgning. Ett upptagande av nämnda förhållande såsom berättigande till undantag från minimiarrendetiden skulle icke stå i god överensstämmelse med de av utredningsmännen åberopade motiven för behövligheten överhuvudtaget av särskilda utarrenderingsbestämmelser för kronans skogsjordbruk.

För utredningsmännen har det uppgivits, att arrendatorerna av de minsta skogsjordbruken vanligen äro obenägna att binda sig för längre arrenden. Vid de sammanträffanden, som utredningsmännen haft med representanter för denna kategori kronoarrendatorer, har det också bekräftats, att de, åtminstone för närvarande då på grund av företagna inskränkningar i avverkningarna å kronoskogarna skogsarbete ej alltid kan beredas arrendatorerna i önskvärd omfattning, ej gärna vilja ingå arrendekontrakt för längre tid. Såsom skäl för obenägenheten i detta hänseende har även uppgivits, att hos arrendatorerna gör sig gällande en strävan att, i den mån de ekonomiska resurserna det medgiva, övergå från mindre arrenden till större. För varje fall torde det vara att antaga att, därest även för de minsta skogsjordbruken föreskrevs en minimiarrendetid av femton år, undantagen från denna föreskrift skulle bliva regel. Med hänsyn härtill synes det icke omotiverat att, på sätt enligt andra stycket av förevarande paragraf föreslagits, stadga att, då arrendet omfattar mindre areal än i första stycket sägs upplåtelsen må ske för tid, som i varje fall finnes lämpligast.

¹ Jfr Sociala jordutredningens betänkande med förslag till vissa ändringar i den sociala arrendelagstiftningen, sid. 68 ff.

Stadgandet i tredje stycket av 35 § om viss uppsägningsrätt för arrendatorn överensstämmer med vad i denna del gäller för bolagsarrendatorer (3 § andra stycket norrländska arrendelagen och 2 kap. 46 § andra stycket allmänna nyttjanderättslagen).

36 §.

Även å skogsjordbruk skall, då utarrendering därav förestår, verkställas *Arrendeupp-
skattning.* under samma förutsättningar som vid utarrendering av annan jordbruksegendom. Av stadgandet i 34 § första stycket följer, att rätten att bestämma, huruvida under förhållande som avses i 8 § första momentet tredje stycket ny arrendeuppskattning skall äga rum, tillkommer överjägmästaren.

Enligt första stycket av förevarande paragraf har det föreslagits, att arrendeuppskattningen, liksom nu praktiseras, skall verkställas av vederbörande jägmästare ensam. Den större apparaten med två valda uppskattningsmän såsom deltagare i uppskattningsförrättningen läser icke såsom regel vara erforderlig vid utarrenderingen av skogsjordbruken.

Det har emellertid ansetts, att under särskilda förhållanden arrendator av skogsjordbruk bör vara berättigad att påfordra arrendeuppskattning å skogsjordbruken i samma form som vid de egentliga jordbruksegendomarna. Jämlikt 8 § 2 momentet jämfört med 34 § första stycket av förslaget skall överjägmästaren med stöd av den utav jägmästaren verkställda arrendeuppskattningen och övriga tillgängliga upplysningar fastställa de villkor, under vilka utarrenderingen bör äga rum, varefter arrendet på dessa villkor skall hembjudas optionsberättigad arrendator. Är arrendetiden bestämd till minst femton år, berättigas sådan arrendator enligt andra stycket av förevarande paragraf att, om han ej åtnöjes med de fastställda arrendevillkoren, i samband med anförandet av besvär hos domänstyrelsen över överjägmästarens beslut, påfordra ny arrendeuppskattning. Domänstyrelsen skall då förordna om sådan arrendeuppskattning, och skall denna i dylika fall hållas av en nämnd bestående av jägmästaren eller annan, som styrelsen utser, såsom ordförande samt två sådana uppskattningsmän, som omförmälas i 8 § 1 mom. En obetingad rätt att påfordra och erhålla arrendeuppskattning med nämnd har således enligt förslaget i de fall, då i överjägmästarens beslut angående arrendevillkoren arrendetiden bestämts till minst femton år, tillagts optionsberättigad arrendator, som på grund av missnöje med beslutet anför besvär mot detsamma hos domänstyrelsen. Enligt bestämmelse i 2 kap. 90 § av gällande instruktion för domänverket av den 11 februari 1921 (nr 64) är besvärstiden trettio dagar från det klaganden erhöi del av beslutet, således i förevarande fall från dagen för hembudet.

Genom den medgivna rätten för optionsberättigad arrendator att påfordra arrendeuppskattning med nämnd i alla de fall, då arrendetiden bestämts till femton år, komma i regel arrendatorerna av de skogsjordbruk, å vilka jord-

bruket är av någon betydelse, att erhålla dylik rätt. Enligt 35 § av förslaget må nämligen skogsjordbruk om minst fyra hektar endast i undantagsfall utarrenderas på kortare tid än femton år. Däremot komma arrendatorerna av de mindre skogsjordbruken i allmänhet icke att bliva delaktiga av rätten att påfordra arrendeuppskattning med nämnd, då arrendetiden för berörda skogsjordbruk enligt vad antagas må i regel komma att bestämmas till kortare tid. För sistnämnda arrendatorer gör sig intresset av att kunna påfordra en omprövning av den av jägmästaren verkställda arrendeuppskattningen uppenbarligen ej gällande i lika hög grad som för arrendatorerna av de större arrendegårdarna. Arrendeavgiften för de mindre gårdarna är i allmänhet jämförelsevis ringa och kan knappast fluktuera i någon nämnvärd grad. Vid arrendeuppskattningen tages huvudsakligen hänsyn till åbyggnadernas storlek och beskaffenhet. Några så komplicerade spörsmål torde icke kunna uppstå, att jägmästaren icke skulle kunna ensam pröva dem utan att därigenom arrendatorns intressen varda åsidosatta. På grund av det anförda och jämväl med hänsyn till önskvärldheten av att förvaltningskostnaderna för skogsjordbruken i görligaste mån hållas nere synes den omförmälda begränsningen av rätten till erhållande av ny arrendeuppskattning motiverad. Det är att bemärka att, då arrendeavtal, som varit gällande i femton år, i enlighet med vad som medgives i 35 § 1 mom. första stycket sista punkten, förlänges på kortare tid, de i det förlängda avtalet stipulerade villkoren förutsättas fortfarande skola vara gällande under den tid förlängningen avser, vadan i avseende å förlängning av avtalet arrendeuppskattning icke skall äga rum.

37 §.

Utarrenderingsförfarandet då optionsrätt icke förefinnes.

Vid utarrendering av skogsjordbruk, då optionsrätt till arrendet ej äger rum eller icke begagnas, lärer det i 10 § föreskrivna förfarandet med arrendets utbudande under hand eller å offentlig auktion ej böra tillämpas, åtminstone icke obligatoriskt eller i samma omfattning som vid utarrendering av annan jordbruksegendom. I de angivna fallen skall, såsom i förevarande paragraf utsäges, överjägmästaren vidtaga åtgärder för egendomens utarrendering till lämplig person. Överjägmästaren synes härvid böra äga handla på sätt han finner lämpligast för erhållande av arrendator, som vill godkänna de fastställda arrendevillkoren. Eventuellt må han äga utbjuda arrendet genom annonsering med iakttagande dock, att kostnaden icke står i oproportionerligt förhållande till vad genom annonseringen väntas kunna vinnas. Däremot synes auktionsförfarandet knappast lämpligt att tillgripa. Skulle trots de av överjägmästaren vidtagna åtgärderna — för vilka han givetvis bör anlita biträde av den underlydande skogspersonalen — arrendator, som är villig godkänna de fastställda arrendevillkoren, icke kunna erhållas, synes, såsom jämväl i förevarande paragraf utsagts, frågan om egendomens skötsel böra hänskjutas till domänstyrelsens bestämmande. Har sådant hänskjutande skett, kan domänstyrelsen eventuellt förordna, att nya försök skola göras

för erhållande av antaglig arrendator, eller ock medgiva, att egendomen må utarrenderas på för kronan sämre villkor än de av överjägmästaren en gång fastställda.

38 §.

I 12 § av förslaget är upptagen den allmänna bestämmelsen, att arrendeavgiften skall vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas på i paragrafen angivet sätt. Vid utarrendering av skogsjordbruk torde en sådan obligatorisk tudelning av arrendeavgiften icke böra föreskrivas, utan bör den utarrenderande myndigheten kunna få avgöra, huruvida och i vilken omfattning den ena eller andra formen för arrendeavgiften skall tillämpas. I överensstämmelse härmed har 38 §, som behandlar formen för arrendeavgiften, erhållit sin avfattning. Därjämte har det tillagts, att avgiften skall vara till beloppet bestämd; i avtalet skall således för hela arrendetiden angivas ett visst penningbelopp eller en fix kvantitet persedlar, som arrendatorn skall för brukandet av egendomen utgiva. Tillika har i paragrafen ansetts böra särskilt utsägas, att stadgandet att arrendeavgiften skall vara till beloppet bestämd icke utgör hinder för att arrendatorn tillförbindes att gälda avgifter för brandförsäkring av skogsjordbrukets åbyggnader. Slutligen har i senare punkten av paragrafen intagits en bestämmelse av innehåll, att arrendeavgiften skall erläggas till jägmästaren och att tiden för erläggandet skall bestämmas i arrendekontraktet.

Arrendeavgiften samt tiden och sättet för dess erläggande.

39 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om skyldighet för kronan att tillhandahålla arrendatorn för jordbruket nödiga byggnader och att å dessa byggnader verkställa de för deras bibehållande i brukbart skick erforderliga större reparationer. Dessa bestämmelser avvika i väsentlig mån från de i 13 § intagna allmänna bestämmelserna om byggnadsfrågans ordnande vid kronoarrenden. Arrendatorn av ett skogsjordbruk skall således aldrig kunna genom arrendekontraktet åläggas att verkställa erforderlig nybyggnad vare sig mot kontant ersättning eller mot avkortning å arrendeavgiften. Allt nybyggnadsarbete å skogsjordbruken skall utföras genom kronans försorg, vilket dock icke torde hindra, att under vissa förhållanden kronan genom särskilt avtal överenskommer med arrendatorn att för kronans räkning utföra arbetet.

Kronans byggnads- och underhållsskyldighet.

I fråga om nybyggnadsskyldigheten innebär förslaget intet avsteg från vad för närvarande vid utarrendering av de under skogsstaten ställda arrendegårdarna tillämpas. Kronan själv ombesörjer redan nu, att gårdarna äro bebyggda med nödiga hus. Enligt vad utredningsmännen inhämtat är tillväggångssättet vid nybyggnads utförande i allmänhet följande. Vederbörande jägmästare uppgör för sitt revir ett förslag till de nybyggnader, som han

anser erforderliga under det nästföljande året. Sedan förslaget av överjägmästaren med eget yttrande insänts till domänstyrelsen, granskar styrelsen detsamma och bestämmer det belopp, som må under det avsedda året disponeras för nybyggnadsändamål. Jägmästaren låter därefter utföra de av domänstyrelsen medgivna arbetena antingen, efter infordrande av anbud, genom entreprenör eller ock i kronans egen regi. Inom en del revir (i Bergslagen) förekomma stundom byggnadsarbeten till sådan omfattning, att det funnits lämpligt anställa en byggmästare, som kontinuerligt utför byggnadsarbeten för kronan. Någon gång kan avtal träffas med vederbörande arrendator om utförande av erforderligt byggnadsarbete mot ersättning som utbetalas i mån som arbetet utföres. Utredningsmännen föreställa sig, att även framdeles byggnadsfrågan vid skogsjordbruken bör kunna ordnas i huvudsak på samma sätt som hittills.

Vad angår underhållsskyldigheten stadgas i förevarande paragraf skyldighet för kronan att å de nödiga byggnaderna verkställa de för deras bibehållande i brukbart skick erforderliga reparationer, som ej äro av endast mindre omfattning enligt den i paragrafen intagna definitionen. Såsom tidigare (sid. 57) framhållits råder nu i fråga om skyldigheten att underhålla byggnaderna å skogsjordbruken i skilda landsdelar helt olika praxis. Enligt utredningsmännens uppfattning bör i detta hänseende enhetlighet råda för alla skogsjordbruk oavsett deras belägenhet och oavsett deras storlek. Av samma skäl, som föranlett att vid bolags arrendegårdar underhållsskyldigheten fördelats mellan jordägaren och arrendatorn på det sätt, att jordägaren tillförbundits att verkställa de större reparationerna och å arrendatorn lagts endast de mindre, föreslås nu, att samma fördelning skall gälla vid kronans skogsjordbruk.

Det har under utredningsmännens överläggningar i den nu förevarande frågan framkommit förslag att i de fall, då fullt underhåll av byggnaderna nu finnes arrendatorerna ålagt, detta system även framdeles bör tillämpas, åtminstone såvitt angår skogsjordbruk över fyrahektarsgränsen. Såsom skäl härför har anförts i huvudsak, att det tillämpade systemet fungerat väl och att, därest kronan alltid skulle vara pliktig utföra de större reparationerna, detta skulle medföra såväl ett minskat intresse från arrendatorernas sida att iakttaga aktsamhet vid byggnadernas användande som ock ökad kostnad för kronan för byggnadsunderhållet utan möjlighet att höja arrendeavgifterna i motsvarande grad. Den omständigheten att det nuvarande systemet kan hava fungerat väl — vilket dock synes hava bedömts endast under hänsyn till kronans intresse — utesluter icke, att det av utredningsmännen föreslagna systemet kan fungera än bättre, åtminstone om hänsyn tages även till arrendatorernas berättigade intresse. Gränsen mellan nybyggnad och större reparationer är synnerligen obestämd. Det synes ej böra förekomma, att nu ifrågavarande i allmänhet ekonomiskt svaga arrendatorer, vilka icke funnits böra åläggas någon nybyggnadsskyldighet ens mot kontant ersättning, skulle

tillförbindas en underhållsskyldighet, som omfattar även avhjälpandet av större brister. Kostnaden härför kan ofta uppgå till betydande belopp; i allt fall kan arrendatorn, då han ingår ett arrendekontrakt, i vilket full underhållsskyldighet ålägges honom, icke med tillförlitlighet bedöma omfattningen av den tunga han därigenom åtager sig. För utredningsmännen framstår det, då nu även utarrenderingen av kronans skogsjordbruk skall regleras, såsom kanske det mest angelägna, att de arrendatorer, som för närvarande hava sig full underhållsskyldighet ålagd, befrias från denna börda. Väl kan det måhända ej undvikas, att genom ett godkännande av utredningsmännens förslag kronans utgifter för skogsjordbruken varda i någon mån höjda. Men intressena böra vägas mot varandra. Det sociala intresset, att dessa arrendatorer, som nu föra en nog så tung kamp för tillvaron, få en välbehörlig förbättrad ställning, bör väga tyngre i vågskålen än det ekonomiska intresset, att kronans utgifter för skogsjordbruken ej ökas.

I 8 § norrländska arrendelagen och 2 kap. 48 § allmänna nyttjanderättslagen förekomma vissa stadganden i avseende å det fall, att ett bolag brister i sin lagenliga byggnads- och underhållsskyldighet. Då det icke kan förutsättas, att kronan skulle underlåta fullgöra vad kronan enligt förevarande paragraf åligger, hava några bestämmelser motsvarande de förenämnda bolagsstadgandena icke ansetts erforderliga. Däremot har till förebyggande av ovisshet vare sig från kronans eller från arrendatorns sida beträffande omfattningen av kronans skyldighet föreslagits ett särskilt stadgande, att i arrendekontraktet skall intagas bestämmelse om vilka byggnader kronans byggnads- (och underhålls-) skyldighet skall omfatta.

Å åtskilliga skogsjordbruk, som nu äro utarrenderade, tillhöra de för jordbruket avsedda husen helt eller delvis arrendatorn; så lär särskilt vara förhållandet å kronoparker i Blekinge och Kristianstads län. I den mån genom dylika hus egendomens behov av nödiga byggnader är tillgodosett, bör kronan vara fri från byggnadsskyldighet. En bestämmelse i detta hänseende har införts i första stycket av förevarande paragraf, varjämte i andra stycket upptagits en bestämmelse, enligt vilken utarrendering av skogsjordbruk även i obebyggt skick medgives.

40 §.

Enligt denna paragraf berättigas, med hänsyn till att skogsjordbruken förvaltas av skogsstaten, jägmästaren att bestämma det belopp, vartill de kronan tillhöriga åbyggnaderna å skogsjordbruk skola vara brandförsäkrade. Motsvarande befogenhet vid utarrendering av andra kronoegendomar tillkommer enligt 14 § 1 mom. domänintendenten. Vad i nämnda paragraf i övrigt finnes stadgat angående brandförsäkring gäller även vid utarrendering av skogsjordbruk, med iakttagande dock att, enligt vad som följer av 34 §, domänstyrelsens befogenhet att meddela föreskrift om den anstalt, i vilken försäkringen må sökas, samt, då anledning därtill förekommer, om försäkringsbeloppet skall utövas av överjägmästaren.

Brandförsäkring.

41 §.

Arrendatorns hävde- och underhållsskyldighet.

Första stycket i denna paragraf, som behandlar arrendatorns hävde- och underhållsskyldighet, är i huvudsak lika med motsvarande i 2 kap. 50 § allmänna nyttjanderättslagen innehållna stadganden angående bolagsarrendatorers hävde- och underhållsskyldighet. I fråga om motiven till att arrendatorns skyldighet att underhålla de kronan tillhöriga byggnaderna begränsats till att endast avse avhjälpandet av mindre reparationer hänvisas till vad här ovan anförts vid 39 §. Rättsförhållandet mellan kronan och arrendatorn i anledning av den senares hävde- och underhållsskyldighet regleras genom syner i enlighet med stadgandena i allmänna nyttjanderättslagen.

Då med vad i första stycket finnes föreskrivet icke överensstämmer, att tillträdande arrendator skulle vara berättigad att i enlighet med vad som stadgas i 17 § andra stycket uppbära ersättningsbelopp för brister i byggnad, hägnad m. m., som avträdaren enligt syn kunnat kännas skyldig utgiva, har det funnits nödigt att i andra stycket av förevarande paragraf upptaga en bestämmelse om att dylik rätt icke tillkommer arrendatorn.

42 §.

Ersättning åt arrendatorn för täckdikning.

I 19 § av förslaget finnes intagen den allmänna bestämmelsen, att i arrendekontrakten skall göras förbehåll därom, att arrendatorn skall vara pliktig att mottaga den ersättning för vid täckdikning använda tegelrör, som enligt lag må tillkomma honom, genom avkortning å ett eller flera års arrendavgift. Denna bestämmelse, som innebär avvikelse från allmänna nyttjanderättslagen, synes icke böra gälla vid utarrendering av skogsjordbruk. Har arrendatorn av ett sådant med iakttagande av föreskrifterna i 2 kap. 17 § nämnda lag verkställt täckdikning med tegelrör, som han själv anskaffat — något som dock ytterst sällan lär inträffa — bör han alltid vara berättigad att, så snart arbetet blivit behörigen utfört, erhålla ersättning av kronan för värdet av rören. I överensstämmelse härmed har i 42 § föreskrivits, att förbehåll som avses i 19 § icke må intagas i arrendekontraktet.

43 §.

Arrendatorns rätt till fiske.

Denna paragraf innehåller, i överensstämmelse med vad som finnes stadgat i 23 § norrländska arrendelagen och 2 kap. 52 § allmänna nyttjanderättslagen, bestämmelse om att arrendatorn icke må förbjudas att för husbehov nyttja fiske, som hör till den arrenderade jorden, i vidare mån än såvitt angår visst fiskevatten, där kronan låtit vidtaga särskild åtgärd till fiskets förbättrande, eller kräftfångst. Bestämmelsen i fråga innebär i viss mån avvikelse från den i 6 § av förslaget intagna allmänna bestämmelse, som medger att fiske, som hör till jordbruksegendom, vid utarrenderingen av egendomen må utan inskränkning undantagas från arrendet och upplåtas särskilt för sig.

44 §.

I denna paragraf föreskrives, såvitt angår skogsjordbruk, att besiktning, som enligt 27 § skall hållas å utarrenderad jordbruksegendom, skall förrättas av jägmästaren. Föreskriften är en följd av att skogsjordbruken stå under skogsstatens förvaltning. Vidare föreskrives i paragrafen, att föreläggande i enlighet med andra stycket i 27 § icke må meddelas vid besiktningar å skogsjordbruk. Sistnämnda föreskrift är föranledd av det sätt, varpå frågan om arrendatorns hävde- och underhållsskyldighet enligt 41 § här ovan ordnats.

Besiktningar.

45 §.

I denna paragraf föreskrives, att ifråga om utseende av synemän till verkställande av av- och tillträdessyner det tillkommer jägmästaren att iakttaga kronans rätt. Föreskriften är betingad av att skogsjordbruken stå under skogsstatens förvaltning.

Av- och tillträdessyn.

46 §.

Enligt den allmänna bestämmelsen i 32 § av förslaget må, för den händelse jordbruksegendom skall utarrenderas på kortare tid än femton år, utarrenderingen ske i den ordning domänstyrelsen bestämmer, och skall domänstyrelsen vid fastställandet av arrendevillkoren ej vara bunden av de allmänna bestämmelserna i förslaget och ej heller av stadgandena i allmän lag i den mån undantag från dem må göras. Detta stadgande bör uppenbarligen icke gälla vid utarrenderingen av skogsjordbruk. Av dessa komma säkerligen de, som falla under fyrahektarsgränsen, endast i undantagsfall att utarrenderas på så lång tid som femton år, och vad angår de större skogsjordbruken, kan det antagas, att på grund av förhållanden som avses i 35 § utarrenderingen även av dem i åtskilliga fall kommer att ske på kortare tid. Det har förty funnits nödigt föreskriva, att vad i 32 § finnes stadgat i avseende å utarrendering av jordbruksegendom på kortare tid än femton år icke skall äga tillämpning vid utarrendering av skogsjordbruk på kortare tid än femton år. Endast för det fall, att den kortare arrendetiden föranletts av att skogsjordbruket skall försäljas, har det medgivits att avvika från de vanliga bestämmelserna om utarrendering av skogsjordbruk.

Utarrendering på kortare tid än femton år.

3 kap. Om utarrendering för annat ändamål än jordbruk.

47 §.

Förevarande paragraf innehåller en bestämmelse av innebörd, att vid utarrendering av lägenhet för annat ändamål än jordbruk den utarrenderande myndigheten äger full frihet att efter förhandenvarande omständigheter bestämma såväl ordningen för upplåtelsen som villkoren därför, med

iakttagande dock av den i 2 kap. 57 § fjärde stycket allmänna nyttjanderättslagen förekommande bestämmelsen, att genom förbehåll i avtalet icke må stadgas inskränkning i arrendatorns rätt att vid överlåtelse av fastigheten kvarsitta och att ej heller för arrenderättens förverkande må stadgas annan grund än 2 kap. 36 och 37 §§ nämnda lag bestämma.

4 kap. Om tillämpningsföreskrifter.

48 §.

Denna paragraf innehåller medgivande för Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för tillämpningen av de i förordningen angivna förvaltningsgrunderna.

Förslag till kungörelse med sådana tillämpningsföreskrifter har av utredningsmännen utarbetats, och hänvisas här till innehållet i berörda förslag.

Övergångsbestämmelser.

För reglering av förhållandet mellan den nya förordningen, å ena, samt 1908 års kungörelse och eljest hittills tillämpad ordning beträffande utarrendering av jordbruksegendomarna under domänstyrelsens förvaltning, å andra sidan, äro vissa övergångsbestämmelser påkallade. I detta hänseende har följande ansetts böra vinna tillämpning. Äldre bestämmelser i ämnet skola efter dagen för den nya förordningens ikraftträdande icke vidare tillämpas, med undantag dock i följande avseenden. Den nya förordningen skall icke verka rubbning i de bestämmelser, vilka vid dess ikraftträdande äga tillämplighet beträffande därförinnan tillkomna arrendeförhållanden. Vidare må de äldre förvaltningsgrunderna och, såvitt angår skogsjordbruk, eljest tillämpad ordning kunna vid utarrendering av en jordbruksegendom följas även efter dagen för den nya förordningens ikraftträdande, därest i avseende å utarrenderingen före nämnda dag utarbetats vederbörligt förslag eller eljest vidtagits mera ingående förarbeten. Därvid skall likväl iakttagas, att länsstyrelserna icke vidare skola hava någon befattning med utarrenderingen av jordbruksdomänerna.

Från föreskriften att den nya förordningen icke skall hava tillbakaverkande kraft göres emellertid såtillvida undantag, att bestämmelsen i 12 § 2 mom. angående arrendeavgiftens erläggande skall tillämpas även i avseende å äldre arrendeförhållanden. Tillika skall iakttagas, att länsstyrelsernas befattning med jordbruksdomänernas utarrendering skall upphöra och att, där på grund av bestämmelser i arrendekontrakt eller äldre befattning förvaltningsåtgärd beträffande äldre arrendeupplåtelse ankommer på länsstyrelse, motsvarande befogenhet i stället skall utövas av domänstyrelsen eller efter dess förordnande av domänintendent.

Organisatoriska förändringar.

Utredningsmännen övergå härefter att behandla de organisatoriska förändringar, som på grund av domänverkets övertagande av länsstyrelsernas förvaltningsbestyr med utarrenderingen av jordbruksdomänerna eller av andra anledningar må befinnas erforderliga. Härvid få utredningsmännen till en början lämna några tillgängliga uppgifter angående kostnaden för länsstyrelsernas förvaltning av samma domäner. I sådant hänseende må erinras, att utredningsmännen för uppgörande av förslag till huvudgrunder för en decentraliserad förvaltning av prästlönejorden m. m. i sitt den 30 juni 1931 avgivna betänkande berört denna fråga. På grund av upplysningar från länsstyrelserna hava sagda utredningsmän uppskattat samtliga kostnader för länsstyrelsernas befattning med jordbruksdomänerna till 125 000 kronor årligen. Under år 1932 har domänstyrelsen från länsstyrelserna infordrat upplysningar å de ungefärliga utgifter, som under åren 1929, 1930 och 1931 åsamkats nämnda styrelser i nu omförmälda hänseende. I här nedan intagna tabell upptages i enlighet med av länsstyrelserna lämnade uppgifter medelkostnaden för år under sagda tre år för den å landskontoren anställda, för ändamålet erforderliga personalen. I dessa belopp ingår sålunda icke kostnad för skrivmaterialier och för lokalhyra, där sådan förekommer, icke heller ersättning för häradsskrivarnas, magistraternas och landsfiskalernas arbete med debitering och uppbörd av arrendemedel samt för delgivningar i ärenden rörande kronodomänerna.

Uppgift

å länsstyrelsernas kostnader för den å landskontoren anställda, för bestyret med kronans jordbruksdomäner erforderliga personalen (medeltal för åren 1929, 1930 och 1931).

Län	Kronor
Stockholms	6 000
Uppsala	2 000
Södermanlands	4 700
Östergötlands	7 540
Jönköpings	6 500
Kronobergs	3 000 ¹
Kalmar	4 000 ²

¹ Enligt länsstyrelsens uppgifter belöpa utgifterna sig till 3 000 å 3 500 kronor.

² Enligt länsstyrelsens uppgifter belöpa utgifterna sig till 4 000 å 5 000 kronor.

Län	Kronor
Gotlands	—
Blekinge	666
Kristianstads	4 900 ³
Malmöhus	6 000
Hallands	1 180 ⁴
Göteborgs och Bohus	4 000
Älvsborgs	3 500
Skaraborgs	7 962
Värmlands	1 000
Örebro	4 324
Västmanlands	1 100
Kopparbergs	1 200 ⁵
Gävleborgs	200
Västernorrlands	—
Jämtlands	216 ⁶
Västerbottens	133
Norrbottens	8
Summa kronor 70 129	

Förändringar i avseende å domänstyrelsen.

Förändringar beträffande tjänsteåliggandena.

De huvudsakliga skyldigheter med avseende å upprättande eller komplettering av kartor över kronodomäner, som nu på grund av Kungl. Maj:ts skrivelse till domänstyrelsen den 25 september 1896 åvila länsstyrelserna, komma att härefter överflyttas på domänstyrelsen. Styrelsen får sålunda att avgöra, om nya kartor behöva upprättas eller om äldre kartor äro i behov av komplettering, ävensom att i samband därmed meddela nödiga föreskrifter. Domänstyrelsen kan i förekommande fall hänvända sig till länsstyrelsen, som på grund av stadgandet i 20 kap. 10 § lagen om delning av jord å landet må förordna lantmätare eller annan behörig person att verkställa avmätning av egendomen i fråga.

På grund av bestämmelsen i 8 § 1 mom. andra stycket förvaltningsgrunderna ankommer det på domänstyrelsen att bestämma de områden för vilka uppskattningsmännen skola utses.

Domänstyrelsen övertager bestyret med verkställande av *hembud*, när vid förnyad utarrendering arrendator tillerkänts optionsrätt.

Domänstyrelsen ombesörjer länsstyrelsernas och kronobetjäningens åligganden jämväl i avseende å verkställandet av *övriga delgivningar*, infordran-

³ Enligt länsstyrelsens uppgifter belöpa utgifterna sig till 4 900 å 5 500 kronor.

⁴ Enligt länsstyrelsens uppgift hänför kostnaden sig till år 1930.

⁵ Enligt länsstyrelsens uppgifter belöpa utgifterna sig till 1 200 å 1 500 kronor.

⁶ Länsstyrelsen har anmärkt, att under åren 1929—1931 inga försäljningar av kronoegendomar förekommit inom länet och att de under åren 1932 och 1933 ovanligt talrika försäljningar av jordbrukslägenheter hade orsakat länsstyrelsen betydligt större kostnader.

det av förklaringar och handlingar samt införskaffandet av utredningar. Styrelsen lär därvid böra i största möjliga utsträckning använda sig av direkt skriftväxling.

När *arrende* skall utbjudas *under hand* eller å *offentlig auktion*, har domänstyrelsen att utarbeta erforderliga kungörelser ävensom ombesörja dessas införande i lämpliga tidningar eller tidskrifter. Efter hemställan av domänstyrelsen införas nu av länsstyrelserna samtliga kungörelser i den över landet mycket spridda, av Sveriges Allmänna Lantbrukssällskap utgivna tidskriften »Jordbrukarnas Föreningsblad». Det torde böra övervägas, huruvida man icke härefter lämpligen skulle kunna förenkla kungörelseförfarandet så att kungörelsen in extenso inflyter i en allmänt spridd rikstidning och att i ortstidning eller ortstidningar efter styrelsens bestämmande kungörelsen införas endast i kort sammanfattning med hänvisning till den tidskrift, i vilken fullständigare uppgifter kunna hämtas.

I fråga om *kassaredovisningen* och länsstyrelserna i samband därmed åvilande uppgifter hava utredningsmännen icke ansett lämpligt, att dessa göromål överflyttas på domänintendenterna. Ifrågavarande tjänstemän böra så vitt möjligt vara befriade från de rena expeditions göromålen för att i stället mera helt kunna ägna sig åt de egentliga förvaltningsuppgifterna. Med den utveckling postgiroväsendet numera erhållit torde hinder icke heller möta mot att kassaredovisningen och därmed sammanhängande bestyr skötas centralt hos domänstyrelsen.

Vad först angår uppbörden av arrendeavgifter äro domänstyrelsens kamrerarkontors åligganden för närvarande inskränkta till månatlig granskning av länsstyrelsernas räkenskaper samt kontroll av att samtliga kontrakterade arrendeavgifter bliva inbetalade med vederbörliga belopp. För sistnämnda ändamål föres å kontoret en arrendeliggare enligt viscardsystemet, där varje utarrenderad egendom har sitt särskilda kort, å vilket med ledning av länens räkenskaper eller erhållna avskrifter av domänstyrelsens beslut antecknas kontrakterat arrendebelopp, arrendetid, medgivna arrendeavkortningar, inbetalda belopp samt eventuellt medgivna betalningsansånd m. m. Då kontoret härefter i första hand skall omhänderhava dessa uppgifter, torde det bliva nödvändigt att upplägga ett särskilt förfallossystem över samtliga arrendeavgifter, vilka skola inbetalas till domänstyrelsen. Förandet av detta system kommer givetvis att kräva stor noggrannhet och omsorg. Det torde också i detta sammanhang böra bemärkas, att arrendebeloppens storlek hädenefter i alltjämt ökad omfattning måste uträknas med ledning av gällande markegångspriser å vissa slag av spannmål, smör m. m.

Med ledning av det upplagda förfallossystemet böra kravbrev i god tid före förfalldagen tillställas samtliga arrendatorer. För att i möjligaste mån underlätta detta arbete torde de tekniska hjälpmedel, som för närvarande stå till buds, böra utnyttjas. Med anlitande exempelvis av Remingtons postgiroskrivmaskin kunna samtidigt erhållas ifyllda inbetalningskort att till-

sammans med kravbrevet tillställas arrendatorerna samt uppbördslängder i erforderligt antal.

Inflytande avgifter komma såmedelst att direkt tillföras domänstyrelsens postgirokonto i Stockholm, och styrelsens kassakontor erhåller härigenom ökat arbete. Under nu rådande tryckta konjunkturer för jordbruket med därav följande bristande betalningsförmåga hos ett stort antal arrendatorer kommer ökningen att fördelas under delar av året. När mera normala förhållanden inträda, lär den väsentliga ökningen komma att koncentreras till den månad, under vilken uppbörden författningsenligt skall äga rum.

I likhet med vad som för närvarande sker beträffande oguldna virkeslikvider torde det bliva lämpligt, att kamrerarkontoret förnyar kraven till samtliga arrendatorer, vilka icke inom 14 dagar efter förfallodagen erlægga likvid; och böra arrendatorerna därvid tillika erinras om den lagstadgade påföljden vid dröjsmål med avgiftens betalning utöver en månad efter förfallotiden. Därest denna anmaning icke leder till önskat resultat inom ytterligare 14 dagar, torde indrivningsuppdrag böra lämnas åt domänfiskalen, därest icke särskilda skäl tala för beviljande av betalningsansånd.

I huvudsak liknande tillvägagångssätt torde komma till användning vid inkassering av andra inkomster för domänerna.

Sedan arrendator utfört arbete i enlighet med av domänstyrelsen meddelat beslut eller arbete, för vilket han enligt allmän lag är berättigad till ersättning, blivit vid besiktning av domänintendent eller annan avsynat och godkänt, bestämmer nu länsstyrelsen efter framställning av arrendator det belopp, som för arbetet bör tillgodokomma honom (*avkortningsbeslut*). Denna prövning kommer härefter att helt åvila domänstyrelsen, varjämte förekommande kontant utbetalning av medel för av arrendator utfört arbete också får ske genom styrelsens försorg. I detta sammanhang må erinras om den i det framlagda förslaget förordade förändringen i avseende å sättet för utbetalande till tillträdande arrendator av bristbelopp, som vid syn påsynats egendoms byggnad och hägnad m. m. Under det att enligt nu gällande bestämmelser ersättningen skall av länsstyrelsen utbetalas på en gång, har domänstyrelsen att tillhandahålla en tillträdare beloppet endast i den mån det visas, att han avhjälpit bristerna. För att kunna utföra detta åliggande torde det bliva nödvändigt att föra särskild räkenskap över sådana bristbelopp.

Länsstyrelsernas befattning med för arrendevillkorens fullgörande avlämnade *säkerhetshandlingar* kommer genom författningsförslaget att överflyttas på domänstyrelsen. Styrelsen kommer sålunda att förvara sådana handlingar och har att tillse, att borgen i behörig tid förnyas och att säkerhet i övrigt ej minskas i värde. Finner styrelsen ny borgen eller annan säkerhet böra anskaffas, skall styrelsen meddela arrendatorn föreläggande härom. Domänstyrelsen åligger vidare att, därest säkerheten utgöres av inteckning, tillse, att inteckningen varder i vederbörlig ordning förnyad.

Granskningen av domänintendenternas rapporter angående vad som förekommit vid under året verkställda *besiktningar* kommer härefter att helt åvila domänstyrelsen.

Länsstyrelse tillkommande skyldighet att meddela allmänna föreskrifter i avseende å de belopp, för vilka åbyggnaderna böra *brandförsäkras*, och beträffande anstalt, där försäkring må äga rum, överflyttas på domänstyrelsen. I stället för länsstyrelsen kommer domänstyrelsen att uppbära förekommande brandskadeersättning och i den mån för nybyggnad erfordras tillhandahålla arrendatorn sådan ersättning.

I övrigt överflyttas på domänstyrelsen åtskilliga andra *smärre skyldigheter*, som nu åvila länsstyrelserna. Domänstyrelsen får sålunda förordna ombud att bevaka kronans rätt för domänerna vid förekommande expropriationer och andra förrättningar, där dylikt förordnande alltjämt blir erforderligt, godkänna föreningar vid rågångstvister, laga skiften och vattenavledningsföretag m. m., utfärda åtskilliga andra kungörelser än de här ovan nämnda såsom vid ledigförklarande av tjänster o. d.

Av de uppgifter, som sålunda överflyttas på domänstyrelsen, kommer flertalet att åvila styrelsens jordbruksbyrå. Den ordinarie personalen å denna byrå utgöres för närvarande av en byråchef, en sekreterare med avlöning enligt 12 lönegraden i domänverkets löneplan, motsvarande den för sekreterare inom allmänna civilförvaltningen gällande högre lönegraden eller lönegrad B 26, och en notarie. Med hänsyn även till den stora arbetsbelastning, som redan nu åvilar jordbruksbyrån, blir det nödvändigt att för ett nöjaktigt utförande av de ökade göromålen till byrån knyta ytterligare en sekreterare med föredragningskyldighet. Åt denne nye sekreterare torde emellertid icke behöva givas högre löneställning än enligt 10 lönegraden i domänverkets löneplan, motsvarande lönegrad B 24 enligt allmänna civilförvaltningens löneplan.

Förändringar beträffande personalen.

Domänstyrelsens kamrerar-, kassa- och domänfiskalskontor komma även i enlighet med den lämnade redogörelsen att bliva berörda av det ökade arbetet. För förandet å kamrerarkontoret av förfalloliggaren och utskrivandet av kravbrev m. m. torde erfordras anställande av ett kvalificerat kvinnligt biträde. Arbetet med denna liggare måste nämligen vid varje tillfälle vara fullt å jour och kommer att bliva intensivast under första halvåret, då det brådskande bokslutsarbetet som bäst pågår. Å kassakontoret torde behov av ökad arbetskraft föreligga under den egenliga uppbördsterminen. I avseende å domänfiskalskontoret kan vidare förstärkning av arbetskraften med någon extra personal tidvis bliva erforderlig. Utredningsmännen hava ansett, att för tillgodoseende av sagda behov å kassa- och domänfiskalskontoren borde beräknas en utgiftsökning, motsvarande arvode till ett ordinarie kansli-biträde.

Kostnaden för den erforderliga förstärkningen av arbetskrafterna inom domänstyrelsen utgör sålunda

för en sekreterare	kronor	7 668:—
» två kanslibiträden	»	5 664:—
		Kronor 13 332:—

Förändringar i avseende å domänintendenterna.

Förändringar beträffande tjänsteåliggandena.

Genom länsstyrelsernas befrielse från bestyret med de för jordbruksförvaltningen avsedda *domänkartorna* komma vissa skyldigheter härutinnan att överflyttas på domänintendenterna. Sistnämnda befattningshavare få till åliggande förvaring av kartor och lantmäterihandlingar avseende jordbruksdomän. I god tid före löpande arrendetids utgång skall domänintendenten undersöka det befintliga kartmaterialet. Anses behov därvid föreligga av ny karta eller erfordras komplettering av äldre karta, skall anmälan om förhållandet göras hos domänstyrelsen.

Domänintendenten kommer vidare att ombesörja *utbud av arrende under hand*, att mottaga förekommande anbud samt att föra alla förberedande underhandlingar med spekulanterna. Domänintendent skall ock hålla *auktioner för utarrendering* av kronoegendom. En följd härav blir, att domänintendenten får hålla handlingarna angående auktionen tillgängliga för eventuella spekulanter och jämväl i övrigt tillhandagå med erforderliga upplysningar.

I stället för länsstyrelsen blir det domänintendenten, som i fråga om utseende av *synmän* har att iakttaga kronans rätt.

Det kommer att åligger domänintendent ombesörja, att *besiktningar* samt *av- och tillträdessyner* varda i behörig tid och ordning verkställda. Domänintendent har vidare att före den 1 februari varje år till domänstyrelsen inkomma med uppgift å de under nästföregående året förrättade besiktningar och syner samt att i samband därmed avlämna en kort sammanfattning angående det sätt, varpå arrendatorerna fullgjort sin underhålls- och hävdeskyldighet.

Domänintendent åligger att, om så anses erforderligt efter hörande av magistrat eller landsfiskal, före den 1 februari varje år till domänstyrelsen inkomma med uppgift om vederbörande *borgensmän* fortfarande äro i livet och vederhäftiga.

Tillsynen i första hand över att jordbruksdomän tillhörande åbyggnader äro så *brandförsäkrade*, att kronans rätt i händelse av eldsolycka icke äventyras, överflyttas på domänintendent.

Länsstyrelses åligganden med avseende å *granskningen av kontrakt* om upplåtelse av torp, varom förmåles i 26 § 1 mom. förvaltningsgrunderna,

övertagas av domänintendent. Denne får sålunda övervaka, att avskrift av dylika kontrakt inom förelagd tid insändas till honom. Befinnes vid granskningen av kontrakt, att den avtalade avgälden överstiger den i kontraktet mellan kronan och arrendatorn bestämda eller att torpkontraktet eljest innehåller olagliga eller olämpliga bestämmelser, skall domänintendent härom göra anmälan hos domänstyrelsen.

Såsom den lämnade redogörelsen giver vid handen komma vid länsstyrelsernas avkoppling domänintendenternas arbetsuppgifter att ökas. Att märka är emellertid, att domänintendenterna redan nu i sin egenskap av tjänstemän under länsstyrelserna åtminstone förberedelsevis biträda länsstyrelserna vid handläggningen av flertalet av nu berörda frågor. I samband med bedömande av de förändringar med avseende å domänintendenternas tjänstgöringsförhållanden, som med hänsyn till de ändrade arbetsuppgifterna möjligen skulle kunna ifrågasättas, hava utredningsmännen ansett nödigt överväga, huruvida den nuvarande anställningsformen för domänintendent är den i alla avseenden lämpligaste, om icke åt domänintendent, vilken nu måste hava förordnande av domänstyrelsen eller länsstyrelsen till varje förrättning, utöver vad författningsförslaget i sådant hänseende inrymmer, borde kunna givas självständigare förvaltningsbefogenheter, samt huruvida icke en mera ändamålsenlig indelning av de nuvarande tjänstgöringsområdena skulle låta sig göra, därvid omreglering av nuvarande arvoden borde äga rum.

Förändringar beträffande tjänstgöringsförhållandena.

Innan utredningsmännen ingå på dessa spörsmål, få utredningsmännen lämna några upplysningar angående nu rådande förhållanden. I bilaga III till betänkandet lämnas en redogörelse för vissa bestämmelser angående domänintendenternas förvaltningsbestyr beträffande kronans jordbruksdomäner; och få utredningsmännen här hänvisa till bilagans innehåll.

Nuvarande ordning.

I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts beslut den 18 november 1932 finnas domänintendenter för närvarande anställda i Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro och Västmanlands län; och åligger det domänintendenten i Södermanlands län att tillsvidare tillika utföra utarrenderings- och besiktningsförrättningar samt ombudsmannaskap vid syner å kronans jordbruksdomäner i Stockholms län, domänintendenten i Jönköpings län att tillsvidare tillika utföra enahanda göromål i Kronobergs län, domänintendenten i Älvsborgs län att tillsvidare tillika utföra enahanda göromål i Göteborgs och Bohus samt Värmlands län ävensom domänintendenten i Västmanlands län att tillsvidare tillika utföra enahanda göromål i Uppsala, Gävleborgs och Kopparbergs län. Tiden för nu gällande förordnanden utlöper med utgången av år 1934. Tjänstgöringsområdenas storlek med avseende å antalet egendomar samt tomt- och åkerarealens omfattning framgår av här nedan intagna tabell. Däri lämnade uppgifter äro hämtade ur

domänstyrelsens senaste femårsberättelse, grundad på förhållandena vid utgången av år 1930. Tjänstgöringsområdena äro ordnade efter storleken av tomt- och åkerarealen. I tabellen hava vidare upptagits de domänintendenterna tillkommande arvodena.

L ä n	Antal egen- domar	Areal, tomt och åker	Arvode
		har	Kronor
Skaraborgs	201	11 917	5 300
Malmöhus	206	10 474	5 300
Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Värmlands	207	8 013	5 300
Östergötlands	174	7 725	4 500
Stockholms och Södermanlands	218	7 707	5 300
Uppsala, Västmanlands, Kopparbergs och Gävle- borgs	155	7 093	5 000
Kristianstads	113	5 704	4 000
Kalmar	79	4 245	3 000
Örebro	73	2 949	3 000
Jönköpings och Kronobergs	185	2 821	5 300
Hallands	29	1 810	1 200
	1 640	70 458	47 200

Då domänintendenterna å sina arvoden åtnjuta dyrtidstillägg såsom för oreglerad statstjänst (f. n. 27 %), kommer totala kostnaden för arvoden åt domänintendenterna att uppgå till 59 944 kronor.

Ersättning för tjänsteresor åtnjutes enligt rese- och traktamentsklass II C i gällande allmänna resereglemente.

Uttalande
angående
anställnings-
formen.

Vad först angår anställningsformen för domänintendent torde det icke alltid vara till fördel för tjänstens kontinuerliga bedrivande, att förordnandena meddelas för så korta tidsperioder som två år. Ett uppförande av domänintendentsbefattningarna på ordinarie stat torde dock åtminstone för närvarande icke böra ifrågakomma. Hinder bör emellertid icke möta mot att domänintendenterna anställas antingen för en tid i regel ej understigande sex år eller eventuellt tillsvidare. Domänintendenterna böra enligt utredningsmännens mening såsom hittills utses bland jordbrukarnas egna led och böra helst vara förtrogna med förhållandena inom tjänstgöringsdistriktet. Vid befattningens tillsättande bör huvudvikten läggas vid ådagalagda insikter och erfarenhet i lantushållning med vad därtill hör.

Domänintendenterna torde såsom hittills böra förordnas av Kungl. Maj:t efter förslag av domänstyrelsen, som ombestyr kungörande av befattningarnas ledigförklarande och mottager ansökningshandlingarna.

Uttalande
angående
självständi-
gare förvalt-
ningsbefo-
genheter.

Vad härefter frågan om beredande av självständigare förvaltningsbefogenheter åt domänintendent beträffar måste denne, såsom ovan framhållits, för närvarande hava skriftligt förordnande till varje förrättning. För att icke efter länsstyrelsernas avkoppling onödigtvis tynga arbetet inom domänstyrel-

sen och med hänsyn till önskvärdheten av smidigare arbetsformer över huvud taget böra förrättningar i större utsträckning än för närvarande kunna företagas utan förordnande. Enligt utredningsmännens mening erfordras i regel förordnande endast i avseende å arrende- och saluvärderingar av kronoegendom. Alla övriga ordinarie förrättningar bör det automatiskt åvila domänintendent att utföra. Domänintendent bör sålunda hava att utan uppdrag i varje särskilt fall verkställa besiktningar och därav föranledda efterbesiktningar, såsom kronans ombud närvara vid av- och tillträdessyner, lantmateriförrättningar samt torrlägnings- och andra dylika företag, om för avgivande av yttrande över ansökning om utförande av nybyggnads- eller andra förbättringsarbeten vid kronoegendom besiktning å platsen erfordras, hålla dylik förrättning samt verkställa besiktning för avsyning av utförda arbeten. Under förutsättning att det besparingsreglemente för domänintendenternas resor, som av utredningsmännen här nedan förordas, blir verklighet, torde icke heller några vägande invändningar kunna framställas mot införande av bestämmelser i nu föreslagen riktning. Dylika bestämmelser böra lämpligen meddelas i instruktionsväg.

Vad slutligen angår tjänstgöringsområdena framgår av ovanberörda tabell att dessas storlek växlar icke oväsentligt. Under det att det största distriktet, Skaraborgs län, omfattar 201 egendommar med en sammanlagd tomt- och åkerareal av 11 917 har, innehåller det minsta distriktet, Hallands län, endast 29 egendommar med en total tomt- och åkerareal av 1 810 har. Det kan sättas i fråga, om det i längden gagnar den förevarande verksamheten, att domänintendentsbefattningen som regel uppehålls huvudsakligen såsom bisyssla. Enligt utredningsmännens mening måste det ur åtskilliga synpunkter anses förmånligt, om förvaltningsområdena kunde tilltagas så stora, att tjänstemännen i stort sett bleve helt upptagna av denna verksamhet. Härigenom skulle möjliggöras bestämmande av sådana arvoden, att av befattningshavarna kunde fordras, att de icke ägnade sig åt annan mera omfattande verksamhet. Genom att antalet tjänstemän såmedelst komme att nedbringas, borde även utsikterna till erhållande av större enhetlighet vid förvaltningsbestyrens handläggning komma att öka.

För bedömande av frågan huru stort ett distrikt bör vara för att innehavaren därav skall hava sin huvudsakliga sysselsättning må framhållas följande. Här ovan omförmälda 1875 års domänkommitté föreslog i sitt den 19 maj 1876 avgivna betänkande, att landet måtte uppdelas i sju domänintendentsdistrikt. I ett den 15 februari 1922 avgivet underdånigt utlåtande har domänstyrelsen ifrågasatt en utökning av domänintendenternas dåvarande tjänstgöringsområden, varigenom dessas antal skulle komma att inskränkas till sex. Av de nuvarande domänintendentsdistrikten omfattar såsom ovan upplysts av tomt och åker Skaraborgs än 11 917 har och Malmöhus län 10 474 har. Det är att antaga, att domänintendenterna i nämnda två län i det närmaste hava full sysselsättning av sin befattning.

Utkast till
ny distrikts-
indelning.

Med beaktande jämväl av de ökade arbetsuppgifter, som tillkomma domänintendent efter omorganisationen, hålla utredningsmännen före, att ett egendomsbestånd, omfattande cirka 10 000 har tomt och åker, som regel skulle bliva en lämplig arbetsbörda för en man. Äro egendomarna spritt belägna, blir arbetet drygare än om fastigheterna ligga mera samlade. Egendomarnas koncentrerings till de rena jordbruksdistrikten är ägnad att underlätta förekommande förvaltningsbestyr. Då tomt- och åkerarealen för samtliga egendomar enligt tabellen å sid. 142 utgör 70 458 har, skulle, om en uppdelning i överensstämmelse med vad sålunda ifrågasatts kommer att ske, antalet distrikt komma att inskränkas från nuvarande elva till sju.

Med ledning av uppgifterna i domänstyrelsens tryckta förteckning av år 1930 hava utredningsmännen uppgjort följande utkast till distriktsindelning.

Distriktets benämning och omfattning	Antal egendomar	Tomt och åker har
<i>Första distriktet:</i>		
Kopparbergs, Gävleborgs, Västmanlands och Uppsala län, Stockholms län, med undantag av Värmdö skeppslag samt Svartlösa, Öknebo och Sotholms härad, ävensom Stockholms stad	289	10 148
<i>Andra distriktet:</i>		
Av Stockholms län Värmdö skeppslag samt Svartlösa, Öknebo och Sotholms härad, Södermanlands och Örebro län samt av Östergötlands län Finspångaläns, Bråbo, Memmings, Lösings, Östkind och Björkekind härad ..	191	9 248
<i>Tredje distriktet:</i>		
Östergötlands län, med undantag av Finspångaläns, Bråbo, Memmings, Lösings, Östkind och Björkekind härad, av Kalmar län Norra Tjusts, Södra Tjusts, Sevede och Tunaläns härad samt av Jönköpings län Norra Vedbo, Vista, Tvetta och Södra Vedbo härad	218	8 896
<i>Fjärde distriktet:</i>		
Skaraborgs län	201	11 917
<i>Femte distriktet:</i>		
Värmlands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län, av Jönköpings län Mo och Västbo härad samt Hallands län med undantag av Tönnersjö och Höks härad	228	9 248
<i>Sjätte distriktet:</i>		
av Jönköpings län Östbo, Västra och Östra härad, Kalmar län, med undantag av Norra Tjusts, Södra Tjusts, Sevede och Tunaläns härad, Kronobergs och Blekinge län, ¹ av Hallands län Tönnersjö och Höks härad samt Kristianstads län med undantag av Albo, Järrestads och Ingelstads härad	278	8 879

¹ Egendomarna inom Blekinge län äro f. n. icke underställda någon viss domänintendent. Då av de därstädes befintliga två jordbruksdomänerna den ena redan försålts och den andra egendomen är avsedd att försäljas, hava dessa fastigheter icke här medräknats.

Distriktets benämning och omfattning	Antal egen- domar	Tomt och åker har
<i>Sjunde distriktet:</i>		
av Kristianstads län Albo, Järrestads och Ingelstads härad samt Malmöhus län	235	12 122
	Summa 1 640	70 458

Den sålunda föreslagna distriktsindelningen finnes utmärkt å den å sid. 146 intagna kartan.

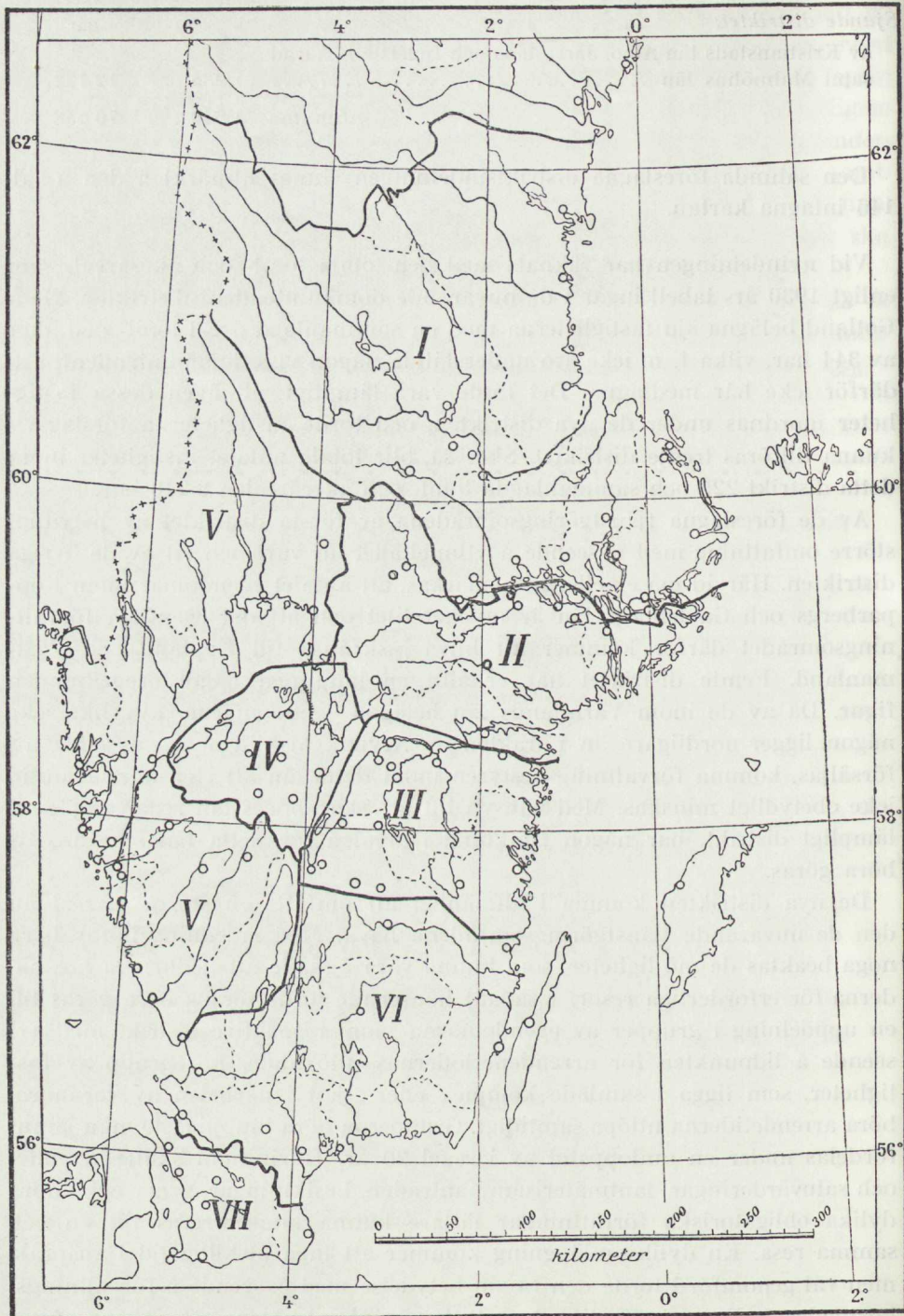
Vid nyindelningen har räknats med den totala tomt- och åkerareal, som enligt 1930 års tabell ingår i de nuvarande domänintendentsdistrikten. De å Gotland belägna sju fastigheterna med en sammanlagd areal tomt- och åker av 344 har, vilka f. n. icke äro underställda någon viss domänintendent, äro därför icke här medtagna. Det torde vara lämpligt, att även dessa fastigheter inordnas under de nya distrikten, och torde fastigheterna förslagsvis kunna tillföras tredje distriktet. Sker så, blir totala antalet fastigheter inom detta distrikt 225 och sammanlagda tomt- och åkerarealen 9 240 har.

Av de föreslagna tjänstgöringsområdena är första distriktet av betydligt större omfattning med avseende å ytinnehållet än vart och ett av de övriga distrikten. Härvid må emellertid bemärkas, att antalet egendommar inom Kopparbergs och Gävleborgs län är mycket litet och att det egentliga förvaltningsområdet därför kommer att bliva inskränkt till Uppland och Västmanland. Femte distriktet har erhållit en lång och något oregelbunden figur. Då av de inom Värmlands län belägna egendomarna, av vilka icke någon ligger nordligare än i trakten av Arvika, åtskilliga äro avsedda att försäljas, komma förvaltningsbestyren inom detta län att i en nära framtid icke obetydligt minskas. Med hänsyn till att Skaraborgs län redan utgör ett lämpligt distrikt, har någon jämkning i arealen för detta län icke ansetts böra göras.

De nya distrikten komma i allmänhet att omfatta en större ytareal än den de nuvarande tjänstgöringsområdena hava. Med anledning härav böra noga beaktas de möjligheter, som kunna vara ägnade att nedbringa kostnaderna för erforderliga resor. I sådant hänseende torde försök böra göras till en uppdelning i grupper av egendomarna inom respektive distrikt med avseende å tidpunkten för arrendeperiodernas utlöpande. För grupp av fastigheter, som ligga i samlade komplex eller eljest i närheten av varandra, böra arrendetiderna utlöpa samtidigt. Grupperna böra i möjligaste mån jämnt fördelas under en omloppstid av i regel 20 år. Härigenom skulle arrende- och saluvärderingar, lantmåterisammanträden, besiktningar, syner och andra dylika obligatoriska förrättningar lättare kunna koncentreras till en och samma resa. En dylik omläggning kommer att taga åtskillig tid i anspråk, men väl genomförd torde den få sin betydelse med avseende å förvaltningskostnaderna. Den omständigheten att domänintendenterna efter omorganisa-

Utkast till nya domänintendentsdistrikt.

tionen i större utsträckning än tidigare hava möjlighet att själva planera sina resor kan även förväntas komma att medverka till kostnadernas nedbringande.

Det har varit utredningsmännens avsikt att framlägga definitivt förslag till ny distriktsindelning och att i samband därmed föreslå arvodesreglering för domänintendenterna. Emellertid finnas vissa omständigheter, som inverka på dessa spörsmål och vilka nu icke kunna helt överblickas. Vid den enligt 33 § i de föreslagna förvaltningsgrunderna på domänstyrelsen ankommande prövningen, vilka av de å kronoskogarna befintliga jordbruksfastigheterna kunna finnas erforderliga för skogarnas skötsel, är att förvänta, att åtskilliga av de större egendomarna komma att överföras till jordbruksdomäner och behandlas i enlighet med för dessa fastställda regler. En dylik åtgärd kommer att öka de förvaltningsobjekt, vilka som regel skola stå under domänintendenternas tillsyn. Å andra sidan böra också uppmärksammas de möjligheter till förenkling av förvaltningsapparaten, som den nya ordningen lämnar. Enligt 31 § äger domänstyrelsen, om besparing i kostnaden kan vinnas, uppdraga åt jägmästare eller annan lämplig person att i avseende å utarrendering av egendom och med arrendet sammanhängande förhållanden utöva de åligganden och befogenheter, som enligt förvaltningsgrunderna tillkomma domänintendent. Möjlighet finnes således att vid förvaltningen av avlägset belägna jordbruksegendomar eller som eljest ligga mindre väl till att skötas av domänintendenten utnyttja exempelvis jägmästaren som domänintendent.

Vad angår arvodet åt domänintendenterna efter genomförandet av den nya distriktsindelningen vilja utredningsmännen endast uttala, att vad som i avlöningshänseende nu gäller för ordinarie revirförvaltare synes kunna tjäna till ledning vid bestämmandet av berörda arvode. Huruvida därvid likalönsprincipen bör följas eller om arvodet för befattningshavarna bör jämkas i förhållande till den olikhet i arbetsbelastningen, som alltjämt måste bliva rådande, må lämnas öppet. Då domänintendenterna efter länsstyrelsernas avkoppling från utarrenderingsbestyren komma att förvara kartor och andra handlingar rörande domänerna samt — i stället för såsom nu å länets landskontor — å boningsorten mottaga förekommande besök av arrendatorerna, förefaller skäligt, att domänintendenterna utöver arvodet tillerkännes visst bidrag till kostnaderna för hållande av expeditionslokal m. m. Regleringen av avlöningsförmånerna torde, oaktat utökningen av göromålen, kunna genomföras inom ramen för de nuvarande kostnaderna.

I detta sammanhang må erinras om de bestämmelser angående ersättning för tjänsteresor, som gälla för skogsstatens tjänstemän. Dessa bestämmelser finnas innefattade i kungl. kungörelsen den 20 juli 1925 (nr 377) angående tjänstemän vid domänverket tillkommande resekostnads- och traktamentsersättning (resereglemente för domänverkets tjänstemän). Av innehållet i författningen må här återgivas följande.

Uttalande
angående
ny arvodes-
reglering.

Jägmästare erhåller resekostnadsersättning med ett, för månad bestämt, fast respenninganslag, och åligger domänstyrelsen inordna befattningshavarna i vissa i författningen närmare angivna resekostnadsgrupper. Vid inordningen i grupper har domänstyrelsen att taga hänsyn till tjänstgöringens art och omfattning, tjänstgöringsområdenas utsträckning och inom desamma befintliga kommunikationer samt dessas beskaffenhet. Skulle respenninganslag befinnas hava varit otillräckligt för befattningshavares verkliga utgifter för resor under ett och samma kalenderår, äger domänstyrelsen, om så prövas vara av omständigheterna påkallat, tilldela befattningshavaren skäligen tillägganslag. Jägmästare, som åtföljer överordnad vid inspektionsresa, äger för dylik resa utbetomma resekostnadsersättning enligt allmänna resereglementet med några smärre inskränkningar. Vid regelbundet eller ofta återkommande resor, som innefattas i tjänstemans vanliga tjänsteutövning, utgår traktamentsersättning till jägmästare för dag med 8 kronor och för natt med 3 kronor samt till överjägmästare för dag med 11 kronor och för natt med 4 kronor. Vid beräkning av dylik ersättning skall iakttagas förutom annat, att traktamentsersättning utgår endast för använd tid under resa, som sträckt sig mera än 8 kilometer, eller under förrättning, som verkställts på längre avstånd än 8 kilometer från bostaden, räknat i rak riktning från denna, och att vid frånvaro från bostaden under kortare tid än 6 timmar traktamentsersättning ej utgår.

I sin år 1932 avgivna berättelse hava riksdagens revisorer vid granskningen av räkenskaperna för statens utarrenderåde jordbruksdomäner under år 1931 funnit sig böra ifrågasätta, huruvida icke besparingsbestämmelser av samma slag som de, vilka gälla i fråga om resekostnads- och traktamentsersättning till personal vid statens skogsdomäner, borde komma i tillämpning beträffande personalen vid statens jordbruksdomäner.

Enligt utredningsmännens mening bör också besparingsreglemente lämpligen införas för domänintendenternas resor. Bestämmelser härutinnan torde böra utfärdas, så snart domänintendenternas tjänstgöringsområden kunnat definitivt avgöras och arvodena till befattningshavarna blivit reglerade. Utredningsmännens tidigare skisserade förslag att domänintendenterna skola i vidgad omfattning kunna själva planera sina resor bör i och för sig underlätta genomförandet av åtgärder i sådant syfte. De för jägmästare härutinnan fastställda grunderna torde i stort sett kunna göras tillämpliga även för domänintendenterna. På grund av domänintendentsdistriktens större utsträckning och då dessa distrikt mera bliva jämförliga med en överjägmästares kan ifrågasättas, huruvida traktamentsersättning åt domänintendent skäligen bör bestämmas lägre än vad i sådant hänseende tillkommer överjägmästare.

Det förutsattes, att intill dess den nya distriktsindelningen blir genomförd någon ändring beträffande de domänintendenterna för närvarande tillerkända arvodesförmånerna icke skall företagas.

B I L A G O R

Bilaga I.

Protokoll, fört vid 1932 års kronojordsutrednings studieresa i mellersta och södra Sverige år 1933.

Sedan statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet efter därom gjord hemställan funnit gott medgiva, att 1932 års kronojordsutrednings ledamöter jämte sekreterare fingo under en tid av högst tolv dagar företaga resor till olika kronans jordbruksdomäner samt torp och arrendegårdar å kronoparker, anträdde utredningsmännen jämte undertecknad sekreterare resan från Stockholm den 28 juni.

Den 28 juni

besöktes följande kronodomäner.

1. *Arnö* i Övergrans socken, Uppsala län. Egendomen omfattade 91·90 hektar åker och tomt samt 17·56 hektar odlings- och ängsmark. Arrendetiden löpte på tjugu år från 1918. Arrendeavgiften utgjorde 4 350 kronor. Egendomen var bebyggd med synnerligen ståtliga mangårdsbyggnader, bestående av en slottsliknande huvudbyggnad och två flyglar. Huvudbyggnaden, uppförd år 1729 och innehållande 11 rum jämte kök, uthyrdes av arrendatorn till annan person. Arrendatorn själv bebodde en av flygelbyggnaderna innehållande sex rum och kök. Egendomen var i övrigt bebyggd med ett anmärkningsvärt stort antal hus. Antalet av samtliga byggnader uppgick enligt arrendatorns uppgift till 24, av vilka vissa dock ägdes helt eller delvis av arrendatorn. I stallbyggnaden fanns plats för 10 hästar, i ladugården för 38 kor. Samtliga byggnader befunnos i gott stånd.

2. *Grillby* i Villberga socken av Uppsala län, innehållande 49·77 hektar tomt och åker samt 0·17 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden löpte på 10 år från 1926. Arrendesumman uppgick till 2 200 kronor. Egendomen, som förut utgjort länsmansboställe, var bebyggd med medelgoda och i förhållande till egendomens storlek tillräckliga byggnader. Å egendomen föddes f. n. 18 kor och 9 hästar. Arrendatorn hade från 1913 till 1918 arrenderat egendomen av boställsinnehavaren och därefter av kronan.

3. *Johannesbergs kungsladugård* inom Västerås stad, innehållande 200·88 hektar tomt och åker samt 27·95 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden omfattade åren 1932—1939. Arrendeavgiften uppgick till 7 200 kronor. Å egendomen fanns en äldre ståtlig mangårdsbyggnad. Stallet, som uppförts år 1903, var rymligt men av något svag resning. Å egendomen funnos två hus med arbetarbostäder. Det ena av dessa, som uppförts för en kostnad av 14 000 kronor och som innehöll tre lägenheter om ett rum och kök, var tämligen nytt och av god beskaffenhet, det andra däremot var gammalt och i mindre gott stånd. Mot övriga hus förekom ingen anmärkning. Å egendomen föddes 18 hästar och 80 kor.

Arrendatorn anförde, att därigenom att den till egendomen hörande hagmarken vore undantagen från arrendet och ställd under skogsstatens vård, vore arrenda-

torns dispositionsrätt över hagmarken allt för mycket inskränkt. Vidare förklarade arrendatorn sig anse, att vid arrendeuppskattningen den omständigheten att egendomen vore belägen i närheten av en stad icke borde inverka förhöjande å arrendeavgiften. Numera inverkade nämligen icke närheten till staden på möjligheterna att erhålla avsättning för egendomens produkter, och icke heller medförde nämnda omständighet, att ett bättre pris för produkterna kunde erhållas. Att egendomen vore belägen i närheten av staden medförde däremot, att lantarbetarnas löneanspråk stegrades under inflytande av den högre lönenivån för industriarbetare.

Arrendatorn uttalade därjämte det önskemål, att länsstyrelsernas befattning med kronoegendomars utarrendering såsom medförande onödigt dröjsmål vid ärendenas behandling måtte upphöra.

4. *Kungsörs kungsladugård* i Kung Karls och Kungs-Barkarö socknar i Västmanlands län. Egendomen innehöll 409.58 hektar tomt och åker och 49.89 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden omfattade åren 1916—1936 och arrendeavgiften uppgick till 9 450 kronor. Egendomen består av två sammanslagna brukningsdelar, Norra kungsladugården och Södra kungsladugården. Den förra var bebyggd med mangårdsbyggnad och uthus av tillfredsställande beskaffenhet. Den senare saknade boningshus; logen, som var gammal och dålig, var avsedd att ombyggas.

Den 29 juni

besöktes ett flertal torp och arrendegårdar inom *Malingsbo* och *Grönbo* revir.

Under besöken å *Malingsbo* revir medföljde jägmästaren å reviret S. Lundberg.

Denne upplyste, att å reviret funnes 75 kolargårdar och större egendomar, å vilka hölles en eller flera hästar, samt 58 mindre skogstorp. Arrendegårdarna och torpen hade en sammanlagd areal av 504 hektar åker, 802 hektar slätter och 977 hektar hagmark (s:a 2 283 hektar). Taxeringsvärdet för gårdarna och torpen för år 1933 uppgick till sammanlagt 659 400 kronor och brandförsäkringsvärdet till 972 030 kronor. Arrendeavgifterna för året 14/3 1933—14/3 1934 uppgingo till 30 817 kronor. Beträffande underhållet av husen gällde å reviret, att staten svarade för det yttre underhållet, under det att arrendatorerna enligt kontrakten skulle ansvara för det inre underhållet. Statens kostnader för underhållet av byggnaderna under tiden 1926—1932 hade uppgått till 151 112 kronor eller i årligt medeltal till 21 587 kronor. Värdet av arrendatorerna tillförsäkrat husbehovsvirke under samma tid hade i medeltal uppgått till 8 309 kronor för år.

Inägojordens ekonomiska avkastning ställde sig sålunda:

arrendeavgälden	30 817 kronor
avgår underhållskostnader	21 587 kr.
husbehovsvirke	8 309 » 29 896 »
	Rest 921 kronor,

varifrån dock skulle avgå utskylder för inägojorden, vilka utskylder erlades av staten, samt förädlingskostnaden för vid byggnadernas underhåll av staten använt sågvirke.

Grunderna för arrendeuppskattning vore i huvudsak följande:

Åker 20, 25 eller 30 kronor för hektar efter beskaffenhet,

slättermark 2, 3 eller 5 kronor för hektar efter beskaffenhet,

hagmark 2 kronor för hektar,

rum med eldstad 25, 30 eller 35 kronor pr styck efter beskaffenhet.

Dessa priser gällde i by eller i omedelbar närhet av skola och handelsbod. Vid längre avstånd reducerades efter följande skala allt efter färdvägens längd.

Färdväg	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 km.
	1	0·95	0·90	0·85	0·80	0·75	0·70	0·65	0·60	0·55	0·50

För skogsbete för nötkreaturen samt för husbehovsvirke beräknades ingen avgäld.

Arrendetiden utgjorde i regel 5 år. På särskild begäran lämnades även upplåtelse intill 7 år, något som emellertid ytterst sällan ifrågakommit. En strävan att erhålla kort upplåtelse tid kom varje år till synes. Arrendatorerna ålades numera icke någon arbetsskyldighet i kontrakten.

Följande torp och arrendegårdar inom Malingsbo revir besöktes.

1. *Övre Plöjningen*, kolargård å Klotens kronopark, med en areal av 6·35 hektar åker, 1·89 hektar hackslog, 8·91 hektar hagmark. Mangårdsbyggnaden innehöll ett rum och kök jämte ett av arrendatorn själv inrett rum. Arrendeavgiften utgjorde 208 kronor, och arrendekontraktet omfattade 5 år. Byggnaderna voro av mindre god beskaffenhet och företedde en del yttre brister. Å gården funnos 4 kor och 2 hästar. Arrendatorn, som var 63 år gammal, hade innehaft gården i omkring 30 år. När arbete fanns å skogen, brukade han erhålla dylikt, företrädesvis arbetade han såsom kolare. Arbetstillgången vore emellertid numera ytterst ringa, vilket medfört svårighet för arrendatorn att komma ut med arrendeavgiften.

2. *Nedre Byn*, kolargård å Klotens kronopark. Gården innehöll en areal av 13·61 hektar åker och 5·78 hektar hackslog. Mangårdsbyggnaden bestod av 3 rum och kök. Arrendeavgiften uppgick till 423 kronor. Arrendetiden var 5 år. Arrendatorn förklarade sig nog önska en längre arrendetid. Han uppgav, att han bott på gården sedan år 1918. Byggnaderna å gården voro i gott stånd. Å gården hade arrendatorn 2 hästar och 6 kor. Under den sista tiden hade arbetstillgången varit dålig, och arrendatorn hade till följd därav haft svårt att betala arrendet.

3. *Skogsarbetartorp* å Klotens kronopark med en areal av 1·3 hektar åker och 2·25 hektar hackslog. Mangårdsbyggnaden innehöll 2 rum och kök. Arrendeavgiften utgjorde 94 kronor. Mangårdsbyggnaden, som ombyggts på statens bekostnad år 1932, befanns i ett utmärkt skick. Ladugården hade uppbyggts för 4 eller 5 år sedan och var av god beskaffenhet. Arrendatorn födde å torpet 3 kor och 1 kviga. Torpet gjorde ett gott intryck. Det upplystes, att arrendatorn i allmänhet hade arbete av olika slag utom torpet.

4. *Malingsbo huvudgård* å Malingsbo kronopark. Egendomen omfattade en areal av 25·8 hektar åker och 1·86 hektar hackslog samt 93 hektar hagmark. Egendomen var bebyggd med stora, i gott stånd varande byggnader. Arrendet löpte på 5 år och avgälden uppgick till 900 kronor. Arrendatorn innehade vid sidan av arrendet en större lanthandel. Han sade sig icke hava något intresse av en längre arrendetid, då han på grund av sin ålder hade för avsikt att snart sluta med arrendet.

5. *Sångtorpet* å Malingsbo kronopark med omkring 2·5 hektar odlad jord. Arrendet hade utgjort 100 kronor. Byggnaderna å torpet befunnos i ett mycket dåligt skick. Arrendatorn, som icke hade några kreatur å torpet, uppgav, att detta berodde på byggnadernas dåliga beskaffenhet. Han hade först haft häst och kor, men dessa hade dött till följd av att ladugården varit kall och dragig. Han ansåg staten pliktig bygga ny ladugård samt ersätta honom för förlusten av kreatursbesättningen. För närvarande försörjde han sig genom försäljning av strumpor som hans hustru stickade. Han hade bott å torpet i 8 år. — Det upplystes, att arrendetiden enligt det senast avslutade kontraktet utgått och att uppgörelse om nya arrendevillkor icke kunnat träffas, vadan arrendatorn för närvarande sutte å torpet utan kontrakt.

6. *Björnsjö huvudgård* å Björnsjö kronopark med en areal av omkring 23 hektar odlad jord. Gården var försedd med goda och väl underhållna byggnader. Man-

gårdsbyggnaden innehöll 5 rum och kök. Arrendeavgiften utgjorde 850 kronor och arrendetiden 5 år.

Under besök å torp och arrendegårdar å *Grönbo* revir medföljde t. f. jägmästaren M. C. S. Juhlin-Dannfeldt.

Denne upplyste, att grunderna för arrendeuppskattningen inom reviret vore: 10—45 kronor per rum för huggartorp eller mindre torp och 30—50 kronor per rum för hästtorp eller större arrendegårdar samt dessutom 10—25 kronor för hektar åker och 3—5 kronor för hektar äng. Beträffande underhållet gällde, att å de mindre torpen — huggartorpen — åvilade det inre underhållet arrendatorn, under det att det yttre underhållet ombesörjdes av staten. Vad angående de större torpen — hästtorpen — svarade å dessa arrendatorn för hela underhållet. Arrendetiden vore i regel 5 år. Någon strävan att erhålla längre arrendetider hade icke kommit till uttryck. Någon arbetsskyldighet ålades numera icke arrendatorerna i arrendekontrakten.

7. *Färnsäter Norrgård* å Grönbo kronopark med en areal av 12 hektar åker och 2 hektar äng. Mangårdsbyggnaden med 3 rum och kök var av god beskaffenhet. Ladugården var däremot i mindre gott skick och uthusbyggnaderna i allmänhet för små. Arrendet utgjorde 520 kronor och hade beräknats på följande sätt: Jorden 300 kronor, 2 rum å 50 kronor och ett rum å 20 kronor = 120 kronor. Arrendet hade därefter bestämts till 520 kronor med hänsyn till att staten svarade för torpet åvilande skatter. Hela underhållet påvilade arrendatorn. Arrendekontraktet löpte på 5 års tid. Å torpet föddes 7 kor och 2 hästar.

8. *Färnsäter Mellangård* å Grönbo kronopark, innehållande 11·5 hektar åker och 0·8 hektar äng. Byggnaderna voro av medelmåttig beskaffenhet. Arrendeavgiften utgick med 450 kronor. Arrendetiden var 3 år enligt arrendatorns egen önskan. Arrendatorn uppgav, att anledningen till att han ej önskade längre arrendetid vore de ovissa konjunkturerna. Arrendet hade innehafts före den nuvarande arrendatorn av dennes fader och farfader, vilken sistnämnde uppfört byggnaderna å gården.

9. *Färnsäter Södergård* å Grönbo kronopark med en areal av 18·7 hektar åker och 0·75 hektar äng. Mangårdsbyggnaden, som uppförts år 1917 och innehöll 2 rum och kök, var av god beskaffenhet. Arrendeavgiften utgjorde 640 kronor. Arrendekontraktet var femårigt och hela underhållet påvilade arrendatorn. Denne hade innehaft arrendet i 10 år. Före honom hade hans svärfader arrenderat torpet, och denne hade i sin tur övertagit arrendet efter sin fader.

Den 30 juni

besöktes torp och arrendegårdar inom *Askersunds*, *Villingsbergs* och *Kristinehamns* revir och hölls sammanträde i Kristinehamn med arrendatorer å torp och arrendegårdar å närbelägna kronoparker. Tillika avlades besök å en kronodomän.

Först besöktes

1. *Klunkhyttan* å Garphytt kronopark inom *Askersunds* revir med en areal av 10·8 hektar åker och 4·25 hektar äng. Gårdens byggnader voro i gott stånd. Hela underhållet för dem påvilade arrendatorn. Arrendeavgiften uppgick till 450 kronor. Arrendekontraktet gällde för ett år. Arrendatorn upplyste, att han själv f. n. ville hava endast ettårigt kontrakt med hänsyn till de rådande osäkra förhållandena beträffande arbete å skogen. Arrendatorn ansåg arrendeavgälden vara för hög. Han uppgav, att han och före honom hans släkt under 180 år bott på gården. Denna hade sedan 1907 varit i statens ägo. Å gården föddes 2 hästar och 8 kor samt några ungdomdjur.

Under de besök, som därefter företogs å torpen och arrendegårdarna inom *Villingsbergs* revir, medföljde jägmästaren å reviret U. E. Lindhé.

Denne upplyste: Uppskattingarna verkställdes i enlighet med av domänstyrelsen fastställda formulär. Enligt dessa beräknades värdet av egendomens jord och hus. Å detta kapitalbelopp beräknades 4 procent ränta. Från det erhållna räntebeloppet avdroges därefter vissa utgifter för egendomen såsom skatter och andra onera. Det återstående beloppet skulle därefter utgöra egendomens arrendeavgäld. Emellertid erhöll man i regel allt för höga avgälder. Den uträknade avgälden måste därför så gott som alltid nedsättas. Beträffande underhållsskyldigheten vore den å alla egendomar utom två ordnad sålunda, att ansvaret för det yttre underhållet åvilade staten och för det inre arrendatorn. Någon strävan hos arrendatorerna att erhålla längre arrendetider hade icke förmärkts, snarare ginge tendensen i motsatt riktning. Arrendatorerna finge alltid om de så önskade sina kontrakt förlängda. Någon arbetsskyldighet för arrendatorerna förekomme numera i regel icke.

2. *Kärmsön* å Villingsbergs kronopark. Egendomen innehöll 5·85 hektar åker och 9 hektar äng. Mangårdsbyggnaden, som uppförts 1912, var i gott stånd och av lagom storlek. Ny ladugård var f. n. under uppförande. Underhållet var fördelat mellan staten och arrendatorn sålunda, att staten svarade för det yttre och arrendatorn för det inre underhållet. Arrendeavgälden utgjorde 295 kronor. Arrendekontraktet var tvåårigt, och i detta föreskrevs viss arbetsskyldighet för arrendatorn. Jägmästaren upplyste, att kontraktet utlöpte i mars 1934 och att i det nya kontraktet icke komme att intagas några bestämmelser om arbetsskyldighet för arrendatorn. — Arrendatorn uppgav att han innehaft arrendet av jorden i 28 år. Han fann arrendeavgiften för hög och svår att komma ut med, då tillgång till arbete å skogen f. n. vore ringa. Under förra året hade han förtjänat endast mellan 200 och 300 kronor på skogsarbete. Han förklarade sig icke på några villkor vilja åtaga sig hela underhållet av byggnaderna.

3. *Villingsbergs gård* med en areal av omkring 56 tunnland åker. Byggnaderna å gården voro stora och av utmärkt beskaffenhet. Hela underhållet av dem åvilade arrendatorn. Arrendeavgiften uppgick till 750 kronor och arrendetiden var bestämd till 5 år. Å gården hade arrendatorn 2 hästar och 9 kor samt några ungdjur. Arrendatorn förklarade sig önska en längre arrendetid, då han därigenom skulle erhålla en säkrare ställning och med större intresse kunna ägna sig åt jordbrukets utvecklande och förbättrande.

4. *Valåsens huvudgård* i Karlskoga socken. Gården innehöll omkring 44 hektar åker och 20 hektar äng. Byggnaderna voro stora och av utmärkt beskaffenhet. Underhållet påvilade helt arrendatorn. Arrendet utgick med 1 650 kronor och arrendekontraktet löpte på 5 år. Å gården funnos 5 hästar och 28 klavbundna nötkreatur.

Under besöken å torp inom *Kristinehamns* revir medföljde jägmästaren å reviret E. Danielsson.

Jägmästaren upplyste, att uppskattingen skedde på enahanda sätt som inom Villingsbergs revir. Även underhållsskyldigheten var fördelad i enlighet med de regler, som i allmänhet gällde å samma revir. Någon arbetsskyldighet för arrendatorerna stadgades icke i kontrakten.

5. *Grytsjön*, körartorp å Håkansbols kronopark med en areal av 4·7 hektar åker, 2 hektar äng och 2·2 hektar hagmark. Byggnaderna voro goda. Uthusen hade uppförts 1925. Det inre underhållet påvilade arrendatorn och det yttre staten. Avgälden för arrendet belöpte sig till 225 kronor. Arrendatorn hade ettårigt kontrakt. Enligt vad jägmästaren uppgav hade arrendatorn icke velat gå med på ett längre kontrakt, oaktat jägmästaren försökt förmå honom därtill. Å egendomen föddes 1 häst och 3 kor.

6. *Torpet Hedet* å Håkansbols kronopark, innehållande en areal av 0·26 hektar tomt, 0·57 hektar åker och 1·67 hektar äng. Byggnaderna voro av god beskaffenhet.

Mangårdsbyggnaden innehöll ett rum och kök. Ladugården var för stor i förhållande till torpets storlek. Arrendet utgjorde 100 kronor. Å torpet hade arrendatorn 2 kor och en kviga.

Sammanträde i Kristinehamn med arrendatorer å kronoparker.

Till sammanträdet, som utlysts genom annonser i ortstidningar och vartill arrendatorerna i största möjliga utsträckning erhållit kallelse genom kronojägarna, hade infunnit sig omkring 35 arrendatorer, varjämte jägmästarna Lindhé och Danielsson övveroro sammanträdet.

Sedan utredningsmännens ordförande lämnat en redogörelse för utredningens syftemål, uppmanades de närvarande att framställa sina önskemål och synpunkter med avseende å utredningen.

Beträffande *arrendetidens längd* anfördes följande.

Arrendatorn Åhlund å Malingsbo kronopark: I allmänhet skulle nog arrendatorerna å kronoparkerna önska, att de i norrländska arrendelagen gällande bestämmelserna om arrendetidens längd även komme i tillämpning med avseende å arrendena av torp och arrendegårdar å kronoparkerna. Den längre arrendetiden skulle skänka arrendatorerna en tryggare ställning och hos dem väcka ett större intresse för den arrenderade jordens förbättring och utveckling. De nu gällande höga arrendeavgälderna och det ovissa konjunkturläget gjorde emellertid för närvarande arrendatorerna tveksamma och ovilliga att binda sig för en längre arrendetid. Ett önskemål vore därför, att ett indextal kunde utfinnas, efter vilket arrendeavgifternas storlek bestämdes. Detta indextal borde göras beroende huvudsakligen av arbetstillgången å kronoparkerna.

Arrendatorn Åhlund å Villingsbergs kronopark: Arrendatorerna vore nog för närvarande rädda att binda sig för längre arrendetid med hänsyn till att arbetstillfällena under senare år varit färre. Arrendeavgälderna vore i betraktande av existensmöjligheterna för höga. Skulle det yppa sig tillfälle till andra och bättre utkomstmöjligheter på annat håll, ville arrendatorerna därför icke vara bundna av ett långt arrende. Den längre arrendetiden betydde icke heller så mycket för arrendatorerna, då dessa så gott som alltid finge sina kontrakt förlängda vid arrendetidens slut, för den händelse de så önskade. Under sådana omständigheter torde en arrendetid av högst 3 år för närvarande vara att föredraga.

Arrendatorn S. Olsson å Kungsskogens kronopark: Arrendetiden vore för närvarande för kort; den borde utsträckas till 15 år under förutsättning att arrendatorn finge rätt att vart femte år uppsäga arrendet. Arrendeavgifterna vore för höga i förhållande till de ringa arbetsmöjligheterna å kronoparkerna. Arrendatorerna, vilka för betalning av arrendeavgälderna vore beroende av inkomsten från skogsarbete, befunno sig nu i synnerligen brydsam belägenhet.

Arrendatorn Saxin å Villingsbergs kronopark: Kronoarrendatorerna vore i behov av lika stor trygghet med avseende å arrendena som arrendatorerna av bolagsjord. Med de nu gällande korta arrendetiderna ville arrendatorerna i allmänhet icke nedlägga arbete och kostnad till det arrenderade ställets förbättrande utan toge under arrendetiden ut så stora inkomster som möjligt från den arrenderade jorden, vilket medförde, att byggnaderna och jorden icke sköttes så tillfredsställande som önskvärt vore. Någon anledning att bestämma kort arrendetid för att arrendatorerna skulle hava frihet att taga möjligheten till en förbättrad existens på annat håll förhelige icke, då dylika möjligheter numera knappast förefunnnes.

Arrendatorn Nilsson å Kungsgården instämde i vad Åhlund och Saxin anförde.

Jägmästaren Lindhé: Vanligen förhölle det sig så, att en arrendator till en början erhöle ett mindre arrendeställe; visade det sig, att han skötte detta på ett tillfreds-

ställande sätt, erhöle han vid arrendetidens slut ett större och bättre torp. Skulle arrendetiden höjas till 15 år, upphörde i stor utsträckning möjligheten för myndigheterna att taga initiativet till att inom rimlig tid på nyssnämnda sätt förbättra arrendatorernas ställning. Initiativet komme då i stället att helt överflyttas på arrendatorerna själva, om de finge rätt att uppsäga arrendet vart femte år. Huruvida detta vore en fördel, kunde man ifrågasätta.

Beträffande önskvärdheten av införande utav *optionsrätt* för ifrågavarande kategori arrendatorer anförde *arrendatorn Åhlund* att, om dylik rätt tillerkändes arrendatorerna, detta skulle i hög grad öka deras trygghetskänsla och intresse för jordbruket. Det vore icke mer än rättvist, att arrendatorerna å kronoparkerna erhöle denna förmån, då densamma redan tillkomme arrendatorerna å kronodomänerna. Visserligen hade arrendatorerna å kronoparkerna i regel vid arrendetidens slut fått sina kontrakt förlängda men oftast endast efter stora svårigheter. Rättvisan krävde, att deras rätt till förnyat arrende vid arrendetidens slut lagfästes.

Arrendatorn Saxin instämde i Åhlunds yttrande.

Vidkommande *underhållsskyldigheten* anfördes följande.

Arrendatorn Åhlund: Lämpligast och för såväl kronan som arrendatorn mest tillfredsställande vore, om kronan åtog sig hela underhållet. Om så emellertid icke komme att bliva fallet, förordades, att kronan skulle åtaga sig det yttre underhållet, medan arrendatorn ålades det inre underhållet, på sätt nu ock i allmänhet vore regel. Arrendatorn borde därvid fritt erhålla de för underhållet nödiga materialerna. För närvarande finge arrendatorn själv bekosta dessa med undantag dock för virket å rot. Ofta utsynades sekunda virke, vilket hade till följd, att med detta virke företagna reparationsarbeten snart måste göras om. Arrendatorerna förorsakades härigenom icke obetydliga kostnader i onödan.

Arrendatorn Ahl instämde i Åhlunds anförande.

Arrendatorn Saxin: Principiellt riktigtast vore, att hela underhållet av byggnaderna ålades arrendatorerna. Dessas ekonomiska ställning vore emellertid så svag, att de icke kunde bära en så omfattande underhållsskyldighet. Att söka få hela underhållet överflyttat på kronan vore icke lämpligt, då, därest så skulle ske, arrendavgiften i väsentlig mån komme att höjas. Under sådana förhållanden torde det få anses lämpligast, att arrendatorerna bibehölles vid skyldigheten att ansvara för det inre underhållet. Saxin instämde härjämte i Åhlunds yrkande om att arrendatorerna skulle erhålla de för det inre underhållet nödiga materialerna kostnadsfritt.

Arrendatorn Olsson: Det vore önskvärt, att underhållet mellan kronan och arrendatorerna fördelades sålunda, att kronan åtog sig det större och väsentliga underhållet, medan arrendatorerna pålades endast mindre väsentliga underhållsarbeten, på samma sätt som numera gällde för arrende av bolagsjord. Denna regel borde gälla alla torp och arrendegårdar å kronoparkerna oavsett deras storlek och icke begränsas på sätt som skett för arrende under bolag att avse endast arrenden omfattande mellan 4 och 25 hektar inrösningsjord.

Arrendatorn Lagerberg å Vassgårda kronopark: Staten borde alltjämt svara för det yttre underhållet och arrendatorerna bibehållas vid det inre underhållet. Detta senare lämpade sig bäst för dem. Den ene arrendatorn ville nämligen hava det ordnat på ett sätt inomhus och den andre på ett annat. Skulle staten blanda sig i hur arrendatorerna ordnade för sig inomhus, skulle lätt uppstå onödiga konfliktsmoment. Vidare vore att märka, att en dylik fördelning av underhållsskyldigheten vore rättvisare, i det att den arrendator, som vårdade sig om det inre underhållet, kunde nedbringa kostnaderna därför samt hava det trevligare i hemmet, under det att den, som försummade och misskötte underhållet, själv finge bära följderna däraf i form av drygare kostnader och otrevnad i hemmet. Den nuvarande fördelningen

av underhållsskyldigheten borde därför bibehållas, dock att kronan borde bestå det för reparationer nödiga virket i förädlad skick å arbetsplatsen.

Arrendatorn A. T. Johansson i Kvarnfallet ingav en skrift av följande innehåll:

»I våra nuvarande arrendekontrakts 12:te paragraf stadgas att kostnad för trädesbruk, höstsådd, höstplöjning och gräsfrosådd, skall gäldas av tillträdaren.

Då det ofta synes vara svårt för avträdaren att av tillträdaren uttaga det belopp, vartill ovannämnda arbeten uppskattats, synes det vara riktigare att lösenskyldigheten i stället åvilade kronan.

Då ju kronan anställer den nye arrendatorn måste det vara riktigare att allt är uppkälat med den avträdande, och ej bringa denne i affär med en person av vilken han ej har någon som helst garanti för att kunna utfå ett enda öre. För kronan bör det ställa sig avsevärt lättare att i avdrag på arbetslön uttaga sin fordran.

Det vore därför synnerligen önskvärt att ovannämnda paragraf ändrades så att kronan bleve den lösenskyldige, och föreslår 12:te paragrafen 2:dra moment få följande lydelse:

Året före avträdet skall arrendatorn, därest icke med kronan annorlunda överenskommes, mot ersättning av kronan verkställa: Gräsfrosådd, trädesbruk, höstsådd och höstplöjning. Och skall ersättning i händelse av tvist, bestämmas på sätt i paragraf 11: sägs, eller vid laga syn.

Kvarnfallet Ölme den 30/6 1933.

A. T. Johansson.»

Sedan skriften föredragits, gjordes från flera håll instämmande i dess syftemål. Vidare ingavs följande skrift:

»Arrendevillkoren för Kungsskogens Kronopark äro i hög grad betungande på grund av arrendejordens beskaffenhet och läge.

Den trånga dalgång inom vilken den huvudsakligaste delen av arrendejorden är belägen begränsas i öst och väst av höga höjder vilket medför sena vårar; dålig drift på växtligheten under sommaren; tidig nattfrost på hösten. Detta innebär att vårutsäde ytterst sällan kan sköras på egendomarna, utan måste anskaffas från längre håll och då givetvis till högre priser. På grund av att ytterst få kalhuggningar förekommit på de senare åren, och större delen av skogsarealen är bevuxen med storskog eller tät ungskog, är kreatursbetet därigenom mycket dåligt. Därigenom bliver som naturlig följd kreaturens avkastning under sommartiden ytterst minimal. På grund av detta förhållande är av behovet starkt påkallat att domänverket uppläter mark för iordningsställande av beteshagar. Då det gäller ersättning för husröta anse vi att den borde betydligt minskas och att det nu gällande syneinstrumentet är förkastligt, då t. ex. värdet på en del golv och dylikt får betalas flera gånger om. Detta är vad vi erfarit genom de syneförrättningar som utförts under de gångna åren.

Genom ovan påtalade förhållanden blir arrendatorernas existens helt omöjliggjord utan någon arbetsförtjänst vid sidan av jordbruket. Skulle det ej vara möjligt att på kronoparkens cirka 5 000 har uppbringa arbete åt de kontrakterade arbetarna?»

Då ingen av de närvarande hade något vidare att andraga, avslutades sammanträdet.

Efter sammanträdet fortsattes resan till kronodomänen

7. *Fälkeberg* i Hova socken, Skaraborgs län. Egendomen innehöll en areal av 62.34 hektar tomt och åker samt 5.21 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden löpte från 1916 till 1936 och arrendeavgälden uppgick till 1 400 kronor. Byggnaderna befunnos i gott stånd och voro av en för egendomen lämplig storlek. Å egendomen hade arrendatorn 6 hästar, 20 kor och ett flertal ungdjur.

Den 1 juli

besöktes följande kronodomäner.

1. *Björsäter Skattegård* i Björsäters socken, Skaraborgs län, med en areal av 29·62 hektar tomt och åker, 0·02 hektar ängs- och hagmark samt 0·829 hektar impediment. Arrendetiden var tjuguarig från 1914. Avgälden uppgick till 700 kronor. Arrendatorn hade haft egendomen i 21 år. Boningshuset, som uppförts av arrendatorn, var av god beskaffenhet. Uthusen voro däremot dåligt underhållna. Å egendomen föddes f. n. 4 hästar och 11 kor samt 9 ungdjur.

2. *Alebäck* i Sävare socken, Skaraborgs län. Egendomens areal uppgick till 137·57 hektar tomt och åker och 5·07 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden löpte från 1925 till 1935 och arrendeavgälden utgjorde 3 123 kronor. Arrendatorn hade innehaft arrendet sedan år 1897. Byggnaderna voro i utmärkt stånd. Mangårdsbyggnaden var dock något för liten i förhållande till egendomens storlek. Å egendomen föddes 9 hästar och 48 klavbundna djur. Den till egendomen hörande skogen, som var belägen alldeles intill gården, var numera avsatt till kronopark. Till följd härav hade arrendatorn, som tidigare fritt erhållit husbehovsvirke från skogen, icke kunnat bibehållas vid denna förman, utan var numera hänvisad att inköpa hela sitt behov av virke.

Under egendomen lydde 5 torp, 2 om 5 tunnland och 2 om 6 tunnland samt ett om 10 tunnland. Det sistnämnda torpet skulle emellertid säljas till den nuvarande innehavaren. Torparna hade dagsverksskyldighet till arrendatorn av huvudgården, innehavarna av de minsta torpen voro skyldiga att göra 2 dagsverken i veckan och innehavarna av de större torpen 3 dagsverken i veckan. Någon kontant arrendeavgift utgick däremot icke.

Två av de mindre torpen besöktes. Å det ena var boningshuset av dålig beskaffenhet, medan ladugården var bra, å det andra torpet var förhållandet motsatt, boningshuset var tillfredsställande under det att ladugården var dålig.

3. *Leckö eller Sikajocki kungsgård*, arrendelotten nr 1, i Otterstads socken, Skaraborgs län, med 115 hektar tomt och åker samt 73·96 hektar ängs- och odlingsmark. På grund av väckt fråga om försäljning av åtskilliga till egendomen hörande torp var egendomen utarrenderad för endast ett år från den 14 mars 1933. Arrendeavgälden utgjorde 1 960 kronor. Mangårdsbyggnaden var i gott stånd men för stor för gårdens behov (12 rum och 2 kök). Ladugården var nybyggd år 1917 och av bra och lämplig beskaffenhet. Å gården föddes 10 hästar och 70 kor.

4. *Hospitalsgården* i Skara socken, Skaraborgs län. Egendomen innehöll 67·73 hektar tomt och åker samt 11·49 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden löpte från 1915 till 1925 och arrendeavgälden utgjorde 2 300 kronor. Egendomens byggnader befunnos i ett tillfredsställande skick.

Den 2 juli

besöktes följande kronodomäner.

1. *Orreholmen* i Skörstorps socken, Skaraborgs län, med en areal av 305·39 hektar tomt och åker samt 26·17 hektar ängs- och odlingsmark. Egendomen var utarrenderad från 1931 till 1951. Arrendeavgälden utgjorde 6 725 kronor. Mangårdsbyggnaden som uppförts 1902 var i utmärkt skick men för stor för gårdens behov. Egendomens uthusbyggnader voro stora och i utmärkt skick med undantag för stallbyggnaden, vilken emellertid höll på att repareras. Å egendomen funnos 16 hästar och 200 nötkreatur. Under egendomen lydde 5 torp, av vilka 3 voro direkt utarrenderade av domänstyrelsen. Innehavarna av de båda andra torpen hade arbetskyldighet till huvudgården.

2. *Tornaryd* i Bankeryds socken, Jönköpings län, med en areal av 50·85 hektar tomt och åker samt 0·44 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden löpte från 1918 till 1938 och avgälden utgjorde 1 000 kronor. Mangårdsbyggnaden var av god beskaffenhet och av lagom storlek för egendomen. Ladugården var väl liten och i mindre gott stånd. Å gården hade arrendatorn 4 hästar, 20 kor samt 6 ungdjur.

3. *Bredeвик* (Brevik) och *Skjunnaryd* i Eksjö socken, Jönköpings län, med en areal av 48·69 hektar tomt och åker samt 65·85 hektar ängs- och odlingsmark. Egendomen var utarrenderad på 20 år från 1916 mot en avgäld av 1 860 kronor. Mangårdsbyggnaden uthyrdes av arrendatorn till ett barnhem mot en hyra av 1 000 kronor. Arrendatorn bodde i en flygelbyggnad, som tillhörde honom själv. Uthusen voro av tillfredsställande storlek och beskaffenhet. Å egendomen hade arrendatorn 7 hästar och 17 kor.

Ett under gården lydande torp besöktes. Detta som innehöll en areal av omkring 10 tunnland utarrenderades av arrendatorn av huvudgården mot ett arrende av 150 kronor, varjämte erlades särskild avgäld för bete med 70 kronor. Hela underhållet för torpet påvilade arrendatorn. Byggnaderna å torpet voro i gott stånd. Å torpet hade arrendatorn en häst och 4 kor. På grund av brist på bete hade arrendatorn svårt att föda djuren och måste årligen inköpa hö. Arrendatorn hade innehaft torpet i 6 år.

4. *Hässleby med Olovstorp* i Hässleby socken, Jönköpings län, med en areal av 46·54 hektar tomt och åker samt 13·22 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden omfattade åren 1931—1941 och avgälden utgjorde 2 190 kronor. Mangårdsbyggnaden var bra och av lagom storlek. Ladugården hade nyligen blivit nyuppförd. Å egendomen höll arrendatorn 5 hästar och 34 klavbundna djur.

Den 3 juli

besöktes ett flertal torp och arrendegårdar inom *Aspelands* och *Hammarsebo* revir i Kalmar län.

Under besöken å *Aspelands* revir medföljde tf. jägmästaren i reviret A. W. Lejdström.

Lejdström upplyste följande angående arrendeförhållandena å reviret: Arrendepuppskattningarna verkställdes i enlighet med de av domänstyrelsen utfärdade förut omförmälda formulären. Dessa vore emellertid mindre lämpliga, då det enligt de i formulären angivna grunderna uträknade arrendebeloppet i regel bleve alldeles för högt och måste starkt reduceras. Underhållsskyldigheten, såväl den yttre som den inre, åvilade arrendatorerna. Denna ordning vore den enda möjliga för att erhålla något ekonomiskt utbyte genom utarrenderingen av torpen. Vid besiktningar lämnade jägmästaren föreskrifter rörande nödvändiga underhållsarbeten, och det hade aldrig visat sig möta några svårigheter att få de föreskrivna arbetena utförda. Arrendetiden vore i regel bestämd till 5 år. I allmänhet önskade nog arrendatorerna längre arrendetid men i alla fall utom ett, då arrendatorn framställt uttrycklig begäran om tioårigt arrende, hade arrendatorerna nöjt sig med den av jägmästaren bestämda tiden. Arrendatorerna finge emellertid såsom regel sina kontrakt förnyade vid arrendetidens utgång, därest de så önskade. Någon önskan att erhålla de för bolagsarrenden gällande bestämmelserna tillämpliga även på kronoarrendena inom reviret hade icke kommit till uttryck. Något hinder från förvaltningsmyndigheternas sida föreläge dock icke, enligt jägmästarens mening, för införande av längre arrendetid och optionsrätt för arrendatorerna. Arrendatorerna hade f. n. god tillgång till arbete på skogarna inom reviret.

Till en början besöktes torpet

1. *Norra Källan* å Djurstorps kronopark med en areal av 4·14 hektar åker och 0·93 hektar äng. Torpet var utarrenderat på ett år från den 14 mars 1933. Anledningen till den korta arrendetiden var att torpet var avsett att försäljas. Byggnaderna å torpet voro goda och väl underhållna. Ladugården hade nybyggt år 1926. Arrendeavgälden utgjorde 225 kronor. Arrendatorn ansåg arrendet vara för högt. Då ladugården nybyggt, hade arrendet höjts med 50 kronor.

Sammanträde hölls härefter vid kronojägarebostället å Norra Kvills kronopark med arrendatorerna å kronoparken, vilka genom jägmästarens försorg sammankallats.

Enligt vad jägmästaren upplyste funnos å kronoparken 7 torp, av vilka de flesta icke omfattade 4 hektar odlad jord, samt 2 lägenheter.

Av torparna hade 5 kommit tillstådes. Därjämte infann sig arrendatorn av kronodomänen Målebo, vilken domän stod under domänintendentens förvaltning, jämte en torpare under domänen.

Arrendatorerna ansågo allmänt, att arrendena voro för höga. Någon önskan att erhålla längre arrendetid än 5 år hade arrendatorerna icke, då de i allmänhet erhöle förlängt arrende på de gamla villkoren. Därest nybyggnad skett under arrendeperioden, hade dock arrendeavgälden höjts med 2 procent av byggnadskostnaderna. Stora svårigheter förefunnes i regel för erhållande av bete åt djuren. I allmänhet funnes icke tillgång till annat bete än skogsbete. Detta vore mindre gott, och då skogen icke vore inhägnad, uppstode svårigheter att hålla reda på djuren. Tillgången på arbete på skogen för arrendatorerna vore f. n. god, och i allmänhet uppginge förtjänsten till omkring 4 kronor om dagen. En arrendator hade under förra året förtjänat 800 kronor och en annan 1 124 kronor.

Efter sammanträdet besöktes

2. *Målebo huvudgård*, innehållande 9 hektar åker. Egendomen var, såsom föreslagits till försäljning, utarrenderad på fem år från den 14 mars 1933. Den hade innehafts av arrendatorn och hans fader under sammanlagt 22 år. Byggnaderna å egendomen voro goda och väl underhållna. Arrendeavgälden utgjorde 400 kronor. Å egendomen hade arrendatorn 2 hästar och 9 kor.

3. *Olstorp* å Målebo domänskog (sammanslagen med Norra Kvills kronopark) med en åkerareal av omkring 2·5 hektar. Torpet var i likhet med Målebo huvudgård utarrenderat på en tid av 5 år från den 14 mars 1933 i avbidan på försäljning. Boningshuset innehållande ett rum och kök var i gott stånd. Ladugården, som uppbyggt år 1928 för en kostnad av 2 600 kronor exklusive virkeskostnaderna, var av god beskaffenhet men med hänsyn till torpets storlek något för stor. Arrendeavgälden utgjorde 140 kronor, saluvärdet hade beräknats till 6 975 kronor. Arrendatorn förklarade sig f. n. hellre vilja arrendera än köpa torpet.

4. *Ödhults huvudgård* å Ödhults kronopark, med 90 tunnland åker. Egendomen, som var ifrågasatt till försäljning, var utarrenderad på 5 år från den 14 mars 1933 mot en årlig avgäld av 1 200 kronor. Egendomen befanns jämförelsevis väl bebyggd. Jorden till egendomen var mycket stenig och svårbrukad.

5. *Nydal*, torp under Tillingeby kronodomän i Målilla socken. Torpet, som utarrenderades genom skogsstatens försorg, innehöll 6 hektar åker. Byggnaderna voro av god beskaffenhet, ladugården onödigt stor. Arrendeavgiften uppgick till 375 kronor och kontraktet gällde på 8 år. Arrendatorn hade å torpet en häst och 3 kor. Arrendatorn ansåg arrendet för högt. Därest tiderna varit bätte, skulle han önskat att erhålla en längre arrendetid.

6. *Bosjöryd*, torp under Tillingeby kronodomän, innehållande 5 hektar åker. Torpet var utarrenderat genom skogsstaten på 5 år mot en avgäld av 280 kronor. Byggnaderna voro i gott stånd. Arrendatorn födde å torpet en häst och 4 kor.

Under besök å torp och arrendegårdar inom *Hammarsebo revir* medföljde jägmästaren å reviret F. Dahlberg.

Denne upplyste, att arrendeuppskattningen uppgjordes i enlighet med det av domänstyrelsen fastställda formuläret. I allmänhet måste emellertid det arrendevärde, till vilket man kom genom att följa formuläret, betydligt nedsättas. Hela underhållet påvilade arrendatorerna. Arrendekontrakten vore i regel femåriga men förlängdes alltid, då arrendatorerna så önskade och särskilda omständigheter icke lade hinder i vägen därför. Någon arbetsskyldighet ålades arrendatorerna numera icke i arrendekontrakten. F. n. funnes gott om arbete å skogarna för arrendatorerna.

7. *Skogsporten* å Virstads kronopark med en areal av 20·91 hektar åker och 20 hektar betesmark. Arrendeavgiften utgjorde 500 kronor och arrendekontraktet löpte på 7 år. Byggnaderna voro i utmärkt stånd och väl underhållna. Å gården hade arrendatorn 2 hästar, 12 kor och 6 ungdjur.

8. *Rödkärr* å Virstads kronopark med 4·72 hektar åker. Arrendeavgiften uppgick till 278 kronor och arrendekontraktet var femårigt. Byggnaderna befunno sig i utmärkt stånd. Arrendatorn hade å torpet en häst och 4 kor samt några ungdjur. Arrendatorn hade betesrätt för 4 kor å skogen. Betet vore emellertid icke tillfyllest. Arrendatorn hade haft torpet i 3 år.

9. *Mörkan* å Virstads kronopark med en åkerareal av 6·49 hektar. Arrendeavgiften utgjorde 320 kronor och kontraktet löpte från 1927 till 1934. Byggnaderna å torpet voro i utmärkt skick. Boningshuset innehöll 2 rum och kök. Å torpet föddes 2 hästar och 6 kor samt 2 ungdjur. Arrendatorn, som var 64 år gammal, hade bott å torpet hela sitt liv.

10. *Nybygget* å Virstads kronopark med 5·23 hektar åker. Arrendeavgiften belöpte till 285 kronor och arrendetiden var 5 år. Byggnaderna, som voro av lagom storlek, befunnos i särskilt gott stånd. Arrendatorn födde å torpet en häst och 4 kor. Arrendatorn förklarade, att han önskade en längre arrendetid och att han fann underhållsskyldigheten väl betungande.

Den 4 juli

besöktes följande torp och arrendegårdar inom *Hammarsebo revir*.

1. *Brånäs*, torp under kronodomänen Sandshult i Döderhults socken. Torpet, som utarrenderades genom skogsstatens försorg, innehöll 4·98 hektar åker. Arrendeavgälden utgjorde 295 kronor. I arrendekontraktet, som gällde på 5 år, stadgades arbetsskyldighet för arrendatorn, 50 dagsverken och 15 dagars skogskörslor. Det gamla kontraktet hade förlängts, och detta var anledningen till att arrendatorn hade ålagts arbetsskyldighet. Byggnaderna å gården befunnos i medelmåttigt skick. Arrendatorn hade å gården en häst, 3 kor och 3 ungdjur.

Arrendatorn förklarade, att han ansåge arrendet för högt med hänsyn till de dåliga tiderna. Till följd av att det funnes för många torpare på skogen vore tillgången till arbete för var och en icke så stor. Arrendatorn hade övertagit det förut gällande arrendekontraktet från förre arrendatorn och då erlagt 400 kronor i avträdesersättning. I detta belopp ingick dock ersättning för en del inventarier och höstsådd.

2. *Bråhult*, torp under kronodomänen Sandshult. Torpet utarrenderades genom skogsstaten. Det innehöll 5·42 hektar åker. Arrendekontraktet gällde på 5 år och arrendeavgälden utgjorde 270 kronor. I kontraktet stadgades underhållsskyldighet för arrendatorn. Anledningen härtill var densamma som beträffande kontraktet angående Brånäs. Byggnaderna voro i gott stånd med undantag för taken, vilka voro i behov av reparation. Å egendomen hade arrendatorn en häst, 4 kor och

3 kvigor. Arrendatorn klagade över att arrendeavgiften var för hög. Han och hans far före honom hade innehaft arrendet under tillhoppa 34 år.

Under besöket å Bråhult tillstädeskom arrendatorn å ett närbeläget torp, benämmt *Nybygget*, med en åkerareal av omkring 11 tunnland. Arrendatorn klagade över att arrendeavgiften, som uppgick till 284 kronor, vore för hög. Byggnaderna voro visserligen bra men ägorna voro spridda och långt avlägsna från gården. Han hade erlagt 240 kronor i avträde till den förre arrendatorn. För närvarande vore det dåligt med arbetstillgången på skogarna. Arrendatorn förklarade emellertid, att det vore bättre att arbeta åt kronan än åt enskilda skogsägare. Kronan betalade bättre och behandlade arbetarna »rejälare».

3. *Smultronfällan* å samma kronodomän. Torpet innehöll 3·03 hektar åker. Bohningshuset tillhörde arrendatorn. Uthusen, som tillhörde kronan, vore i tillfredsställande skick. Torpet var utarrenderat på 10 år mot en avgäld av 175 kronor. Arrendatorn, som var 75 år gammal och som bott på torpet i 63 år, framförde klagomål över att arrendet var allt för högt.

Vid torpet hade sammankommit åtskilliga arrendatorer från närbelägna torp. Samtliga klagade över att arrendena voro för höga med hänsyn till de dåliga tiderna.

4. *Spinketorp* å Hammarsebo kronopark med en åkerareal av 7·49 hektar. Torpet, vars byggnader voro goda, var utarrenderat på 5 år från år 1930 mot en avgäld av 280 kronor. Arrendatorn uppskattade kostnaderna för underhållet av byggnaderna till 50 å 75 kronor om året. Å torpet föddes en häst och 4 kor samt 2 ungdjur. Arrendatorn och hans far före honom hade innehaft arrendet i sammanlagt omkring 50 år.

Hammarsebo huvudgård med 31·33 hektar åker. Betesanläggning hade verkställts på 12·4 hektar. Egendomen var väl bebyggd och underhållen. Utarrenderingen skedde på femårigt kontrakt. Arrendeavgälden utgjorde 495 kronor. Arrendatorn skulle emellertid tillika svara för ett odlingslån, å vilket skulle erläggas 800 å 900 kronor om året. Vägunderhållet var även betungande. Arrendatorn hade 4 hästar, 11 kor och 5 ungdjur å egendomen. Arrendatorns far hade börjat arrendera egendomen år 1906.

Den 5 juli

besöktes till en början två arrendegårdar inom *Värends revir* i Kronobergs län.

Under dessa besök medföljde jägmästaren å reviret K. Falck.

Denne upplyste: Torpen och gårdarna å kronoparkerna inom reviret vore i allmänhet små med areal odlad jord understigande 3 hektar, dock funnes någon huvudgård med 10 tunnland åker. Uppskattningen skedde i enlighet med domänstyrelsens formulär, men även inom detta revir måste de sålunda erhållna arrendevärdena nedsättas. I runt tal bleve arrendeavgälden 40 kronor för hektar, utom särskilt värde för husen. Arrendetiden varierade mellan 5 och 7 år. Arrendekontrakten förlängdes i regel period efter period. Underhållet såväl det inre som det yttre påvilade såsom regel arrendatorerna, ett system som så gott som alltid fungerat väl. Byggnaderna hölles nämligen i allmänhet i gott skick. Arbetstillgången för torparna å reviret vore på det hela taget god. Någon arbetsskyldighet stadgades numera icke i arrendekontrakten.

De gårdar som besöktes voro:

1. *Hakekvarns huvudgård* å Hakekvarns kronopark. Gården, som innehöll 4·39 hektar åker och 10·69 hektar äng, utarrenderades till Fridafors fabriksaktiebolag på en tid av 7 år från år 1929 mot en avgäld av 400 kronor. Bolaget upplät i sin tur gården på arrende till en arrendator mot samma avgäld. Byggnaderna voro i ganska dåligt skick. Arrendatorn klagade över det höga arrendet och det dryga

underhållet. Han beräknade underhållskostnaderna till omkring 200 kronor om året.

2. *Älmhult Östergården* å samma kronopark med en areal av 7·38 hektar åker, 2·61 hektar betesvall och 6·37 hektar ängsmark. Gården var utarrenderad på 7 år från 1933 mot en årlig avgäld av 300 kronor under åren 1933—1937 och 400 kronor därefter. Anledningen till arrendeförhöjningen var, att genom kronans försorg före år 1937 skulle anordnas betesvallar. Boningshuset var av medelmåttig beskaffenhet. Ladugården höll på att nybyggas. Kostnaderna för densamma belöpte sig till 3 400 kronor exklusive kostnaderna för virket på rot. Å gården hade arrendatorn en häst och 6 kor samt några ungdjur.

Härefter besöktes följande domäner.

3. *Mörrums kronolaxfiske* i Mörrums socken, Blekinge län.

4. *Bäckaskogs kungsgård* i Kiaby socken, Kristianstads län, med en areal av 134·81 hektar tomt och åker. Arrendetiden var 1925—1945. Med hänsyn till den dryga kostnaden för underhållet av det till egendomen hörande slottet var arrendavgälden bestämd till så lågt belopp som 3 500 kronor. Ekonomibyggnaderna, även arbetarbostäderna, befunnos i oklanderligt skick.

5. *Fjälkinge nr 44* i Fjälkinge socken, Kristianstads län, med en areal av 37·91 hektar tomt och åker samt 0·52 hektar ängs- och odlingsmark. Egendomen var utarrenderad på 20 år från 1918 mot en avgäld av 1 300 kronor. Mangårdsbyggnaden var i gott skick och av lagom storlek. Ladugården var av mindre god beskaffenhet. Å egendomen hade arrendatorn 4 hästar, 11 kor och 11 ungdjur. Arrendatorn hade år 1899 övertagit arrendet från sin far, som börjat arrendera egendomen år 1878.

6. *Lillö Kungsgård* i Norra Åsums och Skepparlövs socknar, Kristianstads län. Egendomen, som omfattade 154·7 hektar tomt och åker samt 103·41 hektar ängs- och odlingsmark, utarrenderades på 20 år från 1916 mot en avgäld av 8 206 kronor. Egendomen befanns i utmärkt skick.

Den 6 juli

besöktes följande domänegendomar:

1. *Håslöv* i Gustaf Adolfs socken i Kristianstads län, med en areal av 75·30 hektar tomt och åker samt 38·84 hektar ängs- och odlingsmark. Egendomen var utarrenderad på 20 år från 1915 mot en avgäld av 2 850 kronor. Egendomens byggnader befunnos i tillfredsställande skick.

2. *Maglehem* i Maglehems socken, Kristianstads län, med en areal av 64·66 hektar tomt och åker samt 4·40 hektar ängs- och odlingsmark. Egendomen var utarrenderad på 20 år från 1933 mot en avgäld av 1 765 kronor. Egendomen, vars byggnader voro av tämligen god beskaffenhet, gav intryck av att vara mindre väl vårdad. Arrendatorn ägde eget jordbruk intill egendomen och brukade de båda egendomarna gemensamt. Han ägde ett par brännvinsbrännrier och använde egendomen i stor omfattning för potatisodling. Han bodde ej själv på gården.

3. *Svabesholms Kungsgård* i Södra Mellby socken, Kristianstads län, med en areal av 92·24 hektar tomt och åker samt 42·48 hektar ängs- och odlingsmark. Egendomen var utarrenderad på 20 år från 1916. Arrendeavgälden utgjorde 4 500 kronor. Byggnaderna å egendomen voro i gott stånd och av god beskaffenhet. Å egendomen hade arrendatorn 90 klavbundna djur.

4. *Sälshög* i Tryde socken, Kristianstads län, med en areal av 82·61 hektar tomt och åker samt 10·08 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden löpte från 1916 till 1936 och arrendeavgälden uppgick till 2 960 kronor. Byggnaderna å egendomen

tillhörde till en del arrendatorn. De arrendatorn tillhöriga byggnaderna voro i dåligt skick, under det att kronans hus voro i gott stånd.

5. *Lilla Isie* i Lilla Isie socken, Malmöhus län, med en areal av 51·25 hektar tomt och åker samt 0·6 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden var ettårig från 1933 och avgälden utgjorde 3 810 kronor. Egendomen var väl bebyggd och även i övrigt i utmärkt skick.

6. *Gislöv nr 6 och 32* i Gislövs socken, Malmöhus län, med en areal av 99·58 hektar tomt och åker. Egendomen var upplåten på 20 år från 1933 med en avgäld av 8 160 kronor. Byggnaderna voro i gott stånd. Stallbyggnaden var något för stor. Å gården hade arrendatorn 8 hästar och 28 kor.

7. *Haglösa* i Lilla Slågarps socken, Malmöhus län, med en areal av 134·4 hektar tomt och åker samt 4·19 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden var 20 år från 1916 och avgälden 8 500 kronor. Byggnaderna voro av god beskaffenhet och i utmärkt skick med undantag för ladugården, som var i behov av modernisering.

Den 7 juli

besöktes följande jordbruksdomäner:

1. *Månstorps Kungsgård* i Västra Ingelstads socken, Malmöhus län, med en areal av 157·45 hektar tomt och åker, 26·17 hektar äng och 4·02 hektar impediment. Egendomen var utarrenderad från 1932—1938 mot en avgäld av 10 100 kronor. Boningshuset var av god beskaffenhet. Två stathus för fyra familjer voro nyligen uppförda och bra. Övriga hus voro medelgoda. Underhållet lämnade en del övrigt att önska. Å egendomen funnos f. n. 15 hästar och 40 kor.

2. *Tygelsjö* i Tygelsjö socken, Malmöhus län, med en areal av 49·77 hektar åker och tomt samt 3·78 hektar ängs- och odlingsmark. Egendomen var utarrenderad på 10 år från 1929 mot en avgäld av 4 900 kronor. Egendomen var väl bebyggd och i gott stånd.

3. *Fosie* i Fosie socken, Malmöhus län, med 62·74 hektar tomt och åker samt 0·28 hektar ängs- och odlingsmark. Arrendetiden var 10 år från 1926 och avgälden 5 478 kronor. Egendomen var försedd med utmärkta och väl underhållna byggnader.

4. *Stora Mölleberga nr 9* i Mölleberga socken, Malmöhus län, med 18·92 hektar tomt och åker samt 2·74 hektar ängs- och odlingsmark. Egendomen hade utarrenderats på 5 år från 1932, på det samtliga arrenden av kronans egendomar i Mölleberga by skulle utlöpa samtidigt och frågan om en eventuell försäljning av egendomarna skulle kunna prövas på en gång. Arrendeavgälden uppgick till 1 800 kronor. Byggnaderna voro i gott stånd.

5. *Mölleberga nr 10 och 12* i samma socken med 31·95 hektar tomt och åker samt 1·48 hektar ängs- och odlingsmark. Egendomen var upplåten på arrende från 1918 till 1937 med en avgäld av 2 050 kronor. Byggnaderna voro av utmärkt beskaffenhet. Arrendatorns familj hade sedan 1783 innehaft gården på arrende.

Härefter hölls

sammanträde å tingshuset i Åkarp vid Marieholm med kronoarrendatorer inom Kristianstads och Malmöhus län, vilka arrendatorer icke äro anslutna till Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer. Till sammanträdet hade infunnit sig ett tjugotal arrendatorer.

Samtliga de närvarande uttalade sig för bibehållandet av den tjuguariga arrendetiden och optionsrätten för arrendatorerna ävensom av de valda uppskattningsmännen vid arrendeuppskattningsförrättningarna.

Vidare anfördes av:

Arrendatorn Månsson å Bjuvstorp nr 9 i Bjuvstorps socken: Enligt de gällande bestämmelserna för utarrendering av kronans jordbruksdomäner ålåg det arrendatorn att verkställa behövlig nybyggnad mot ersättning, vilken i regel erhöles genom avkortning å följande års arrendeavgifter. Det vore i allmänhet förenat med betydande svårigheter och kostnader för arrendatorerna att anskaffa det nödvändiga kapitalet för verkställandet av föreskriven nybyggnad. Det vore därför önskvärt, att staten mot låg ränta ställde det nödiga kapitalet till arrendatorernas förfogande. Staten hade i den uppförda byggnaden säkerhet för det utlånade kapitalet.

Arrendatorn Jönsson å Haglösa: Det förekomme i stor utsträckning, att arrendatorerna icke erhöles full gottgörelse för de av dem uppförda byggnaderna. Sedan förslag till nybyggnad upprättats och kostnadsberäkning verkställt, brukade domänstyrelsen ofta fastställa förslaget men nedpruta ersättningsbeloppet. När byggnaderna sedermera uppförts, uppginge kostnaden för densamma till det vid förslagets upprättande beräknade beloppet eller mera. Som emellertid domänstyrelsen bestämt ett lägre ersättningsbelopp, finge arrendatorn själv betala skillnaden. Så hade t. ex. Jönsson under sin arrendetid å den av honom arrenderade egendomen uppfört en loge. Kostnaden härför hade av domänstyrelsen beräknats till 14 000 kronor. Den verkliga kostnaden hade emellertid belöpt sig till 22 000 kronor. Vidare vore anmärkningsvärt att, sedan nybyggnad skett, arrendeavgälden i allmänhet höjdes. Arrendatorn finge på så sätt i dubbel måtto betala nybyggnaden.

Arrendatorn A. Nilsson å Hjärup i Uppåkra socken: År 1919 hade han fått uppföra en magasinsbyggnad å den av honom arrenderade gården. Kostnaden härför hade uppgått till 8 000 kronor. I ersättning hade han emellertid av staten endast erhållit 4 000 kronor.

Två arrendatorer uppgåvo, att de å de av dem arrenderade egendomarna hade egna hus, och yrkade de, att staten måtte lösa dessa.

Arrendatorn Månsson å Bjuvstorp nr 9: Den av honom arrenderade egendomen låge invid en stenkolsgruva. Gruvgångarna, som sträckte sig in under egendomens byggnader, hade förorsakat så svåra sättningar i marken, att sprickor uppstått i byggnaderna och rappningen skadats. Dessa skador hade han i enlighet med bestämmelserna om den honom åvilande underhållsskyldigheten måst reparera. Han hade hänvänt sig till gruvbolaget för erhållande av gottgörelse för skadorna, men bolaget hade under påståendet att dessa icke uppstått genom gruvdrift vägrat att lämna någon gottgörelse. Då det emellertid vore uppenbart, att skadorna uppkommit på av honom angivet sätt, ansåge han, att staten borde ingripa och skydda hans rätt till ersättning.

En annan arrendator i Bjuvstorp instämde med Månsson under förmälan att samma förhållande inträffat å den av honom arrenderade gården.

Arrendatorn Månsson å Bjuvstorp nr 9: Enligt arrendekontrakten ålåg det arrendatorerna att hålla de arrenderade egendomarnas byggnader brandförsäkrade och erlägga brandförsäkringsavgifterna utan avdrag på arrendet. Detta åliggande vore synnerligen betungande, då brandförsäkringssumman i allmänhet voro alldeles för hög. Premierna voro synnerligen dyrbara på grund av att uthusen i allmänhet i dessa trakter vore försedda med halmtak. Månssons egen brandförsäkringspremie uppginge till 500 kronor.

Arrendatorn Pettersson å Bjuv nr 3: Den av honom arrenderade egendomen hade ett taxeringsvärde av 71 000 kronor. Enligt kontraktet vore han pliktig hålla egendomens hus försäkrade för 64 000 kronor, varför han hade att erlägga en årlig premie av 400 kronor. Brandförsäkringssumman måste enligt hans förmenande i förhållande till egendomens taxeringsvärde vara allt för hög. Han yrkade därför, att densamma måtte nedsättas.

Ett flertal arrendatorer instämde i påståendet, att brandförsäkringssummorna vore för höga, och yrkade nedsättning i desamma.

Arrendatorn Jönsson å Haglösa: Enligt arrendekontrakten skulle vid arrendetidens slut hållas avträdessyn för den frånträdande arrendatorn och tillträdessyn för den tillträdande. Dylig syn brukade inom Kristianstads och Malmöhus län hållas vid varje arrendeperiods utgång även oavsett att ombyte av arrendatorer icke skedde. Detta måste anses överflödigt och förorsakade arrendatorerna onödiga utgifter, då de hade att erlägga kostnaderna för synen. Jönsson hemställde därför, att laga syner icke måtte hållas annat än vid ombyte av arrendatorer.

I detta yrkande gjordes ett flertal instämmanden.

Härjämte påtalades av ett flertal arrendatorer, att trots den från den 1 januari 1929 genomförda ändringen i 23 § andra kapitlet i allmänna nyttjanderättslagen, varigenom skattskyldigheten för utarrenderad jord överflyttats från arrendatorn å jordägaren, i de arrendekontrakt, som ingåtts under år 1929, kronoarrendatorerna likväl bibehållits vid skyldigheten att betala alla av respektive egendomar utgående skatter.

Den 8 juli

besöktes nedanangivna egendomar.

Till en början besöktes jordbruksdomänen

1. *Reslöv* i Reslövs socken, Malmöhus län, med en areal av 63·83 hektar tomt och åker samt 0·45 hektar äng- och odlingsmark. Egendomen var utarrenderad för åren 1926—1936 mot en avgäld av 4 600 kronor. Byggnaderna å egendomen voro i gott stånd. Ladan var dock något för liten. Å egendomen hade arrendatorn 7 hästar, 25 kor och 25 ungdjur.

Härefter avlades besök å torp å Tollerups och Dalby kronoparker inom *Södra Skånes revir*.

Under besöken å torpen å Tollerups kronopark medföljde jägmästaren å reviret O. Coos.

Denne upplyste beträffande arrendeförhållandena inom reviret följande: Uppskattningsförrättningarna verkställdes enligt det av domänstyrelsen utfärdade formuläret. Arrendetiden vore i regel 10 år. Någon arbetsskyldighet för arrendatorn förekomme i allmänhet icke. Hela underhållsskyldigheten beträffande byggnaderna åvilade i regel arrendatorerna. Å kronoparken Gyllebo vore emellertid å de mindre torpen med en areal under 5 å 6 hektar underhållet delat mellan arrendatorn och kronan, så att arrendatorn svarade för det inre underhållet och kronan för det yttre. Anledningen till att så vore förhållandet å Gyllebo kronopark kände jägmästaren icke till, men sedan gammalt hade denna tudelning av underhållet ägt bestånd. Av- och tillträdessyner höllos vanligen med nämndemän och detta även om intet ombyte av arrendator skulle äga rum.

2. *Ekerödstorpet*, inägorna till hemmanet 1³/₁₆ mantal Ekeröd, å Tollerups kronopark. Torpet innehöll i areal 0·32 hektar tomt, 12·03 hektar åker, 4·82 hektar mossodling, 10·34 hektar betesmark och 0·87 hektar impediment. Byggnaderna voro av god beskaffenhet med undantag för stallet. Underhållet var tillfredsställande. Arrendatorn svarade för hela underhållet. Arrendetiden var tioårig från 1929. Arrendavgälden uppgick till 600 kronor. Enligt kontrakt skulle arrendator underhålla 7 hektar betesmark, som anordnats genom kronans försorg, och å betesmarken utlägga viss i kontraktet bestämd mängd gödningsämnen. Arrendatorn ansåg kostnaden för underhållet av betesmarken belöpa sig till omkring 300 kronor om året. Egendomen var taxeringsvärderad till 18 500 kronor och skulle byggnaderna av arrendatorn hållas brandförsäkrade till ett belopp av 17 000 kronor. Å gården hade arrendatorn 2 hästar, 7 kor och 5 ungdjur.

3. *Boarp*, inägorna till $\frac{3}{16}$ mantal Boarp nr 1, arrendelotten nr 9, å Tollerups kronopark, med en areal av 15·26 hektar, därav 0·19 hektar tomt, 8·89 hektar åker, 1,84 hektar mossodling, 0·76 hektar äng och 3·58 hektar betesmark. Byggnaderna voro av mindre god beskaffenhet, underhållet var medelmåttigt. För hela underhållet svarade arrendatorn. Arrendekontraktet löpte på 10 år från 1933 och arrendeavgälden var 380 kronor. Å gården hade arrendatorn 2 hästar och ett föl samt 6 kor.

4. *F. d. skogvaktarbostället å Dalby hage*, torp å Dalby kronopark, med 9·39 hektar åker, 1·50 hektar ängsmark och 1·60 hektar betesmark. Byggnaderna, som uppförts 1909, voro tillräckliga men medelmåttigt underhållna. Hela underhållet påvilade arrendatorn. Arrendetiden var 7 år från 1929. Arrendeavgälden belöpte sig till 390 kronor. I kontraktet kvarstod sedan gammalt viss arbetskyldighet för arrendatorn. Å torpet födde arrendatorn 2 hästar och 5 kor.

Slutligen besöktes kronodomänen

5. *Nöbbelev* i Norra Nöbbelevs socken, Malmöhus län, med en areal av 74·58 hektar tomt och åker samt 2·78 hektar ängs- och odlingsmark. Egendomen, som var utarrenderad för tiden 1927—1942 mot en avgäld av 6 745 kronor, befanns i synnerligen gott stånd. Ladugården var dock i behov av modernisering.

Resan avslutades i Lund.

In fidem:

B. Fallenius.

Redogörelse för länsstyrelsernas befattning med utarrenderingen av kronans jordbruksdomäner.

Enligt 14 punkten i Kungl. Maj:ts skrivelse den 2 december 1892 (nr 117; skrivelsen betecknas i det följande 117/1892) till domänstyrelsen angående reglementariska bestämmelser för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, sådan denna punkt lyder enligt Kungl. Maj:ts skrivelse den 25 september 1896 (nr 76) till domänstyrelsen, skall under fjärde arrendeåret, innan arrendeperioden går till ända för egendom, därå enligt vad nedan sägs arrendevärdering skall ske, K. B. föranstalta om undersökning i länets lantmäterikontor, huruvida *karta* över egendomen finnes, och, i händelse så är förhållandet, förordna lantmätare att samma år jämföra kartan med marken samt uppgöra beskrivning över egendomens åker och äng. Om karta icke finnes, skall K. B. förordna lantmätare att samma år upprätta karta med beskrivning över egendomens inägor samt i sammanhang därmed uppgå och å karta avfatta rågångarna mot annan egendom. Inkommen karta med tillhörande handlingar skall av K. B. före arrendeuppskattningen avlämnas till domänintendenten eller i de län, där sådan ej finnes, till vederbörande kronobetjänt för att vara tillgängliga vid uppskattningen.

Enligt 6 punkten i kungl. kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52; kungörelsen betecknas i det följande 52/1908) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, sådan denna punkt lyder enligt kungl. kungörelsen den 6 juni 1929 (nr 177), skall K. B. bestämma de områden, för vilka *uppskattningsmän* att deltaga i förekommande arrendeuppskattningar å kronodomänerna skola utses.

Enligt 7 punkten i 52/1908, sådan punkten lyder enligt kungl. kungörelsen den 6 juni 1929 (nr 177), fastställer domänstyrelsen arrendevillkoren och prövar, om hembud skall ske. Domänstyrelsen anlitar K. B. för *verkställande av hembud*. K. B. förelägger jämlikt 3 punkten i 117/1892 vederbörande att inom trettio dagar från delfäendet av förslag till arrendekontrakt till K. B. inkomma med yttrande. Föreläggandet delgives genom kronobetjäningen. Inkommer inom förelagd tid anmälan om arrendets övertagande jämte föreskriven säkerhet för kontraktsvillkorens fullgörande ävensom, där föreläggandet därom innehållit föreskrift, anmälan om viss person att handhava egendomens skötsel, insänder K. B. handlingarna till domänstyrelsen. Då viss person anmälts att handhava egendomens skötsel, inforrdar och bifogar K. B. yttrande från domänintendenten eller kronobetjäningen angående personens lämplighet därför, varjämte K. B. själv däröver yttrar sig.

Göres ej inom förelagd tid anmälan om arrendets övertagande eller varder ej, då, enligt vad här ovan sagts, viss person skall anställas för egendomens skötsel, härtill inom sådan tid anmäld person, som av domänstyrelsen godkännes, anses jämlikt 7 punkten i 52/1908 optionsrätten förfallen. I sådant fall eller då optionsrätt ej äger rum, skall enligt samma författningsrum arrendet efter kungörelse utbjudas å *offentlig auktion*, som förrättas inför K. B. å landskontoret eller, därest K. B. finner särskilda omständigheter därtill föranleda, av särskilt förordnad landsfiskal å av K. B. bestämd plats i den ort, där fastigheten är belägen.

Enligt 117/1892 skall auktionen hållas under hösten andra året före det, då arrendet skall börja, och skall domänstyrelsen bestämma den månad, varunder auktionen skall hållas. Sedan K. B. härom från domänstyrelsen erhållit underrättelse jämte förslaget till arrendekontrakt och närmare anvisningar rörande auktionskungörelsens innehåll, utfärdar K. B. kungörelsen och föranstaltar dels om dess uppläsande tre gånger i länets och angränsande läns kyrkor och dels om dess införande en gång i Posttidningen och tre gånger i en eller flera länstidningar, som av K. B. bestämmas.

Till auktionen hållas kontraktsförslaget samt karta och handlingar angående egendomen tillgängliga å landskontoret, om auktionen skall hållas där, eller eljest hos den särskilt förordnade auktionsförrättaren.

Sedan auktionen hållits och, där särskild auktionsförrättare förordnats, handlingarna inkommit till K. B., inhämtar K. B. yttrande av domänintendenten, eventuellt även jägmästaren, angående högsta anbudets antaglighet och översänder därefter samtliga handlingarna med eget yttrande till domänstyrelsen, varvid K. B. jämväl, eventuellt efter utredning, meddelar, huruvida anmärkning förekommit emot inroparens frejd eller han förverkat arrenderätt till kronogendom under sådana omständigheter, att han må finnas olämplig till arrendator.

Då anbud eller hembud antagits, utfärdar domänstyrelsen *arrendekontrakt*, som i huvudskrift och avskrift tillställs K. B. jämte säkerheten för arrendets fullgörande. K. B. överlämnar genom landsfiskalen huvudskriften till arrendatorn. Avskrifter av kontraktet tillställer K. B. i allmänhet landsfiskalen och domänintendenten, varjämte häradskrivaren eller magistraten erhåller nödiga uppgifter för arrendavgiftens debitering, vilket ofta torde ske på så sätt, att en avskrift av kontraktet översändes.

Domänstyrelsen anmodar K. B. att föranstalta om *av- och tillträdesyn*. Jämlikt 29 punkten i 52/1908 tillkommer K. B. att i fråga om utseende av synemän iakttaga kronans rätt. K. B. anmodar vederbörande landsfiskal att i K. B:s ställe delta i utseendet av synemän samt att tillse, att synen förrättas inom föreskriven tid. Domänintendenten eller annan, som i hans ställe förordnats av K. B., är enligt 30 punkten samma författning kronans ombud vid synen. K. B. äger även förordna skogstjänsteman att vara närvarande. Sedan K. B. för egen del tagit avskrift av syneprotokollet, översänder K. B. detta till domänstyrelsen.

Jämlikt 31 punkten i 52/1908 skall husröteersättning, som kontant tillkommer tillträdare, tillhandahållas honom av K. B., som hos den betalningsskyldige har att uttaga beloppet.

K. B. förordnar domänintendenten eller kronobetjäningen att tillse, att i syneprotokollet upptagna brister äro botade inom den vid synen föreskrivna tid. Botas ej brist inom sådan tid, göra vissa K. B. därom anmälan hos domänstyrelsen.

För *uppbörd av arrendavgifterna* gälla bestämmelserna i uppbördsreglementet den 14 december 1917 (nr 838) angående kronoutskylder, som upptagas i särskild uppbördslängd. Häradskrivaren respektive magistraten upprättar längden och utskickar debetsedlarna. Det förekommer, att längden före debetsedlarnas utsändande under hand insändes till K. B. för kontroll av dess riktighet. K. B. bestämmer jämlikt 10 punkten i 52/1908 viss dag för uppbördsstämma, varom tillkännagivande i allmänhet intages i länskungörelserna.

Sedan redovisning inkommit, upprättar K. B. jämlikt 10 § 3 mom. uppbördsreglementet restlängd och meddelar vederbörlig indrivningsorder. Det åligger även K. B. att för uttagande av arrendavgiften anlita den ställda säkerheten; åtgärd härför torde dock ej vidtagas förrän efter viss såsom lämplig ansedd tid efter indrivningsförsök.

Arrendator kan enligt 15 punkten i 52/1908 på grund av nybyggnad erhålla

eftergift i arrendet. Denna eftergift bestämmas av domänstyrelsen. Har arrendatorn redan enligt kontraktet att utföra nybyggnad, angives även i detsamma det belopp, varmed eftergift skall ske. K. B. har därvid icke att medverka. Vill arrendator under arrendetiden nybygga mot ersättning, har han att därom ingiva ansökan, över vilken K. B. hör domänintendenten samt avgiver eget yttrande till domänstyrelsen. Domänstyrelsens beslut meddelas i skrivelse till K. B., som om beslutet genom kronobetjäningen underrättar arrendatorn. Vill arrendator under arrendetiden till kronan överlåta av honom utförd överbyggnad, inger han därom ansökan, över vilken domänstyrelsen efter yttranden av K. B. och domänintendenten beslutar. Medgives inlösen, uppdrager domänstyrelsen åt K. B. att med arrendatorn träffa avtal, vilket uppgöres genom förmedling av kronobetjäningen.

Jämväl för annat förbättringsarbete än nybyggnad kan arrendator medgivas avkortning å arrendeavgiften.

Vill arrendator i enlighet med av domänstyrelsen meddelat beslut åtnjuta eftergift vid betalning av arrende, gör han därom framställning hos K. B., som förordnar om besiktning. K. B. bestämmer med tillämpning av domänstyrelsens beslut det belopp, som vid arrendebetaling skall avkortas.

Det åligger arrendator jämlikt 26 punkten i 52/1908 att såsom *säkerhet för arrendevillkorens fullgörande* ställa borgen eller avlämna säkerhetshandlingar av visst slag. Borgensförbindelserna och säkerhetshandlingarna förvaras av K. B.

Enligt 117/1892 skall K. B. före den 1 februari varje år till domänstyrelsen inkomma med berättelse för föregående året, i vad skick de för kronoarrendena avlämnade löftesskrifterna och andra säkerhetshandlingar vid årets slut befunnits, vilka förändringar därmed under året inträffat och vilka åtgärder, som av K. B. vidtagits för bevakande av kronans rätt.

För granskning av borgensförbindelserna inforrar K. B. årligen från magistrater och landsfiskaler uppgift, om borgensmännen fortfarande äro i livet och vederhäftiga. Har borgensman dött eller är han icke längre vederhäftig, anmodar K. B. vederbörande arrendator att förstärka sin borgen.

Enligt 28 punkten i 52/1908 skall till utrönande, huru utarrenderad egendom skötes och arrendevillkoren av arrendator fullgöras, egendomen vart femte år eller oftare *besiktigas* av domänintendent eller den, som K. B. i hans ställe förordnar. Avser besiktningen utrönande, huru nybyggnad blivit utförd, eller finnes anledning misstänka, att arrendatorn brustit i egendomens hävdande eller eljest icke behörigen fullgjort honom enligt kontraktet åliggande skyldigheter, såvitt de avse egendomens skötsel, äger K. B. förordna, att besiktningsförrättaren skall biträdas av i förra fallet någon i byggnadskonst kunnig person och i det senare två i jordbruk erfarna personer, vilka av K. B. utses bland dem, som enligt lag äro behöriga att förrätta av- och tillträdessyner.

Tillsynen över att vid besiktningen påsynade reparationer m. m. varda fullgjorda utövas inom en del län av domänintendenten eller motsvarande funktionär, men i övriga län genom K. B. på skilda sätt, exempelvis så, att kronobetjäningen tillstalles utdrag av besiktningsprotokollet med order att övervaka verkställandet av meddelade föreskrifter och inkomma med rapport, eller så, att arrendatorn i enlighet med föreskrift i besiktningsinstrumentet till K. B. insänder bevis av kronobetjäningen eller trovärdiga personer, att det påsynade arbetet utförts. Skulle arrendatorn underlåta att efterkomma besiktningsmannens föreskrifter, torde K. B. låta förelägga honom viss tid att fullgöra desamma, och vid fortsatt underlåtenhet göres anmälan härom till domänstyrelsen för dess vidare åtgärd.

Enligt 117/1892 åligger det K. B. att före den 1 februari varje år till domänstyrelsen inkomma med uppgift å de under nästföregående året inom länet förrättade syner och besiktningar å utarrenderade kronoegendomar.

Enligt 16 punkten i 52/1908 skall arrendator tillförbindas att bekosta åbyggnadernas *brandförsäkring*, och äger K. B. att, där anledning därtill förekommer, meddela föreskrift om det belopp, varför försäkring bör sökas, och om den anstalt, där försäkringen må äga rum.

Har brandskada inträffat, uppbär, jämlikt 117/1892 och 17 punkten i 52/1908, K. B. brandskadeersättningen och tillhandahåller arrendatorn densamma i den mån för byggnaden erfordras.

Då fråga om deltagande i företag för utrivning eller ändring av vattenverk eller verkställande av andra *vattenavledningar* till beredande av samfällig jords odling eller förbättring uppstår för boställe, må det, jämlikt § 1 kungl. förordningen den 6 juli 1849 (nr 47) om deltagande i vattenavledningsföretag för boställen och annan staten tillhörig jord, ankomma på boställsinnehavaren, därest han det åstundar och den ämbetsmyndighet, under vars närmaste inseende bostället lyder, därtill lämnar tillåtelse, att med övriga egendomsinnehavare deltaga i företaget. Vad sålunda om boställsinnehavare stadgats, skall, jämlikt § 3 samma författning, även gälla för arrendatorer av kungsgårdar eller annan staten tillhörig och genom offentlig ämbetsmyndighet utarrenderad jord. K. B. har ansetts vara den ämbetsmyndighet, under vars närmaste inseende utarrenderad kronoegendom lyder.

Genom kungl. kungörelsen den 13 maj 1887 (nr 25) angående ändring i ovan nämnda förordning har föreskrivits att, då arrendator av sådan kronans egendom, som är ställd under domänstyrelsens förvaltning, icke vill för egendomen deltaga uti företag av omförmälda beskaffenhet, tillkommer det domänstyrelsen att därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t; och bör K. B., när anledning till dylik anmälan uppas, därom underrätta domänstyrelsen.

I anslutning till nådigt beslut den 20 juli 1888 har K. B. att för utarrenderade kronodomäner pröva föreningar vid rågångstvister, laga skiften och vattenavledningsföretag m. m.

Enligt Kungl. brev den 6 december 1912 är arrendatorn förpliktigad att vid upplåtande av torp å den arrenderade egendomen upprätta skriftligt kontrakt med torparen samt att inom en månad efter *torpkontraktets* upprättande insända avskrift därav till K. B. K. B., som har att vaka över att dylika torpkontrakt inkomma, åligger att granska kontrakten samt att, om därvid finnes, att den i torpkontraktet stadgade avgälden överstiger den i kontraktet mellan kronan och arrendatorn bestämda eller att torpkontraktet eljest innehåller olagliga eller olämpliga bestämmelser, att därom göra anmälan hos domänstyrelsen.

Önskar arrendatorn företaga *nyodling*, skall han därom göra anmälan hos K. B., som i vissa fall bestämmer, om och på vilka villkor odling må ske.

Enligt kungl. brev den 10 november 1882 (nr 59) angående förvaltningen av kronans domäner åligger domänfiskalen att enligt de närmare föreskrifter, styrelsen meddelar, *bevaka och utföra kronans rätt och talan* i ärenden, som röra de under styrelsens förvaltning ställda jordbruksegendomar och skogar, varvid, när sådan talan ej av honom kan vid ämbetsverk och domstolar utom Stockholm bevakas och utföras, han äger, för biträde därvid av ombud, begära justitiekanslersämbetets eller vederbörande K. B:s åtgärd.

I detta sammanhang torde böra omnämnas, att vid anhängiggörande av rättegångar domänfiskalen genom K. B. anlitar kronobetjäningen för stämningars uttagande och delgivande.

K. B. förordnar i allmänhet ombud att bevaka kronans rätt i avseende å kronodomäner vid dem berörande skiftesförrättningar, frågor om torrlägningsföretag och expropriationer m. m.

I 20 § av *instruktionen för landshövdingarna* i rikets län samt de vid länsstyrelserna anställda tjänstemän den 12 april 1918 (nr 198) stadgas följande.

Där stämning i tvistemål skall delgivas kronan, tillhör det K. B. att å kronans vägnar mottaga stämningen. Skall kronans talan i målet bevakas av annan myndighet än K. B., föranstaltar K. B. därom att stämningen överlämnas till denna myndighet.

I mål, där kronans rätt skall bevakas av K. B., har K. B. att förordna ombud till förvarande av kronans rätt eller utförande av kronans talan vid underdomstolar och ämbetsmyndigheter så ock vid husesyner och andra förrättningar ävensom att tillse, att föreskrivna åtgärder till fullföljd av kronans talan behörigen vidtagas.

K. B. äger ock att i mål, där kronans rätt skall bevakas av annan myndighet, på anmodan av denna myndighet förordna sådant ombud, som i nästföregående stycke sägs.

I 19 § samma instruktion föreskrives följande.

Beträffande vårderna och förvaltningen av sådan inom länet befintlig fast egendom, som tillhör staten eller varöfver staten eljest har vård och inseende, tillkommer det K. B. bland annat

att, i den mån sådant icke närmast ankommer på annan ämbetsmyndighet, hålla hand däröfver att egendom, varom nu är fråga, icke användes eller disponeras emot därom givna föreskrifter samt att hus och byggnader med tillhörande inventarier väl vårdas och underhållas ävensom att kronobetjäning och vederbörande i stad behörigen fullgöra vad dem i nämnda hänseende åligger;

att tillse det åtkomst- och andra handlingar rörande nu ifrågavarande egendom, såsom kontrakt, syeinstrument, säkerhetshandlingar m. m., där de skola förvaras hos K. B., väl vårdas; samt

att fullgöra vad på K. B. ankommer med avseende å arrende- och saluvärderingar å kronans domäner, utarrendering, av- och tillsyn öfver dessa domäner samt deras avyttring.

Häruöfver åligger K. B.

att bestämma om domänintendentens tjänsteresor och, med tillämpning av vad i gällande resereglemente i sådant avseende är stadgat, ordna tjänsteresorna så, att desamma med möjligen största besparing för statsverket företagas,

att föra liggare öfver de under dess tillsyn stående utarrenderade jordbruksdomäner,

att på ansökan av arrendator meddela föreskrifter angående växtföljden,

att utfärda kungörelse angående ledigförklarande av domänintendentsbefattningar samt mottaga och till domänstyrelsen överlämna eventuella ansökningar, samt

att på anmodan av domänstyrelsen i domänförvaltningen tillhörande ärenden infordra yttranden och för egen del avgiva utlåtande samt vidtaga eljest påkallade åtgärder.

Redogörelse för vissa bestämmelser angående domänintendenternas förvaltningsbestyr beträffande kronans jordbruksdomäner.

Bestämmelser angående domänintendenterna åvilande uppgifter med avseende å utarrenderingen av kronans jordbruksdomäner finnas meddelade i kungl. brev den 22 juni 1883 (nr 28) angående ordnandet av den lokala domänförvaltningen under senare halvåret 1883 m. m., kungl. brev den 7 december 1883 (nr 70) angående ordnandet av domänförvaltningen i orterna under år 1884, kungl. brev den 2 december 1892 (nr 117), med ändring i vissa delar den 25 september 1896 (nr 76), angående reglementariska föreskrifter för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, kungl. kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av jordbruksdomänerna samt instruktionen för domänverket den 11 februari 1921 (nr 64).

Enligt *kungl. brevet den 22 juni 1883* borde domänintendenter anställas med huvudsaklig uppgift att verkställa förberedande undersökningar för och deltaga i arrendeuppskattningar, förrätta besiktningar å de utarrenderade egendomarna samt ombesörja andra till en noggrann tillsyn över egendomarnas skötsel hörande göromål.

I *nådiga brevet den 7 december 1883* har Kungl. Maj:t ansett domänintendentsbefattning böra vara huvudsakligen densamma som dittills och att domänintendent följaktligen skulle vara pliktig

att fullgöra de åligganden, som enligt kungl. kungörelsen den 10 november 1882, numera ersatt av kungl. kungörelsen den 4 juni 1908, angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, tillhöra domänintendenterna och i övrigt kunna genom allmänna författningar varda för domänintendent stadgade;

att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som i avseende på utförandet av berörda åligganden eller eljest i och för tillsynen över de inom länet befintliga jordbruksdomäner kunna av domänstyrelsen eller länsstyrelsen varda domänintendenten meddelade;

att, då han av länsstyrelsen därom anmodas, avgiva skriftliga yttranden i de hos länsstyrelsen till behandling förekommande domänärenden;

samt att, på kallelse av länsstyrelsen, en eller två gånger i månaden inställa sig å länets landskontor för att tillhandagå med muntliga upplysningar samt, efter de föreskrifter, som av landskamreraren lämnas, föra arrendeliggaren och däri anteckna sådana rörande domänerna meddelade beslut, som böra tjäna till framtida efterrättelse.

Länsstyrelserna skulle dock äga att, där så kunde finnas lämpligt och domänintendent därtill vore villig, även i vidsträcktare grad påkalla domänintendents biträde vid domängöromålens handläggning å landskontoret, i den mån skälig ersättning därför kunde domänintendenten beredas av medel, som av anslaget till den lokala domänförvaltningen kunde varda ställda till länsstyrelsens disposition eller eljest vara för länsstyrelsen att tillgå.

Kungl. Maj:t beslöt vidare, att i de län, där domänintendent icke anställdes, besiktningsförrättningar samt ombudsmannaskap vid syner å länets jordbruksdomäner

skulle, efter förordnande av länsstyrelserna, utföras av vederbörande kronobetjäning; dock att länsstyrelserna skulle äga att, då sådant ansåges av egendoms betydighet eller andra omständigheter påkallat, hos länsstyrelse i närbeläget län, där domänintendent vore anställd, begära och, där så utan olägenhet kunde ske, erhålla nämnde tjänstemans biträde för verkställande av dylik förrättning eller ock hos domänstyrelsen göra hemställan om förordnande för tillfället av särskild person att, såsom domänintendent, sådan förrättning utföra. Ersättning för uppdrag av nu omförmäld art utgår i enlighet med av Kungl. Maj:t i nådigt brev till domänstyrelsen den 9 mars 1917 meddelade bestämmelser.

Enligt förberörda *kungl. skrivelse den 2 december 1892* har föreskrivits att, då arrendator önskar till åkerns och ängens förbättrande upptaga dyjord, märke, lera eller andra jordens beståndsdelar, anvisning var dessa ämnen må hämtas och bestämmelser om vad därvid bör iakttagas skola meddelas av vederbörande domänintendent eller i de län, där sådan ej finnes anställd, av person, som på arrendatorns framställning av länsstyrelsen i sådant avseende förordnas.

6 punkten i *kungl. kungörelsen den 4 juni 1908*, sådan punkten lyder enligt kungl. kungörelsen den 6 juni 1929 (nr 177), föreskriver att, då utarrendering förestår, förslag till sättet för egendomens utarrendering m. m. skall efter undersökning upprättas. Förslaget skall upprättas efter domänstyrelsens förordnande av en uppskattningsnämnd, i vilken domänintendenten i länet eller, där sådan ej finnes anställd, annan, som domänstyrelsen därtill förordnar, skall vara ordförande.

Jämlikt 28 punkten i 1908 års kungörelse skola förekommande besiktningar å utarrenderad egendom förrättas av domänintendent eller den, som länsstyrelsen i hans ställe förordnar.

Vid syner bör enligt 38 punkten i samma kungörelse domänintendent eller den, som därtill i hans ställe av länsstyrelsen utses, vara såsom kronans ombud närvarande.

Enligt *instruktionen för domänverket den 11 februari 1921* lyda domänintendenterna under domänstyrelsen.

Genom kungl. brevet den 22 juni 1883 har föreskrivits att, när domänintendent för sjukdom eller av annan orsak är i behov av tjänstledighet, domänstyrelsen skall äga att, efter länsstyrelsens hörande, bevilja sådan ledighet för en tid av högst tre månader och förordna lämplig person att under tiden uppehålla domänintendents befattningen.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet	III

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG.

Förslag till Kungl. Maj:ts förordning angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom	1
Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse med tillämpningsföreskrifter till förordningen angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom	17

MOTIV.

Inledande översikt.

Statens innehav av jordbruksegendomar	25
Grunder för förvaltningen av jordbruksdomänerna	34
Förvaltningen av jordbruksegendomar å kronoskogarna	40
Förvaltningen av jordbruksegendom under annan myndighet än domänstyrelsen	41
Framställningar och förslag om ändringar i gällande förvaltningsgrunder ..	41
Statsrådsprotokollet d. 28 okt. 1932	48

Allmän motivering.

Allmänna synpunkter på revisionen av gällande förvaltningsgrunder	49
Länsstyrelsernas befattning med domänförvaltningen. Bör den bibehållas? ..	51
Jordbruksegendomarna å kronoskogarna. Böra generella grunder för utarrendering av dem fastställas?	56
Jordbruksegendomarna under annan myndighet än domänstyrelsen. Böra generella grunder för utarrendering av dem fastställas?	61

Speciell motivering.

<i>1 kap. Om förordningens tillämplighetsområde och förvaltningen i allmänhet.</i>	
Förordningens tillämplighetsområde (1 §)	63
Förvaltningen i allmänhet (2 §)	64
<i>2 kap. Om utarrendering av jordbruksegendom .....</i>	
<i>Allmänna bestämmelser.</i>	
Skogsmarkens behandling (3 §)	66
Utarrendering av jordbruksegendom i lotter m. m. (4 §)	68
Uppåtelse av särskilda nyttigheter (5 §)	70

	Sid
Arrendatorns rätt till jakt och fiske (6 §)	71
Arrendetiden (7 §)	72
Arrendeuppskattning och fastställande av arrendevillkoren (8 §)	74
Optionsrätt (9 §)	77
Utarrenderingsförfarandet då optionsrätt icke förefinnes (10 §)	81
Ställande av säkerhet för arrendevillkoren (11 §)	84
Arrendeavgiften samt tiden och sättet för dess erläggande (12 §)	87
Arrendatorns byggnadsskyldighet (13 §)	88
Brandförsäkring (14 §)	93
Nybyggnad efter brandskada eller annan olyckshändelse (15 §)	94
Arrendatorns hägnadsskyldighet (16 §)	95
Arrendatorns underhålls- och hävdeskyldighet samt rätt till ersättning för tillträdesbrister (17 §)	95
Arrendatorns skyldighet med avseende å trädesbruk m. m. ävensom stråfoder (18 §)	96
Ersättning åt arrendatorn för täckdikning (19 §)	98
Arrendatorns rätt till ersättning för torrlägningsföretag och för vägbyggnadskostnad i vissa fall (20 §)	100
Arrendatorns rätt till andel i allmänning m. m. (21 §)	107
Behandlingen av andel i samfällighet (22 §)	108
Arrendatorns rätt till husbehovsvirke m. m. (23 §)	108
Arrendatorns skyldighet att bebo den arrenderade egendomen (24 §)	111
Överlåtelse av arrende (25 §)	112
Förhållandet mellan huvudarrendatorn samt torpare och lägenhetsinnehavare (26 §)	113
Besiktningar (27 §)	115
Av- och tillträdessyner (28 §)	116
Utbetalning av arrendatorn tillkommande ersättning för tillträdesbrister (29 §)	116
Medgivande för domänintendenten att avgöra vissa frågor (30 §)	117
Utövandets av domänintendentens åligganden i avseende å vissa jordbruksegendomar (31 §)	117
Utarrendering på kortare tid än femton år (32 §)	118
Bestämmelser i 1908 års kungörelse, vilka uteslutits ur förvaltningsgrunderna	118
 <i>Särskilda bestämmelser om utarrendering av vissa å kronoskogar belägna jordbruksegendomar (skogsjordbruk)</i>	
Bestämmelsernas tillämplighetsområde (33 §)	122
Överflyttande å överjägmästaren av domänstyrelsens åligganden och befogenheter (34 §)	124
Arrendetiden (35 §)	125
Arrendeuppskattning (36 §)	127
Utarrenderingsförfarandet då optionsrätt icke förefinnes (37 §)	128
Arrendeavgiften samt tiden och sättet för dess erläggande (38 §)	129
Kronans byggnads- och underhållsskyldighet (39 §)	129
Brandförsäkring (40 §)	131
Arrendatorns hävde- och underhållsskyldighet (41 §)	132
Ersättning åt arrendatorn för täckdikning (42 §)	132
Arrendatorns rätt till fiske (43 §)	132
Besiktningar (44 §)	133
Av- och tillträdessyn (45 §)	133
Utarrendering på kortare tid än femton år (46 §)	133

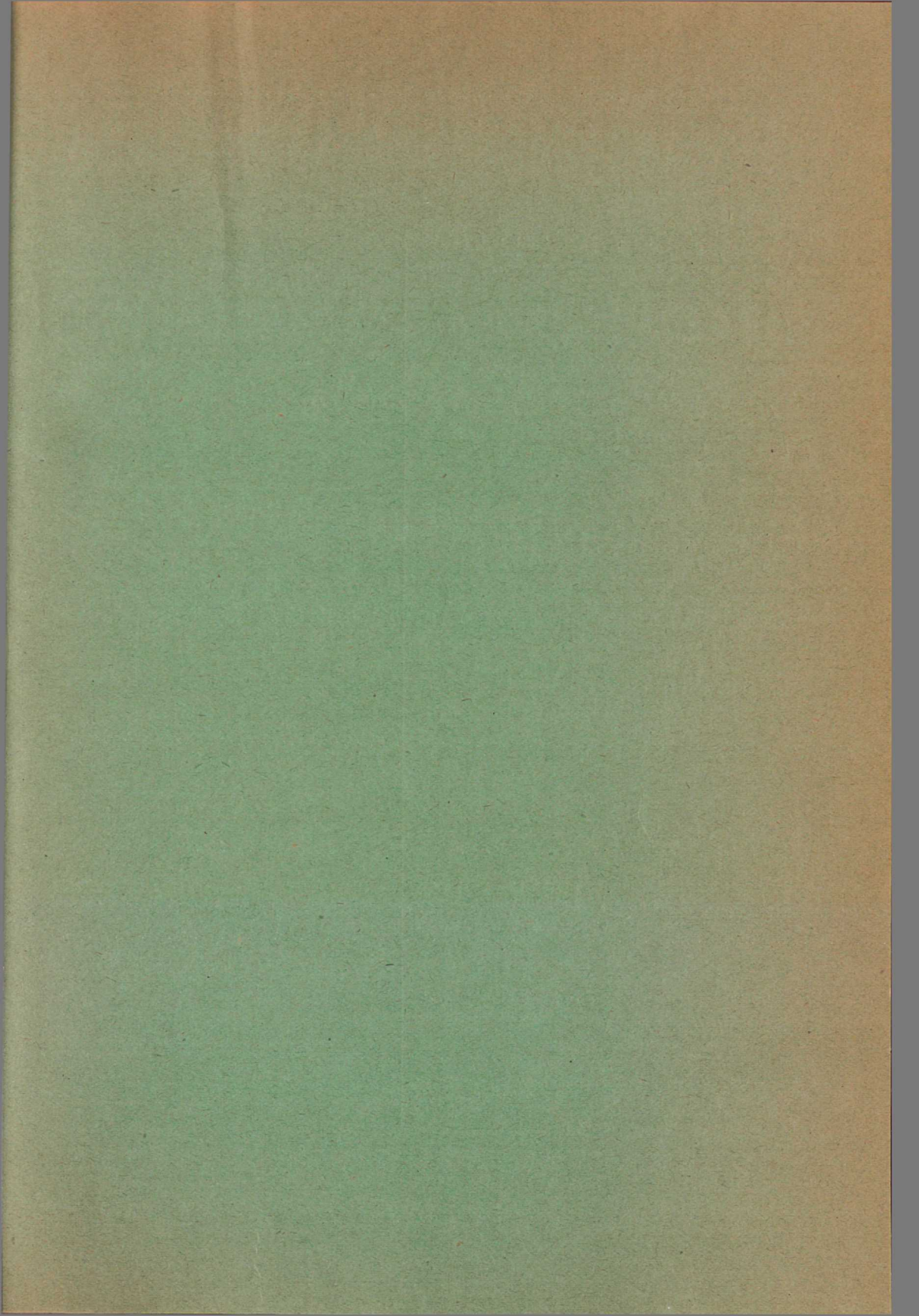

	Sid.
3 kap. Om utarrendering för annat ändamål än jordbruk (47 §)	133
4 kap. Om tillämpningsföreskrifter (48 §)	134
Övergångsbestämmelser	134
Organisatoriska förändringar	135
<i>Förändringar i avseende å domänstyrelsen.</i>	
Förändringar beträffanden tjänsteåliggandena	136
Förändringar beträffande personalen	139
<i>Förändringar i avseende å domänintendenterna.</i>	
Förändringar beträffande tjänsteåliggandena	140
Förändringar beträffande tjänstgöringsförhållandena	141

BILAGOR.

Protokoll över utredningsmännens studieresa 1933 (Bil. I)	149
Redogörelse för länsstyrelsernas befattning med utarrenderingen av kronans jordbruksdomäner (Bil. II)	167
Redogörelse för vissa bestämmelser angående domänintendenternas förvaltningsbestyr beträffande kronans jordbruksdomäner (Bil. III)	172

Statens offentliga utredningar 1933

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Förberedande utkast till strafflag. Brott mot politiska rättigheter. Brott mot allmän ordning och frid. [6]
Betänkande med förslag till organisation av det frivilliga skydds- och hjälparbetet beträffande frigivna fångar. [11]
Utredning ang. ordningen för stadsdomartjänsternas tillsättning och om allmänna bestämmelser rörande rådsrätternas rekrytering. [31]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Utredning och förslag rörande grunder och förfaringsätt för dyrortsgrupperingsarbetet ävensom rörande i samband därmed stående frågor. [21]
Betänkande ang. gottgörelse åt statsverket och de sportelberättigade i händelse av inteckningsförnyelsernas avskaffande m. m. [24]

Kommunalförvaltning.

Yttrande och förslag ang. revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse i Stockholm m. m. [23]
Förslag till vissa ändringar i kungl. byggnadsstyrelsens normalförslag till byggnadsordningar m. m. [28]

Statens och kommunernas finansväsen.

Skatteutjämningsberedningen 2. [3]
Skatteutjämningsberedningen 3. [4]
Utredning och förslag ang. importmonopol på kaffe. [15]
Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1933 års allmänna fastighetstaxering. [19]
Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser ang. förbättrad deklarationskontroll och till förstärkt taxeringsorganisation m. m. [27]

Politi.

Socialpolitik.

Undersökning rörande behovet av en utvidgning av bostadsstatistiken jämte vissa därmed förbundna bostadspolitiska frågor. [14]
Utredning rörande kostnaderna för vissa genom statens arbetslöshetskommission utförda arbeten i jämförelse med kostnaderna för motsvarande i annan ordning utförda arbeten m. m. [20]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 1. Konjunkturspridningen. [29]

Hälsa- och sjukvård.

Förslag till lag om sterilisering av vissa sinnessjuka, sinnesslöa eller av annan rubbning av själsverksamheten lidande personer. [22]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande beträffande vattenfallsstyrelsens taxor för elektrisk kraft till abonnenter på landsbygden. [8]
Betänkande ang. ordnandet av avsättningsförhållandena för inom riket tillverkad sprit m. m. [25]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Jordbruksutredningens betänkanden. 9. Betänkande ang. produktions- och avsättningsförhållandena för slakt djur samt kött och fläsk. [12]
Berättelse över Statens spannmålsnämnds verksamhet m. m. under år 1932. [17]
Betänkande med förslag ang. ändrade bestämmelser om mjölkavgifters uttagande och användning. [18]
Betänkande rörande ändrade grunder för utarrendering av kronojord. [32]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag ang. åtgärder för ett bättre utnyttjande av landets skogstillgångar. [2]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag ang. varningsmärken och säkerhetsanordningar vid korsningar i samma plan mellan järnväg och väg m. m. [7]
Betänkande med förslag till lag om rätt att med motorfordon befara enskild väg m. m. [9]
Betänkande ang. statsinlösen av Ostkustbanan och Uppsala-Gävle järnväg. [13]
Automatisering av telefonnätet på Sveriges landsbygd. [16]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Utredning och förslag rörande rätt för sparbankerna och postsparbanken att anlita ombud m. m. [30]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

Utredning och förslag rörande åtgärder för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet. [5]
Betänkande och förslag rörande det akademiska beföringsväsendet och prokanslersinstitutionen. [10]
Betänkande om förbättrad utbildning i stadsplanekonst jämte vad därmed äger sammanhang. [26]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Lagberedningens förslag ang. vissa internationella rättsförhållanden. 4. Förslag till konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge ang. konkurs. m. m. [1]